

HRVATSKI SABOR

KLASA: 022-03/21-01/93

URBROJ: 65-21-02

Zagreb, 23. rujna 2021.

Hs**NP*022-03/21-01/93*65-21-02**Hs

P.Z. br. 183

**ZASTUPNICAMA I ZASTUPNICIMA
HRVATSKOGA SABORA**

**PREDSJEDNICAMA I PREDSJEDNICIMA
RADNIH TIJELA**

Na temelju članka 178. Poslovnika Hrvatskoga sabora u prilogu upućujem ***Prijedlog zakona o referendumu***, koji je predsjedniku Hrvatskoga sabora podnijela Vlada Republike Hrvatske, aktom od 23. rujna 2021. godine.

Za svoje predstavnike, koji će u njezino ime sudjelovati u radu Hrvatskoga sabora i njegovih radnih tijela, Vlada je odredila ministra pravosuđa i uprave dr. sc. Ivana Malenicu i državne tajnike mr. sc. Josipa Salapića, Juru Martinovića i Sanjina Rukavinu.

PREDSJEDNIK

Gordan Jandroković

P.Z. br. 183

VLADA REPUBLIKE HRVATSKE

KLASA: 022-03/20-01/123

URBROJ: 50301-21/32-21-6

Zagreb, 23. rujna 2021.

Hs**NP*022-03/21-01/93*50-21-01**Hs

REPUBLIKA HRVATSKA	
66 - HRVATSKI SABOR	
ZAGREB, Trg Sv. Marka 6	
Današnji broj:	23-09-2021
Šifra predmeta:	022-03/21-01/93
Šifra predmeta:	65
Šifra predmeta:	50-21-01
Šifra predmeta:	1 CD

PREDSJEDNIKU HRVATSKOGA SABORA

PREDMET: Prijedlog zakona o referendumu

Na temelju članka 85. Ustava Republike Hrvatske („Narodne novine“, br. 85/10. – pročišćeni tekst i 5/14. – Odluka Ustavnog suda Republike Hrvatske) i članka 172. Poslovnika Hrvatskoga sabora („Narodne novine“, br. 81/13., 113/16., 69/17., 29/18., 53/20., 119/20. – Odluka Ustavnog suda Republike Hrvatske i 123/20.), Vlada Republike Hrvatske podnosi Prijedlog zakona o referendumu.

Za svoje predstavnike, koji će u njezino ime sudjelovati u radu Hrvatskoga sabora i njegovih radnih tijela, Vlada je odredila ministra pravosuđa i uprave dr. sc. Ivana Malenicu i državne tajnike mr. sc. Josipa Salapića, Juru Martinovića i Sanjina Rukavinu.

 PREDSJEDNIK
mr. sc. Andrej Plenković

VLADA REPUBLIKE HRVATSKE

PRIJEDLOG ZAKONA O REFERENDUMU

Zagreb, rujan 2021.

PRIJEDLOG ZAKONA O REFERENDUMU

I. USTAVNA OSNOVA ZA DONOŠENJE ZAKONA

Ustavna osnova za donošenje ovoga Zakona sadržana je u članku 87. u vezi s člankom 1. stavkom 3., članku 128. stavku 3. i članku 135. stavku 4. Ustava Republike Hrvatske („Narodne novine“, br. 56/90., 135/97., 113/00., 28/01., 76/10. i 5/14. – Odluka Ustavnog suda Republike Hrvatske broj: SuP-O-1/2014 od 14. siječnja 2014.; dalje: Ustav).¹

II. OCJENA STANJA I OSNOVNA PITANJA KOJA SE TREBAJU UREDITI ZAKONOM TE POSLJEDICE KOJE ĆE DONOŠENJEM ZAKONA PROISTEĆI

Referendum se smatra temeljnim instrumentom izravne (neposredne) demokracije jer na njemu birači neposredno odlučuju o političkim pitanjima od javnog interesa. Referendum je iznimno važan za širenje demokratskih osnova političkog odlučivanja na državnoj i lokalnoj razini, ali i za ostvarenje demokratskog političkog dijaloga u društvu.

Da bi ispunio svoju demokratsku svrhu, institut referenduma mora biti primjereno ureden zakonom te prikladno dimenzioniran u skladu s Ustavom. To je temeljna i najvažnija pretpostavka bez koje referendum u demokratskom društvu utemeljenom na vladavini prava i zaštiti ljudskih prava ne može dobiti onu ulogu u političkom osvještavanju i aktiviranju građana te jačanju građanske svijesti i društvene odgovornosti koja mu je izvorno namijenjena.

Zakon o referendumu i drugim oblicima osobnog sudjelovanja u obavljanju državne vlasti i lokalne i područne (regionalne) samouprave („Narodne novine“, br. 33/96., 92/01., 44/06. – Zakon o Državnom izbornom povjerenstvu Republike Hrvatske, 58/2006. – Odluka Ustavnog suda Republike Hrvatske broj: U-I-177/2002. od 20. travnja 2006., 69/07. – Odluka Ustavnog suda Republike Hrvatske broj: U-I-2051/2005. od 5. lipnja 2007., 38/09., 100/16. – Odluka Ustavnog suda Republike Hrvatske broj: U-I-1962/2008. od 27. rujna 2016. i 73/17.) koji je danas na snazi (dalje: važeći Zakon), višekratno je mijenjan i dopunjavan.

Unatoč tome, postojeći zakonodavni okvir ne osigurava uredne procese političkog odlučivanja na referendumu. Referendumi u Republici Hrvatskoj i danas se provode u okvirima nedorečenog i nerazrađenog zakonodavnog okvira, osobito kad je riječ o narodnim inicijativama i postupcima koji kod takvih inicijativa prethode donošenju odluke Hrvatskog sabora o raspisivanju referenduma, ali i pitanjima poput referendumske aktivnosti i promatranja referenduma.

Ustavni sud Republike Hrvatske (dalje: Ustavni sud) već je u odluci broj: U-VIIR-4696/2010 od 20. listopada 2010. („Narodne novine“, broj 119/10.) upozorio na činjenicu da je važeći Zakon nedovoljno razrađen, odnosno da sadržava nedostatke, nedorečenosti i nedosljednosti zbog kojih je nužno njegovo unapređenje. Naglasio je da „zakonske manjkavosti otvaraju objektivnu mogućnost zanemarivanja odnosno izigravanja navedene volje birača, a time i

---

¹ Posljednji pročišćeni tekst Ustava („Narodne novine“, broj 85/10.) izrađen je prije stupanja na snagu pete Promjene Ustava („Narodne novine“, broj 5/14. – Odluka Ustavnog suda Republike Hrvatske broj: SuP-O-1/2014 od 14. siječnja 2014.). Budući da ne sadržava tekst Ustava koji je danas na snazi, taj pročišćeni tekst nije naveden u ustavnoj osnovi za donošenje zakona. U tom je pročišćenom tekstu članak 128. bio označen kao članak 132., a članak 135. kao članak 141. Ustava.

obezvrjeđivanja temeljnih vrijednosti demokratskog društva utemeljenog na vladavini prava“, te da „načelo vladavine prava, kao najviša vrednota ustavnog poretka Republike Hrvatske (članak 3. Ustava), zahtijeva da se državni život ne temelji na arbitrarnosti, nego na unaprijed propisanim pravnim pravilima koja su opća, predvidljiva i za njihove adresate izvjesna u pogledu nastupajućih pravnih posljedica. U tim je okvirima potrebno sagledavati i rješenja koja su danas propisana ZoRef-om, pojedinačno i u njihovoj ukupnosti, radi njihova što hitnijeg usklađivanja s pravnim standardima Venecijanske komisije, sadržanima u njezinu Kodeksu dobre prakse na referendumima, ali i postizanja pravne koherentnosti referendumskog prava u domaćem pravnom poretku“ (točke 25.1. i 25.3. obrazloženja).

Nakon četvrte Promjene Ustava iz 2010. („Narodne novine“, broj 76/10.), u članku 7. Ustavnog zakona za provedbu Ustava Republike Hrvatske („Narodne novine“, broj 121/10.) bio je predviđen rok od šest mjeseci da se s Promjenom Ustava usklade, između ostalih, i odredbe zakona kojim se uređuje referendum, a koje su važne za primjenu Ustava. Iako je nakon toga mijenjao važeći Zakon, Hrvatski sabor do danas nije pokrenuo postupak sustavnog uređenja instituta referenduma.

Ustavni sud je u Priopćenju o narodnom ustavotvornom referendumu o definiciji braka broj: SuS-1/2013 od 14. studenoga 2013. („Narodne novine“, broj 138/13.) ponovo naglasio: „... na zakonodavcu je da što prije osigura stabilan normativni okvir referendumskog postupka koji odgovara standardima demokratskog društva“ (točka 10.).

Sve su to razlozi zbog kojih se predlaže donošenje novog zakona koji će na novim osnovama sustavno i sveobuhvatno urediti institut referenduma u Republici Hrvatskoj.

U pripremi ovog Prijedloga Zakona o referendumu (dalje: Prijedlog) predlagatelj se koristio Kodeksom dobre prakse na referendumima Europske komisije za demokraciju putem prava (Venecijanske komisije) Vijeća Europe, Studija br. 371/2006, CDL-AD(2007)008rev-cor, u tekstu revidiranom 25. listopada 2018. godine.

Jedino područje koje nije obuhvaćeno ovim Prijedlogom odnosi se na financiranje referendumске aktivnosti. U pripremi mjerodavnog zakonodavstva prihvaćen je koncept da je referendumска aktivnost primarno političка aktivnost. Stoga je njezino financiranje, kao posebno pravno pitanje, potrebno urediti zakonom kojim se uređuje financiranje političkih aktivnosti, izborne promidžbe i referenduma.

1. Ustavopravni okvir mjerodavan za uređenje referenduma

Republika Hrvatska je predstavnička demokracija. Hrvatski sabor je predstavničko tijelo građana i nositelj zakonodavne vlasti u Republici Hrvatskoj (članak 70. Ustava). Međutim, već je Ustavom iz 1990. („Narodne novine“, broj 56/90.) bila propisana mogućnost da narod ostvaruje vlast ne samo „izborom svojih predstavnika“, nego i „neposrednim odlučivanjem“ (članak 1. stavak 3.).

Ustav iz 1990. godine razlikovao je obvezni i fakultativni referendum, a ta je razlika zadržana sve do danas.

Kad je riječ o obveznom referendumu, članak 135. Ustava iz 1990. ograničio je provedbu obveznog referenduma samo na pitanje udruživanja Republike Hrvatske u saveze s drugim državama, odnosno na uvjete i postupak razdruživanja Republike Hrvatske. Predmet odlučivanja na obveznom referendumu do danas se nije mijenjao, iako je u dijelu koji se odnosi na razdruživanje modificiran. Posebnost je tog postupka obveznog referenduma bila i ostala u

tome što o udruživanju, odnosno razdruživanju prethodno odlučuje Sabor dvotrećinskom većinom glasova svih zastupnika, a nakon toga se provodi referendum na kojem se donosi odluka, što znači da u donošenju odluke sudjeluju i Hrvatski sabor i narod (birači). Većina potrebna za donošenje odluke na obveznom referendumu mijenjala se kroz ustavotvorna razdoblja, tako da se prvih deset godina donosila većinom glasova ukupnog broja birača u Republici/državi (1990. – 2010.), a od 16. lipnja 2010., nakon stupanja na snagu četvrte Promjene Ustava, donosi se većinom glasova birača koji su pristupili referendumu.

Do danas su u Republici Hrvatskoj održana dva obvezna referenduma: prvi je održan 19. svibnja 1991. godine na temelju Odluke o raspisu referenduma („Narodne novine“, broj 21/91.). S obzirom na to da nije imao posebni naziv, taj se referendum prepoznaje kao onaj na kome se odlučivalo o suverenosti i samostalnosti Republike Hrvatske. Drugi je održan 22. siječnja 2012. godine na temelju Odluke o raspisivanju državnog referenduma o pristupanju Republike Hrvatske Europskoj uniji („Narodne novine“, broj 151/11.).

Kad je riječ o fakultativnom referendumu, u članku 87. Ustava iz 1990. godine bilo je predviđeno da referendum mogu inicirati i ujedno raspisati samo Hrvatski sabor (tadašnji Zastupnički dom) te predsjednik Republike Hrvatske (dalje: Predsjednik) na prijedlog Vlade Republike Hrvatske (dalje: Vlada) i uz supotpis predsjednika Vlade.

Drugom Promjenom Ustava iz 2000. godine („Narodne novine“, broj 113/00.) članak 87. dopunjen je odredbom kojom se u ustavni poredak Republike Hrvatske prvi put uveo institut narodne inicijative. Pojam „narodna inicijativa“ (engl. popular initiative, franc. initiative populaire; njem. Volksinitiative) uveden je u hrvatski pravni poredak kroz praksu Ustavnog suda (odluka broj: U-VIIR-4640/2014 od 12. kolovoza 2014., „Narodne novine“, br. 104/14., 130/14. – ispravak, točka 28.). Prema novom stavku 3. članka 87. Ustava, Hrvatski sabor dužan je raspisati referendum, u skladu sa zakonom, ako to zatraži deset posto od ukupnog broja birača u Republici Hrvatskoj. Za predmet odlučivanja na referendumu narodne inicijative ustavotvorac je odredio „pitanja iz stavka 1. i 2. ovog članka“, to jest ista pitanja o kojima su fakultativni referendum ovlašteni raspisati Hrvatski sabor i Predsjednik na prijedlog Vlade i uz supotpis predsjednika Vlade (prijedlog za promjenu Ustava, prijedlog zakona, drugo pitanje iz djelokruga Hrvatskog sabora, odnosno drugo pitanje za koje Predsjednik drži da je važno za neovisnost, jedinstvenost i opstojnost Republike). U Priopćenju o narodnom ustavotvornom referendumu o definiciji braka broj: SuS-1/2013 od 14. studenoga 2013. („Narodne novine“, broj 138/13.), Ustavni sud obrazložio je da bi se funkcija narodnih inicijativa koja izvire iz članka 87. stavka 3. Ustava „mogla sažeti u formulu: u pravnom poretku promijeniti nešto što već postoji ili u pravni poredak unijeti nešto novo, što do sada nije postojalo“ (točka 9. obrazloženja).

Do danas je u Republici Hrvatskoj održan jedan referendum narodne inicijative, i to o prijedlogu promjene Ustava radi dopune Ustava definicijom braka kao životne zajednice žene i muškarca. Taj je prijedlog promjene Ustava pripremio i oblikovao sam organizacijski odbor narodne ustavotvorne inicijative, a prikupio je 683.948 potpisa birača, odnosno više od deset posto od ukupnog broja upisanih birača u Republici Hrvatskoj. Na toj je osnovi Hrvatski sabor donio Odluku o raspisivanju državnog referenduma („Narodne novine“, broj 134/13.) koji se održao 1. prosinca 2013. godine. Birači su na referendumu donijeli odluku o promjeni Ustava.

Kad je riječ o većini potrebnoj za odlučivanje na fakultativnom referendumu, u članku 87. Ustava iz 1990. godine bilo je predviđeno da se na referendumu odlučuje većinom glasova birača koji su glasali, uz uvjet da je referendumu pristupila većina od ukupnog broja birača u Republici Hrvatskoj. Četvrtom Promjenom Ustava iz 2010. godine ta je odredba izmijenjena,

tako da od 16. lipnja 2010. godine važi ustavno pravilo da se na fakultativnom referendumu, isto kao na obveznom, odlučuje većinom (glasova) birača koji su pristupili referendumu.

Međutim, navedenu izmjenu ustavnog pravila nije pratila i odgovarajuća izmjena zakonodavstva, tako da je u članku 6. važećeg Zakona i dalje propisano kako se „na državnom referendumu odlučuje (se) većinom birača koji su glasali, uz uvjet da je referendumu pristupila većina od ukupnog broja birača upisanih u popis birača Republike Hrvatske, ako za pojedina pitanja Ustavom Republike Hrvatske nije drugačije određeno“ (članak 6. stavak 2.). Ovim se Prijedlogom ozakonjuje važeće ustavno pravilo.

Ustavna odredba iz 1990. godine o tome da su odluke donesene na referendumu obvezatne nije se mijenjala sve do danas.

Nadalje, do 2010. godine mogućnost ostvarivanja biračkog prava izvan granica Republike Hrvatske bilo je omogućeno člankom 45. Ustava samo na izborima za Hrvatski sabor i Predsjednika, ali ne i u postupku odlučivanja na referendumu. Četvrtom Promjenom Ustava iz 2010. izmijenio se članak 45. Ustava tako da se za hrvatske državljane s navršениh 18 godina (birače) osigurava ostvarivanje općeg i jednakog biračkog prava, tajnim glasanjem, ne samo na neposrednim izborima za Hrvatski sabor i Predsjednika, nego i na neposrednim izborima za Europski parlament te u postupku odlučivanja na državnom referendumu, u skladu sa zakonom. Birači koji nemaju prebivalište u Republici Hrvatskoj ostvaruju biračko pravo na biračkim mjestima u sjedištima diplomatsko-konzularnih predstavništava Republike Hrvatske u stranoj državi u kojoj prebivaju, a ostvarivanje biračkog prava osigurava se i državljanima s prebivalištem u Republici Hrvatskoj koji se u doba izbora zateknu izvan njezinih granica tako da mogu glasati u sjedištima diplomatsko-konzularnih predstavništava Republike Hrvatske u stranoj državi u kojoj se nalaze ili na koji drugi način određen zakonom.

Posljedično, četvrtom Promjenom Ustava iz 2010. godine u Ustav se prvi put uvodi pojam „državnog“ referenduma, kako bi ga se – s aspekta ostvarivanja biračkog prava – razlikovalo od lokalnog referenduma. Ta je terminološka razlika prihvaćena i u Prijedlogu, tako da se u njemu uređuje „državni referendum“ i „lokalni referendum“.

Ustavna mogućnost provedbe lokalnog referenduma otvorena je drugom Promjenom Ustava iz 2000. godine, kada je u članku 128. stavku 3. prvi put propisano da „građani mogu neposredno sudjelovati u upravljanju lokalnim poslovima, putem zborova, referenduma i drugih oblika neposrednog odlučivanja u skladu sa zakonom i statutom“. Četvrtom Promjenom Ustava iz 2010. dalje je propisano da ta prava „u Republici Hrvatskoj ostvaruju i građani Europske unije, u skladu sa zakonom i pravnom stečevinom Europske unije“ (članak 128. stavak 4. Ustava).

Konačno, četvrtom Promjenom Ustava iz 2010. godine uvedena je pravna mogućnost da se zakonom propišu i uvjeti za održavanje savjetodavnog referenduma. Međutim, iako je ustavna osnova za zakonsko uređenje savjetodavnog referenduma prihvaćena tek 2010. godine, institut savjetodavnog referenduma uveden je u pravni poredak Republike Hrvatske već 1996. godine, stupanjem na snagu važećeg Zakona („Narodne novine“, broj 33/96.). U tom se smislu unošenje instituta savjetodavnog referenduma u ustavni tekst 2010. godine treba smatrati konstitucionalizacijom tog dotada zakonskog instituta.

Sukladno svim prethodnim navodima, Ustav koji je danas na snazi nalaže Hrvatskom saboru da zakonom uredi državni i lokalni referendum, te uvodi ustavnu mogućnost, ali ne i obvezu, da se zakonom uredi i savjetodavni referendum.

Ustav nalaže sljedeći zakonski okvir za državni referendum:

- ostvarivanje općeg i jednakog biračkog prava, tajnim glasanjem, mora biti osigurano svim hrvatskim državljanima s navršениh 18 godina (biračima), neovisno o prebivalištu, odnosno mjestu gdje će se birači zateći na dan održavanja državnog referenduma (članak 45. Ustava);
- na državnom referendumu odlučuje se većinom glasova birača koji su pristupili referendumu (članak 87. stavak 4. i članak 135. stavak 4. Ustava);
- odluka donesena na državnom referendumu je obvezatna (članak 87. stavak 5. Ustava);
- na obveznom državnom referendumu odlučuje se o udruživanju Republike Hrvatske u saveze s drugim državama, odnosno o razdruživanju Republike Hrvatske iz saveza s drugim državama, na način i u postupku propisanim Ustavom (članak 135. Ustava);
- na fakultativnom državnom referendumu odlučuje se o prijedlogu promjene Ustava, prijedlogu zakona ili o drugom pitanju iz djelokruga Hrvatskog sabora, odnosno o drugom pitanju za koje predsjednik Republike drži da je važno za neovisnost, jedinstvenost i opstojnost Republike (članak 87. stavci 1. i 2. Ustava);
- fakultativni državni referendum raspisuju: Hrvatski sabor na vlastitu inicijativu (članak 87. stavak 1. Ustava); Predsjednik na prijedlog Vlade i uz supotpis predsjednika Vlade (članak 87. stavak 2. Ustava); Hrvatski sabor ako to zatraži deset posto od ukupnog broja birača u Republici Hrvatskoj (članak 87. stavak 3. Ustava).

Za razliku od državnog referenduma, uređenje lokalnog referenduma Ustav u cijelosti prepušta zakonu i statutu jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave (članak 128. stavak 3. Ustava).

Isto pravilo važi i za uređenje savjetodavnog referenduma, ako se prihvati ustavna mogućnost njegova zakonskog uređenja (članak 87. stavak 6. Ustava). Ovim se Prijedlogom predlaže da se institut savjetodavnog referenduma i dalje zadrži u pravnom poretku Republike Hrvatske.

2. Ocjena stanja i osnovna pitanja koja se trebaju urediti Zakonom

Važeći Zakon donesen je 1996. godine. Njegovim stupanjem na snagu prestao je važiti Zakon o referendumu i drugim oblicima osobnog izjašnjavanja („Narodne novine“, br. 15/79. i 13/87.), donesen kao republički zakon bivše Socijalističke Republike Hrvatske.

Zakon iz 1996. i danas je na snazi, ali mu je 2001. godine, stupanjem na snagu Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o referendumu i drugim oblicima osobnog sudjelovanja u obavljanju državne vlasti i lokalne samouprave („Narodne novine“, broj 92/01.), izmijenjen naziv.

Važeći Zakon mijenjao se i dopunjavao tri puta. Osim toga, jednom je bio izmijenjen drugim zakonom, a Ustavni sud je dosada tri puta ukidao pojedine njegove odredbe.

Kad je riječ o predmetu koji uređuje, u važećem su Zakonu, osim državnog i lokalnog referenduma, uređeni i „drugi oblici osobnog sudjelovanja birača u obavljanju državne vlasti i lokalne i područne (regionalne) samouprave“. U te druge oblike važeći Zakon ubraja savjetodavni referendum, mjesne zborove građana i predstavke građana. U tom se pitanju ovim Prijedlogom predlaže drugačije uređenje. Naime, predlaže se da mjesni zborovi građana i predstavke građana više ne budu predmet zakona kojim se uređuje referendum jer ti oblici osobnog izjašnjavanja građana nemaju svojstva referenduma, a već su uređeni i u Glavi IV. pod nazivom „Neposredno sudjelovanje građana u odlučivanju“ Zakona o lokalnoj i područnoj

(regionalnoj) samoupravi („Narodne novine“, br. 33/01., 60/01., 129/05., 109/07., 125/08., 36/09., 150/11., 144/12., 19/13. – pročišćeni tekst, 137/15. – ispravak, 123/17., 98/19. i 144/20.).

S druge strane, u važećem je Zakonu i savjetodavni referendum podveden pod „druge oblike osobnog sudjelovanja u obavljanju državne vlasti i lokalne i područne (regionalne) samouprave“. Ovim se Prijedlogom predlaže da se institut savjetodavnog referenduma izdvoji iz te skupine te da ostane predmet zakona kojim se uređuje referendum. Riječ je o načelnom stajalištu da savjetodavni referendum pripada institutu referenduma, unatoč tome što mišljenje koja se na njemu donosi nema obvezujući pravni učinak. Učinci koje referendumima proizvode ne utječu na njihovo određenje u pravnom smislu.

a) Državni referendum

Odredba da se o referendumu donosi zakon sadržana je u članku 87. Ustava koji uređuje fakultativni referendum. Posljedično, u ovom se Prijedlogu uređuje i obvezni referendum, ali na način da je u članku 9. propisano kako se na njegovo organiziranje i provedbu odgovarajuće primjenjuju odredbe o državnom referendumu koji raspisuje Hrvatski sabor na vlastitu inicijativu.

Kad je riječ o fakultativnom državnom referendumu (dalje: referendum), u članku 87. Ustava predviđene su tri različite referendumske inicijative, ovisno o tome tko inicira referendum, odnosno pokreće inicijativu i sastavlja tekst referenduskog pitanja, neovisno o tome tko raspisuje sâm referendum. Pri zakonskom uređenju morale su biti uvažene pravne osobitosti svake pojedine inicijative, a u Prijedlogu ih je bilo potrebno urediti tako da ih se međusobno jasno razlikuje. Upravo nerazlikovanje i izostanak razrade svake od navedenih referenduskih inicijativa najslabije su točke važećeg Zakona.

Prvo, nedorečenost važećeg Zakona očita je kod raspisivanja referenduma koji iniciraju nadležna tijela (Hrvatski sabor i Vlada koja Predsjedniku predlaže raspisivanje referenduma), sukladno člancima 87. stavcima 1. i 2. Ustava. Prema odredbama važećeg Zakona, u tim referenduskim postupcima ne postoje nikakve prethodne radnje usporedive s onima u referendumima narodne inicijative. Propisano je samo to da nadležno tijelo donosi odluku o raspisivanju referenduma, a referendum se nakon toga održava u roku od 30 do 60 dana. Unutar tog razdoblja nisu predviđene nikakve aktivnosti ili radnje, osim osnivanja tijela za provedbu referenduma. Ovim Prijedlogom predviđaju se odgovarajuće mjere radi povećanja stupnja demokratičnosti referenduma koje iniciraju nadležna tijela i otvaranja tih referenduma javnosti. Tako se predviđa da se postupak raspisivanja referenduma koji inicira Hrvatski sabor ili koji Predsjedniku predlaže Vlada sastoji od dvije faze. Prva faza je donošenje odluke o namjeri raspisivanja referenduma, a druga faza je donošenje odluke o raspisivanju referenduma. U razdoblju između tih dviju odluka, koje traje 45 dana, provodi se savjetovanje sa zainteresiranom javnošću o nacrtu prijedloga akta ako je on predmet odlučivanja na referendumu. Istodobno, birači se organiziraju u odbore zagovornika, odnosno odbore protivnika referendumske inicijative, koji se evidentiraju u Evidenciji koju vodi Državno izborno povjerenstvo Republike Hrvatske (dalje: DIP), kako bi na dan stupanja na snagu odluke o raspisivanju referenduma bili poznati svi sudionici referenduma, kao i programsko-političke platforme birača organiziranih u odbore zagovornika, odnosno odbore protivnika referendumske inicijative.

Drugo, nedorečenost važećeg Zakona očita je i kod uređenja narodnih inicijativa. U važećem zakonu nedostaje sustavna razrada dijela postupka koji se provodi jedino kod narodnih inicijativa, a obuhvaća razdoblje vezano uz prikupljanje potpisa birača kao ustavne

pretpostavke za raspisivanje referenduma narodne inicijative. Već sama činjenica da se to razdoblje u praksi označava kao „predreferendumsko“, te da se aktivnosti koje se obavljaju u tom dijelu postupka u praksi označavaju kao „predreferendumske“, upućuje na nedorečenost koncepta referenduma narodne inicijative u važećem Zakonu, zbog čega je u praksi stvoren pogrešan dojam da nije riječ o sastavnom dijelu referenduskog postupka.

U tom se razdoblju osniva organizacijski odbor za izjašnjavanje birača o potrebi da se zatraži raspisivanje referenduma (dalje: organizacijski odbor) koji priprema referendumsko pitanje narodne inicijative. U Prijedlogu se prvi put sustavno uređuje institut referenduskog pitanja. Njegov je uređenje usklađeno s preporukama Venecijanske komisije Vijeća Europe.

Organizacijski odbor organizira i prikupljanje potpisa birača. Bitna novina koja se predlaže odnosi se na tijelo koje bi bilo nadležno da na referendumima narodne inicijative provodi sve radnje vezane uz evidenciju organizacijskih odbora te uz postupak utvrđivanja broja i pravovaljanosti potpisa birača koje je prikupio organizacijski odbor. To je DIP.

Ovim se Prijedlogom predlaže da postupak izjašnjavanja birača o potrebi da se zatraži raspisivanje referenduma traje ukupno 40 dana. Na svakom je organizacijskom odboru da sam odredi, unutar propisanih 40 dana, koliko će mu vremena trebati za prikupljanje potpisa, a koliko za pripremu potpisnih lista za predaju DIP-u, pri čemu dio postupka koji se odnosi na samo prikupljanje potpisa birača ne smije biti duži od 30 dana.

U važećem Zakonu u cijelosti nedostaju odredbe koje bi uređivale postupak predaje potpisnih lista te nadležnost i postupak utvrđivanja broja prikupljenih pravovaljanih potpisa birača. Tako je za potrebe postupka pred Ustavnim sudom u kojem je doneseno rješenje broj: U-VIIR-3592/2018 od 18. prosinca 2018. godine Vlada u svom očitovanju KLASA: 022-03/18-07/315, URBROJ: 50301-25/06-18-17 od 24. listopada 2018. naglasila „da Zakon ne uređuje postupak provjere broja i vjerodostojnosti potpisa, a koji bi uključivao tijela koja provode predmetni postupak, rokove u kojima je postupak potrebno završiti, te sudjelovanje promatrača u postupku provjere broja i vjerodostojnosti prikupljenih potpisa i slično“ (točka 5. obrazloženja). Ovim se Prijedlogom te manjkavosti otklanjaju. U cijelosti se napušta postojeće neprikladno zakonsko rješenje da „organizacijski odbor provjerava je li izjašnjavanje provedeno u skladu sa zakonom“ (članak 8.f. stavak 2. važećeg Zakona).

Prijedlogom se predlaže da DIP u roku od 30 dana od dana zaprimanja potpisnih lista utvrđuje broj prikupljenih pravovaljanih potpisa birača. Time se provedba tog dijela postupka referenduma narodne inicijative, koji je u dosadašnjoj praksi uzrokovao najviše sporova, vremenski ograničava te povjerava neovisnom tijelu izvan sustava državne vlasti.

Zakonom se po prvi put uvodi i pravo organizacijskog odbora kao i odbora protivnika narodne inicijative da promatraju postupak utvrđivanja broja pravovaljanih potpisa birača.

Zbog stalnih sporova koji nastaju zbog nedostataka i manjkavosti u zakonskom uređenju dijela referenduskog postupka koji prethodi odluci o raspisivanju referenduma narodne inicijative u praksi se uobičajilo govoriti o „postupku provjere broja i vjerodostojnosti prikupljenih potpisa“, kao što pokazuje i prethodno citirano Vladino očitovanje. Takve neprikladne formulacije, koje u osnovi stvaraju dojam međusobnog nepovjerenja dviju strana, u Prijedlogu se ispravljaju na način da se taj postupak naziva po onome što on treba biti: postupak u kojem se utvrđuje broj pravovaljanih potpisa birača.

U važećem Zakonu u cijelosti nedostaju i odredbe koje bi uređivale postupak pravne zaštite u dijelu referenduskog postupka narodne inicijative koji prethodi odluci o raspisivanju

referenduma. U tom dijelu referenduskog postupka narodne inicijative predviđena je djelotvorna sudska zaštita u postupku pred Visokim upravnim sudom Republike Hrvatske (dalje: Visoki upravni sud), a omogućava se i podnošenje prigovora DIP-u zbog nepravilnosti u provedbi referenduma, i to od dana započinjanja referendumske aktivnosti. Osim toga, DIP po službenoj dužnosti prati pravilnost provedbe referendumske aktivnosti te je ovlašten naložiti otklanjanje uočenih nepravilnosti, a nadležnim državnim ili javnim tijelima po potrebi naložiti i poduzimanje odgovarajućih mjera.

U ovaj Prijedlog ugrađene su i preporuke Venecijanske komisije o političkom dijalogu između predstavnika organizacijskog odbora i Hrvatskog sabora koji se, u povodu referenduskog pitanja narodne inicijative, ostvaruje kroz institute neizravnog i izravnog protuprijedloga Hrvatskog sabora.

U Prijedlogu se prvi put uvode i demokratski instrumenti službenih očitovanja nadležnih tijela o referenduskom pitanju narodne inicijative, te se nadležna tijela ovlašćuju da biračima upute svoje službeno stajalište.

Nadalje, u Prijedlogu se prvi put sustavno uređuje područje referendumske aktivnosti koju, prema članku 46. stavku 1. Prijedloga, čine sve radnje koje sudionici referenduma poduzimaju „radi javnog predstavljanja i obrazlaganja svojih stajališta o referendumskoj inicijativi, odnosno predmetu i cilju referenduskog pitanja, poticanja birača da o njemu izgrade vlastito mišljenje te da pristupe glasanju na dan održavanja referenduma“.

Tijekom pripreme Prijedloga prihvaćen je zakonodavni koncept *organizirane* referendumske aktivnosti zasnovane na osmišljenim programsko-političkim platformama. Taj koncept polazi od toga da promidžbu provode u DIP-u evidentirane skupine birača organizirane u odbore zagovornika, odnosno odbore protivnika referendumske inicijative. Time se ozakonjuje temeljno načelo svih referendumskih aktivnosti, na kojem ustraje Venecijanska komisija, da zagovornici i protivnici referendumske inicijative moraju imati jednake mogućnosti javnog izražavanja mišljenja. Predlaže se da tijelo nadležno za evidentiranje odbora zagovornika, odnosno odbora protivnika referendumskih inicijativa bude DIP. Upis u evidenciju DIP-a omogućava svakom odboru provedbu organizirane programske promidžbe „za“, odnosno „protiv“ referendumske inicijative u javnosti te predstavljanje promidžbenih aktivnosti odbora u medijima. Osim toga, odbori dobivaju pravo na promatranje provedbe referenduma putem vlastitih promatrača.

Zakonodavna novina odnosi se i na vrijeme trajanja referendumske aktivnosti. Predlaže se da ta aktivnost prestaje zatvaranjem birališta na dan održavanja referenduma, tako da u provedbi postupaka referenduma ne bi bilo tzv. referendumske šutnje.

Prijedlogom se prvi put u području referenduma ozakonjuje i institut promatranja rada svih tijela za provedbu referenduma, uključujući glasačke odbore na dan održavanja referenduma i njihovo postupanje nakon zatvaranja glasačkih mjesta, sve do primopredaje glasačkog materijala. To se pravo stječe u propisanom postupku, a ostvaruje se od primitka rješenja o odobrenju promatranja referenduma. Krug ovlaštenika koji mogu imati svoje promatrače na referendumu postavljen je široko, tako da obuhvaća organizacijski odbor narodne inicijative, odbore zagovornika, odnosno protivnika inicijative, nevladine udruge registrirane u Republici Hrvatskoj koje se bave neovisnim promatranjem izbornih postupaka i promicanjem osobnih, građanskih i političkih prava, kao i međunarodne organizacije koje se bave promatranjem izbora, diplomatsko-konzularna predstavništva u Republici Hrvatskoj, međunarodna udruženja izbornih tijela te izborna tijela iz drugih država.

Osim nove uloge DIP-a u razdoblju do donošenja odluke o raspisivanju referenduma, uključujući ovlasti praćenja pravilnosti provedbe referendumske aktivnosti, te nove zadaće DIP-a vezane uz evidentiranje odbora zagovornika, odnosno odbora protivnika referendumske inicijative, zadaće tijela za provedbu referenduma ulaze u krug onih koji se mogu smatrati „uobičajenim“ za sve postupke glasanja (izborne i referendumske). Te su zadaće u Prijedlogu prilagođene specifičnostima glasanja na referendumu, ponajviše u pogledu izgleda glasačkog listića i načina (tehnike) glasanja.

Prijedlog sadržava i posebno poglavlje o pravnoj zaštiti na referendumu. Kad je riječ o nadzoru ustavnosti i zakonitosti državnog referenduma, predlaže se ozakonjivanje pravnih stajališta Ustavnog suda vezanih uz pitanja o tome kada započinje taj nadzor i tko su ovlaštenici podnošenja zahtjeva za provedbu nadzora nad ustavnošću i zakonitošću referenduma. Stajališta, koja je Ustavni sud tumačenjem izveo iz mjerodavnih odredaba Ustavnog zakona o Ustavnom sudu, sadržana su u rješenju broj: U-VIIR-3260/2018 od 18. prosinca 2018. i rješenju broj: U-VIIR-72/2012 i dr. od 16. siječnja 2012. („Narodne novine“, broj 11/12.). Izvan toga, uređenje ovog područja u osnovi ne odstupa od sustava zaštite koji se već uobičajio u izbornim i referenduskim postupcima, ali donosi nekoliko bitnih novosti. Prva novost je u preciznom određivanju vremena od kojega se osigurava zaštita od nepravilnosti u postupku referenduma. Predlaže se da se zaštita od nepravilnosti u provedbi referenduma osigurava od dana započinjanja referendumske aktivnosti. Druga je novost u pogledu subjekata ovlaštenih na podnošenje prigovora zbog nepravilnosti u provedbi referenduma. Prema ovom Prijedlogu, prigovor mogu podnijeti organizacijski odbor, odbori zagovornika, odnosno protivnika inicijative i pet posto birača s pravom glasa na glasačkom mjestu na kojem je ili na čijem je području počinjena radnja za koju birači tvrde da je utjecala ili bi mogla utjecati na rezultat glasanja na tom glasačkom mjestu.

Važan novi dio zakonskog uređenja referenduma, koji se prvi put predlaže ovim Prijedlogom, jest posebno poglavlje o zaštiti osobnih podataka u postupku prikupljanja potpisa birača, pri utvrđivanju broja i pravovaljanosti potpisa birača te u provedbi referenduma. Prijedlog sadržava odredbe o zadaćama voditelja obrade osobnih podataka, kao i o opsegu njihove obrade. Propisuje se i obveza uništavanja osobnih podataka u određenim rokovima.

Nadalje, iznimno važan dio zakonskog uređenja referenduma, koji se prvi put predlaže ovim Prijedlogom, odnosi se na uređenje postreferenduskog postupka vezanog uz provedbu pravno obvezujuće odluke donesene na referendumu. Poučeni poteškoćama s unošenjem nove ustavne odredbe, izglasane na referendumu narodne ustavotvorne inicijative 1. prosinca 2013. godine, u tekst Ustava (zbog nepostojanja bilo kakvih pravila o tome), ovim se Prijedlogom detaljno uređuju nadležnost, postupci i rokovi za implementaciju odluka donesenih na referendumu u pozitivni pravni poredak Republike Hrvatske. U Prijedlogu se također uređuju pravila o načinu na koji se, odnosno o rokovima u kojima se odluka donesena na referendumu može izmijeniti, a koji se također međusobno razlikuju ovisno o vrsti i pravnoj prirodi akta o kojemu je riječ. Sukladno prethodnom obrazloženju, osnovna pitanja koja se trebaju urediti Zakonom kad je riječ o državnom referendumu su:

- raspisivanje referenduma i način odlučivanja na referendumu, evidencije referenduskih inicijativa, ostvarenje biračkog prava i predmet odlučivanja na referendumu
- institut referenduskog pitanja
- zasebno pravno uređenje posebnosti referenduma narodne inicijative, osobito pitanja vezanih uz osnivanje i djelovanje organizacijskog odbora i njegova upisa u Evidenciju referenduskih inicijativa DIP-a, kao i postupanje DIP-a vezano uz ispitivanje

formalnopravne usklađenosti referenduskog pitanja prije upisa organizacijskog odbora u Evidenciju

- postupak izjašnjavanja birača o potrebi da se zatraži raspisivanje referenduma, podnošenje zahtjeva za raspisivanje referenduma narodne inicijative, postupak utvrđivanja broja pravovaljanih potpisa birača od strane DIP-a
- postupak međusobnog izjašnjavanja Hrvatskog sabora i organizacijskog odbora o referenduskom pitanju narodne inicijative, što uključuje institute neizravnog i izravnog protuprijedloga Hrvatskog sabora
- institut utvrđivanja službenih stajališta nadležnih tijela o referenduskom pitanju
- referendumska aktivnost, uključujući određivanje sudionika referendumske aktivnosti, osnivanje i evidenciju odbora zagovornika, odnosno odbora protivnika referendumske inicijative te njihovo djelovanje tijekom razdoblja promidžbe „za“ i „protiv“ referenduskog pitanja
- zadaće tijela za provedbu državnog referenduma (DIP-a, povjerenstava za provedbu državnog referenduma i glasačkih odbora)
- glasačka mjesta, postupak glasanja, uključujući glasački listić, vrijeme glasanja, zapisnik glasačkog odbora i zapisnik povjerenstava za provedbu državnog referenduma, te utvrđivanje rezultata glasanja
- promatranje referenduma, uključujući krug ovlaštenih subjekata, postupak ishodenja odobrenja za promatranje referenduma, te prava i obveze promatrača i nadležnih tijela za provedbu referenduma u odnosu na promatrače
- postupak pravne zaštite na referendumu
- troškovi provedbe državnog referenduma
- zaštita osobnih podataka
- provedba odluke donesene na referendumu.

b) Lokalni i savjetodavni referendum

Važeći Zakon ne osigurava prikladan zakonski okvir za djelotvornu i urednu provedbu lokalnog referenduma, zbog čega se u njegovoj primjeni učestalo javljaju dvojbe. Istodobno, lokalni referendum, kao oblik neposrednog sudjelovanja građana u upravljanju lokalnim poslovima (članak 128. stavak 3. Ustava), uređen je i u Glavi IV. pod nazivom „Neposredno sudjelovanje građana u odlučivanju“ Zakona o lokalnoj i područnoj (regionalnoj) samoupravi.

Zakonom o lokalnoj i područnoj (regionalnoj) samoupravi propisano je da građani mogu neposredno sudjelovati u odlučivanju o lokalnim poslovima putem referenduma i mjesnog zbora građana, u skladu sa zakonom i statutom jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave (dalje: lokalna jedinica). Referendum se može raspisati radi odlučivanja o prijedlogu o promjeni statuta, o prijedlogu općeg akta ili drugog pitanja iz djelokruga predstavničkog tijela kao i o drugim pitanjima određenim zakonom i statutom. Na temelju odredaba zakona i statuta, raspisivanje referenduma može predložiti najmanje jedna trećina članova predstavničkog tijela, općinski načelnik, gradonačelnik ili župan, 20% ukupnog broja birača u jedinici za koju se traži raspisivanje referenduma, a u općini, gradu i Gradu Zagrebu i većina vijeća mjesnih odbora, odnosno gradskih četvrti ili gradskih kotareva na području općine, grada, odnosno Grada Zagreba. Ako je raspisivanje referenduma predložila najmanje jedna trećina članova predstavničkog tijela, odnosno ako je raspisivanje referenduma predložio općinski načelnik, gradonačelnik ili župan te ako je raspisivanje referenduma predložila većina vijeća mjesnih odbora, odnosno gradskih četvrti ili gradskih kotareva na području općine,

grada, odnosno Grada Zagreba, predstavničko tijelo dužno je izjasniti se o podnesenom prijedlogu te ako prijedlog prihvati, donijeti odluku o raspisivanju referenduma u roku od 30 dana od zaprimanja prijedloga. Odluka o raspisivanju referenduma donosi se većinom glasova svih članova predstavničkog tijela. Ako je raspisivanje referenduma predložilo 20% od ukupnog broja birača u jedinici, predsjednik predstavničkog tijela dužan je dostaviti zaprimljeni prijedlog tijelu državne uprave nadležnom za lokalnu i područnu (regionalnu) samoupravu u roku od 30 dana od zaprimanja prijedloga. Tijelo državne uprave nadležno za lokalnu i područnu (regionalnu) samoupravu će u roku od 60 dana od zaprimanja utvrditi ispravnost podnesenog prijedloga, odnosno utvrditi je li prijedlog podnesen od potrebnog broja birača u jedinici i je li referendumsko pitanje sukladno odredbama Zakona te odluku o utvrđenom dostaviti predstavničkom tijelu. Ako tijelo državne uprave nadležno za lokalnu i područnu (regionalnu) samoupravu utvrdi da je prijedlog ispravan, predstavničko tijelo raspisat će referendum u roku od 30 dana od zaprimanja odluke. Protiv odluke tijela državne uprave kojom je utvrđeno da prijedlog nije ispravan nije dozvoljena žalba, već se može pokrenuti upravni spor pred Visokim upravnim sudom Republike Hrvatske. Također je propisano da predstavničko tijelo može raspisati savjetodavni referendum o pitanjima iz svog djelokruga. Pravo glasanja na referendumu imaju građani koji imaju prebivalište na području općine, grada, odnosno županije i upisani su u popis birača. Odluka donesena na referendumu obvezatna je za predstavničko tijelo, osim odluke donesene na savjetodavnom referendumu koja nije obvezatna.

U Prijedlogu se predlaže drugačije uređenje lokalnog referenduma. Lokalni referendum definira se kao „oblik neposrednog odlučivanja građana o pitanjima iz samoupravnog djelokruga jedinice lokalne ili područne (regionalne) samouprave određenim zakonom i statutom“ (članak 121.). Ako nije drugačije određeno, na lokalni referendum odgovarajuće se primjenjuju zakonske odredbe o državnom referendumu.

U Prijedlogu se predlaže da raspisivanje lokalnog referenduma može predložiti najmanje trećina članova predstavničkog tijela lokalne jedinice, općinski načelnik, gradonačelnik, odnosno župan, a u općini, gradu te Gradu Zagrebu i većina mjesnih odbora, odnosno gradskih četvrti ili gradskih kotareva te najmanje 20 posto od ukupnog broja birača upisanih u registar birača u jedinici lokalne ili područne (regionalne) samouprave.

Dalje se predlaže da na lokalnom referendumu imaju pravo odlučivati birači koji imaju prebivalište na području lokalne jedinice za koju je raspisan lokalni referendum i državljani države članice Europske unije koji ostvaruju biračko pravo u Republici Hrvatskoj ako imaju prebivalište na području lokalne jedinice za koju je raspisan lokalni referendum. Time se zakonodavstvo o referendumu u tom pitanju usklađuje s četvrtom Promjenom Ustava iz 2010. godine.

Kad je riječ o većini koja je potrebna za donošenje odluke na lokalnom referendumu, važećim Zakonom propisano je da se na lokalnom referendumu odlučuje većinom birača koji su glasali, uz uvjet da je referendumu pristupila većina od ukupnog broja birača upisanih u popis birača lokalne jedinice u kojoj je raspisan referendum. Prijedlogom se predlaže izmjena navedenog pravila o „kvorumu birača koji su pristupili referendumu (minimalnom postotku)“. Predlaže se da se na lokalnom referendumu odlučuje većinom glasova birača koji su pristupili lokalnom referendumu, uz uvjet da ta većina birača koji su glasali „za“ referendumsko pitanje iznosi najmanje trećinu ukupnog broja birača upisanih u popis birača u lokalnoj jedinici u kojoj se provodi lokalni referendum. Drugim riječima, za odluku donesenu na lokalnom referendumu predlaže se prihvaćanje tzv. „kvoruma podrške (podrške minimalnog postotka upisanih birača)“. Iako kvorum birača koji su pristupili referendumu (minimalni postotak), propisan u važećem Zakonu, smatra neusporedivo lošijim odabirom, Venecijanska komisija ne

preporučuje ni kvorum podrške, osobito ako je taj kvorum visok (zbog otežanosti ostvarivanja promjene). Upućuje i na moguće neugodne političke situacije u slučajevima kada se prijedlog prihvati većinom glasova birača koji su izašli na referendum, čak i s velikom razlikom u odnosu na glasove protiv, ali bez postizanja kvoruma podrške. Unatoč tim objektivnim slabostima kvoruma podrške, predlagatelj smatra da je takav kvorum prihvatljiv na lokalnom referendumu jer unutar lokalnih zajednica pridonosi višem stupnju legitimiteta odluka donesenih na lokalnom referendumu, osobito u situaciji kada se za donošenje odluke zahtijeva razumnih 33% glasova „za“ od ukupnog broja birača upisanih u popis birača u lokalnoj jedinici u kojoj se provodi lokalni referendum.

Nadalje, Prijedlogom se uređuje niz pitanja koja do sada nisu bila izričito uređena u odnosu na lokalni referendum, što je u praksi izazivalo poteškoće. Tako se ovim Prijedlogom prvi put uređuju pitanja vezana uz lokalnu referendumsku inicijativu, dopuštenost referenduskog pitanja, izjašnjavanje birača o potrebi da se zatraži raspisivanje lokalnog referenduma, utvrđivanje broja pravovaljanih potpisa, raspisivanje lokalnog referenduma te institut utvrđivanja stajališta predstavničkog tijela o referenduskom pitanju narodne inicijative.

Potrebno je napomenuti i to, da se lokalni referendum u smislu ovog Prijedloga mora strogo razlikovati od instituta referenduma za opoziv općinskog načelnika, gradonačelnika, odnosno župana i njihovih zamjenika, koji je uređen u Glavi V. Zakona o lokalnoj i područnoj (regionalnoj) samoupravi pod nazivom „Tijela jedinica lokalne samouprave i jedinica područne (regionalne) samouprave“, točka 2. „Izvršno tijelo“. U Prijedlogu se određuje da se referendum za opoziv ne smatra lokalnim referendumom u smislu zakona kojim se uređuje referendum (ovdje: Prijedloga) i da se, iznimno, na referendum za opoziv, uređen Zakonom o lokalnoj i područnoj (regionalnoj) samoupravi, odgovarajuće primjenjuju samo odredbe ovog Prijedloga kojima se uređuje prikupljanje potpisa birača te utvrđivanje broja pravovaljanih potpisa birača.

U Prijedlogu se uređuje institut savjetodavnog referenduma za određeno područje, od državne razine, preko dijelova državne teritorije, do jedne ili više lokalnih jedinica ili samo dijela jedne lokalne jedinice. Savjetodavni referendum definira se kao „oblik pribavljanja mišljenja birača o pitanjima o kojima odlučuju Hrvatski sabor, Vlada ili predstavničko tijelo lokalne jedinice“. Svako od navedenih tijela može postaviti savjetodavno pitanje iz svoje nadležnosti. Savjetodavno pitanje u pravilu se postavlja u obliku načelnog pitanja, a uvijek se mora odnositi na problem koji je važan za stanovnike područja za koje se raspisuje savjetodavni referendum.

Ovisno o području za koje se raspisuje savjetodavni referendum, na postupak njegove provedbe odgovarajuće se primjenjuju odredbe kojima se uređuje postupak provedbe državnog, odnosno lokalnog referenduma, što se utvrđuje u odluci o raspisivanju savjetodavnog referenduma.

Sukladno prethodnom obrazloženju, osnovna pitanja koja se trebaju urediti Zakonom kad je riječ o lokalnom i savjetodavnom referendumu su:

- način odlučivanja na lokalnom referendumu i ostvarenje biračkog prava
- zasebno pravno uređenje posebnosti referenduma lokalne referendumske inicijative, osobito pitanja vezana uz dopuštenost referenduskog pitanja, izjašnjavanje birača o potrebi da se zatraži raspisivanje lokalnog referenduma, postupak utvrđivanja broja pravovaljanih potpisa
- raspisivanje lokalnog referenduma
- institut stajališta predstavničkog tijela o referenduskom pitanju lokalne inicijative

- provedba lokalnog referenduma, što uključuje tijela za provedbu lokalnog referenduma (DIP, povjerenstva za provedbu lokalnog referenduma i glasački odbor za provedbu lokalnog referenduma) i postupak glasanja na lokalnom referendumu
- postupak pravne zaštite na lokalnom referendumu
- troškovi provedbe lokalnog referenduma
- savjetodavni referendum.

3. Posljedice do kojih će dovesti donošenje Zakona

Ovim Prijedlogom Zakona pravno područje referenduma u cijelosti se usklađuje s četvrtom Promjenom Ustava iz 2010. godine.

Donošenjem ovoga Zakona znatno se poboljšava zakonodavni okvir instituta referenduma u pravnom poretku Republike Hrvatske, a ujedno se otklanjaju dosadašnje manjkavosti, nedostaci i nedorečenosti koji su bili objektivna smetnja djelotvornoj i urednoj provedbi postupaka referenduma narodne inicijative u praksi.

Bez transparentnosti i otvorenosti postupka provedbe referenduma u skladu sa zakonskim pravilima teško je očekivati jačanje i širenje osnova političkog odlučivanja na demokratskim temeljima. Posebna poglavlja o organiziranoj referendumskoj aktivnosti te o promatranju provedbe referenduma pridonijet će većoj kontroli i transparentnosti postupaka provedbe referenduma, a osobito promidžbe „za“ i „protiv“ referenduskog pitanja te glasanja, kao i rada tijela za provedbu referenduma i uvida u cjelokupni referendumski materijal.

Ovim se Zakonom osigurava djelotvorniji utjecaj građana u procesima političkog odlučivanja te se na taj način pozitivno utječe na razvoj demokratske političke kulture u hrvatskom društvu. Osobit doprinos razvitku političkog dijaloga u hrvatskom društvu osiguravaju novi instituti neizravnog i izravnog protuprijedloga Hrvatskog sabora vezani uz referendumska pitanja narodnih inicijativa.

Kvalitetniji zakonodavni okvir postigao se i time što se predlagatelj u pripremi ovoga Zakona vodio Kodeksom dobre prakse na referendumima Venecijanske komisije Vijeća Europe, zakonskim rješenjima pojedinih referendumskih instituta u drugim europskim državama s dugim iskustvom provedbe referenduma te mjerodavnom pravnom literaturom.

III. OCJENA I IZVOR POTREBNIH SREDSTAVA ZA PROVOĐENJE ZAKONA

Specifičnost je provedbe ovoga Zakona u tome što tijekom jedne proračunske godine taj Zakon uopće ne mora biti, ali i može biti u primjeni jednom ili više puta. Riječ je o neizvjesnosti koja se po prirodi stvari vezuje uz njegov predmet uređenja pa je i planiranje troškova provedbe referenduma neizvjesno.

Sukladno tome, za provedbu Zakona potrebno je osigurati sredstva u državnom proračunu Republike Hrvatske potrebna za izvršenje zakonskih obveza nadležnih upravnih tijela, Državnog izbornog povjerenstva i drugih tijela za provedbu državnih, lokalnih i savjetodavnih referenduma u skladu s odredbama ovoga Zakona. Nadalje, potrebno je osigurati sredstva za provjeru broja pravovaljanih potpisa birača, usluge razvoja i udomljavanja Evidencije referendumskih inicijativa, za usluge informatičke podrške provedbe referenduma i druge materijalne troškove te unapređenje informacijskog sustava za nadzor financiranja.

S tim u vezi, a prema obrazloženju u Obrascu standardne metodologije za procjenu fiskalnog učinka (Obrazac PFU), sredstva potrebna za provedbu ovoga Zakona u iznosu od 610.000,00 kuna osigurat će se u okviru limita ukupnih rashoda Državnog proračuna Republike Hrvatske i Ministarstva pravosuđa i uprave preraspodjelom unutar odobrenog limita rashoda za 2021. godinu.

PRIJEDLOG ZAKONA O REFERENDUMU

DIO PRVI

OPĆE ODREDBE

Članak 1.

- (1) Ovim Zakonom uređuje se pokretanje, raspisivanje i provedba referenduma.
- (2) Skraćeni naziv ovog Zakona je ZoRef.

Članak 2.

Pojmovi koji se koriste u ovom Zakonu, a imaju rodno značenje, odnose se jednako na muški i ženski rod.

Članak 3.

- (1) Birač je svaki hrvatski državljanin s navršениh 18 godina.
- (2) Državljanii drugih država članica Europske unije ostvaruju biračko pravo na lokalnom referendumu u skladu s odredbama ovog Zakona.
- (3) Biračko pravo ostvaruje se na referendumu neposrednim tajnim glasanjem.

Članak 4.

- (1) Svaki birač slobodan je zatražiti raspisivanje referenduma.
- (2) Birač može zatražiti raspisivanje referenduma davanjem jednog potpisa.
- (3) Birač na istom referendumu može glasati jedanput.
- (4) Svaki birač na referendumu ima jednak broj glasova ovisno o tome je li riječ o referendumskom pitanju s jednim ili dva prijedloga, odnosno o više referendumskih pitanja u okviru jedne referendumske inicijative.
- (5) Nitko ne smije u ime druge osobe zatražiti raspisivanje referenduma niti glasati u ime druge osobe.
- (6) Nitko ne smije biti pozvan na odgovornost niti trpjeti kakve štetne posljedice zbog toga što je zatražio raspisivanje referenduma, zbog glasanja na referendumu ili zbog toga što nije sudjelovao na referendumu.
- (7) Jamči se sloboda izjašnjavanja o referendumskom pitanju.

DIO DRUGI

I. DRŽAVNI REFERENDUM

Članak 5.

Državni referendum (dalje u Dijelu drugom: referendum) oblik je ostvarivanja vlasti naroda neposrednim odlučivanjem o pitanjima o kojima su referendum ovlašteni raspisati Hrvatski sabor i predsjednik Republike Hrvatske (dalje: Predsjednik) u skladu s Ustavom.

1. Raspisivanje referenduma i odlučivanje na referendumu

Članak 6.

- (1) Obvezni referendum raspisuje Hrvatski sabor.
- (2) Fakultativni referendum raspisuju Hrvatski sabor ili Predsjednik na prijedlog Vlade Republike Hrvatske (dalje: Vlada) i uz supotpis predsjednika Vlade.

Članak 7.

- (1) Na referendumu imaju pravo odlučivati svi birači na temelju općeg i jednakog biračkog prava.
- (2) Na referendumu se odlučuje većinom glasova birača koji su pristupili referendumu.
- (3) Odluka donesena na referendumu je obvezujuća.

2. Evidencija referendumskih inicijativa

Članak 8.

- (1) Državno izborno povjerenstvo Republike Hrvatske (dalje: Državno izborno povjerenstvo) vodi Evidenciju referendumskih inicijativa (dalje: Evidencija).
- (2) Evidencija se vodi u elektroničkom obliku.
- (3) Evidencija je javna.
- (4) Podatke koje sadržava Evidencija, način objave i dostupnost tih podataka te način vođenja Evidencije detaljnije pravilnikom propisuje ministar nadležan za poslove opće uprave.

3. Predmet odlučivanja na obveznom referendumu

Članak 9.

- (1) Hrvatski sabor raspisuje obvezni referendum o udruživanju Republike Hrvatske u saveze s drugim državama i o razdruživanju Republike Hrvatske iz saveza s drugim državama.
- (2) Na organiziranje i provedbu referenduma iz stavka 1. ovog članka odgovarajuće se primjenjuju odredbe ovog Zakona o referendumu koji raspisuje Hrvatski sabor na vlastitu inicijativu.

4. Predmet odlučivanja na fakultativnom referendumu

Članak 10.

Predmet odlučivanja na fakultativnom referendumu mogu biti:

1. prijedlog promjene Ustava, prijedlog zakona ili prijedlog drugog akta (dalje: prijedlog akta)
2. samostalno opće pitanje (dalje: načelno pitanje).

Članak 11.

(1) Hrvatski sabor može raspisati referendum na vlastitu inicijativu o prijedlogu za promjenu Ustava, o prijedlogu zakona ili o drugom pitanju iz svoga djelokruga, u skladu s ustavnim ovlastima.

(2) Prijedlog za promjenu Ustava u smislu stavka 1. ovog članka je prijedlog promjene Ustava koji Hrvatski sabor upućuje na referendum nakon što odluči o pristupanju promjeni Ustava i utvrdi nacrt promjene Ustava.

(3) Prijedlog zakona u smislu stavka 1. ovog članka mora biti u obliku konačnog prijedloga zakona.

Članak 12.

Predsjednik može na prijedlog Vlade i uz supotpis predsjednika Vlade raspisati referendum o prijedlogu promjene Ustava ili o drugom pitanju za koje drži da je važno za neovisnost, jedinstvenost i opstojnost Republike Hrvatske, u skladu s ustavnim ovlastima.

Članak 13.

Deset posto birača od ukupnog broja birača u Republici Hrvatskoj (dalje: narodna inicijativa) mogu zatražiti da Hrvatski sabor raspiše referendum (dalje: referendum narodne inicijative) o pitanjima iz članka 11. ili 12 ovog Zakona.

Članak 14.

(1) Ukupan broj birača u smislu članka 13. ovog Zakona je ukupan broj birača upisanih u evidenciju birača s prebivalištem u Republici Hrvatskoj, koja je dio registra birača.

(2) Ministar nadležan za poslove opće uprave u roku od osam dana od dana objave odluke iz članka 25. ovog Zakona donosi rješenje kojim se utvrđuje:

1. ukupan broj birača iz stavka 1. ovog članka prema stanju na dan donošenja rješenja
2. deset posto od ukupnog broja birača iz točke 1. ovog stavka, odnosno potreban broj birača koji mogu predložiti raspisivanje državnog referenduma u skladu s člankom 87. stavkom 3. Ustava.

(3) Ministarstvo nadležno za poslove opće uprave (dalje: Ministarstvo) dostavlja Državnom izbornom povjerenstvu rješenje iz stavka 2. ovog članka u roku od tri dana od dana donošenja.

(4) Rješenje iz stavka 2. ovog članka objavljuje se u „Narodnim novinama“ te na mrežnim stranicama Ministarstva i Državnog izbornog povjerenstva najkasnije na dan koji je određen kao prvi dan prikupljanja potpisa birača.

II. REFERENDUMSKO PITANJE

Članak 15.

Referendumsko pitanje mora biti u skladu s pravnim sustavom kao cjelinom i Ustavom Republike Hrvatske.

Članak 16.

(1) Referendumska inicijativa može se sastojati od jednog ili više referendumskih pitanja. Ako se referendumska inicijativa sastoji od više samostalnih referendumskih pitanja prema svakom se pitanju postupa kao prema zasebnom pitanju.

(2) Referendumsko pitanje može biti jednostavno i složeno.

(3) Referendumsko pitanje koje se odnosi na prijedlog akta je složeno pitanje, a sastoji se od:

1. pitanja koje se tiska na potpisnoj listi za prikupljanje potpisa birača i na glasačkom listiću, a koje mora sadržavati naziv prijedloga akta, i
2. prijedloga akta kao predmeta odlučivanja na referendumu, koji se ne tiska na potpisnoj listi i na glasačkom listiću, ali je dostupan na mjestima za prikupljanje potpisa birača i na glasačkim mjestima.

(4) Načelno pitanje kao predmet odlučivanja na referendumu postavlja se kao jednostavno referendumsko pitanje. Jednostavno referendumsko pitanje nije vezano uz prijedlog akta, samostalno je i sadržajno cjelovito, a tiska se na potpisnoj listi za prikupljanje potpisa birača i na glasačkom listiću.

(5) Jedno referendumsko pitanje može se sastojati od najviše dva prijedloga (dalje: alternativno referendumsko pitanje).

Članak 17.

(1) Referendumsko pitanje mora biti sročeno jasno, nedvosmisleno i razumljivo te mora biti prikladno za odlučivanje „ZA“ i „PROTIV“ ili „DA“ i „NE“.

(2) Referendumsko pitanje ne smije navoditi birača na odgovor i ne smije ga dovoditi u zabludu.

(3) Referendumsko pitanje mora ispunjavati sljedeće zahtjeve:

1. u istom pitanju ne smiju biti sadržani prijedlog akta i načelno pitanje
2. različiti dijelovi pitanja moraju biti sadržajno međusobno povezani u smislenu cjelinu
3. isto pitanje ne smije se odnositi na pravne akte različite pravne snage.

(4) Ako je predmet referenduskog pitanja prijedlog akta, taj prijedlog mora biti sastavljen u skladu s Jedinim metodološko-nomotehničkim pravilima za izradu akata koje donosi Hrvatski sabor.

Članak 18.

(1) Referendumsko pitanje mora biti obrazloženo.

(2) Obrazloženje referenduskog pitanja sadržava prikaz činjenica i okolnosti koje su bile povod za referendumsko pitanje, ocjenu stanja u području na koje se odnosi referendumsko pitanje i razloge zbog kojih se traži raspisivanje referenduma, uz predviđanje izvora financijskih sredstava ako su potrebna za provedbu.

- (3) Obrazloženje referendumskog pitanja mora imati sažetak.

III. POSEBNE ODREDBE O REFERENDUMU NARODNE INICIJATIVE

1. Organizacijski odbor

Članak 19.

- (1) Birači koji pokreću narodnu inicijativu osnivaju organizacijski odbor za izjašnjavanje birača o potrebi da se zatraži raspisivanje referenduma (dalje: organizacijski odbor).
- (2) Organizacijski odbor ima od pet do 21 člana.
- (3) Članovi organizacijskog odbora među sobom biraju predstavnika koji predstavlja i zastupa organizacijski odbor u skladu s odredbama ovog Zakona i zakona kojim se uređuje financiranje referendumske aktivnosti.
- (4) Članovi organizacijskog odbora među sobom mogu izabrati i zamjenika predstavnika organizacijskog odbora koji zamjenjuje predstavnika u slučaju njegove spriječenosti.

Članak 20.

- (1) Organizacijski odbor osniva se odlukom.
- (2) Odluka iz stavka 1. ovog članka sadržava:
1. naziv narodne referendumske inicijative
  2. naziv organizacijskog odbora
  3. datum osnivanja organizacijskog odbora
  4. ciljeve narodne inicijative
  5. referendumsko pitanje
  6. obrazloženje referendumskog pitanja i njegov sažetak
  7. broj članova organizacijskog odbora, njihova imena i prezimena, prebivališta te kontakt podatke
  8. ime i prezime, osobni identifikacijski broj (OIB), prebivalište te kontakt podatke predstavnika organizacijskog odbora i zamjenika ako je izabran
  9. mrežnu stranicu organizacijskog odbora ako postoji
  10. potpis predstavnika i članova organizacijskog odbora.
- (3) Osim punog naziva narodne inicijative, u odluci iz stavka 1. ovog članka može se navesti i njezin skraćeni naziv. Naziv ne smije navoditi na zaključke ili stvarati dojmove koji ne odražavaju ciljeve referendumske inicijative.

2. Upis u Evidenciju

Članak 21.

- (1) Predstavnik organizacijskog odbora podnosi u roku od pet dana od dana osnivanja organizacijskog odbora zahtjev za upis narodne inicijative u Evidenciju (dalje: zahtjev za upis).
- (2) Uz zahtjev za upis prilaže se odluka o osnivanju organizacijskog odbora.
- (3) U Evidenciju se upisuju podaci iz članka 20. stavka 2. te drugi podaci određeni pravilnikom iz članka 8. stavka 4. ovog Zakona.

(4) O zahtjevu za upis Državno izborno povjerenstvo donosi rješenje.

(5) Javno se objavljuju sljedeći osobni podaci: imena i prezimena te naziv općine ili grada na području kojeg imaju prebivalište predstavnik, zamjenik predstavnika i članovi organizacijskog odbora.

Članak 22.

(1) Predstavnik organizacijskog odbora obavještava Državno izborno povjerenstvo o promjenama podataka iz članka 20. stavka 2. ovog Zakona u roku od tri dana od dana nastanka promjene.

(2) Iznimno od stavka 1. ovog članka, organizacijski odbor ne može mijenjati referendumsko pitanje nakon upisa narodne inicijative u Evidenciju.

(3) Podatke iz članka 20. stavka 2. točaka 1., 2., 4. i 6. ovog Zakona organizacijski odbor može mijenjati do dana objave odluke iz članka 25. stavka 1. ovog Zakona.

(4) Podatke iz članka 20. stavka 2. točaka 7., 8. i 9. ovog Zakona organizacijski odbor može mijenjati do upisa prestanka narodne inicijative u Evidenciju.

(5) Državno izborno povjerenstvo upisuje promjene u Evidenciju u roku od tri dana od dana zaprimanja obavijesti iz stavka 1. ovog članka.

(6) O neusvojenim zahtjevima za promjenama, Državno izborno povjerenstvo donosi rješenje.

3. Ispitivanje formalnopravne usklađenosti referendumskog pitanja

Članak 23.

(1) U postupku odlučivanja o zahtjevu za upis iz članka 21. ovog Zakona Državno izborno povjerenstvo ispituje ispunjava li referendumsko pitanje formalnopravne zahtjeve propisane u člancima 16. do 18. ovog Zakona.

(2) Ako referendumsko pitanje ne ispunjava formalnopravne zahtjeve propisane u člancima 16. do 18. ovog Zakona Državno izborno povjerenstvo u roku od 15 dana od dana zaprimanja zahtjeva za upis poziva predstavnika organizacijskog odbora da ispravi nedostatke.

(3) Organizacijski odbor dužan je ispraviti nedostatke u roku od 15 dana od dana primitka poziva iz stavka 2. ovog članka.

(4) Predstavnik organizacijskog odbora može unutar roka iz stavka 3. ovog članka provesti konzultacije s Državnim izbornim povjerenstvom o načinu ispravljanja uočenih nedostataka.

(5) U slučaju iz stavka 4. ovog članka, Državno izborno povjerenstvo može produžiti rok iz stavka 3. ovog članka za najviše 15 dana.

(6) Ako organizacijski odbor ne otkloni nedostatke u roku iz stavka 3., odnosno stavka 5. ovog članka, Državno izborno povjerenstvo donosi rješenje o odbacivanju zahtjeva za upis.

(7) Organizacijski odbor može ponovo podnijeti zahtjev za upis iz članka 21. ovog Zakona nakon što otkloni nedostatke na koje je uputilo Državno izborno povjerenstvo, ali ne prije proteka šest mjeseci od primitka rješenja iz stavka 6. ovog članka.

4. Izjašnjavanje birača o potrebi da se zatraži raspisivanje referenduma

Članak 24.

(1) Izjašnjavanje birača o potrebi da se zatraži raspisivanje referenduma (dalje: izjašnjavanje birača) traje najduže 40 dana, a obuhvaća:

1. prikupljanje potpisa birača i
2. obavljanje radnji vezanih uz pripremu potpisnih lista za predaju Hrvatskom saboru na način i u roku iz članka 29. ovog Zakona (dalje: pripremne radnje za predaju potpisnih lista).

(2) Trajanje razdoblja prikupljanja potpisa birača ne smije biti duže od 30 dana.

5. Odluka da se pristupi izjašnjavanju birača

Članak 25.

(1) Nakon pravomoćnosti rješenja o upisu narodne inicijative u Evidenciju iz članka 21. stavka 4. ovog Zakona, organizacijski odbor donosi odluku da se pristupi izjašnjavanju birača o potrebi da se zatraži raspisivanje referenduma.

(2) Odluka iz stavka 1. ovog članka sadržava:

1. naziv narodne inicijative te skraćeni naziv, ako postoji
2. ukupno razdoblje trajanja te datum početka i datum završetka izjašnjavanja birača, s posebno iskazanim podacima o:
  - a) ukupnom razdoblju te datumu početka i datumu završetka prikupljanja potpisa birača
  - b) ukupnom razdoblju te datumu početka i datumu završetka pripremnih radnji za predaju potpisnih lista
3. referendumsko pitanje
4. obrazloženje referenduskog pitanja i njegov sažetak
5. datum donošenja odluke
6. potpis predstavnika organizacijskog odbora.

(3) Od dana objave odluke iz stavka 1. ovog članka do datuma početka prikupljanja potpisa birača ne može proteći manje od 30 dana ni više od šest mjeseci.

(4) Odluku iz stavka 1. ovog članka organizacijski odbor objavljuje u dnevnom tisku ili drugim sredstvima javnog priopćavanja. O objavi odluke organizacijski odbor isti dan obavještava Državno izborno povjerenstvo i Ministarstvo, uz naznaku podataka o datumu objave i nazivu dnevnog tiska ili drugih sredstava javnog priopćavanja u kojima je odluka objavljena. Uz navedenu obavijest prilaže se i izvornik odluke.

(5) Državno izborno povjerenstvo objavljuje na svojoj mrežnoj stranici odluku iz stavka 1. ovog članka zajedno s podacima o datumu njezine objave od kojega se računaju rokovi za poduzimanje pojedinih radnji sukladno ovom Zakonu i zakonu kojim se uređuje financiranje referendumske aktivnosti.

6. Prikupljanje potpisa birača

Članak 26.

(1) Prikupljanje potpisa birača provodi se na području Republike Hrvatske.

(2) Prikupljanje potpisa birača provodi se na svim prikladnim javnim površinama utvrđenim odlukom predstavničkog tijela jedinice lokalne samouprave. Mjesta za prikupljanje potpisa daju se na korištenje bez naknade i to se ne smatra zabranjenim financiranjem od strane jedinice lokalne samouprave u smislu zakona kojim se uređuje financiranje referendumske aktivnosti.

(3) Odlukom iz stavka 2. ovog članka utvrdit će se broj mjesta za prikupljanje potpisa birača za svako naselje koje ima više od 1500 stanovnika kao i za naselje čiji broj stanovnika čini više od pet posto stanovništva te jedinice lokalne samouprave, a ima više od 500 stanovnika, pri čemu se utvrđuje najmanje jedno mjesto na svakih 5000 stanovnika. Ako u jedinici lokalne samouprave ne postoje takva naselja, odlukom se utvrđuje najmanje jedno mjesto za prikupljanje potpisa birača u naselju s najvećim brojem stanovnika.

(4) Organizacijski odbor podnosi nadležnom upravnom tijelu jedinice lokalne samouprave zahtjev za izdavanje odobrenja za korištenje određenog broja mjesta na kojima će prikupljati potpise s naznakom adrese ili lokacije tih mjesta sukladno odluci iz stavka 2. ovog članka i razdoblja prikupljanja potpisa.

(5) Nadležno upravno tijelo izdaje odobrenje u roku od tri dana od dana zaprimanja zahtjeva. U odobrenju se navode odobrena mjesta za prikupljanje potpisa. Ako nadležno upravno tijelo iz opravdanih razloga nije u mogućnosti odobriti korištenje nekog od zatraženih mjesta, dužno je odobriti korištenje druge najbliže lokacije.

(6) Ako nadležno upravno tijelo ne odluči o zahtjevu u roku iz stavka 5. ovog članka, smatra se da je izdalo odobrenje za zatraženi broj mjesta na adresama ili lokacijama koje je organizacijski odbor naznačio u svom zahtjevu.

(7) Organizacijski odbor prijavljuje nadležnoj policijskoj upravi mjesta na kojima će se prikupljati potpisi birača najkasnije pet dana prije početka prikupljanja potpisa birača na određenim mjestima.

(8) Odobrenje iz stavka 5. ovog članka objavljuje se na mrežnim stranicama jedinice lokalne samouprave najkasnije na dan koji je određen kao prvi dan prikupljanja potpisa birača.

(9) U slučaju prekida referendumske aktivnosti u skladu s člankom 161. ovog Zakona, smatra se da prethodno izdano odobrenje za korištenje mjesta na kojima će se prikupljati potpisi vrijedi i nakon prekida u preostalom razdoblju za prikupljanje potpisa birača.

(10) Organizacijski odbor vodi popis osoba koje su prikupljale potpise po pojedinim mjestima za prikupljanje potpisa. Popis se dostavlja elektroničkim putem Državnom izbornom povjerenstvu najkasnije dan nakon isteka posljednjeg dana izjašnjavanja birača zajedno s preslikama odobrenja iz stavka 5. ovog članka, odnosno u slučaju iz stavka 6. ovog članka, s preslikama podnesenih zahtjeva.

Članak 27.

(1) Na svakom mjestu za prikupljanje potpisa birača moraju se nalaziti potpisne liste na utvrđenom obrascu.

(2) Obrazac potpisne liste za prikupljanje potpisa birača sadržava:

1. naziv narodne inicijative te skraćeni naziv, ako postoji
2. referendumsko pitanje
3. rednim brojem označene retke u koje birač unosi svoje podatke
4. mjesto prikupljanja potpisa.

(3) Državno izborno povjerenstvo donosi obvezatne upute kojima se utvrđuju oblik, izgled i način popunjavanja obrasca potpisne liste iz stavka 1. ovog članka.

(4) Obvezatne upute iz stavka 3. ovog članka objavljuju se u „Narodnim novinama“ i na mrežnoj stranici Državnog izbornog povjerenstva 15 dana prije datuma određenog za dan početka prikupljanja potpisa.

(5) Obrazac potpisne liste mora biti dostupan za preuzimanje na mrežnoj stranici Državnog izbornog povjerenstva 24 sata prije početka prikupljanja potpisa birača te tijekom razdoblja prikupljanja potpisa birača.

Članak 28.

(1) Potpisne liste popunjavaju se na mjestima koja su odobrena za prikupljanje potpisa birača u skladu s člankom 26. ovog Zakona.

(2) Na svakom mjestu biraču mora biti dostupno referendumsko pitanje sa sažetkom, kao i prijedlog akta ako je on predmet odlučivanja na referendumu.

(3) Birači se izjašnjavaju o potrebi da se zatraži raspisivanje referenduma upisivanjem sljedećih svojih podataka na potpisne liste (dalje: podaci o potpisniku):

1. ime i prezime, na način kako se vodi u službenim evidencijama
2. osobni identifikacijski broj (OIB)
3. vlastoručni potpis.

(4) Svi podaci o potpisniku moraju biti točni i potpuni. Vlastoručni potpis mora biti upisan, ali se ne utvrđuje njegova čitljivost.

7. Zahtjev za raspisivanje referenduma narodne inicijative

Članak 29.

(1) Najkasnije dan nakon isteka posljednjeg dana izjašnjavanja birača određenog u odluci iz članka 25. ovog Zakona, organizacijski odbor predaje Hrvatskom saboru zahtjev za raspisivanje referenduma zajedno s potpisnim listama.

(2) Organizacijski odbor dužan je elektroničkim putem Hrvatskom saboru najaviti točno vrijeme predaje zahtjeva i potpisnih lista iz stavka 1. ovog članka 48 sati prije njihove predaje.

(3) U postupku primopredaje potpisnih lista uz predstavnike Hrvatskog sabora sudjeluju i predstavnici Državnog izbornog povjerenstva.

(4) Predstavnici nadležnih tijela iz stavka 3. ovog članka, uz nazočnost predstavnika organizacijskog odbora, utvrđuju broj predanih potpisnih lista te o utvrđenom sastavljaju zapisnik, a predstavnici Državnog izbornog povjerenstva preuzimaju potpisne liste.

(5) Predane potpisne liste u skladu s odredbama ovog članka ne mogu se naknadno povući ili dopuniti.

(6) Ako organizacijski odbor ne preda potpisne liste u roku iz stavka 1. ovog članka, smatra se da nije prikupljeno dovoljno potpisa birača, a Državno izborno povjerenstvo u Evidenciju upisuje prestanak narodne inicijative.

(7) Prilikom predaje zahtjeva za raspisivanje referenduma, organizacijski odbor može podnijeti i zahtjev za predstavljanje referenduskog pitanja pred nadležnim radnim tijelom Hrvatskoga sabora. Način postupanja po zahtjevu uređuje se Poslovníkom Hrvatskog sabora.

Članak 30.

Od dana predaje Hrvatskom saboru zahtjeva za raspisivanje referenduma iz članka 29. ovog Zakona nadležna tijela dužna su suzdržati se od odlučivanja o pitanju koje je predmet narodne inicijative.

8. Utvrđivanje broja pravovaljanih potpisa birača

Članak 31.

(1) Državno izborno povjerenstvo nadležno je za provjeru točnosti i potpunosti podataka o potpisnicima iz članka 28. stavka 3. ovog Zakona upisanih u potpisne liste.

(2) Ne provjeravaju se:

1. podaci o potpisnicima koji nisu prikupljeni na obrascu iz članka 27. ovog Zakona
2. potpisne liste koje ne sadrže podatak o adresi ili lokaciji, odnosno o mjestu prikupljanja potpisa.

(3) Državno izborno povjerenstvo može prestati s provjerom podataka o potpisnicima kad utvrdi da je nesporno prikupljen dovoljan broj pravovaljanih potpisa birača potreban za raspisivanje referenduma.

Članak 32.

(1) Postupku provjere točnosti i potpunosti podataka o potpisnicima upisanih u potpisne liste iz članka 31. ovog Zakona imaju pravo prisustvovati predstavnik organizacijskog odbora i predstavnik odbora protivnika narodne inicijative ili osobe koje oni opunomoće.

(2) Na osobe iz stavka 1. ovog članka odgovarajuće se primjenjuju odredbe ovog Zakona kojima se uređuje promatranje provedbe referenduma.

Članak 33.

(1) Državno izborno povjerenstvo dužno je utvrditi broj pravovaljanih potpisa birača u roku od 30 dana od dana preuzimanja potpisnih lista od Hrvatskog sabora.

(2) U slučaju istovremenog podnošenja više zahtjeva za raspisivanje referenduma, rok za utvrđivanje broja pravovaljanih potpisa birača produžuje se za po 30 dana po svakom od zahtjeva za raspisivanje referenduma.

Članak 34.

(1) Državno izborno povjerenstvo donosi odluku o utvrđenom broju pravovaljanih potpisa birača u roku od osam dana od dana izvršene provjere.

(2) Odluka iz stavka 1. ovog članka sadržava:

1. naziv narodne inicijative i skraćeni naziv, ako postoji
2. referendusko pitanje
3. broj birača prema rješenju ministra nadležnog za poslove opće uprave iz članka 14. stavka 2. ovog Zakona

4. ukupno razdoblje izjašnjavanja birača
5. razdoblje prikupljanja potpisa birača
6. razdoblje pripremnih radnji za predaju potpisnih lista
7. dan predaje potpisnih lista
8. broj pravovaljanih potpisa birača u ukupnom broju pregledanih podataka o potpisnicima
9. broj nepravovaljanih potpisa birača u ukupnom broju pregledanih podataka o potpisnicima
10. završno utvrđenje o tome je li prikupljen potreban broj pravovaljanih potpisa birača ili ne
11. druge činjenice koje Državno izborno povjerenstvo ocijeni bitnim.

(3) Odluka iz stavka 1. ovog članka dostavlja se predstavniku organizacijskog odbora i nadležnom tijelu za raspisivanje referenduma te se objavljuje na mrežnoj stranici Državnog izbornog povjerenstva u roku od tri dana od dana njezina donošenja. Ako je odlukom utvrđeno da je prikupljen potreban broj pravovaljanih potpisa birača, odluka se objavljuje i u „Narodnim novinama“.

(4) Protiv odluke Državnog izbornog povjerenstva kojom je utvrđeno da nije prikupljen potreban broj pravovaljanih potpisa birača predstavnik organizacijskog odbora može podnijeti tužbu Visokom upravnom sudu Republike Hrvatske (dalje: Visoki upravni sud) u roku od 15 dana od dana objave odluke na mrežnoj stranici Državnog izbornog povjerenstva, uz koju se posebno objavljuje podatak o datumu njezine objave.

(5) Visoki upravni sud odlučuje o tužbi iz stavka 4. ovog članka u roku od 60 dana od dana predaje tužbe sudu.

(6) Presuda Visokog upravnog suda objavljuje se u „Narodnim novinama“.

(7) Ako predstavnik organizacijskog odbora nije podnio tužbu Visokom upravnom sudu, Državno izborno povjerenstvo objavljuje odluku iz stavka 4. ovog članka u „Narodnim novinama“ nakon proteka roka za tužbu. Državno izborno povjerenstvo u Evidenciju upisuje prestanak narodne inicijative dan nakon objave odluke u „Narodnim novinama“.

(8) Ako je Visoki upravni sud odbacio ili odbio tužbu predstavnika organizacijskog odbora, odluka Državnog izbornog povjerenstva iz stavka 4. ovog članka objavljuje se u istom broju „Narodnih novina“ u kojemu se objavljuje i presuda Visokog upravnog suda. Državno izborno povjerenstvo u Evidenciju upisuje prestanak narodne inicijative dan nakon objave odluke u „Narodnim novinama“.

(9) Ako je Visoki upravni sud poništio odluku Državnog izbornog povjerenstva iz stavka 4. ovog članka, Državno izborno povjerenstvo donosi novu odluku iz stavka 1. ovog članka i objavljuje je u „Narodnim novinama“ i na mrežnoj stranici Državnog izbornog povjerenstva u roku od osam dana od dana zaprimanja presude Visokog upravnog suda.

9. Opći rok za raspisivanje referenduma i iznimke

Članak 35.

Hrvatski sabor dužan je raspisati referendum u roku od 30 dana od dana objave odluke Državnog izbornog povjerenstva kojom je utvrđeno da je prikupljen potreban broj pravovaljanih potpisa birača, osim ako odluči:

1. pokrenuti postupak pred Ustavnim sudom Republike Hrvatske (dalje: Ustavni sud)
2. pokrenuti postupak utvrđivanja protuprijedloga iz članka 37. ovog Zakona.

10. Pokretanje postupka pred Ustavnim sudom

Članak 36.

(1) Hrvatski sabor može u roku od 30 dana od dana objave odluke Državnog izbornog povjerenstva kojom je utvrđeno da je prikupljen potreban broj pravovaljanih potpisa birača zatražiti od Ustavnog suda da utvrdi je li sadržaj referenduskog pitanja u skladu s Ustavom i jesu li ispunjene pretpostavke iz članka 87. stavaka 1. do 3. Ustava za raspisivanje referenduma.

(2) Odluku iz stavka 1. ovog članka Ustavni sud donosi u roku propisanom Ustavnim zakonom o Ustavnom sudu Republike Hrvatske.

(3) Ako Ustavni sud utvrdi da sadržaj referenduskog pitanja nije u skladu s Ustavom i/ili da nisu ispunjene pretpostavke iz članka 87. stavaka 1. do 3. Ustava, referendum se neće raspisati, a Državno izborno povjerenstvo upisuje u Evidenciju prestanak narodne inicijative.

(4) Ako Ustavni sud utvrdi da je sadržaj referenduskog pitanja u skladu s Ustavom i da su ispunjene pretpostavke iz članka 87. stavaka 1. do 3. Ustava, Hrvatski sabor dužan je raspisati referendum u roku od 30 dana od dana objave odluke Ustavnog suda u „Narodnim novinama“, osim ako odluči pokrenuti postupak iz članka 37. ovog Zakona.

11. Protuprijedlozi Hrvatskog sabora

Članak 37.

(1) Hrvatski sabor može unutar roka iz članka 35., odnosno članka 36. stavka 4. ovog Zakona donijeti zaključak o tome da će pokrenuti postupak utvrđivanja izravnog i/ili neizravnog protuprijedloga prijedlogu sadržanom u referenduskom pitanju narodne inicijative (dalje: protuprijedlog).

(2) Zaključak Hrvatskog sabora iz stavka 1. ovog članka objavljuje se u „Narodnim novinama“.

(3) Neizravni protuprijedlog je prijedlog akta koji je Hrvatski sabor pripremio vodeći se referenduskim pitanjem narodne inicijative i njegovim obrazloženjem, a koji svojim sadržajem potvrđuje da je Hrvatski sabor prihvatio narodnu inicijativu, čime se ostvaruje i njezin cilj.

(4) Izravni protuprijedlog je referendusko pitanje Hrvatskog sabora o istoj stvari koja je predmet referenduskog pitanja narodne inicijative i kojim se također ostvaruje cilj narodne inicijative, ali pod drugačijim uvjetima i/ili na temelju drugačijih pretpostavki od onih koje su sadržane u referenduskom pitanju narodne inicijative, odnosno u prijedlogu akta narodne inicijative ako je on predložen kao predmet odlučivanja na referendumu.

(5) Ako Hrvatski sabor donese zaključak iz stavka 1. ovog članka, u zaključku određuje rok za utvrđivanje protuprijedloga. Ako je potrebno utvrditi prijedlog akta, rok ne smije biti duži od šest mjeseci od dana objave zaključka. Ako se utvrđuje samo načelno referendusko pitanje bez prijedloga pravnog akta, rok ne smije biti duži od 60 dana od dana objave zaključka.

(6) Tijekom postupka utvrđivanja protuprijedloga Hrvatski sabor može provoditi konzultacije s organizacijskim odborom.

(7) Protekom roka u kojem postupak utvrđivanja protuprijedloga mora biti završen, određenog u zaključku iz stavka 1. ovog članka, postupak se smatra prekinutim neovisno o stadiju u kojem

se nalazi. Hrvatski sabor dužan je u tom slučaju raspisati referendum o referendumskom pitanju narodne inicijative u roku od 30 dana od dana isteka roka određenog u zaključku.

Članak 38.

Nakon što utvrdi sadržaj prijedloga akta iz članka 37. stavka 3. ovog Zakona i/ili sadržaj referendumskog pitanja iz članka 37. stavka 4. ovog Zakona, Hrvatski sabor dostavlja protuprijedlog, odnosno protuprijedloge organizacijskom odboru na izjašnjavaње o tome prihvaća li ih taj odbor ili ne.

12. Neizravni protuprijedlog Hrvatskog sabora

Članak 39.

(1) Ako organizacijski odbor u roku od 30 dana od dana primitka neizravnog protuprijedloga dostavi Hrvatskom saboru odluku o prihvaćanju prijedloga akta iz članka 37. stavka 3. ovog Zakona, a Hrvatski sabor taj akt donese u roku iz članka 37. stavka 5. ovog Zakona, smatra se da je narodna inicijativa uspjela nakon što se taj akt Hrvatskog sabora objavi u „Narodnim novinama“ i stupi na snagu.

(2) Hrvatski sabor u roku od tri dana od dana stupanja na snagu akta iz stavka 1. ovog članka obavještava Državno izborno povjerenstvo o tome da je narodna inicijativa prihvaćena u obliku neizravnog protuprijedloga. Državno izborno povjerenstvo u Evidenciju upisuje prestanak narodne inicijative.

13. Izravni protuprijedlog Hrvatskog sabora

Članak 40.

Ako organizacijski odbor u roku od 30 dana od dana primitka izravnog protuprijedloga dostavi Hrvatskom saboru odluku kojom prihvaća da se referendumsko pitanje narodne inicijative zamijeni referendumskim pitanjem Hrvatskog sabora, Hrvatski sabor u roku od 30 dana od dana zaprimanja odluke organizacijskog odbora raspisuje referendum na kojem se odlučuje o referendumskom pitanju Hrvatskog sabora.

14. Neprihvaćanje protuprijedloga Hrvatskog sabora

Članak 41.

(1) Ako organizacijski odbor u roku od 30 dana od dana primitka protuprijedloga dostavi Hrvatskom saboru odluku da ne prihvaća ni neizravni ni izravni protuprijedlog Hrvatskog sabora ili se uopće ne izjasni, Hrvatski sabor raspisat će referendum o referendumskom pitanju narodne inicijative i istovremeno referendum o izravnom protuprijedlogu Hrvatskog sabora (objedinjeni referendum).

(2) Odluku o raspisivanju referenduma Hrvatski sabor donosi u roku od 30 dana od dana zaprimanja odluke organizacijskog odbora ili proteka roka za izjašnjavaње.

15. Službena stajališta o referendumskom pitanju

Članak 42.

- (1) Hrvatski sabor može uz donošenje odluke o raspisivanju referenduma zaključkom utvrditi stajalište o referendumskom pitanju, osim u slučaju iz članka 40. ovog Zakona.
- (2) Zaključak iz stavka 1. ovog članka objavljuje se u istom broju „Narodnih novina“ u kojima se objavljuje odluka o raspisivanju referenduma.

Članak 43.

- (1) Predsjednik i Vlada mogu utvrditi stajalište o referendumskom pitanju narodne inicijative.
- (2) Stajalište iz stavka 1. objavljuju se u „Narodnim novinama“ najkasnije osam dana prije dana održavanja referenduma.

IV. RASPISIVANJE REFERENDUMA

1. Postupak iniciranja referenduma od strane nadležnog tijela

Članak 44.

- (1) Ako referendum raspisuje Hrvatski sabor na vlastitu inicijativu ili Predsjednik na prijedlog Vlade i uz supotpis predsjednika Vlade, postupak referenduma započinje dan nakon objave odluke o namjeri raspisivanja referenduma, s nacrtom referendumskog pitanja (dalje: odluka o namjeri raspisivanja referenduma) u „Narodnim novinama“.
- (2) Odluka o namjeri raspisivanja referenduma sadržava:
  1. naziv tijela koje inicira referendum
  2. naziv referendumске inicijative te skraćeni naziv, ako postoji
  3. nacrt referendumskog pitanja
  4. obrazloženje referendumskog pitanja i njegov sažetak.
- (3) Odluka o namjeri raspisivanja referenduma dostavlja se Državnom izbornom povjerenstvu radi pripreme obrasca iz članka 49. stavka 9. ovog Zakona i upisa referendumске inicijative u Evidenciju na dan kad se dostavlja „Narodnim novinama“ radi objave.
- (4) O nacrtu referendumskog pitanja iz stavka 1. ovog članka nadležno tijelo provodi javno savjetovanje sukladno propisima kojima se uređuje objavljivanje dokumenata u svrhu savjetovanja s javnošću.
- (5) Nakon objave izvješća o savjetovanju s javnošću nadležno tijelo donosi odluku o raspisivanju referenduma ili odluku o odustajanju od namjere raspisivanja referenduma. Ako nadležno tijelo donese odluku o raspisivanju referenduma, sadržaj referendumskog pitanja može biti odgovarajuće izmijenjen ovisno o ishodu javnog savjetovanja.
- (6) Od dana objave odluke o namjeri raspisivanja referenduma do dana donošenja odluke iz stavka 5. ovog članka ne smije proći manje od 45 ni više od 90 dana.
- (7) Nakon objave odluke o odustajanju od namjere raspisivanja referenduma u „Narodnim novinama“, Državno izborno povjerenstvo u Evidenciju upisuje prestanak referendumске inicijative.

(8) Ako nadležno tijelo ne donese odluku o raspisivanju referenduma ili odluku o odustajanju od namjere raspisivanja referenduma u roku iz stavka 6. ovog članka, smatra se da je odustalo od inicijative, a Državno izborno povjerenstvo u Evidenciju upisuje prestanak referendumske inicijative.

2. Odluka o raspisivanju referenduma

Članak 45.

(1) Referendum se raspisuje odlukom, koja sadržava:

1. naziv tijela koje raspisuje referendum
2. vrstu referenduma
3. naziv referenduma
4. referendumsko pitanje
5. obrazloženje referenduskog pitanja i njegov sažetak
6. dan održavanja referenduma.

(2) Odluku iz stavka 1. ovog članka tijelo nadležno za raspisivanje referenduma dostavlja Državnom izbornom povjerenstvu u roku od tri dana od dana donošenja radi upisa podataka u Evidenciju.

(3) Odluka iz stavka 1. ovog članka objavljuje se u „Narodnim novinama“ i na mrežnoj stranici Državnog izbornog povjerenstva.

(4) Od dana stupanja na snagu odluke iz stavka 1. ovog članka do dana održavanja referenduma ne smije proći manje od 30 ni više od 45 dana osim ako ovim Zakonom nije drukčije propisano.

(5) Za dan održavanja referenduma određuje se nedjelja.

V. REFERENDUMSKA AKTIVNOST

Članak 46.

(1) Referendumsku aktivnost čine sve radnje koje sudionici iz članka 47. ovog Zakona poduzimaju radi javnog predstavljanja i obrazlaganja svojih stajališta o referendumskoj inicijativi, odnosno predmetu i cilju referenduskog pitanja, poticanja birača da o njemu izgrade vlastito mišljenje te da pristupe glasanju na dan održavanja referenduma.

(2) Referendumska aktivnost iz stavka 1. ovog članka obuhvaća i sve radnje vezane uz prikupljanje potpisa birača u slučajevima propisanim ovim Zakonom.

(3) U slučaju narodne inicijative, referendumska aktivnost počinje na dan određen za početak prikupljanja potpisa birača, a prestaje zatvaranjem birališta na dan održavanja referenduma. Ako je narodna inicijativa u slučajevima propisanim ovim Zakonom prestala prije dana održavanja referenduma, referendumska aktivnost prestaje na dan prestanka narodne inicijative.

(4) Ako nadležno tijelo raspisuje referendum na vlastitu inicijativu, referendumska aktivnost počinje dan nakon objave odluke o namjeri raspisivanja referenduma iz članka 44. ovog Zakona, a prestaje zatvaranjem birališta na dan održavanja referenduma odnosno na dan donošenja odluke nadležnog tijela o odustajanju od namjere raspisivanja referenduma.

1. Sudionici referendumske aktivnosti

Članak 47.

(1) U slučaju narodne inicijative, sudionici referendumske aktivnosti su:

1. organizacijski odbor
2. odbor protivnika narodne inicijative.

(2) Ako nadležno tijelo raspisuje referendum na vlastitu inicijativu, sudionici referendumske aktivnosti su:

1. odbor zagovornika referendumske inicijative
2. odbor protivnika referendumske inicijative.

Članak 48.

(1) Političke stranke, udruge, sindikati i drugi oblici udruživanja građana, osim ako im je posebnim zakonom zabranjeno financiranje referendumske aktivnosti, mogu sudjelovati u referendumskoj aktivnosti, uključujući promidžbenu, u okviru referendumske aktivnosti sudionika.

(2) Dužnosnici u smislu zakona kojim se ureduju obveze i prava državnih dužnosnika ne smatraju se sudionicima referendumskih aktivnosti, ali imaju pravo javno obrazlagati službeno stajalište o referendumskom pitanju nadležnog tijela koje predstavljaju ili iznositi svoj osobni stav o referendumskom pitanju.

2. Odbori zagovornika i protivnika

Članak 49.

(1) Od dana započinjanja referendumske aktivnosti najmanje 15 birača mogu pokrenuti postupak osnivanja odbora protivnika narodne inicijative, odbora zagovornika referendumske odnosno odbora protivnika referendumske inicijative (dalje: odbor zagovornika odnosno protivnika inicijative).

(2) Birači iz stavka 1. ovog članka među sobom određuju predstavnika odbora i njegovog zamjenika.

(3) O pokretanju postupka iz stavka 1. ovog članka predstavnik odbora zagovornika odnosno protivnika inicijative obavještava Državno izborno povjerenstvo elektroničkom poštom u roku od tri dana od pokretanja postupka.

(4) Odbor zagovornika odnosno protivnika inicijative može se osnovati ako njegovo osnivanje svojim potpisom podrži najmanje jedan posto birača s područja za koje se referendum raspisuje. Ako jedan posto birača predstavlja više od 5.000 birača, smatra se da je pretpostavka za osnivanje odbora ispunjena kad se prikupi najmanje 5.000 pravovaljanih potpisa birača podupiratelja.

(5) Jedan birač može potpisivanjem potpisne liste na utvrđenom obrascu (dalje: potpisna lista birača podupiratelja) poduprijeti osnivanje samo jednog odbora zagovornika odnosno protivnika inicijative. Ako je jedan birač svojim potpisom podržao osnivanje više odbora, računa se potpis za odbor koji je dao kasnijeg datuma.

(6) Državno izborno povjerenstvo donosi obvezatne upute kojim se utvrđuje oblik, izgled i način popunjavanja obrasca potpisne liste birača podupiratelja. Obvezatne upute objavljuju se u „Narodnim novinama“ i na mrežnoj stranici Državnog izbornog povjerenstva.

(7) U slučaju narodne inicijative, obrazac potpisne liste birača podupiratelja mora biti dostupan za preuzimanje na mrežnoj stranici Državnog izbornog povjerenstva od dana objave odluke iz članka 25. ovog Zakona.

(8) Ako nadležno tijelo raspisuje referendum na vlastitu inicijativu, obrazac potpisne liste birača podupiratelja mora biti dostupan za preuzimanje na mrežnoj stranici Državnog izbornog povjerenstva od dana objave odluke o namjeri raspisivanja referenduma.

(9) Na potpise birača podupiratelja osnivanja odbora zagovornika odnosno protivnika inicijative primjenjuju se odredbe članka 28. ovog Zakona. Osim podataka iz članka 28. stavka 3. ovog Zakona, obrazac potpisne liste birača podupiratelja sadrži i podatak o datumu upisivanja podataka u potpisnu listu.

(10) Na prikupljanje potpisa birača za osnivanje odbora zagovornika odnosno protivnika inicijative odgovarajuće se primjenjuju odredbe ovog Zakona kojima se uređuje prikupljanje potpisa birača radi izjašnjavanja o potrebi da se zatraži raspisivanje referenduma.

Članak 50.

(1) Odbor zagovornika odnosno protivnika inicijative osniva se odlukom.

(2) Odluka iz stavka 1. ovog članka sadržava:

1. naziv odbora zagovornika odnosno protivnika inicijative
2. datum osnivanja odbora
3. referendumsko pitanje inicijative koju zagovaraju odnosno kojoj se protive
4. cilj odbora
5. broj članova odbora, njihova imena i prezimena, prebivališta te kontakt podatke
6. ime i prezime, osobni identifikacijski broj (OIB), prebivalište te kontakt podatke predstavnika odbora i zamjenika
7. broj birača podupiratelja osnivanja odbora
8. mrežnu stranicu odbora ako postoji
9. potpis predstavnika i članova odbora.

(3) Prilog i sastavni dio odluke iz stavka 1. ovog članka su potpisne liste birača podupiratelja iz članka 49. ovog Zakona.

(4) Naziv odbora zagovornika odnosno protivnika inicijative mora upućivati na cilj osnivanja odbora te na naziv referendumске inicijative koju odbor zagovara odnosno kojoj se protivi.

Članak 51.

(1) Odbor zagovornika odnosno protivnika inicijative upisuje se u Evidenciju.

(2) Odbor zagovornika odnosno protivnika inicijative podnosi zahtjev za upis u Evidenciju do dana objave odluke o raspisivanju referenduma.

(3) U postupku odlučivanja o zahtjevu za upis u Evidenciju Državno izborno povjerenstvo ispituje jesu li ispunjene pretpostavke iz članka 49. ovog Zakona za osnivanje odbora zagovornika odnosno protivnika inicijative.

(4) O zahtjevu za upis Državno izborno povjerenstvo donosi rješenje.

(5) Javno se objavljuju sljedeći osobni podaci: imena i prezimena te naziv općine ili grada na području kojeg imaju prebivalište predstavnik, zamjenik predstavnika i članovi odbora zagovornika odnosno protivnika inicijative.

3. Pravila o provedbi referendumske aktivnosti

Članak 52.

(1) Skupove i druge oblike referendumske aktivnosti vezane uz referendumsku inicijativu nije dopušteno održavati, odnosno obavljati u prostorijama javnopravnih tijela.

(2) Poslodavci su dužni za vrijeme radnog vremena unutar poslovnih prostorija suzdržati se pred zaposlenicima od provedbe referendumske aktivnosti.

(3) Postavljanje plakata sa sadržajima vezanim uz referendumsku inicijativu dopušteno je na mjestima u skladu s odlukom predstavničkog tijela jedinice lokalne samouprave kojom se određuju uvjeti za postavljanje plakata.

(4) Upravno tijelo jedinice lokalne samouprave nadležno za provedbu odluke iz stavka 3. ovog članka odobrava postavljanje plakata svim sudionicima referendumske aktivnosti pod jednakim uvjetima.

4. Referendumska promidžbena aktivnost i mediji

Članak 53.

(1) Svi sudionici referendumske aktivnosti imaju pravo na referendumsku promidžbenu aktivnost pod jednakim uvjetima i u tu svrhu imaju ravnopravan položaj u predstavljanju u medijima.

(2) Na referendumsku promidžbenu aktivnost na odgovarajući način se primjenjuju pravila o postupanju elektroničkih medija s nacionalnom koncesijom u Republici Hrvatskoj u razdoblju izborne promidžbe za izbore zastupnika u Hrvatski sabor.

(3) Mediji su dužni u roku od pet dana od dana objave odluke o raspisivanju referenduma utvrditi i objaviti na svojim mrežnim stranicama pravila za korištenje medijskog prostora i programskog praćenja referendumske promidžbene aktivnosti, koje započinje na dan stupanja na snagu odluke o raspisivanju referenduma.

(4) Mediji su dužni u praćenju i predstavljanju referendumske promidžbene aktivnosti jamčiti novinarsku neovisnost, profesionalnost i stručnost te dosljedno poštovanje novinarskog kodeksa.

5. Financiranje referendumske aktivnosti

Članak 54.

(1) Financiranje referendumske aktivnosti uređuje se posebnim zakonom.

(2) Na financiranje odbora zagovornika odnosno protivnika inicijative odgovarajuće se primjenjuju odredbe zakona kojim se uređuje financiranje referendumske aktivnosti organizacijskog odbora.

6. Praćenje pravilnosti provedbe referendumske aktivnosti

Članak 55.

(1) Kada utvrdi nepravilnosti u provedbi referendumske aktivnosti Državno izborno povjerenstvo odmah nalaže njihovo otklanjanje, a po potrebi se obraća i nadležnim javnopravnim tijelima da poduzmu odgovarajuće mjere.

(2) Nalozi iz stavka 1. ovog članka objavljuju se na mrežnoj stranici Državnog izbornog povjerenstva.

VI. TIJELA ZA PROVEDBU REFERENDUMA

Članak 56.

Tijela za provedbu referenduma su:

1. Državno izborno povjerenstvo
2. županijska povjerenstva za provedbu referenduma, Povjerenstvo Grada Zagreba za provedbu referenduma te gradska i općinska povjerenstva za provedbu referenduma
3. glasački odbori.

1. Državno izborno povjerenstvo

Članak 57.

Ako ovim Zakonom nije drugačije propisano, protiv rješenja i odluka Državnog izbornog povjerenstva nije dopuštena žalba, ali se može pokrenuti upravni spor.

Članak 58.

(1) Državno izborno povjerenstvo donosi obvezatne upute u postupku pripreme i provedbe referenduma.

(2) Obvezatne upute objavljuju se u „Narodnim novinama“ i na mrežnoj stranici Državnog izbornog povjerenstva.

(3) Osim obvezne objave u slučajevima propisanim ovim Zakonom, Državno izborno povjerenstvo objavljuje na svojoj mrežnoj stranici akte, podneske, pismena, obavijesti i druge podatke vezane uz pojedini referendum za koje smatra da ih je potrebno objaviti.

Članak 59.

(1) Državno izborno povjerenstvo osigurava jedinstvenu informatičku podršku za provedbu referenduma.

(2) Sredstva za provedbu jedinstvene informatičke podrške iz stavka 1. ovog članka osiguravaju se u državnom proračunu Republike Hrvatske.

Članak 60.

Državno izborno povjerenstvo u provedbi referenduma:

1. brine o zakonitoj i pravilnoj pripremi i provedbi referenduma
2. donosi i objavljuje obvezatne upute za rad povjerenstava za provedbu referenduma i glasačkih odbora i druga pitanja vezana uz pripremu i provedbu referenduma
3. propisuje obrasce u postupku pripreme i provedbe referenduma
4. provodi postupak upisa u Evidenciju
5. provodi postupak utvrđivanja broja i pravovaljanosti potpisa birača
6. imenuje i razrješuje članove županijskih povjerenstava za provedbu referenduma i Povjerenstva Grada Zagreba za provedbu referenduma
7. određuje glasačka mjesta te imenuje i raspušta glasačke odbore na glasačkim mjestima u sjedištima diplomatsko-konzularnih predstavništava Republike Hrvatske
8. nadzire rad povjerenstava za provedbu referenduma i pruža im stručnu pomoć
9. provodi edukacije članova povjerenstava za provedbu referenduma
10. nadzire financiranje referendumske aktivnosti u skladu s posebnim zakonom kojim se uređuje financiranje referendumske aktivnosti
11. utvrđuje i proglašava rezultat provedenog glasanja na referendumu
12. objavljuje rezultat provedenog glasanja
13. informira građane o provedbi referenduma te mogućnosti ostvarenja i zaštite prava glasanja na referendumu
14. provodi postupak izlučivanja javnog dokumentarnog gradiva u skladu s posebnim propisima
15. obavlja druge poslove određene ovim Zakonom i drugim propisima.

2. Povjerenstva za provedbu referenduma

Članak 61.

(1) Državno izborno povjerenstvo imenuje županijska povjerenstva za provedbu referenduma i Povjerenstvo Grada Zagreba za provedbu referenduma.

(2) Županijsko povjerenstvo za provedbu referenduma imenuje gradska i općinska povjerenstva za provedbu referenduma na svom području.

(3) Gradsko ili općinsko povjerenstvo za provedbu referenduma bit će imenovano u istom sastavu za više općina i gradova na prijedlog Državnog izbornog povjerenstva.

Članak 62.

(1) Povjerenstvo za provedbu referenduma imenuje se nakon objave odluke o raspisivanju referenduma.

(2) Povjerenstvo za provedbu referenduma ima pet članova i to: predsjednika, potpredsjednika i tri člana (dalje: članovi povjerenstva za provedbu referenduma).

(3) Predsjednik i potpredsjednik povjerenstva za provedbu referenduma moraju biti magistri prava. Ostali članovi povjerenstva za provedbu referenduma mogu biti magistri prava ili sveučilišni specijalisti javne uprave.

(4) Članovi povjerenstva za provedbu referenduma ne smiju biti članovi organizacijskog odbora i odbora zagovornika, odnosno protivnika inicijative, a ni promatrači referenduma za provedbu

kojega su imenovani. Članovi povjerenstva za provedbu referenduma ne smiju biti članovi političkih stranaka.

(5) Povjerenstvo za provedbu referenduma donosi odluke većinom glasova svih članova.

Članak 63.

Županijsko povjerenstvo za provedbu referenduma:

1. brine o zakonitosti i pravilnoj pripremi i provedbi referenduma na području županije
2. obavlja sve tehničke pripreme u skladu s obvezatnim uputama Državnog izbornog povjerenstva
3. imenuje članove gradskih i općinskih povjerenstava za provedbu referenduma
4. provodi edukacije članova gradskih i općinskih povjerenstava za provedbu referenduma
5. zajedno s gradskim i općinskim povjerenstvima za provedbu referenduma provodi edukacije članova glasačkih odbora
6. nadzire rad gradskih i općinskih povjerenstava za provedbu referenduma
7. prikuplja i zbraja rezultate glasanja na glasačkim mjestima u županiji i dostavlja ih Državnom izbornom povjerenstvu zajedno sa zapisnicima o radu svih tijela za provedbu referenduma na svom području
8. određuje članove stručnog tima za obavljanje administrativnih i tehničkih poslova te visinu naknade članova stručnog tima prema kriterijima vrednovanja rada
9. provodi postupak izlučivanja javnog dokumentarnog gradiva u skladu s posebnim propisima
10. obavlja druge poslove određene ovim Zakonom i drugim propisima.

Članak 64.

Povjerenstvo Grada Zagreba za provedbu referenduma:

1. brine o zakonitosti i pravilnoj pripremi i provedbi referenduma na području Grada Zagreba
2. obavlja sve tehničke pripreme u skladu s obvezatnim uputama Državnog izbornog povjerenstva
3. određuje glasačka mjesta i imenuje i raspušta glasačke odbore u Gradu Zagrebu i nadzire njihov rad
4. provodi edukacije članova glasačkih odbora
5. prikuplja i zbraja rezultate glasanja na glasačkim mjestima u Gradu Zagrebu i dostavlja ih Državnom izbornom povjerenstvu zajedno sa zapisnikom o radu i zapisnicima o radu glasačkih odbora sa svoga područja
6. određuje članove stručnog tima za obavljanje administrativnih i tehničkih poslova te visinu naknade članova stručnog tima prema kriterijima vrednovanja rada
7. provodi postupak izlučivanja javnog dokumentarnog gradiva u skladu s posebnim propisima
8. obavlja i druge poslove određene ovim Zakonom i drugim propisima.

Članak 65.

Gradsko ili općinsko povjerenstvo za provedbu referenduma:

1. brine o zakonitosti i pravilnoj pripremi i provedbi referenduma na području grada ili općine
2. određuje glasačka mjesta i imenuje i raspušta glasačke odbore i nadzire njihov rad
3. provodi edukacije članova glasačkih odbora

4. prikuplja i zbraja rezultate glasanja na glasačkim mjestima i dostavlja ih županijskom povjerenstvu za provedbu referenduma zajedno sa zapisnikom o radu i zapisnicima o radu glasačkih odbora na svom području
5. određuje članove stručnog tima za obavljanje administrativnih i tehničkih poslova te visinu naknade članova stručnog tima prema kriterijima vrednovanja rada
6. provodi postupak izlučivanja javnog dokumentarnog gradiva u skladu s posebnim propisima
7. obavlja ostale poslove određene ovim Zakonom i drugim propisima.

3. Glasački odbor

Članak 66.

- (1) Glasački odbor je tijelo koje neposredno provodi radnje vezane uz glasanje birača na glasačkom mjestu te osigurava pravilnost i tajnost glasanja.
- (2) Glasački odbor imenuje se za svako glasačko mjesto.
- (3) Glasački odbor ima šest članova i to: predsjednika, potpredsjednika i četiri člana (dalje: članovi glasačkog odbora).
- (4) Članovi glasačkog odbora ne smiju biti članovi organizacijskog odbora, članovi odbora zagovornika, odnosno protivnika inicijative, a ni promatrači referenduma za provedbu kojeg su imenovani. Članovi glasačkog odbora ne smiju biti članovi političkih stranaka.
- (5) Glasački odbori za svako glasačko mjesto imenuju se u roku od 15 dana od dana stupanja na snagu odluke o raspisivanju referenduma.

Članak 67.

- (1) Prijedlog za imenovanje članova glasačkih odbora na glasačkim mjestima iz članka 69. stavaka 1., 2., 3., 4. i 5. ovog Zakona nadležna ministarstva dostavljaju nadležnim povjerenstvima za provedbu referenduma iz članka 64. i 65. ovog Zakona u roku od osam dana od dana određivanja glasačkih mjesta.
- (2) Članove glasačkih odbora na glasačkim mjestima iz članka 69. stavaka 1., 3. i 5. ovog Zakona imenuje Povjerenstvo Grada Zagreba za provedbu referenduma ili gradsko ili općinsko povjerenstvo za provedbu referenduma na čijem se području nalaze ta glasačka mjesta.
- (3) Članove glasačkih odbora na glasačkim mjestima iz članka 69. stavaka 2. i 4. ovog Zakona imenuje Povjerenstvo Grada Zagreba za provedbu referenduma ili gradsko ili općinsko povjerenstvo za provedbu referenduma na čijem je području sjedište trgovačkog društva koje je vlasnik broda ili plutajućeg objekta, odnosno nadležno zapovjedništvo Oružanih snaga Republike Hrvatske.

VII. GLASAČKA MJESTA

Članak 68.

- (1) Birači glasaju na glasačkim mjestima u Republici Hrvatskoj i u sjedištima diplomatsko-konzularnih predstavništava Republike Hrvatske.

(2) Birači koji imaju prebivalište u Republici Hrvatskoj glasaju na glasačkim mjestima na području Republike Hrvatske, određenima prema njihovom prebivalištu.

(3) Birači koji imaju prebivalište u Republici Hrvatskoj, ali se na dan održavanja referenduma zateknu izvan mjesta prebivališta u Republici Hrvatskoj ili izvan granica Republike Hrvatske, glasaju na način propisan posebnim zakonom.

(4) Birači koji nemaju prebivalište u Republici Hrvatskoj glasaju na glasačkim mjestima u sjedištima diplomatsko-konzularnih predstavništava Republike Hrvatske u stranoj državi u kojoj prebivaju ili na način propisan posebnim zakonom.

Članak 69.

(1) Birači koji se na dan provedbe referenduma zateknu u službi u Oružanim snagama Republike Hrvatske glasaju na glasačkim mjestima koja rješenjem određuje ministar nadležan za obranu.

(2) Birači koji se na dan provedbe referenduma zateknu izvan granica Republike Hrvatske kao članovi posade pomorskih i riječnih brodova pod hrvatskom zastavom te na plutajućim objektima u unutrašnjim morskim vodama i teritorijalnom moru Republike Hrvatske glasaju na glasačkim mjestima koja rješenjem određuje ministar nadležan za pomorstvo.

(3) Birači lišeni slobode glasaju na glasačkim mjestima koja rješenjem određuje ministar nadležan za pravosuđe.

(4) Birači koji se na dan provedbe referenduma zateknu u mirovnim operacijama i misijama glasaju na glasačkim mjestima koja rješenjem određuje ministar nadležan za vanjske i europske poslove.

(5) Birači koji su smješteni u ustanovama socijalne skrbi glasaju na glasačkim mjestima koja rješenjem određuje ministar nadležan za poslove socijalne skrbi.

(6) Rješenja o određivanju glasačkih mjesta iz ovog članka nadležna ministarstva dostavljaju nadležnim povjerenstvima za provedbu referenduma iz članaka 64. i 65. ovog Zakona u roku od pet dana od dana stupanja na snagu odluke o raspisivanju referenduma.

1. Određivanje, uređenje i opremanje glasačkih mjesta

Članak 70.

(1) Nadležna povjerenstva za provedbu referenduma određuju glasačka mjesta vodeći računa o:

1. dostupnosti i prostornoj udaljenosti glasačkih mjesta
2. veličini prostorije za glasanje
3. pristupačnosti glasačkog mjesta osobama s invaliditetom
4. broju birača na pojedinom glasačkom mjestu.

(2) Nadležna povjerenstva za provedbu referenduma u roku od pet dana od dana stupanja na snagu odluke o raspisivanju referenduma objavljuju koja su glasačka mjesta određena i koji birači imaju pravo glasati na pojedinom glasačkom mjestu.

(3) Objava podataka o glasačkim mjestima sadržava:

1. redni broj glasačkog mjesta
2. adresu te naznaku prostora u kojem se nalazi

3. popis pripadajućih ulica, trgova i naselja iz kojih glasaju birači na tom glasačkom mjestu.

(4) Podaci o glasačkim mjestima objavljuju se u obliku oglasa na mjestima uobičajenog oglašavanja i na mjestima većeg okupljanja građana u jedinici lokalne samouprave te na mrežnoj stranici jedinice lokalne samouprave.

(5) Državno izborno povjerenstvo na svojoj mrežnoj stranici objavljuje informaciju o glasačkim mjestima na referendumu.

(6) Glasačko mjesto ne smije biti određeno u vjerskim prostorima, objektu u vlasništvu, najmu, zakupu ili trajnom korištenju političke stranke, članova organizacijskog odbora, članova odbora zagovornika, odnosno protivnika inicijative te u prostorijama koje svojom namjenom nisu primjerene za provedbu glasanja.

Članak 71.

(1) Za svako glasačko mjesto u pravilu se određuje zasebna prostorija.

(2) Glasačko mjesto mora se opremiti i urediti na način koji osigurava tajnost glasanja.

(3) Na glasačkom mjestu mora biti na biračima vidljivom mjestu istaknuta odluka o raspisivanju referenduma.

(4) Na glasačkom mjestu mogu se isticati grb i zastava Republike Hrvatske te obilježja županije, grada i općine u skladu s njihovim statutima.

(5) Glasački odbor prije otvaranja glasačkog mjesta uređuje prostorije, postavlja glasačku kutiju te priprema glasačke listiće, izvatke iz popisa birača i drugu dokumentaciju za provedbu glasanja (dalje: glasački materijal).

(6) Na glasačkom mjestu, prilazu glasačkom mjestu i u njegovoj neposrednoj blizini, u krugu od najmanje 50 metara, ne smije biti izložen promidžbeni materijal.

(7) Na glasačkom mjestu i na području oko glasačkog mjesta iz stavka 6. ovog članka nisu dopušteni nikakvi oblici referendumske promidžbene aktivnosti.

VIII. GLASANJE

1. Glasački listić

Članak 72.

(1) Glasanje na referendumu obavlja se osobno, glasačkim listićem.

(2) Na glasačkom listiću moraju biti otisnuti:

1. referendumsko pitanje
2. ponuđeni odgovori „ZA“ i „PROTIV“ ili „DA“ i „NE“ kad birač odlučuje o jednom prijedlogu
3. ponuđeni odgovori „ZA“ i „PROTIV“ ili „DA“ i „NE“ kraj svakog prijedloga kad birač odlučuje o alternativnom referendumskom pitanju
4. naziv narodne inicijative ili naziv nadležnog tijela zajedno s nazivom referendumske inicijative ako je referendum raspisalo nadležno tijelo na vlastitu inicijativu
5. serijski broj glasačkog listića

6. uputa o načinu glasanja.

(3) Ako se istovremeno održava referendum o referendumskom pitanju narodne inicijative i o referendumskom pitanju Hrvatskog sabora, na istom glasačkom listiću moraju biti otisnuti:

1. referendumsko pitanje narodne inicijative uz jasnu naznaku da je riječ o prijedlogu narodne inicijative
2. referendumsko pitanje Hrvatskog sabora uz jasnu naznaku da je riječ o protuprijedlogu Hrvatskog sabora
3. redni broj ispred svakog referendumskog pitanja
4. serijski broj glasačkog listića
5. uputa o načinu glasanja.

(4) Glasajući listić za glasanje na referendumu tiska se u tiskari ovlaštenoj za tiskanje službenog lista Republike Hrvatske, pod neposrednim nadzorom Državnog izbornog povjerenstva.

Članak 73.

(1) Na glasačkom listiću iz članka 72. stavka 2. točke 2. ovog Zakona birač zaokružuje riječ „ZA“ ili „PROTIV“, odnosno „DA“ ili „NE“ ovisno o tome podržava li prijedlog ili ne.

(2) Na glasačkom listiću iz članka 72. stavka 2. točke 3. ovog Zakona dovoljno je da birač zaokruži riječ „ZA“, odnosno „DA“ kraj onog prijedloga koji podržava. Nije dopušteno zaokružiti riječ „ZA“ ili „DA“ kraj oba prijedloga.

(3) Na glasačkom listiću iz članka 72. stavka 3. ovog Zakona birač zaokružuje redni broj ispred referendumskog pitanja narodne inicijative, odnosno referendumskog pitanja Hrvatskog sabora ovisno o tome koju inicijativu od predloženih dviju podržava.

Članak 74.

Važeći glasački listić je ispunjeni glasački listić iz kojeg se na siguran i nedvojben način može utvrditi za koju je od ponuđenih opcija birač glasao.

2. Vrijeme glasanja

Članak 75.

(1) Glasanje traje neprekidno od sedam do 19 sati.

(2) Glasачka mjesta zatvaraju se u 19 sati, a biračima koji su se u to vrijeme zatekli na glasačkom mjestu mora se omogućiti glasanje.

3. Postupak glasanja

Članak 76.

(1) Čitavo vrijeme glasanja na glasačkom mjestu mora biti nazočan predsjednik ili potpredsjednik glasačkog odbora te najmanje dva člana glasačkog odbora.

(2) Predsjednik glasačkog odbora određuje zaduženja pojedinih članova glasačkog odbora.

(3) Predsjednik glasačkog odbora brine se o održavanju reda i mira na glasačkom mjestu za vrijeme glasanja.

(4) Ako je to nužno radi očuvanja reda i mira te radi nesmetanog odvijanja glasanja, predsjednik glasačkog odbora može zatražiti pomoć policije koja će na glasačkom mjestu postupiti po njegovim uputama, a u okviru zakonskih ovlasti.

(5) Nitko ne smije na glasačko mjesto doći naoružan, osim pripadnika policije na poziv predsjednika glasačkog odbora.

Članak 77.

(1) Glasački odbor za svakog birača koji pristupi glasanju utvrđuje identitet i provjerava je li upisan u izvadak iz popisa birača za to glasačko mjesto.

(2) Identitet birača utvrđuje se javnom ispravom s fotografijom na temelju koje se može nedvojbeno utvrditi identitet birača.

(3) Ako osoba nije upisana u izvadak iz popisa birača ne smije joj se dopustiti glasanje.

(4) Iznimno od odredbe stavka 3. ovog članka, dopustit će se glasanje biraču koji svoje biračko pravo dokaže potvrdom za glasanje nadležnog tijela.

(5) Potvrdu iz stavka 4. ovog članka birač je dužan predati glasačkom odboru.

(6) Potvrda iz stavka 4. ovog članka smatra se sastavnim dijelom izvotka iz popisa birača za to glasačko mjesto.

(7) Nakon utvrđivanja prava na glasanje, član glasačkog odbora biraču predaje glasački listić i objašnjava mu način popunjavanja glasačkog listića te ga upućuje na mjesto za glasanje.

Članak 78.

(1) Birač koji zbog teže bolesti, tjelesnog oštećenja ili zbog toga što je nepismen ne može samostalno glasati, može glasanju pristupiti s drugom osobom koja će po njegovoj ovlasti i uputi zaokružiti odgovor.

(2) U skladu s tehničkim mogućnostima, slijepim i slabovidnim osobama omogućuje se glasanje uz pomoć tehničkog pomagala – matrice za glasanje.

(3) U zapisnik o radu glasačkog odbora unose se podaci o glasanju iz stavaka 1. i 2. ovog članka.

Članak 79.

(1) Birač koji zbog teže bolesti, tjelesnog oštećenja ili nemoći ne može pristupiti na glasačko mjesto iz članka 68. stavka 2. ovog Zakona može nadležnom povjerenstvu za provedbu referenduma najkasnije tri dana prije dana održavanja referenduma ili glasačkom odboru do 12 sati na dan održavanja referenduma podnijeti zahtjev za glasanje izvan glasačkog mjesta.

(2) Zaprimljene zahtjeve iz stavka 1. ovog članka nadležno povjerenstvo za provedbu referenduma predaje nadležnom glasačkom odboru.

(3) Glasački odbor utvrđuje je li birač koji je podnio zahtjev za glasanje izvan glasačkog mjesta upisan u izvadak iz popisa birača koji je dostavljen na glasačko mjesto.

(4) Glasački odbor biraču iz stavka 1. ovog članka omogućuje glasanje na adresi njegova prebivališta odnosno na drugoj adresi ako je ta adresa u obuhvatu glasačkog mjesta.

(5) Predsjednik glasačkog odbora određuje najmanje dva člana glasačkog odbora koji će birača iz stavka 1. ovog članka posjetiti i omogućiti mu glasanje.

(6) Birač iz stavka 1. ovog članka dužan je glasački listić preklopiti tako da ostane vidljiva samo polovica glasačkog listića, staviti ga u posebnu omotnicu i zatvoriti je.

(7) Nakon povratka na glasačko mjesto član glasačkog odbora predaje omotnicu predsjedniku glasačkog odbora. Predsjednik glasačkog odbora preklopljeni glasački listić iz omotnice odmah ubacuje u glasačku kutiju na glasačkom mjestu.

(8) Na način ostvarivanja biračkog prava birača koji pristupi na glasačko mjesto, ali mu je zbog tjelesnog oštećenja ili drugog razloga onemogućena pristupačnost glasačkom mjestu, odgovarajuće se primjenjuju odredbe stavaka 5., 6. i 7. ovog članka.

(9) U zapisnik o radu glasačkog odbora unose se podaci o glasanju izvan glasačkog mjesta.

4. Utvrđivanje rezultata glasanja

Članak 80.

(1) Nakon zatvaranja glasačkog mjesta glasački odbor:

1. prebrojava neupotrijebljene glasačke listiće i stavlja ih u poseban omot koji nakon toga zatvara
2. utvrđuje ukupni broj birača koji su pristupili glasanju na glasačkom mjestu prema izvratku iz popisa birača i potvrdama nadležnog tijela
3. otvara glasačku kutiju i prebrojava glasačke listiće.

(2) Ako se nakon prebrojavanja glasačkih listića utvrdi da je njihov broj isti ili manji od utvrđenog broja birača koji su pristupili glasanju, glasački odbor utvrđuje broj glasova prema broju glasačkih listića.

(3) Ako se nakon prebrojavanja glasačkih listića utvrdi da je njihov broj veći od utvrđenog broja birača koji su pristupili glasanju, glasački odbor o tome sastavlja službenu bilješku u zapisniku o radu glasačkog odbora te utvrđuje broj glasova prema broju glasačkih listića.

5. Zapisnik glasačkog odbora

Članak 81.

(1) Glasački odbor o vlastitom radu sastavlja zapisnik koji sadržava:

1. dan i mjesto održavanja referenduma
2. naziv referendumske inicijative
3. referendumsko pitanje
4. osobna imena članova glasačkog odbora
5. ukupan broj birača na biračkom mjestu prema izvratku iz popisa birača
6. broj birača koji su pristupili glasanju prema izvratku iz popisa birača i na temelju potvrde za glasanje nadležnog tijela
7. broj birača koji su glasali utvrđen prema broju glasačkih listića
8. broj neupotrijebljenih glasačkih listića
9. ukupan broj važećih glasačkih listića
10. ukupan broj nevažećih glasačkih listića
11. broj glasova „ZA“ i broj glasova „PROTIV“ kad se odlučivalo o jednom prijedlogu

12. broj glasova „ZA“ svaki pojedini prijedlog i broj glasova „PROTIV“ svakog pojedinog prijedloga kad se odlučivalo o alternativnom referendumskom pitanju
13. broj glasova „ZA“ svako pojedino referendumsko pitanje i broj glasova „PROTIV“ svakog pojedinog referendumskog pitanja kad se odlučivalo između referendumskog pitanja narodne inicijative i referendumskog pitanja Hrvatskog sabora
14. druge činjenice bitne za glasanje i rad glasačkog odbora.

(2) Svaki član glasačkog odbora ovlašten je dati pisane primjedbe na zapisnik.

(3) Zapisnik o radu glasačkog odbora potpisuju svi članovi glasačkog odbora. Ako član glasačkog odbora odbije potpisati zapisnik ili ga iz drugog razloga ne potpiše, o tome se u zapisniku sastavlja bilješka.

(4) Zapisnik moraju potpisati najmanje tri člana glasačkog odbora od kojih jedan mora biti predsjednik ili potpredsjednik glasačkog odbora.

(5) Svaki član glasačkog odbora ima pravo dobiti presliku zapisnika o radu glasačkog odbora.

(6) Zapisnik o radu glasačkog odbora ima snagu javne isprave, a njegov se sadržaj može osporavati u postupku zaštite prava na referendumu u skladu s odredbama ovog Zakona.

Članak 82.

(1) Glasački odbor najkasnije u roku od 12 sati od zatvaranja glasačkog mjesta dostavlja nadležnom povjerenstvu za provedbu referenduma zapisnik o radu i ostale glasačke materijale za provedbu glasanja na referendumu s glasačkog mjesta.

(2) Glasački odbori koji provode referendum na glasačkim mjestima u sjedištima diplomatsko-konzularnih predstavništava Republike Hrvatske zapisnike o radu dostavljaju elektroničkim putem Državnom izbornom povjerenstvu u roku od 12 sati od zatvaranja glasačkog mjesta.

(3) Izvornici zapisnika iz stavka 2. ovog članka i ostali upotrijebljeni glasački materijali za provedbu glasanja na referendumu dostavljaju se Državnom izbornom povjerenstvu u roku od osam dana od dana zatvaranja glasačkog mjesta.

Članak 83.

(1) Ako zapisnik o radu glasačkog odbora u provedbi referenduma sadržava službenu bilješku iz članka 80. stavka 3. ovog Zakona, takav zapisnik ne unosi se u informatički sustav prije nego što Državno izborno povjerenstvo utvrdi je li višak glasačkih listića mogao utjecati na rezultat referenduma.

(2) Ako Državno izborno povjerenstvo utvrdi da višak glasačkih listića nije mogao utjecati na rezultat referenduma, podatke iz zapisnika unosi u informatički sustav.

(3) Ako Državno izborno povjerenstvo utvrdi da je višak glasačkih listića mogao utjecati na rezultat referenduma, određuje ponavljanje glasanja na tom glasačkom mjestu.

(4) U slučaju iz stavka 3. ovog članka, glasanje se ponavlja prvu nedjelju koja uslijedi nakon dana održavanja referenduma.

(5) Ako je na glasačkom mjestu istovremeno održano više referenduma u skladu s člankom 159. ovog Zakona, ponavljanje glasanja iz stavka 4. ovog članka određuje se samo za one referendume na kojima je utvrđen višak glasačkih listića.

6. Zapisnik povjerenstva za provedbu referenduma

Članak 84.

- (1) Gradska i općinska povjerenstva za provedbu referenduma najkasnije u roku od 18 sati od zatvaranja glasačkih mjesta unose u informatički sustav podatke iz zapisnika o radu glasačkih odbora sa svoga područja te sastavljaju zapisnike o radu.
- (2) Povjerenstva iz stavka 1. ovog članka bez odgode dostavljaju zapisnik o radu s ostalim glasačkim materijalom nadležnom županijskom povjerenstvu za provedbu referenduma.
- (3) Županijsko povjerenstvo za provedbu referenduma i Povjerenstvo Grada Zagreba za provedbu referenduma u roku od 24 sata od zatvaranja glasačkih mjesta, odnosno u roku od šest sati od dostave zapisnika o radu gradskih i općinskih povjerenstava za provedbu referenduma i ostalog glasačkog materijala za provedbu glasanja sastavljaju zapisnik o radu.
- (4) Županijsko povjerenstvo za provedbu referenduma i Povjerenstvo Grada Zagreba za provedbu referenduma dostavljaju Državnom izbornom povjerenstvu, na način i u roku koje mu ono odredi, izvornik zapisnika o radu i zapisnike o radu svih povjerenstava za provedbu referenduma i glasačkih odbora na svom području.

Članak 85.

- (1) Povjerenstva za provedbu referenduma iz članka 84. ovog Zakona sastavljaju zapisnik koji sadržava:
  1. dan i mjesto održavanja referenduma
  2. naziv referendumske inicijative
  3. referendumsko pitanje
  4. osobna imena članova povjerenstva
  5. ukupan broj birača prema izvacima iz popisa birača
  6. broj birača koji su pristupili glasanju prema izvacima iz popisa birača i na temelju potvrde za glasanje nadležnog tijela
  7. broj birača koji su glasali prema broju glasačkih listića
  8. broj neupotrijebljenih glasačkih listića
  9. broj važećih glasačkih listića
  10. broj nevažećih glasačkih listića
  11. broj glasova „ZA“ i broj glasova „PROTIV“ kad se odlučivalo o jednom prijedlogu
  12. broj glasova „ZA“ svaki pojedini prijedlog i broj glasova „PROTIV“ svakog pojedinog prijedloga kad se odlučivalo o alternativnom referendumskom pitanju
  13. broj glasova „ZA“ svako pojedino referendumsko pitanje, broj glasova „PROTIV“ svakog pojedinog referendumskog pitanja kad se odlučivalo između referendumskog pitanja narodne inicijative i referendumskog pitanja Hrvatskog sabora
  14. druge činjenice bitne za glasanje i rad povjerenstva.
- (2) Svaki član povjerenstva za provedbu referenduma ovlašten je dati pisane primjedbe na zapisnik.
- (3) Zapisnik potpisuju članovi povjerenstva za provedbu referenduma. Ako član povjerenstva za provedbu referenduma odbije potpisati zapisnik ili ga iz drugog razloga ne potpiše o tome se u zapisniku sastavlja bilješka.
- (4) Zapisnik moraju potpisati najmanje tri člana povjerenstva za provedbu referenduma od kojih jedan mora biti predsjednik ili potpredsjednik povjerenstva za provedbu referenduma.

(5) Svaki član povjerenstva za provedbu referenduma ima pravo na presliku zapisnika.

(6) Zapisnik o radu povjerenstva za provedbu referenduma ima snagu javne isprave, a njegov se sadržaj može osporavati u postupku zaštite prava na referendumu u skladu s odredbama ovog Zakona.

7. Rezultat glasanja

Članak 86.

(1) Rezultate glasanja na referendumu utvrđuje Državno izborno povjerenstvo.

(2) Tijekom trajanja glasanja Državno izborno povjerenstvo može objavljivati privremene podatke o broju birača koji su pristupili glasanju.

(3) Nakon zatvaranja glasačkih mjesta Državno izborno povjerenstvo može objavljivati privremene i nepotpune rezultate referenduma.

Članak 87.

Odluka o utvrđivanju rezultata referenduma sadržava:

1. ukupan broj birača upisanih u popis birača
2. broj birača koji su pristupili glasanju prema izvacima iz popisa birača i na temelju potvrde za glasanje nadležnog tijela
3. broj birača koji su glasali prema broju glasačkih listića
4. broj važećih glasačkih listića
5. broj nevažećih glasačkih listića
6. broj glasova „ZA“ i broj glasova „PROTIV“ kad se odlučivalo o jednom prijedlogu
7. broj glasova „ZA“ svaki pojedini prijedlog i broj glasova „PROTIV“ svakog pojedinog prijedloga kad se odlučivalo o alternativnom referendumskom pitanju
8. broj glasova „ZA“ svako pojedino referendumsko pitanje, broj glasova „PROTIV“ svakog pojedinog referendumskog pitanja kad se odlučivalo između referendumskog pitanja narodne inicijative i referendumskog pitanja Hrvatskog sabora.

Članak 88.

Odluka o utvrđivanju rezultata referenduma objavljuje se na mrežnoj stranici Državnog izbornog povjerenstva.

Članak 89.

(1) Rezultati referenduma konačni su protekom rokova za podnošenje prigovora zbog nepravilnosti u provedbi referenduma ili danom donošenja odluke u povodu pravnih lijekova.

(2) Državno izborno povjerenstvo donosi odluku o konačnim rezultatima referenduma u kojoj se uz podatke iz članka 87. ovog Zakona navodi datum kad su rezultati referenduma postali konačni.

(3) Državno izborno povjerenstvo dostavlja odluku iz stavka 2. ovog članka nadležnom tijelu koje je raspisalo referendum.

(4) Odluka iz stavka 2. ovog članka objavljuje se u „Narodnim novinama“ i na mrežnoj stranici Državnog izbornog povjerenstva.

IX. PROMATRANJE REFERENDUMA

Članak 90.

- (1) Pravo promatrati provedbu referenduma imaju promatrači:
1. organizacijskog odbora
  2. odbora zagovornika odnosno protivnika inicijative
  3. nevladinih udruga registriranih u Republici Hrvatskoj koje se bave neovisnim promatranjem izbornih postupaka i promicanjem osobnih, građanskih i političkih prava (dalje: promatrači nevladinih udruga)
  4. međunarodnih organizacija koje se bave promatranjem izbora, diplomatsko-konzularnih predstavništava u Republici Hrvatskoj i međunarodnih udruženja izbornih tijela te izbornih tijela iz drugih država (dalje: strani promatrači).
- (2) Pravo promatranja referenduma obuhvaća promatranje rada tijela za provedbu referenduma, a ostvaruje se od primitka rješenja o odobrenju promatranja referenduma.

1. Zahtjev i odobrenje za promatranje referenduma

Članak 91.

- (1) Zahtjev za promatranje provedbe referenduma (dalje: zahtjev za promatranje) ovlaštenici iz članka 90. stavka 1. ovog Zakona mogu podnijeti nadležnom povjerenstvu za provedbu referenduma od dana stupanja na snagu odluke o raspisivanju referenduma, a najkasnije 15 dana prije dana održavanja referenduma.
- (2) Ovlaštenici iz članka 90. stavka 1. ovog Zakona dužni su nadležnom povjerenstvu za provedbu referenduma dostaviti popis predloženih promatrača.
- (3) Popis predloženih promatrača sadržava sljedeće podatke:
1. ime i prezime promatrača
  2. osobni identifikacijski broj (OIB) promatrača
  3. općinu ili grad na području kojeg će promatrati provedbu referenduma, odnosno nadležno povjerenstvo čiji će rad promatrati.
- (4) Predstavnik organizacijskog odbora, odbora zagovornika, odnosno protivnika inicijative te nevladine udruge zahtjev za promatranje podnose županijskom povjerenstvu za provedbu referenduma ili Povjerenstvu Grada Zagreba za provedbu referenduma na čijem području namjeravaju promatrati provedbu referenduma ili Državnom izbornom povjerenstvu za promatranje rada Državnog izbornog povjerenstva.
- (5) Strani promatrači zahtjev za promatranje podnose Državnom izbornom povjerenstvu.
- (6) Način podnošenja zahtjeva za promatranje referenduma i način dostave popisa predloženih promatrača uređuje Državno izbornom povjerenstvo obvezatnom uputom.

Članak 92.

- (1) U roku od tri dana od dana podnošenja zahtjeva nadležno povjerenstvo za provedbu referenduma donosi rješenje kojim se ovlašteniku odobrava promatranje provedbe referenduma te izdaje službena iskaznica.
- (2) Službenu iskaznicu promatraču uručuje tijelo čiji rad promatrač namjerava promatrati.

(3) Status promatrača dokazuje se službenom iskaznicom koju je promatrač dužan nositi vidljivo istaknutu tijekom promatranja provedbe referenduma.

(4) Promatrač je dužan prilikom dolaska na glasačko mjesto ili u sjedište nadležnog povjerenstva za provedbu referenduma čiji će rad promatrati predložiti službenu iskaznicu i javnu ispravu s fotografijom na osnovi koje se nedvojbeno može utvrditi njegov identitet.

(5) Ako nadležno tijelo za provedbu referenduma nije izdalo službenu iskaznicu, status promatrača dokazuje se uvidom u javnu ispravu s fotografijom na osnovi koje se nedvojbeno može utvrditi identitet promatrača te uvidom u popis promatrača koji je dostavljen nadležnom tijelu za provedbu referenduma.

2. Promatranje provedbe referenduma

Članak 93.

(1) Promatrač koji promatra rad glasačkog odbora ima pravo biti nazočan radu glasačkog odbora od trenutka preuzimanja glasačkog materijala od nadležnog povjerenstva za provedbu referenduma, tijekom pripremanja glasačkog mjesta prije njegova otvaranja, tijekom trajanja postupka glasanja, prebrojavanja glasačkih listića i utvrđivanja rezultata glasanja, sve do predaje glasačkog materijala nadležnom povjerenstvu za provedbu referenduma nakon utvrđenog rezultata glasanja na glasačkom mjestu.

(2) Promatraču je dopušteno stavljati obrazložene primjedbe na rad glasačkog odbora u zapisnik o radu glasačkog odbora ili ih u pisanom obliku priložiti tom zapisniku.

(3) Glasajući odbor dužan je primiti pisanu primjedbu promatrača i priložiti je zapisniku o radu glasačkog odbora te o tome izdati potvrdu.

(4) Promatrač smije dolaziti i odlaziti s glasačkog mjesta ne remeteći postupak glasanja i rad glasačkog odbora.

(5) Promatrač ne smije odgovarati na upite birača, a u slučaju da mu se birač obrati, upućuje ga predsjedniku, potpredsjedniku ili članu glasačkog odbora.

(6) Promatrač ne smije fotografirati ili na bilo koji drugi način snimati izvadak iz popisa birača i glasačke listiće na glasačkom mjestu tijekom postupka glasanja ili utvrđivanja rezultata glasanja.

(7) Promatrač ima pravo izvršiti uvid u glasački materijal sve do proglašenja konačnih rezultata referenduma osim uvida u izvadak iz popisa birača.

(8) Promatrač ima pravo zahtijevati presliku zapisnika o radu glasačkog odbora čiji je rad promatrao.

Članak 94.

(1) Promatraču je dopušteno promatrati rad svih povjerenstava za provedbu referenduma na području na kojem mu je odobreno promatranje te upozoravati na uočene nepravilnosti.

(2) Promatraču je dopušteno stavljati obrazložene primjedbe na rad povjerenstva iz stavka 1. ovog članka u zapisnik o radu povjerenstva ili ih u pisanom obliku priložiti tom zapisniku.

(3) Promatrač ima pravo zahtijevati presliku zapisnika o radu povjerenstva iz stavka 1. ovog članka čiji je rad promatrao te ima pravo biti nazočan primopredaji glasačkog materijala.

Članak 95.

(1) Tijela za provedbu referenduma dužna su promatračima omogućiti promatranje i praćenje svoga rada.

(2) Tijelo za provedbu referenduma čiji se rad promatra ne smije isključiti promatranje, ali smije ograničiti broj promatrača ako nedostatak prostora ili drugi razlozi ne dopuštaju istovremeno promatranje rada tijela svim zainteresiranim promatračima.

(3) U slučaju iz stavka 2. ovog članka, promatračima organizacijskog odbora, odbora zagovornika, odnosno protivnika inicijative i nevladinih udruga te stranim promatračima mora se omogućiti da imaju najmanje po jednog promatrača na glasačkom mjestu ili pri povjerenstvu za provedbu referenduma.

Članak 96.

(1) Promatrač ne smije ometati rad tijela za provedbu referenduma.

(2) Predsjednik tijela za provedbu referenduma usmeno opominje promatrača koji ometa rad tijela. Ako unatoč opomeni promatrač nastavi s ometanjem, predsjednik tijela ovlašten je oduzeti mu službenu iskaznicu promatrača i naložiti njegovo udaljavanje s mjesta promatranja.

(3) Promatrač ne smije fotografirati te audiovizualno snimati rad tijela za provedbu referenduma.

(4) Promatrač ne smije nositi nikakve oznake ni promidžbene materijale te na bilo kakav drugi način utjecati na birače.

X. PRAVNA ZAŠTITA NA REFERENDUMU

Članak 97.

(1) Ustavnost i zakonitost referenduma nadzire Ustavni sud od trenutka kada organizacijski odbor uputi zahtjev predsjedniku Hrvatskog sabora za raspisivanje referenduma narodne inicijative, odnosno od dana objave odluke o namjeri raspisivanja referenduma koji iniciraju nadležna državna tijela.

(2) Ovlaštenici podnošenja zahtjeva iz članka 88. Ustavnog zakona o Ustavnom sudu Republike Hrvatske u postupku referenduma su:

1. političke stranke
2. najmanje 100 birača
3. udruge s pravnom osobnošću, čiji su programi ili djelovanje jasno povezani s pitanjima vezanim uz konkretan referendum
4. udruge bez pravne osobnosti, djelovanje kojih je jasno povezano s pitanjima vezanim uz konkretan referendum
5. organizacijski odbor.

(3) Odbori zagovornika odnosno protivnika inicijative smatraju se udrugama bez pravne osobnosti u smislu stavka 2. točke 4. ovog članka.

1. Prigovor zbog nepravilnosti u provedbi referenduma

Članak 98.

(1) Zaštita od nepravilnosti u provedbi referenduma osigurava se od dana započinjanja referendumske aktivnosti sukladno članku 46. stavcima 3. i 4. ovog Zakona, a obuhvaća i s njom povezane postupke, odnosno radnje iz članka 26. ovog Zakona.

(2) Prigovor zbog nepravilnosti u provedbi referenduma mogu podnijeti:

1. organizacijski odbor
2. odbor zagovornika odnosno protivnika inicijative
3. pet posto birača s pravom glasa na glasačkom mjestu na kojem je ili na čijem je području počinjena radnja za koju birači tvrde da je utjecala ili bi mogla utjecati na rezultat glasanja na tom glasačkom mjestu (dalje: sporno glasačko mjesto).

(3) Kada prigovor podnosi skupina od najmanje pet posto birača dužni su odrediti zajedničkog predstavnika ovlaštenog za podnošenje prigovora.

Članak 99.

(1) Prigovor zbog nepravilnosti u provedbi referenduma podnosi se Državnom izbornom povjerenstvu.

(2) Prigovor iz stavka 1. ovog članka mora prispjeti Državnom izbornom povjerenstvu u roku od 48 sati računajući od isteka dana kada je izvršena radnja na koju se prigovor podnosi.

(3) Prigovor sadržava:

1. ime i prezime, prebivalište i kontakt podatke podnositelja prigovora
2. naznaku radnje na koju se prigovor odnosi te razloge za podnošenje prigovora
3. potpis podnositelja prigovora.

(4) Kada prigovor podnosi organizacijski odbor ili odbor zagovornika, odnosno protivnika inicijative, potpisuje ga predstavnik odbora ili od njega za to opunomoćena osoba koja uz prigovor prilaže punomoć.

(5) Kad prigovor podnosi predstavnik najmanje pet posto birača, uz prigovor se prilaže popis birača koji zajednički podnose prigovor. Popis sadržava imena i prezimena, osobne identifikacijske brojeve (OIB) te prebivališta birača.

(6) Državno izorno povjerenstvo donosi rješenje o prigovoru u roku od 48 sati od isteka dana kad je prigovor zaprimljen.

(7) Ako se o prigovoru iz stavka 1. ovog članka ne može odlučiti bez neposrednog uvida u glasački materijal, Državno izorno povjerenstvo donosi rješenje o prigovoru u roku od 48 sati od isteka dana kada je od nadležnog povjerenstva za provedbu referenduma zaprimilo glasački materijal na koji se prigovor odnosi.

Članak 100.

(1) Ako Državno izorno povjerenstvo rješavajući o prigovoru utvrdi da su postojale nepravilnosti koje bi mogle bitno utjecati na rezultat referenduma na spornom glasačkom mjestu, poništava te radnje i određuje da se ponove prije održavanja referenduma.

(2) Ako ne postoji mogućnost ponavljanja poništenih radnji u roku iz stavka 1. ovog članka, a radnje bi mogle bitno utjecati na rezultat referenduma na spornom glasačkom mjestu, Državno izborno povjerenstvo odgađa provedbu referenduma na tom glasačkom mjestu za prvu sljedeću nedjelju te određuje rok u kojem se poništene radnje moraju ponoviti.

(3) Ako se nepravilnosti odnose na postupak glasanja, a odlučujuće su utjecale ili su mogle utjecati na rezultat referenduma na spornom glasačkom mjestu, Državno izborno povjerenstvo poništava sporne radnje i određuje rok u kojem će se referendum ponoviti na tom glasačkom mjestu.

Članak 101.

(1) Rješenje o prigovoru objavljuje se na mrežnoj stranici Državnog izbornog povjerenstva odmah nakon donošenja, uz naznaku vremena objave.

(2) Dostava rješenja o prigovoru podnositelju prigovora smatra se obavljenom danom javne objave na mrežnoj stranici Državnog izbornog povjerenstva.

(3) Rješenje o prigovoru iz stavka 1. ovog članka uklanja se s mrežne stranice Državnog izbornog povjerenstva najkasnije do isteka roka iz članka 111. ovog Zakona.

2. Žalba protiv rješenja u povodu prigovora zbog nepravilnosti u provedbi referenduma

Članak 102.

(1) Protiv rješenja Državnog izbornog povjerenstva u povodu prigovora zbog nepravilnosti u provedbi referenduma podnositelj prigovora ima pravo izjaviti žalbu Ustavnom sudu.

(2) Žalba se podnosi putem Državnog izbornog povjerenstva u roku od 48 sati računajući od dana s kojim je dostava pobijanog rješenja obavljena.

(3) Ustavni sud dužan je donijeti odluku o žalbi u roku od 48 sati od dana njezina primitka.

3. Upravne pristojbe

Članak 103.

Na podneske i rješenja u postupku po odredbama ovog Zakona ne plaćaju se upravne pristojbe.

XI. TROŠKOVI PROVEDBE REFERENDUMA

Članak 104.

(1) Sredstva za pokriće troškova provedbe referenduma osiguravaju se u državnom proračunu Republike Hrvatske.

(2) Državno izborno povjerenstvo raspolaže sredstvima za provedbu referenduma, određuje način njihova korištenja i provodi nadzor nad njihovim utroškom.

(3) Državno izborno povjerenstvo na svojoj mrežnoj stranici objavljuje privremeno izvješće o visini troškova referenduma i načinu korištenja sredstvima u roku od 60 dana od dana objave konačnih rezultata referenduma.

(4) Konačno izvješće o visini troškova referenduma i načinu korištenja sredstvima objavljuje se nakon isplate svih troškova povezanih s provedbom referenduma.

(5) Predsjednik, potpredsjednik i članovi povjerenstava za provedbu referenduma i glasačkih odbora imaju pravo na naknadu za svoj rad koja se ne smatra primitkom od kojeg se utvrđuje dohodak u smislu zakona kojim se uređuje porez na dohodak.

(6) Sredstva za naknadu za rad iz stavka 5. ovog članka osiguravaju se u državnom proračunu Republike Hrvatske.

(7) Visinu naknade za rad članova povjerenstava za provedbu referenduma i glasačkih odbora određuje Državno izborno povjerenstvo odlukom u roku od tri dana od dana stupanja na snagu odluke o raspisivanju referenduma.

XII. ZAŠTITA I OBRADA OSOBNIH PODATAKA

Članak 105.

(1) Na obradu osobnih podataka u postupku prikupljanja potpisa birača, pri utvrđivanju broja pravovaljanih potpisa birača te u provedbi referenduma odgovarajuće se primjenjuju propisi kojima se uređuje zaštita osobnih podataka.

(2) Organizacijski odbor, tijelo nadležno za raspisivanje referenduma, tijelo nadležno za utvrđivanje broja pravovaljanih potpisa birača, odbor zagovornika odnosno protivnika inicijative, te tijela nadležna za provedbu referenduma dužna su poduzeti potrebne mjere zaštite osobnih podataka od slučajnog ili nezakonitog uništenja ili slučajnog gubitka, izmjene te neovlaštenog otkrivanja ili pristupa.

Članak 106.

(1) Voditelji obrade osobnih podataka su:

1. organizacijski odbor u postupku prikupljanja potpisa birača radi izjašnjavanja o potrebi da se zatraži raspisivanje referenduma, kada su ispunjeni uvjeti iz članka 21. ovog Zakona
2. odbori zagovornika odnosno protivnika inicijative u postupku prikupljanja potpisa birača podupiratelja radi osnivanja odbora, kada su ispunjeni uvjeti iz članka 51. ovog Zakona
3. Državno izborno povjerenstvo u postupcima upisa i vođenja Evidencije, utvrđivanja broja pravovaljanih potpisa birača za raspisivanje referenduma te utvrđivanja broja pravovaljanih potpisa birača podupiratelja osnivanja odbora zagovornika odnosno protivnika inicijative kao i provođenja drugih radnji temeljem ovog Zakona
4. nadležna tijela za provedbu referenduma kao i tijela iz članka 69. ovog Zakona radi poduzimanja pojedinih radnji temeljem ovog Zakona
5. ovlašteni predlagatelj promatrača u postupku imenovanja promatrača
6. predstavnik najmanje pet posto birača kad podnosi prigovor u skladu s člankom 99. ovog Zakona.

(2) Kontakt podaci voditelja obrade osobnih podataka iz stavka 1. točaka 1. i 2. ovog članka objavljuju se na mrežnoj stranici voditelja obrade, a iz točaka 3. i 4. na mrežnoj stranici Državnog izbornog povjerenstva.

Članak 107.

Voditelj obrade osobnih podataka iz članka 106. stavka 1. točaka 3. i 4. ovog Zakona može obradu osobnih podataka povjeriti izvršitelju obrade u skladu s propisima kojima se uređuje zaštita osobnih podataka.

Članak 108.

(1) Osobne podatke predstavnika i članova organizacijskog odbora i odbora zagovornika odnosno protivnika inicijative te zajedničkog predstavnika najmanje pet posto birača ovlaštenog za podnošenje prigovora nadležno tijelo obrađuje u opsegu iz članka 20., 50. i 99. ovog Zakona.

(2) U postupku utvrđivanja broja pravovaljanih potpisa birača Državno izborno povjerenstvo obrađuje osobne podatke birača u opsegu iz članka 28. ovog Zakona.

Članak 109.

(1) Osim podataka iz članka 108. ovog Zakona u postupku provedbe referenduma obrađuju se i osobni podaci:

1. članova tijela za provedbu referenduma
2. promatrača
3. trećih osoba s kojima voditelji obrade osobnih podataka sklapaju ugovore ili donose odluke kojim ih imenuju za obavljanje određenih poslova
4. osoba koje prikupljaju potpise birača
5. osoba ovlaštenih za unošenje podataka u sustav informatičke podrške iz članka 59. ovog Zakona.

(2) Osobni podaci članova tijela za provedbu referenduma koji se obrađuju su:

1. ime i prezime
2. osobni identifikacijski broj (OIB)
3. kontakt podaci
4. drugi podaci potrebni za isplatu naknade u skladu s posebnim propisima.

(3) Osobni podaci promatrača koji se obrađuju su:

1. ime i prezime
2. osobni identifikacijski broj (OIB) ili broj i mjesto izdavanja identifikacijske isprave.

(4) Osobni podaci osoba koje prikupljaju potpise birača koji se obrađuju su:

1. ime i prezime
2. kontakt podaci.

(5) Osobni podaci osoba ovlaštenih za unošenje podataka u sustav informatičke podrške iz članka 59. ovog Zakona koji se obrađuju su:

1. ime i prezime
2. osobni identifikacijski broj (OIB)
3. kontakt podaci.

(6) Osobni podaci trećih osoba koji se obrađuju su podaci nužni za izvršenje ugovora ili odluka kojima su imenovani za obavljanje određenih poslova.

(7) Voditelj obrade može tražiti i obrađivati i druge osobne podatke potrebne za izvršavanje njegovih zakonom utvrđenih obveza.

Članak 110.

Radi provjere točnosti i potpunosti osobnih podataka nadležna tijela za provedbu referenduma mogu od nadležnih tijela zatražiti pristup podacima iz:

1. registra birača
2. zbirke podataka o prebivalištu i boravištu građana
3. evidencije o osobnim identifikacijskim brojevima.

Članak 111.

Osobni podaci iz članka 108. i 109. ovog Zakona obrađuju se tijekom poduzimanja radnji nadležnih tijela, a najkasnije 120 dana nakon objave konačnih rezultata referenduma.

Članak 112.

(1) Osobne podatke predstavnika organizacijskog odbora i odbora zagovornika odnosno protivnika inicijative nadležno tijelo objavljuje u skladu s člancima 21. i 51. ovog Zakona.

(2) Imena i prezimena članova tijela za provedbu referenduma objavljuju se na mrežnoj stranici Državnog izbornog povjerenstva.

(3) Imena i prezimena članova tijela za provedbu lokalnog referenduma objavljuju se na mrežnoj stranici jedinice lokalne ili područne (regionalne) samouprave.

(4) Osobni podaci iz stavaka 2. i 3. ovog članka uklanjaju se s mrežne stranice nakon proteka roka iz članka 111. ovog Zakona.

Članak 113.

(1) Ako organizacijski odbor nije prikupio potreban broj potpisa birača za podnošenje zahtjeva nadležnom tijelu za raspisivanje referenduma narodne inicijative dužan je u roku od 30 dana od posljednjeg dana prikupljanja potpisa uništiti, na primjeren način, sve potpisne liste koje sadržavaju osobne podatke birača, u skladu s propisima kojima se uređuje zaštita osobnih podataka.

(2) Organizacijski odbor i odbor zagovornika odnosno protivnika inicijative moraju sve osobne podatke iz postupka prikupljanja potpisa birača na odgovarajući način uništiti po okončanju postupka utvrđivanja broja i pravovaljanosti potpisa birača pred nadležnim tijelima.

(3) Birači iz članka 49. stavka 1. ovog Zakona dužni su postupiti u skladu sa stavicima 1. i 2. ovog članka.

Članak 114.

Na odlaganje, čuvanje, odabiranje i izlučivanje javnog arhivskog i javnog dokumentarnog gradiva nastalog u postupku prikupljanja potpisa birača, utvrđivanje broja i pravovaljanosti potpisa birača te u provedbi referenduma primjenjuju se propisi kojima se uređuje zaštita i obrada gradiva nastalog u radu Državnog izbornog povjerenstva i drugih tijela za provedbu referenduma.

XIII. PROVEDBA ODLUKE DONESENE NA REFERENDUMU

Članak 115.

- (1) Ustavna odluka o promjeni Ustava (dalje: ustavna odluka) objavljuje se u istom broju „Narodnih novina“ u kojem se objavljuje odluka Ustavnog suda u povodu okončanja postupka nadzora nad ustavnošću i zakonitošću provođenja referenduma.
- (2) Ako ustavna odluka nije neposredno provediva, Hrvatski sabor donosi zakon za provedbu ustavne odluke u roku od 90 dana od dana stupanja na snagu ustavne odluke.
- (3) Ako je na referendumu donesena odluka o prihvaćanju načelnog pitanja zbog koje je potrebno pristupiti promjeni Ustava, Hrvatski sabor donijet će promjenu Ustava i zakon za provedbu promjene Ustava, ako je potrebno, u roku od šest mjeseci od dana objave u „Narodnim novinama“ odluke Ustavnog suda u povodu okončanja postupka nadzora nad ustavnošću i zakonitošću provođenja referenduma.

Članak 116.

- (1) O odredbi Ustava o kojoj je odlučeno na referendumu ne može se ponovo odlučivati na referendumu ili u postupku promjene Ustava u Hrvatskom saboru prije proteka četiri godine od dana održavanja referenduma na kojem je o toj promjeni odlučeno osim ako nastupe okolnosti iz članka 17. Ustava.
- (2) Odredba stavka 1. ovog članka primjenjuje se i na promjenu Ustava koja je donesena u skladu s člankom 39. ovog Zakona.

Članak 117.

- (1) Zakon ili drugi akt koji je donesen na referendumu objavljuje se u istom broju „Narodnih novina“ u kojem se objavljuje odluka Ustavnog suda u povodu okončanja postupka nadzora nad ustavnošću i zakonitošću provođenja referenduma.
- (2) Ako je na referendumu donesena odluka o prihvaćanju načelnog pitanja zbog koje je potrebno donijeti zakon ili drugi akt, nadležno tijelo donijet će zakon ili drugi akt u roku od šest mjeseci od dana objave u „Narodnim novinama“ odluke Ustavnog suda u povodu okončanja postupka nadzora nad ustavnošću i zakonitošću provođenja referenduma.

Članak 118.

- (1) O odredbi zakona ili drugog akta o kojoj je odlučeno na referendumu ne može se ponovo odlučivati na referendumu ili na drugi način prije proteka tri godine od dana održavanja referenduma, osim u slučaju potrebe usklađivanja s aktom Europske unije ili ako nastupe okolnosti iz članka 17. Ustava.
- (2) Odredba stavka 1. ovog članka primjenjuje se i na zakon ili drugi akt koji su doneseni u skladu s člankom 39. ovog Zakona.

Članak 119.

Odluku o prihvaćanju načelnog pitanja koja ne zahtijeva promjenu Ustava ili donošenje zakona ili drugog akta, nadležna tijela dužna su provoditi od osmog dana od dana objave u „Narodnim novinama“ odluke Ustavnog suda u povodu okončanja postupka nadzora nad ustavnošću i

zakonitošću provođenja referenduma osim ako u samom referendumskom pitanju nije drugačije određeno.

Članak 120.

Nadležno tijelo ne smije raspisati novi referendum niti uređivati pitanje iz svoga djelokruga drukčije od odluke birača o načelnom pitanju donesene na referendumu koja ne zahtijeva promjenu Ustava ili donošenje zakona ili drugog akta prije proteka tri godine od dana održavanja referenduma, osim u slučaju potrebe usklađivanja s aktom Europske unije ili ako nastupe okolnosti iz članka 17. Ustava.

DIO TREĆI

I. LOKALNI REFERENDUM

Članak 121.

(1) Lokalni referendum je oblik neposrednog odlučivanja građana o pitanjima iz samoupravnog djelokruga jedinice lokalne ili područne (regionalne) samouprave (dalje: lokalna jedinica) određenim zakonom i statutom.

(2) Lokalni referendum raspisuje se za područje cijele lokalne jedinice.

(3) Na lokalni referendum odgovarajuće se primjenjuju odredbe ovog Zakona o državnom referendumu, ako ovim Zakonom nije drugačije određeno.

Članak 122.

(1) Referendum za opoziv općinskog načelnika, gradonačelnika, župana i njihovog zamjenika uređen zakonom kojim se uređuje lokalna i područna (regionalna) samouprava ne smatra se lokalnim referendumom u smislu ovog Zakona.

(2) Iznimno, na referendum iz stavka 1. ovog članka odgovarajuće se primjenjuju odredbe ovog Zakona kojima se uređuje prikupljanje potpisa birača te utvrđivanje broja pravovaljanih potpisa birača.

Članak 123.

(1) Raspisivanje lokalnog referenduma može predložiti najmanje trećina članova predstavničkog tijela lokalne jedinice (dalje: predstavničko tijelo) te općinski načelnik, gradonačelnik, odnosno župan.

(2) Raspisivanje lokalnog referenduma može zatražiti najmanje 20 posto od ukupnog broja birača upisanih u registar birača lokalne jedinice.

(3) U općini, gradu i Gradu Zagrebu raspisivanje lokalnog referenduma može predložiti većina vijeća mjesnih odbora, odnosno gradskih četvrti ili gradskih kotareva.

(4) Predstavničko tijelo dužno je izjasniti se o prijedlogu iz stavaka 1. i 3. ovog članka te ako prijedlog prihvati, donijeti odluku o raspisivanju referenduma u roku od 30 dana od zaprimanja prijedloga. Odluka o raspisivanju referenduma donosi se većinom glasova svih članova predstavničkog tijela.

(5) Način predlaganja lokalnog referenduma iz stavaka 1. i 3. ovog članka, izjašnjavanje o prihvatanju prijedloga, donošenje te način objave odluke o namjeri da se raspiše lokalni referendum kao i način savjetovanja s javnošću o toj odluci i s tim povezane ovlasti predstavničkog tijela detaljnije se uređuju statutom ili drugim općim aktom predstavničkog tijela sukladno zakonu, uz odgovarajuću primjenu članka 44. ovog Zakona.

Članak 124.

(1) U roku od osam dana od dana objave odluke da se pristupi izjašnjavanju birača o potrebi da se zatraži raspisivanje lokalnog referenduma ministar nadležan za poslove opće uprave donosi rješenje kojim se utvrđuje:

1. ukupan broj birača iz članka 123. stavka 2. ovog Zakona upisanih u registar birača lokalne jedinice na dan donošenja rješenja
2. potreban broj birača koji mogu predložiti raspisivanje lokalnog referenduma u skladu s člankom 123. stavkom 2. ovog Zakona.

(2) Na objavu odluke da se pristupi izjašnjavanju birača o potrebi da se zatraži raspisivanje lokalnog referenduma iz stavka 1. ovog članka odgovarajuće se primjenjuju odredbe članka 25. stavaka 4. i 5. ovog Zakona.

(3) Ministarstvo dostavlja predstavničkom tijelu lokalne jedinice i Državnom izbornom povjerenstvu rješenje iz stavka 1. ovog članka u roku od tri dana od dana donošenja.

(4) Rješenje iz stavka 1. ovog članka objavljuje se na mrežnim stranicama Ministarstva, Državnog izbornog povjerenstva i lokalne jedinice najkasnije na dan koji je određen kao prvi dan prikupljanja potpisa birača.

Članak 125.

(1) Lokalni referendum raspisuje predstavničko tijelo odlukom.

(2) Odluka o raspisivanju lokalnog referenduma iz stavka 1. ovog članka objavljuje se u službenom glasilu te na mrežnoj stranici lokalne jedinice za čije se područje referendum raspisuje.

1. Odlučivanje na lokalnom referendumu

Članak 126.

(1) Na lokalnom referendumu imaju pravo odlučivati birači koji imaju prebivalište na području lokalne jedinice za koju je raspisan lokalni referendum i državljani drugih država članica Europske unije koji ostvaruju biračko pravo u Republici Hrvatskoj ako imaju prebivalište na području lokalne jedinice za koju je raspisan lokalni referendum i ako su upisani u registar birača.

(2) Na upis državljana drugih država članica Europske unije iz stavka 1. ovog članka u registar birača odgovarajuće se primjenjuju odredbe zakona kojim se uređuje pravo državljana drugih država članica Europske unije na izborima za predstavnička tijela jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave.

Članak 127.

- (1) Na lokalnom referendumu odlučuje se većinom glasova birača koji su pristupili lokalnom referendumu, uz uvjet da ta većina iznosi najmanje trećinu ukupnog broja birača upisanih u popis birača u lokalnoj jedinici u kojoj se provodi lokalni referendum.
- (2) Odluka donesena na lokalnom referendumu je obvezujuća za tijela lokalne jedinice u kojoj se proveo lokalni referendum.
- (3) Nadležno tijelo ne smije raspisati novi lokalni referendum niti u redovnoj proceduri mijenjati statut, drugi opći akt ili odluku o drugom pitanju iz samoupravnog djelokruga o kojoj je odlučeno na lokalnom referendumu, prije proteka dvije godine od dana održavanja lokalnog referenduma, osim:
  1. ako u samom statutu, drugom općem aktu ili odluci o drugom pitanju nije određen kraći rok
  2. ako se statut, drugi opći akt ili odluka o drugom pitanju mora uskladiti s kasnije donesenim zakonom ili drugim aktom više pravne snage.

II. POSEBNE ODREDBE O LOKALNOJ REFERENDUMSKOJ INICIJATIVI

Članak 128.

- (1) Na osnivanje, ovlasti i obveze organizacijskog odbora za izjašnjavanje birača o potrebi da se zatraži raspisivanje lokalnog referenduma (dalje: lokalni organizacijski odbor) odgovarajuće se primjenjuju odredbe o osnivanju, prestanku, ovlastima i obvezama organizacijskog odbora na državnom referendumu ako ovim Zakonom nije drugačije određeno.
- (2) Članovi lokalnog organizacijskog odbora su birači s prebivalištem u lokalnoj jedinici u kojoj traže raspisivanje lokalnog referenduma.
- (3) Prikupljanje potpisa birača provodi se na području lokalne jedinice u kojoj se traži raspisivanje lokalnog referenduma.
- (4) Potpis smiju dati birači koji imaju prebivalište na području lokalne jedinice u kojoj se traži raspisivanje lokalnog referenduma.
- (5) Podaci potpisnika koji nemaju prebivalište na području lokalne jedinice u kojoj se traži raspisivanje lokalnog referenduma smatraju se nepravovaljanima.

1. Dopuštenost referenduskog pitanja

Članak 129.

- (1) Prije odlučivanja o zahtjevu za upis iz članka 21. ovog Zakona, Državno izborno povjerenstvo podnijet će zahtjev Ministarstvu da utvrdi dopuštenost referenduskog pitanja.
- (2) Pod utvrđivanjem dopuštenosti referenduskog pitanja iz stavka 1. ovog članka smatra se utvrđivanje usklađenosti referenduskog pitanja s mjerodavnim zakonodavstvom Republike Hrvatske.
- (3) O zahtjevu iz stavka 1. Ministarstvo donosi odluku u roku od 60 dana.
- (4) Unutar roka iz stavka 3. ovog članka Ministarstvo pribavlja mišljenje tijela državne uprave nadležnog za pitanje koje je predmet lokalnog referenduma.

(5) Odluku iz stavka 3. ovog članka Ministarstvo dostavlja Državnom izbornom povjerenstvu, predstavniku organizacijskog odbora te predstavničkom tijelu lokalne jedinice.

(6) Protiv odluke Ministarstva kojom je utvrđeno da referendumsko pitanje nije dopušteno predstavnik lokalnog organizacijskog odbora može podnijeti tužbu Visokom upravnom sudu u roku od 15 dana od zaprimanja odluke.

(7) Visoki upravni sud odlučuje o tužbi iz stavka 6. ovog članka u roku od 60 dana od dana predaje tužbe sudu.

(8) Presuda Visokog upravnog suda objavljuje se u „Narodnim novinama“.

(9) Ako je Visoki upravni sud poništio odluku Ministarstva iz stavka 6. ovog članka jer je utvrdio da je referendumsko pitanje dopušteno, Ministarstvo donosi novu odluku iz stavka 3. ovog članka i dostavlja ju Državnom izbornom povjerenstvu, predstavniku organizacijskog odbora te predstavničkom tijelu lokalne jedinice u roku od osam dana od dana zaprimanja presude Visokog upravnog suda.

Članak 130.

Ako Ministarstvo utvrdi da referendumsko pitanje nije dopušteno, Državno izbornom povjerenstvo donosi rješenje o odbacivanju zahtjeva za upis u roku od osam dana nakon što utvrdi da predstavnik lokalnog organizacijskog odbora nije podnio tužbu iz članka 129. stavka 6. ovog Zakona ili da je Visoki upravni sud odbacio ili odbio tužbu.

2. Izjašnjavanje birača o potrebi da se zatraži raspisivanje lokalnog referenduma

Članak 131.

(1) Od dana objave odluke da se pristupi izjašnjavanju birača o potrebi da se zatraži raspisivanje lokalnog referenduma do datuma početka prikupljanja potpisa birača ne može proteći manje od 30 dana ni više od tri mjeseca.

(2) Izjašnjavanje birača traje najduže 40 dana, a obuhvaća prikupljanje potpisa birača i obavljanje radnji vezanih uz pripremu potpisnih lista za dostavu Državnom izbornom povjerenstvu.

(3) Trajanje razdoblja prikupljanja potpisa ne smije biti duže od 30 dana.

(4) Dan nakon isteka posljednjeg dana izjašnjavanja birača u smislu stavka 2. ovog članka lokalni organizacijski odbor dostavlja Državnom izbornom povjerenstvu potpisne liste.

(5) Lokalni organizacijski odbor dužan je elektroničkim putem Državnom izbornom povjerenstvu najkasnije 48 sati ranije najaviti način dostave potpisnih lista, a ako je riječ o njihovoj neposrednoj predaji i vrijeme predaje.

3. Utvrđivanje broja pravovaljanih potpisa birača

Članak 132.

(1) Državno izbornom povjerenstvo utvrđuje broj pravovaljanih potpisa birača u roku od 30 dana od dana zaprimanja potpisnih lista.

(2) O utvrđenom broju pravovaljanih potpisa birača Državno izborno povjerenstvo donosi odluku.

(3) Odluka iz stavka 2. ovog članka dostavlja se predstavniku lokalnog organizacijskog odbora, predsjedniku predstavničkog tijela lokalne jedinice i Ministarstvu te se objavljuje na mrežnoj stranici Državnog izbornog povjerenstva u roku od tri dana od dana njezina donošenja.

(4) Protiv odluke Državnog izbornog povjerenstva kojom je utvrđeno da nije prikupljen potreban broj pravovaljanih potpisa birača predstavnik lokalnog organizacijskog odbora može podnijeti tužbu Visokom upravnom sudu u roku od 15 dana od dana objave odluke na mrežnoj stranici Državnog izbornog povjerenstva, uz koju se posebno objavljuje podatak o datumu njezine objave.

(5) Visoki upravni sud odlučuje o tužbi iz stavka 4. ovog članka u roku od 60 dana od dana predaje tužbe sudu.

(6) Presuda Visokog upravnog suda objavljuje se u službenom glasilu lokalne jedinice.

(7) Ako predstavnik lokalnog organizacijskog odbora nije podnio tužbu Visokom upravnom sudu, Državno izborno povjerenstvo objavljuje odluku iz stavka 4. ovog članka u „Narodnim novinama“ nakon protoka roka za tužbu. Državno izborno povjerenstvo u Evidenciju upisuje prestanak narodne inicijative dan nakon objave odluke u „Narodnim novinama“.

(8) Ako je Visoki upravni sud odbacio ili odbio tužbu predstavnika lokalnog organizacijskog odbora, odluka Državnog izbornog povjerenstva iz stavka 4. ovog članka objavljuje se u istom broju službenog glasila lokalne jedinice u kojemu se objavljuje i presuda Visokog upravnog suda. Državno izborno povjerenstvo u Evidenciju upisuje prestanak narodne inicijative dan nakon objave odluke u službenom glasilu.

(9) Ako je Visoki upravni sud poništio odluku Državnog izbornog povjerenstva iz stavka 4. ovog članka, Državno izborno povjerenstvo donosi novu odluku iz stavka 1. ovog članka i objavljuje je u službenom glasilu lokalne jedinice i na mrežnoj stranici Državnog izbornog povjerenstva u roku od osam dana od dana zaprimanja presude Visokog upravnog suda.

4. Raspisivanje lokalnog referenduma

Članak 133.

Ako je prikupljen dovoljan broj potpisa, predstavničko tijelo raspisuje lokalni referendum u roku od 30 dana od dana zaprimanja odluke iz članka 132. stavka 2. ovog Zakona.

5. Očitovanje predstavničkog tijela o referendumskom pitanju

Članak 134.

(1) Predstavničko tijelo može uz donošenje odluke o raspisivanju lokalnog referenduma zaključkom utvrditi stajalište o referendumskom pitanju.

(2) Zaključak iz stavka 1. ovog članka objavljuje se u istom broju službenog glasila u kojem se objavljuje odluka o raspisivanju referenduma.

III. LOKALNI ODBORI I REFERENDUMSKA AKTIVNOST

Članak 135.

(1) Na osnivanje, ovlasti i obveze lokalnih odbora zagovornika odnosno protivnika lokalne referendumske inicijative odgovarajuće se primjenjuju odredbe ovog Zakona o osnivanju, ovlastima i obvezama odbora zagovornika odnosno protivnika inicijative na državnom referendumu, ako ovim Zakonom nije drugačije određeno.

(2) Na referendumsku aktivnost na lokalnom referendumu odgovarajuće se primjenjuju odredbe ovog Zakona o referendumskoj aktivnosti na državnom referendumu.

IV. PROVEDBA LOKALNOG REFERENDUMA

1. Tijela za provedbu lokalnog referenduma

Članak 136.

(1) Tijela za provedbu lokalnog referenduma su:

1. Državno izborno povjerenstvo
2. županijska povjerenstva za provedbu lokalnog referenduma, Povjerenstvo Grada Zagreba za provedbu lokalnog referenduma, gradska i općinska povjerenstva za provedbu lokalnog referenduma
3. glasački odbori.

(2) Na promatranje rada tijela iz stavka 1. ovog članka odgovarajuće se primjenjuju odredbe ovog Zakona kojima se uređuje promatranje rada tijela za provedbu državnog referenduma.

(3) Ovisno o tome u kojoj se lokalnoj jedinici provodi lokalni referendum, za izdavanje rješenja kojim se ovlašteniku odobrava promatranje provedbe lokalnog referenduma i promatraču priznaje pravo na službenu iskaznicu nadležno je gradsko ili općinsko povjerenstvo, odnosno županijsko povjerenstvo ili povjerenstvo Grada Zagreba.

2. Državno izborno povjerenstvo

Članak 137.

Državno izborno povjerenstvo u provedbi lokalnog referenduma:

1. provodi postupak upisa u Evidenciju
2. utvrđuje broj pravovaljanih potpisa birača
3. donosi obvezatne upute i obavlja poslove vezane uz financiranje referendumske aktivnosti u skladu s posebnim zakonom
4. osim obvezne objave u slučajevima propisanim ovim Zakonom, objavljuje na svojoj mrežnoj stranici akte, podneske, pismena, obavijesti i druge podatke vezane uz pojedini lokalni referendum za koje smatra da ih je potrebno objaviti
5. obavlja i druge poslove određene ovim Zakonom i drugim propisima.

3. Povjerenstva za provedbu lokalnog referenduma

Članak 138.

Na povjerenstvo za provedbu lokalnog referenduma odgovarajuće se primjenjuju odredbe članka 62. ovog Zakona.

Članak 139.

- (1) Županijska skupština imenuje županijsko povjerenstvo za provedbu lokalnog referenduma.
- (2) Županijsko povjerenstvo za provedbu lokalnog referenduma imenuje gradska i općinska povjerenstva za provedbu lokalnog referenduma na svom području.
- (3) Gradska skupština Grada Zagreba imenuje Povjerenstvo Grada Zagreba za provedbu lokalnog referenduma.

Članak 140.

Županijsko povjerenstvo za provedbu lokalnog referenduma:

1. brine o zakonitoj i pravilnoj pripremi i provedbi lokalnog referenduma na području županije
2. propisuje obrasce u postupku pripreme i provedbe lokalnog referenduma na području županije
3. imenuje i razrješuje članove gradskih i općinskih povjerenstava za provedbu lokalnog referenduma
4. provodi edukacije članova gradskih i općinskih povjerenstava te članova glasačkih odbora za provedbu lokalnog referenduma
5. daje upute za rad gradskim i općinskim povjerenstvima za provedbu lokalnog referenduma te glasačkim odborima
6. nadzire rad gradskih i općinskih povjerenstava za provedbu lokalnog referenduma
7. donosi upute kojima se uređuje način podnošenja zahtjeva za promatranje lokalnog referenduma
8. obavlja poslove vezane uz financiranje referendumske aktivnosti u skladu s posebnim zakonom i obvezatnim uputama Državnog izbornog povjerenstva
9. utvrđuje i proglašava rezultat lokalnog referenduma na području županije
10. objavljuje rezultat lokalnog referenduma u županiji na mrežnoj stranici županije
11. određuje članove stručnog tima za obavljanje administrativnih i tehničkih poslova te visinu naknade članova stručnog tima prema kriterijima vrednovanja rada
12. provodi postupak izlučivanja javnog dokumentarnog gradiva u skladu s posebnim propisima
13. obavlja i druge poslove određene ovim Zakonom i drugim propisima.

Članak 141.

Povjerenstvo Grada Zagreba za provedbu lokalnog referenduma:

1. brine o zakonitoj i pravilnoj pripremi i provedbi lokalnog referenduma na području Grada Zagreba
2. propisuje obrasce u postupku pripreme i provedbe lokalnog referenduma na području Grada Zagreba
3. određuje glasačka mjesta i imenuje i raspušta glasačke odbore te nadzire njihov rad
4. daje upute za rad glasačkih odbora
5. provodi edukacije članova glasačkih odbora

6. donosi upute kojima se uređuje način podnošenja zahtjeva za promatranje lokalnog referenduma
7. obavlja poslove vezane uz financiranje referendumske aktivnosti u skladu s posebnim zakonom i obvezatnim uputama Državnog izbornog povjerenstva
8. prikuplja i zbraja rezultate glasanja na glasačkim mjestima
9. utvrđuje i proglašava rezultat lokalnog referenduma
10. objavljuje rezultat lokalnog referenduma na mrežnoj stranici Grada Zagreba
11. određuje članove stručnog tima za obavljanje administrativnih i tehničkih poslova te visinu naknade članova stručnog tima prema kriterijima vrednovanja rada
12. provodi postupak izlučivanja javnog dokumentarnog gradiva u skladu s posebnim propisima
13. obavlja i druge poslove određene ovim Zakonom i drugim propisima.

Članak 142.

Gradsko ili općinsko povjerenstvo za provedbu lokalnog referenduma:

1. brine o zakonitoj i pravilnoj pripremi i provedbi lokalnog referenduma na području grada ili općine
2. propisuje obrasce u postupku pripreme i provedbe lokalnog referenduma na području grada ili općine
3. određuje glasačka mjesta i imenuje i raspušta glasačke odbore te nadzire njihov rad
4. kod provedbe lokalnog referenduma u županiji obavlja sve tehničke pripreme u skladu s uputama županijskog povjerenstva za provedbu lokalnog referenduma
5. kod provedbe lokalnog referenduma u gradu ili općini daje upute za rad glasačkih odbora
6. provodi edukacije članova glasačkih odbora
7. kod provedbe lokalnog referenduma u gradu ili općini obavlja poslove vezane uz financiranje referendumske aktivnosti u skladu s posebnim zakonom i obvezatnim uputama Državnog izbornog povjerenstva
8. kod provedbe lokalnog referenduma u županiji prikuplja i zbraja rezultate glasanja na glasačkim mjestima u gradu ili općini te ih dostavlja županijskom povjerenstvu za provedbu lokalnog referenduma zajedno sa zapisnikom o radu i zapisnicima o radu glasačkih odbora sa svoga područja
9. kod provedbe lokalnog referenduma u gradu ili općini prikuplja i zbraja rezultate glasanja na glasačkim mjestima
10. kod provedbe lokalnog referenduma u gradu ili općini utvrđuje i proglašava rezultat lokalnog referenduma
11. kod provedbe lokalnog referenduma u gradu ili općini objavljuje rezultat lokalnog referenduma na mrežnoj stranici grada ili općine
12. određuje članove stručnog tima za obavljanje administrativnih i tehničkih poslova te visinu naknade članovima stručnog tima prema kriterijima vrednovanja rada
13. provodi postupak izlučivanja javnog dokumentarnog gradiva u skladu s posebnim propisima
14. obavlja ostale poslove određene ovim Zakonom i drugim propisima.

Članak 143.

(1) Gradska i općinska povjerenstva za provedbu lokalnog referenduma sastavljaju zapisnik o radu najkasnije u roku od 18 sati od zatvaranja glasačkih mjesta.

(2) Gradska i općinska povjerenstva za provedbu lokalnog referenduma bez odgode dostavljaju zapisnik o radu s ostalim glasačkim materijalom županijskom povjerenstvu za provedbu lokalnog referenduma na lokalnom referendumu u županiji.

(3) Županijska povjerenstva za provedbu lokalnog referenduma i Povjerenstvo Grada Zagreba za provedbu lokalnog referenduma u roku od 24 sata od zatvaranja glasačkih mjesta, odnosno u roku od šest sati od dostave zapisnika o radu gradskih i općinskih povjerenstava za provedbu lokalnog referenduma i ostalog glasačkog materijala za provedbu glasanja sastavljaju zapisnik o radu.

Članak 144.

Na sadržaj zapisnika povjerenstva za provedbu lokalnog referenduma odgovarajuće se primjenjuju odredbe članka 85. ovog Zakona.

4. Glasачki odbor za provedbu lokalnog referenduma

Članak 145.

Na glasački odbor za provedbu lokalnog referenduma odgovarajuće se primjenjuju odredbe članka 66. ovog Zakona.

5. Glasanje na lokalnom referendumu

Članak 146.

Na lokalnom referendumu birači glasaju na glasačkim mjestima na području Grada Zagreba, grada ili općine prema mjestu svoga prebivališta.

Članak 147.

Glasački listić za glasanje na lokalnom referendumu tiska se u tiskari ovlaštenoj za tiskanje službenog lista Republike Hrvatske, pod neposrednim nadzorom nadležnog povjerenstva za provedbu lokalnog referenduma.

Članak 148.

(1) Rezultate glasanja na lokalnom referendumu utvrđuju:

1. županijsko povjerenstvo za provedbu lokalnog referenduma na području županije ili Povjerenstvo Grada Zagreba za provedbu lokalnog referenduma na području Grada Zagreba
2. gradsko ili općinsko povjerenstvo za provedbu lokalnog referenduma na području grada ili općine.

(2) Odluka o utvrđivanju rezultata lokalnog referenduma objavljuje se u službenom glasilu i na mrežnoj stranici lokalne jedinice u kojoj se lokalni referendum provodi te na mrežnoj stranici Državnog izbornog povjerenstva.

(3) Na sva ostala pitanja vezana uz postupak glasanja i utvrđivanja rezultata glasanja odgovarajuće se primjenjuju odredbe ovog Zakona kojima se uređuje glasanje i utvrđivanje rezultata glasanja na državnom referendumu.

V. PRAVNA ZAŠTITA NA LOKALNOM REFERENDUMU

Članak 149.

- (1) Županijskom povjerenstvu za provedbu lokalnog referenduma i Povjerenstvu Grada Zagreba za provedbu lokalnog referenduma podnosi se prigovor zbog nepravilnosti u provedbi lokalnog referenduma u županiji ili Gradu Zagrebu.
- (2) Županijskom povjerenstvu za provedbu lokalnog referenduma podnosi se prigovor zbog nepravilnosti u provedbi lokalnog referenduma u gradu ili općini.
- (3) Prigovor iz stavka 1. i 2. ovog članka mora prispjeti nadležnom povjerenstvu u roku od 48 sati računajući od isteka dana kada je izvršena radnja na koju se prigovor podnosi.
- (4) Nadležno povjerenstvo za provedbu lokalnog referenduma donosi rješenje o prigovoru u roku od 48 sati od isteka dana kad je prigovor zaprimljen.
- (5) Ako se o prigovoru iz stavka 1. i 2. ovog članka ne može odlučiti bez neposrednog uvida u glasački materijal, nadležno povjerenstvo za provedbu lokalnog referenduma donosi rješenje o prigovoru u roku od 48 sati od isteka dana kada je zaprimljen glasački materijal na koji se prigovor odnosi.

Članak 150.

- (1) Nadležno povjerenstvo za provedbu lokalnog referenduma dostavlja rješenje o prigovoru iz članka 149. stavaka 1. i 2. ovog Zakona Državnom izbornom povjerenstvu odmah nakon donošenja radi objave na mrežnoj stranici Državnog izbornog povjerenstva.
- (2) Državno izorno povjerenstvo rješenje o prigovoru objavljuje isti dan, a najkasnije u roku od 24 sata od zaprimanja, uz naznaku vremena objave.
- (3) Dostava rješenja o prigovoru podnosiocu prigovora smatra se obavljenom danom javne objave na mrežnoj stranici Državnog izbornog povjerenstva.
- (4) Rješenje o prigovoru iz stavka 1. ovog članka uklanja se s mrežne stranice Državnog izbornog povjerenstva najkasnije do isteka roka iz članka 111. ovog Zakona.

Članak 151.

- (1) Protiv rješenja županijskog povjerenstva za provedbu lokalnog referenduma ili Povjerenstva Grada Zagreba za provedbu lokalnog referenduma u povodu prigovora iz članka 149. stavka 1. ovog Zakona podnositelj prigovora ima pravo izjaviti žalbu Državnom izbornom povjerenstvu.
- (2) Protiv rješenja županijskog povjerenstva za provedbu lokalnog referenduma u povodu prigovora iz članka 149. stavka 2. ovog Zakona podnositelj prigovora ima pravo izjaviti žalbu Državnom izbornom povjerenstvu.
- (3) Žalba iz stavaka 1. i 2. ovog članka podnosi se putem nadležnog povjerenstva iz članka 149. stavaka 1. i 2. ovog Zakona u roku od 48 sati računajući od isteka dana u kojem je dostava pobijanog rješenja obavljena.
- (4) Državno izorno povjerenstvo donosi odluku o žalbi iz stavaka 1. i 2. ovog članka u roku od 48 sati od dana njezina zaprimanja.

(5) Odluka o žalbi objavljuje se na mrežnoj stranici Državnog izbornog povjerenstva odmah nakon donošenja, uz naznaku vremena objave.

(6) Dostava odluke o žalbi podnositelju žalbe smatra se obavljenom danom javne objave na mrežnoj stranici Državnog izbornog povjerenstva.

(7) Odluka o žalbi iz stavka 1. ovog članka uklanja se s mrežne stranice Državnog izbornog povjerenstva najkasnije do isteka roka iz članka 111. ovog Zakona.

VI. TROŠKOVI PROVEDBE LOKALNOG REFERENDUMA

Članak 152.

(1) Sredstva za provedbu lokalnog referenduma osiguravaju se u proračunu lokalne jedinice u kojoj se lokalni referendum provodi.

(2) Sredstva za provedbu lokalnog referenduma potrebna za izvršenje obveza Državnog izbornog povjerenstva iz ovog Zakona osiguravaju se u državnom proračunu Republike Hrvatske.

(3) Sredstvima iz stavka 1. ovog članka raspolaže nadležno povjerenstvo za provedbu lokalnog referenduma te određuje način njihova korištenja i provodi nadzor nad njihovim utroškom.

(4) Nadležno povjerenstvo za provedbu lokalnog referenduma na mrežnoj stranici lokalne jedinice u kojoj se provodi lokalni referendum objavit će privremeno izvješće o visini troškova lokalnog referenduma i načinu korištenja sredstava u roku od 60 dana od dana objave konačnih rezultata lokalnog referenduma, a konačno izvješće nakon isplate svih troškova povezanih s provedbom lokalnog referenduma.

(5) Predsjednik, potpredsjednik i članovi povjerenstva za provedbu lokalnog referenduma i glasačkih odbora imaju pravo na naknadu za svoj rad koja se ne smatra primitkom od kojeg se utvrđuje dohodak u smislu zakona kojim se uređuje porez na dohodak.

(6) Visinu naknade za predsjednike, zamjenike predsjednika i članove povjerenstva za provedbu lokalnog referenduma i glasačkih odbora određuju župan, gradonačelnik Grada Zagreba, gradonačelnik ili općinski načelnik odlukom u roku od tri dana od dana stupanja na snagu odluke o raspisivanju lokalnog referenduma.

DIO ČETVRTI

I. SAVJETODAVNI REFERENDUM

Članak 153.

(1) Savjetodavni referendum je oblik pribavljanja mišljenja birača o pitanjima o kojima odlučuju Hrvatski sabor, Vlada ili predstavničko tijelo lokalne jedinice.

(2) Mišljenje birača pribavljeno na savjetodavnom referendumu nije obvezujuće.

Članak 154.

Savjetodavni referendum mogu raspisati:

1. Hrvatski sabor za područje cijele Republike Hrvatske, ili samo za određeno područje ako se pitanje odnosi samo na stanovnike toga područja
2. Vlada za područje jedne ili više lokalnih jedinica radi pribavljanja mišljenja stanovnika s tog područja o područnom ustrojstvu tih jedinica ili o nekom drugom pitanju iz nadležnosti Vlade koje je važno za stanovnike područja za koje se raspisuje savjetodavni referendum
3. predstavničko tijelo za područje cijele ili dijela lokalne jedinice ako se pitanje odnosi samo na stanovnike tog područja.

Članak 155.

(1) Na savjetodavnom referendumu postavlja se savjetodavno pitanje iz nadležnosti tijela koje je referendum raspisalo.

(2) Savjetodavno pitanje u pravilu se postavlja u obliku načelnog pitanja.

Članak 156.

Ovisno o području za koje se raspisuje savjetodavni referendum, na postupak njegove provedbe odgovarajuće se primjenjuju odredbe ovog Zakona kojima se uređuje postupak provedbe državnog, odnosno lokalnog referenduma, što se utvrđuje u odluci o raspisivanju savjetodavnog referenduma.

Članak 157.

Na savjetodavnom referendumu imaju pravo davati mišljenje birači koji imaju prebivalište na području za koje je savjetodavni referendum raspisan.

Članak 158.

Odluka o raspisivanju savjetodavnog referenduma objavljuje se na mrežnoj stranici tijela koje raspisuje referendum, a prema odluci tog tijela i u odgovarajućem službenom glasilu.

DIO PETI

ZAJEDNIČKE ODREDBE O PROVEDBI ZAKONA

Članak 159.

(1) Isti dan može se održati više referenduma.

(2) U slučaju iz stavka 1. ovog članka, za svaki pojedini referendum tiska se posebni glasački listić različite boje.

Članak 160.

Rokovi propisani ovim Zakonom za donošenje odluke ili poduzimanje pojedine radnje Hrvatskog sabora ne teku u razdoblju u kojem Hrvatski sabor redovito ne zasjeda.

Članak 161.

(1) Referendumske aktivnosti te raspisivanje i održavanje državnog referenduma ne započinju i ne provode se od dana stupanja na snagu odluke o raspisivanju izbora za zastupnike u Hrvatski

sabor, za članove u Europski parlament, za predsjednika Republike Hrvatske te redovnih lokalnih izbora.

(2) Referendumske aktivnosti te raspisivanje i održavanje lokalnog referenduma ne započinju i ne provode se od dana stupanja na snagu odluke o raspisivanju lokalnih izbora.

(3) U slučaju iz stavka 1. ovog članka državni referendum se nastavlja u roku od 30 dana od dana konstituiranja Hrvatskog sabora, odnosno od dana održavanja izbora za Europski parlament, za predsjednika Republike Hrvatske ili redovnih lokalnih izbora.

(4) U slučaju iz stavka 2. ovog članka lokalni referendum se nastavlja u roku od 30 dana od dana konstituiranja predstavničkog tijela lokalne jedinice, odnosno od dana održavanja prijevremenih izbora za općinskog načelnika, gradonačelnika ili župana.

(5) Državno izborno povjerenstvo objavit će na svojim mrežnim stranicama datum nastavka referenduma po saznanju za činjenice iz stavaka 3. i 4. ovog članka od koje se računa rok za nastavak referenduma. O činjenici konstituiranja predstavničkog tijela lokalne jedinice Ministarstvo obavještava Državno izborno povjerenstvo odmah po saznanju za nastup te činjenice.

Članak 162.

(1) U slučaju da se ponište ukupni rezultati referenduma, ponavlja se samo postupak glasanja.

(2) Dan održavanja ponovljenog glasanja određuje nadležno tijelo koje je raspisalo poništeni referendum.

(3) Glasanje se mora ponoviti najkasnije u roku od mjesec dana od dana objave odluke o poništenju ukupnih rezultata referenduma.

(4) Za dan održavanja ponovljenog glasanja određuje se nedjelja.

Članak 163.

(1) Objavom odluke Ustavnog suda u „Narodnim novinama“ u povodu okončanja postupka nadzora nad ustavnošću i zakonitošću provođenja državnog referenduma cjelokupni postupak državnog referenduma smatra se okončanim.

(2) Objavom odluke Državnog izbornog povjerenstva u „Narodnim novinama“ u povodu okončanja postupka pravne zaštite na lokalnom referendumu cjelokupni postupak lokalnog referenduma smatra se okončanim.

(3) Nakon objave odluke iz stavka 1. ili 2. ovog članka Državno izborno povjerenstvo u Evidenciju upisuje da je postupak referenduma formalno okončan te upisuje prestanak narodne, odnosno referendumske inicijative.

Članak 164.

(1) Ako su birači na državnom referendumu odbacili referendumsko pitanje o određenom predmetu, o tom istom predmetu nije dopušteno ponovo zatražiti raspisivanje državnog referenduma prije protoka:

1. četiri godine od dana njegova održavanja ako se na referendumu odlučivalo o prijedlogu promjene Ustava
2. tri godine od dana njegova održavanja ako se na referendumu odlučivalo o prijedlogu zakona, prijedlogu drugog akta ili o načelnom pitanju.

(2) Ako su birači na lokalnom referendumu odbacili referendumsko pitanje o određenom predmetu, o tom istom predmetu nije dopušteno ponovo zatražiti raspisivanje lokalnog referenduma u toj lokalnoj jedinici prije proteka dvije godine od dana njegova održavanja.

Članak 165.

(1) Javnopravna tijela dužna su surađivati s nadležnim tijelima za provedbu državnog, odnosno lokalnog referenduma i osigurati stručnu pomoć potrebnu za provedbu referenduma.

(2) Javnopravna tijela dužna su osigurati prostor i tehničke uvjete za provedbu referenduma bez naknade.

(3) Lokalne jedinice dužne su na zahtjev povjerenstva koje je imenovano za provedbu lokalnog referenduma na području te jedinice bez naknade osigurati na svojim mrežnim stranicama prostor za objavu akata, priopćenja, obavijesti i drugih podataka tog povjerenstva.

DIO ŠESTI

PRIJELAZNE I ZAVRŠNE ODREDBE

Članak 166.

Pravilnik iz članka 8. stavka 4. ovoga Zakona ministar nadležan za poslove opće uprave donijet će u roku od šest mjeseci od dana stupanja na snagu ovoga Zakona.

Članak 167.

Hrvatski sabor uskladit će Poslovnik Hrvatskoga sabora s odredbama ovoga Zakona u roku od šest mjeseci od dana stupanja na snagu ovoga Zakona.

Članak 168.

(1) Općine i gradovi donijet će odluku iz članka 26. stavka 2. ovoga Zakona u roku od šest mjeseci od dana stupanja na snagu ovoga Zakona.

(2) Jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave uskladit će statut i druge opće akte s odredbama ovoga Zakona u roku od šest mjeseci od dana stupanja na snagu ovoga Zakona.

Članak 169.

(1) Odredbe ovoga Zakona ne odnose se na državne, lokalne i savjetodavne referendume koji su raspisani prije stupanja na snagu ovoga Zakona.

(2) Referendumi iz stavka 1. ovog članka dovršit će se prema odredbama Zakona o referendumu i drugim oblicima osobnog sudjelovanja u obavljanju državne vlasti i lokalne i područne (regionalne) samouprave („Narodne novine“, br. 33/96., 92/01., 44/06. – Zakon o Državnom izbornom povjerenstvu Republike Hrvatske, 58/06. – Odluka Ustavnog suda Republike Hrvatske broj: U-I-177/2002 od 20. travnja 2006., 69/07. – Odluka Ustavnog suda Republike

Hrvatske broj: U-I-2051/2005 od 5. lipnja 2007., 38/09., 100/16. – Odluka Ustavnog suda Republike Hrvatske broj: U-I-1962/2008 od 27. rujna 2016. i 73/17.).

Članak 170.

Stupanjem na snagu ovoga Zakona prestaju važiti Zakon o referendumu i drugim oblicima osobnog sudjelovanja u obavljanju državne vlasti i lokalne i područne (regionalne) samouprave („Narodne novine“, br. 33/96., 92/01., 44/06. – Zakon o Državnom izbornom povjerenstvu Republike Hrvatske, 58/06. – Odluka Ustavnog suda Republike Hrvatske broj: U-I-177/2002 od 20. travnja 2006., 69/07. – Odluka Ustavnog suda Republike Hrvatske broj: U-I-2051/2005 od 5. lipnja 2007., 38/09., 100/16. – Odluka Ustavnog suda Republike Hrvatske broj: U-I-1962/2008 od 27. rujna 2016. i 73/17.) i članak 24.a Zakona o lokalnoj i područnoj (regionalnoj) samoupravi („Narodne novine“, br. 33/01., 60/01., 129/05., 109/07., 125/08., 36/09., 150/11., 144/12., 123/17., 98/19. i 144/20.).

Članak 171.

Ovaj Zakon stupa na snagu osmoga dana od dana objave u „Narodnim novinama“.

OBJAŠNJENJE ODREDBA ZAKONA

Uz članak 1.

Stavak 1. ovog članka sadržava predmet uređenja Zakona. Predloženi opis predmeta uređenja Zakona (pokretanje, raspisivanje i provedba referenduma) obuhvaća sva relevantna pravila propisana ovim Zakonom.

U stavku 2. propisan je skraćeni naziv ovog Zakona: ZoRef. Time se ispunjava zahtjev Ustavnog suda, sadržan u Izvješću broj: U-X-1435/2011 od 23. ožujka 2011. o ustavnopravno neprihvatljivim učincima pročišćenih tekstova Ustava Republike Hrvatske, ustavnih zakona, zakona, drugih propisa i općih akata („Narodne novine“, broj 37/11.). U Glavi I. poglavlju 2) tog Izvješća pod nazivom „Službene kratice naziva zakona“ utvrđeno je sljedeće: „3. Ustavni sud u ovom izvješću prvi put ukazuje na pojavu različitih kratica naziva istovjetnih zakona u domaćoj pravnoj doktrini i praksi, što pojačava stupanj unutarnje pravne nedosljednosti domaćeg zakonodavnog poretka. Nije sporno da opetovano navođenje punih naziva zakona u znanstvenim i stručnim radovima, sudskim odlukama te upravnim i drugim aktima tijela državne i javne vlasti ne doprinosi jasnoći i preglednosti njihova sadržaja, osobito kad je riječ o nazivima zakona koji su sastavljeni od velikog broja riječi. Stoga se u praksi pribjegava njihovim kraticama. Njih, međutim, samovoljno određuju pojedinci, institucije i tijela na različite načine i prema različitim mjerilima, što otežava praćenje razvitka zakonodavstva, ali i pravne doktrine koja se njime bavi. Štoviše, potreba za djelotvornim i uspješnim pretraživanjem elektroničkih baza podataka sudske prakse ukazuje da je standardizacija kratica naziva zakona danas postala nužna potreba. Stoga Ustavni sud, potaknut dobrom parlamentarnom praksom u drugim državama, osobito u Saveznoj Republici Njemačkoj i Republici Sloveniji, ukazuje Hrvatskom saboru na potrebu da nadležni Odbor za zakonodavstvo dobije ovlast svakom zakonu, prihvaćenom u parlamentarnoj proceduri, odrediti službenu kraticu njegova naziva, koja bi se trebala objavljivati u „Narodnim novinama“ zajedno s objavom samog zakona.“ S obzirom na to da predloženi način davanja službenih pokrata zakona nije proveden, navedeni zahtjev Ustavnog suda provodi se na način da se u samom Zakonu utvrđuje njegov službeni skraćeni naziv.

Uz članak 2.

Ovim člankom utvrđuje se rodna neutralnost pojmova koji se koriste u ovom Zakonu, a koje pravilo obvezuje i donositelje podzakonskih akata kada ih donose na temelju ovog Zakona.

Uz članak 3.

U stavku 1. propisuje se zakonska definicija birača. Sukladno članku 45. Ustava, birač na državnom referendumu svaki je hrvatski državljanin s navršenih 18 godina. Svojstvo birača na državnom referendumu stječe se neovisno o prebivalištu i neovisno o tome u kojoj se stranoj državi birač nalazi na dan održavanja referenduma. U Kodeksu dobre prakse na referendumima Europske komisije za demokraciju putem prava (Venecijanske komisije) Vijeća Europe, Studija br. 371/2006, CDL-AD(2007)008rev-cor, u tekstu revidiranom 25. listopada 2018. godine (dalje: Kodeks), koji sadržava europske pravne standarde u provedbi referenduma, također se naglašava da je „poželjno dati pravo glasa državljanima koji žive u inozemstvu, barem za nacionalne referendume. Međutim, važno je osigurati da to ne dovede do prijekora. Stoga je poželjno da se te osobe ne evidentiraju u istom registru kao stanovnici, već da im se omogući da glasuju u inozemstvu ili iz inozemstva; osim toga, time će se lakše osigurati ostvarivanje njihova prava glasa, što nije vjerojatno ako se moraju vratiti u svoju matičnu zemlju isključivo radi glasanja“ (§ 7. obrazloženja Kodeksa).

Prebivalište za hrvatske državljane relevantno je samo kod lokalnog referenduma. Biračko pravo državljanina drugih država članica Europske unije također je relevantno samo kod lokalnog referenduma. Stoga se u stavku 2. propisuje da državljani drugih država članica Europske unije ostvaruju biračko pravo na lokalnom referendumu u skladu s odredbama ovog Zakona. Mjerodavno uređenje sadržano je u članku 126. Zakona.

U stavku 3. propisuje se temeljni način ostvarivanja biračkog prava na referendumu. To je neposredno tajno glasanje. U Kodeksu se naglašava da za birača tajnost glasanja nije samo pravo, nego i dužnost, a nepoštovanje tajnosti glasanja „mora se kazniti proglašavanjem svakog glasačkog listića čiji se sadržaj otkrije nevažećim“. U Kodeksu se navodi i to, da treba predvidjeti sankcije protiv povrede tajnosti biračkog prava (točka I.4.a. i d. Kodeksa).

Uz članak 4.

Ovim člankom utvrđuju se temeljna načela vezana uz prava birača na referendumu. Ona su usklađena s onima sadržanima u Kodeksu, među kojima se ističu sljedeća: svaki birač u načelu mora imati jedan glas; ako izborni sustav biračima omogućuje više od jednog glasa, primjerice u slučaju alternativnih rješenja, svaki birač ima jednak broj glasova; glasanje mora biti pojedinačno; glasanje u obitelji i bilo koji drugi oblik kontrole jednog birača nad drugim mora biti zabranjeno; popis osoba koje su glasale ne smije se objaviti; svatko tko uživa politička prava ima pravo potpisati narodnu inicijativu ili zahtjev za referendum; svatko (bez obzira na to uživa li politička prava) mora imati pravo prikupljanja potpisa; moraju se zajamčiti jednake mogućnosti za zagovornike i protivnike prijedloga o kojemu se glasa; mora postojati sloboda birača da izgrade mišljenje (točke I.2.1., I.2.2.a., I.3.1., I.4.b. i c., III.4.a. i c. Kodeksa).

Uz članak 5.

Članak 5. prvi je članak u Glavi I. pod nazivom „Državni referendum“. Ovim člankom definira se državni referendum kao oblik ostvarivanja vlasti naroda neposrednim odlučivanjem o pitanjima o kojima su referendum ovlašteni raspisati Hrvatski sabor i predsjednik Republike Hrvatske (dalje: Predsjednik) u skladu s Ustavom. Ta se zakonska definicija temelji na članku 1. stavku 3. Ustava kojim se propisuje da „narod ostvaruje vlast ... neposrednim odlučivanjem“. U nastavku Zakona državni referendum skraćeno se naziva „referendum“.

Uz članak 6.

Ovim člankom propisuje se da referendumi, sukladno Ustavu, mogu biti obvezni i fakultativni te se utvrđuju ovlasti za raspisivanje referenduma. Obvezni referendum može raspisati samo Hrvatski sabor. Fakultativni referendum raspisuju Hrvatski sabor na vlastitu inicijativu i ako to zatraži deset posto od ukupnog broja birača u Republici Hrvatskoj, te Predsjednik na prijedlog Vlade Republike Hrvatske (dalje: Vlada) i uz supotpis predsjednika Vlade.

Uz članak 7.

Ovim člankom utvrđuju se temeljna zakonska pravila vezana uz biračko pravo, način donošenja odluka i pravni učinci odluka donesenih na referendumu. Prvo pravilo je da na državnom referendumu imaju pravo odlučivati svi birači na temelju općeg i jednakog biračkog prava. Drugo pravilo je da se na referendumu odlučuje većinom glasova birača koji su pristupili referendumu. Riječ je o ustavnom pravilu koje zabranjuje i kvorum birača koji su pristupili glasanju (kvorum praga ili minimalnog postotka) i kvorum podrške (minimalnog postotka birača upisanih u registar birača). Treće pravilo, propisano ovim člankom, glasi: odluka donesena na državnom referendumu je obvezujuća. Riječ je o ustavnom pravilu koje se samo prenosi u zakon.

Uz članak 8.

Ovim člankom Zakona uspostavlja se Evidencija referendumskih inicijativa. U Evidenciju se upisuju sve referendumske inicijative neovisno o tome raspisuje li nadležno tijelo referendum na vlastitu inicijativu ili na zahtjev birača. U Evidenciju se upisuju podaci o pojedinoj referendumskoj inicijativi te podaci o tijeku i uspjehu te inicijative. U Evidenciju se upisuju podaci o svim organizacijskim odborima za izjašnjavanje birača o potrebi da se zatraži raspisivanje referenduma (dalje: organizacijski odbor), a također se upisuju i svi odbori zagovornika, odnosno odbori protivnika pojedine inicijative koji se organiziraju sukladno ovom Zakonu. Cilj je na jednom mjestu imati podatke o svim referenduskim inicijativama. Primjerice, u Švicarskoj, savezne vlasti održavaju bazu podataka u kojoj su navedeni podaci o svim „narodnim izglasavanjima“ (fran. *votations populaires*, njem. *Volksabstimmungen*, tal. *votazioni popolari*) na saveznoj razini od osnivanja Švicarske konfederacije, gdje je prvi referendum održan 6. lipnja 1848. godine.² Suprotno tome, nadležna tijela u Hrvatskoj trenutno nesustavno raspolažu s podacima o pokrenutim narodnim inicijativama za koje je organizacijski odbor podnio nadležnom tijelu zahtjev za raspisivanje referenduma, ali nema podataka o pokrenutim narodnim inicijativama za koje je organizacijski odbor utvrdio da nije prikupio dovoljno potpisa birača pa slijedom toga i nije podnesen zahtjev za raspisivanje referenduma.

U ovom se članku propisuje da Evidenciju vodi Državno izborno povjerenstvo Republike Hrvatske (dalje: DIP). Evidencija je javna i vodi se u elektroničkom obliku. Na temelju ovog Zakona ministar uprave donijet će pravilnik kojim će se detaljnije propisati sadržaj Evidencije, način objave podataka te način vođenja Evidencije. Pravilnik će se donijeti u roku od šest mjeseci od dana stupanja na snagu ovog Zakona.

Uz članak 9.

Ovim se člankom uređuje obvezni državni referendum. Obvezni državni referendum je referendum koji je Hrvatski sabor obavezan raspisati na temelju Ustava ako su za to ispunjene Ustavom propisane pretpostavke. Hrvatski sabor raspisuje obvezni referendum o udruživanju Republike Hrvatske u saveze s drugim državama i o razdruživanju Republike Hrvatske iz saveza s drugim državama. Prema članku 135. Ustava, pravo da pokrenu postupak udruživanja Republike Hrvatske u saveze s drugim državama i razdruživanja iz saveza ima najmanje jedna trećina zastupnika u Hrvatskom saboru, Predsjednik i Vlada. O udruživanju i razdruživanju prethodno odlučuje Hrvatski sabor dvotrećinskom većinom glasova svih zastupnika. Odluka o udruživanju Republike Hrvatske donosi se na referendumu većinom glasova birača koji su pristupili referendumu. Referendum se mora održati u roku od 30 dana od dana donošenja odluke Hrvatskog sabora. Navedene pretpostavke za raspisivanje obveznog referenduma u ovom se Zakonu ne razrađuju jer je riječ o ustavnim odredbama koje su neposredno primjenjive. S obzirom na činjenicu da se donošenje zakona o referendumu predviđa u članku 87. Ustava, kojim se uređuje fakultativni referendum, u ovom se članku samo propisuje da se na organiziranje i provedbu obveznog referenduma odgovarajuće primjenjuju odredbe ovog Zakona o referendumu koji raspisuje Hrvatski sabor na vlastitu inicijativu.

Uz članak 10.

Ovim člankom propisano je što može biti predmet odlučivanja na fakultativnom referendumu iz članka 87. Ustava. Najšira podjela je da predmet odlučivanja na tom referendumu može biti prijedlog akta ili načelno pitanje. Prijedlog akta može biti prijedlog promjene Ustava, prijedlog zakona ili prijedlog drugog akta. Načelno pitanje je samostalno opće pitanje uz koje nije

² Izvor: Chancellerie fédérale ChF, Répertoire chronologique 1848 – 1880, https://www.bk.admin.ch/ch/f/pore/va/vab_2_2_4_1.html.

priložen prijedlog akta, a koje samo po sebi nije usmjereno na donošenje ili na izmjene i/ili dopune ustava, zakona, drugih propisa ili, općenito, na normative ili regulatorne akte. Primjerice, takvo bi načelno pitanje bilo: „Jeste li za to da se Republika Hrvatska prijavi za domaćina ljetnih olimpijskih igara?“³ Podrobnije objašnjenje sadržano je uz članak 16.

Uz članak 11.

Ovim člankom razrađuje se predmet odlučivanja na referendumu u slučaju kada Hrvatski sabor raspisuje referendum na vlastitu inicijativu. Sukladno članku 87. stavku 1. Ustava, u stavku 1. ovog članka propisano je da Hrvatski sabor može raspisati referendum na vlastitu inicijativu o prijedlogu za promjenu Ustava, o prijedlogu zakona ili, u skladu s ustavnim ovlastima, o drugom pitanju iz svoga djelokruga.

Kad je riječ o promjeni Ustava, zapaža se razlika u terminologiji između članka 87. stavka 1. Ustava („Hrvatski sabor može raspisati referendum o prijedlogu za promjenu Ustava ...“) i Glave VIII. Ustava koja uređuje „promjenu Ustava“ u Hrvatskom saboru. Ustavni sud je u Upozorenju broj: U-VIIR-5292/2013 od 28. listopada 2013. („Narodne novine“, broj 131/13.) obrazložio tu terminološku razliku na sljedeći način: „Razlika u formulacijama (u članku 87. stavku 1. Ustava riječ je o 'prijedlogu za promjenu Ustava', dok je u Glavi VIII. Ustava riječ o 'prijedlogu promjene Ustava') upućuje na različit položaj Hrvatskog sabora u tim dvama različitim postupcima u kojima se može mijenjati nacionalni Ustav“ (točka 6. obrazloženja).

Prema stavku 2., prijedlog za promjenu Ustava u smislu ovog članka je pravni akt iz članka 87. stavka 1. Ustava koji sadržava prijedlog promjene Ustava o kojem Hrvatski sabor raspisuje referendum nakon što odluči o pristupanju promjeni Ustava i utvrdi nacrt promjene Ustava. Prema tome, ovdje je riječ o postupku koji se u svojim prvim fazama provodi na temelju članaka 136. i 137. Ustava. Pravo da predloži promjenu Ustava ima najmanje jedna petina zastupnika u Hrvatskom saboru, Predsjednik i Vlada (članak 136. Ustava). Kada zaprimi takav prijedlog, Hrvatski sabor odlučuje hoće li pristupiti promjeni Ustava većinom glasova svih zastupnika. Nakon toga slijedi utvrđivanje nacrta promjene Ustava većinom glasova svih zastupnika (članak 137. Ustava). Međutim, umjesto da nakon toga sam odluči o promjeni Ustava (članci 138. i 139. Ustava), Hrvatski sabor donosi odluku da o promjeni Ustava raspiše državni referendum (članak 87. stavak 1. Ustava).

Prema stavku 3., prijedlog zakona Hrvatskog sabora je pravni akt iz članka 87. stavka 1. Ustava koji sadržava prijedlog cjelovitog zakona ili prijedlog zakona o izmjenama i/ili dopunama, odnosno izmjeni i/ili dopuni zakona koji je na snazi, kao i prijedlog cjelovitog zakonika ili prijedlog zakonika o izmjenama i/ili dopunama, odnosno izmjeni i/ili dopuni zakonika koji je na snazi, a koji Hrvatskom saboru predlažu zastupnik, klubovi zastupnika, radna tijela Sabora te Vlada sukladno Poslovniku Hrvatskog sabora, i koji nosi oznaku P.Z. ili P.Z.E. (dalje: prijedlog zakona). Ovim se člankom predlaže da Hrvatski sabor može raspisati referendum samo o konačnom prijedlogu zakona, što znači da bi, u pravilu, prijedlog zakona o kojem se raspisuje referendum prethodno trebao biti raspravljen i prihvaćen u Hrvatskom saboru u prvom čitanju te bi Hrvatski sabor nakon rasprave o konačnom prijedlogu tog zakona, umjesto da o njemu sam odluči, donio odluku o raspisivanju referenduma radi izjašnjavanja naroda o njemu.

---

³ Primjer se temelji na načelnom pitanju koje je postavljeno na referendumu održanom u Hamburgu 29. studenoga 2015., na kojemu su birači odbacili s 51,6% glasova „protiv“ referendumsko pitanje koje je glasilo: „Jeste li za to da se Hamburg prijavi za domaćina ljetnih olimpijskih igara 2024?“ Odluka donesena na referendumu bila je pravno obvezujuća.

Uz članak 12.

Ovim člankom utvrđuje se što može biti predmet odlučivanja na referendumu kad referendum raspisuje Predsjednik na prijedlog Vlade i uz supotpis predsjednika Vlade.

Sukladno članku 87. stavku 2. Ustava, u stavku 1. ovog članka propisano je da Predsjednik može na prijedlog Vlade i uz supotpis predsjednika Vlade raspisati referendum o prijedlogu promjene Ustava ili, u skladu s ustavnim ovlastima, o drugom pitanju za koje drži da je važno za neovisnost, jedinstvenost i opstojnost Republike Hrvatske.

Prijedlog promjene Ustava je pravni akt iz članka 87. stavka 2. Ustava koji sadržava prijedlog izmjena i/ili dopuna, odnosno prijedlog izmjene i/ili dopune Ustava u pitanju za koje predsjednik Republike drži da je važno za neovisnost, jedinstvenost i opstojnost Republike. Specifičnost je u tome što taj prijedlog promjene Ustava nije podnesen Hrvatskom saboru kako bi na temelju tog prijedloga Hrvatski sabor pokrenuo postupak promjene Ustava sukladno člancima 136. do 139. Ustava, nego predsjednik Republike na prijedlog Vlade i uz supotpis predsjednika Vlade o tom prijedlogu promjene Ustava izravno raspisuje državni referendum iz članka 87. stavka 2. Ustava, bez sudjelovanja predstavničkog tijela u tom postupku (tzv. referendumska inicijativa izvršne vlasti).

Drugo pitanje u smislu članka 87. stavka 2. Ustava je načelno pitanje ili prijedlog odgovarajućeg akta kojim se uređuje određeno pitanje za koje Predsjednik drži da je važno za neovisnost, jedinstvenost i opstojnost Republike, a koje se ne uređuje Ustavom ili zakonom.

Uz članak 13.

Ovim člankom propisuje se obveza Hrvatskog sabora da raspiše referendum o pitanjima iz članaka 11. i 12. ovog Zakona ako to zatraži deset posto od ukupnog broja birača u Republici Hrvatskoj. Takva se inicijativa u Zakonu naziva „narodnom inicijativom“. Pojam „narodna inicijativa“ (engl. popular initiative, franc. initiative populaire, njem. Volksinitiative) uveden je u hrvatski pravni poredak kroz praksu Ustavnog suda (odluka broj: U-VIIR-4640/2014 od 12. kolovoza 2014., „Narodne novine“, br. 104/14., 130/14. – ispravak, točka 28.). Takav se referendum u Zakonu naziva „referendum narodne inicijative“, kako bi ga se razlikovalo od fakultativnih referenduma koje iniciraju nadležna državna tijela (Hrvatski sabor na vlastitu inicijativu i Predsjednik na prijedlog Vlade i uz supotpis predsjednika Vlade).

Prijedlog akta može biti prijedlog akta kojeg je pripremilo nadležno tijelo te ga uputilo u proceduru radi donošenja kao i prijedlog akta kojeg je pripremio organizacijski odbor.

U prvom slučaju organizacijski odbor reagira na prijedlog pa traži da se o njemu ili u povodu njega raspiše referendum. Organizacijski odbor u referendumskom pitanju može tražiti od birača samo da se izjasne jesu li za prijedlog državnog tijela, ali organizacijski odbor može ponuditi i svoj vlastiti opcijski prijedlog, kao alternativu prijedlogu državnog tijela, kojim se izravno ili neizravno oponira prijedlogu državnog tijela. Sukladno tome, birači u povodu prijedloga državnog tijela mogu tražiti raspisivanje referenduma kako bi oni sami odlučili, umjesto državnog tijela, jesu li za taj prijedlog, odnosno jesu li za taj prijedlog ili su za opcijski prijedlog koji je pripremio organizacijski odbor (kao alternativu prijedlogu državnog tijela). U potonjem bi slučaju bila riječ o alternativnom referendumskom pitanju.

Međutim, ako organizacijski odbor predloži samo svoj opcijski prijedlog, a pri tome ne spomene prijedlog državnog tijela kojemu tim opcijskim prijedlogom neizravno oponira, takav prijedlog možemo nazvati neizravnim oponiranjem. Primjer takvog neizravnog oponiranja je referendumsko pitanje narodne inicijative iz 2010. godine o Prijedlogu Zakona o izmjenama Zakona o radu, koje je glasilo: „Jeste li za zadržavanje važećih zakonskih odredbi o produženoj primjeni pravnih pravila sadržanih u kolektivnim ugovorima i otkazivanju kolektivnih ugovora?“ Navedenim se pitanjem oponiralo Vladinom Prijedlogu izmjena ZOR-a, i to na način da je organizacijski odbor u referendumskom pitanju predložio opcijsko rješenje (u konkretnom

slučaju, zadržavanje postojećeg zakonskog rješenja). Budući da je Vlada 3. rujna 2010. uputila predsjedniku Hrvatskog sabora akt, KLASA: 110-01/10-01/01, URBROJ: 5030101-10-3, kojim povlači iz zakonodavnog postupka Prijedlog izmjena ZOR-a, Ustavni sud je u odluci broj: U-VIIR-4696/2010 od 20. listopada 2010. utvrdio da su prestale postojati pretpostavke za raspisivanje referenduma jer je narodna inicijativa uspjela. U toj je odluci Ustavni sud istaknuo i sljedeće:

„23. ... navedenim postupkom Vlade Republike Hrvatske ostvaren je i cilj zbog kojega su birači dali svoje potpise za raspisivanje referenduma: Prijedlog izmjena ZOR-a povučen je iz zakonodavnog postupka.

Provedbi referenduma u takvoj pravnoj situaciji nedostaje svaki pravni smisao te objektivno i razumno opravdanje. S druge strane, njegovom bi se provedbom u takvim okolnostima po naravi stvari otvorio prostor mogućim zlouporabama, jer bi se izjašnjavanje birača o referendumskom pitanju – koje je prethodno već ionako riješeno u skladu s voljom birača – lako pretvorilo u izjašnjavanje birača o drugim pitanjima koja nisu ni u kakvoj vezi sa samim sadržajem referendumskog pitanja. Takva je mogućnost apsolutno protivna temeljima demokratskog ustavnog poretka (članak 3. Ustava) i temeljima koncepta ustavne vladavine (konstitucionalizma) prema kojem su svi nositelji vlasti, uključujući i samog suverena (politički narod i njegovo predstavništvo), ograničeni odredbama Ustava (Smerdel).

Ustavni sud zaključno utvrđuje da je povlačenjem Prijedloga izmjena ZOR-a iz zakonodavnog postupka Vlada Republike Hrvatske postupila u duhu zahtjeva koje postavlja Ustav u odnosu na pravila političkog života u demokratskom društvu utemeljenom na vladavini prava. Taj je postupak Vlade Republike Hrvatske dokaz da se neposredno sudjelovanje birača u procesu donošenja političkih odluka u demokratskom društvu može ostvariti i samim ispunjenjem pretpostavki za održavanje referenduma, a da sam postupak referenduma nije potrebno provoditi.“

Iz navedenoga proizlazi da je Ustavni sud u svojoj praksi prihvatio stajalište da narodne inicijative u Republici Hrvatskoj mogu postizati svoje ciljeve i bez održavanja samog referenduma i kao takve biti djelotvorni mehanizam ostvarenja političkog dijaloga između birača (naroda) i institucionalnih nositelja državne vlasti, to jest između komponenata predstavničke i izravne (neposredne) demokracije. To je pravilo Ustavni sud postavio za konkretan slučaj koji je razmatrao, naglašavajući da „nije riječ o općem pravnom pravilu koje bi vrijedilo za sve istovrsne slučajeve, jer takvo pravilo može donijeti samo Hrvatski sabor kao vrhovno predstavničko tijelo građana i nositelj zakonodavne vlasti u Republici Hrvatskoj“ (točka 25.1. obrazloženja odluke broj: U-VIIR-4696/2010).

S druge strane, birači mogu zatražiti da Hrvatski sabor raspiše referendum narodne inicijative o prijedlogu promjene Ustava, prijedlogu zakona ili drugom pitanju što ga je pripremio organizacijski odbor, a o kojem bi referendum bio ovlašten raspisati Hrvatski sabor, odnosno Predsjednik sukladno člancima 11. i 12. ovog Zakona. Primjerice, takav je prijedlog zakona 2014. godine pripremio organizacijski odbor narodne inicijative poznate pod nazivom „Ne damo naše autoceste!“. U tom je slučaju organizacijski odbor pripremio Zakon o dopuni i izmjenama Zakona o cestama, a referendumsko je pitanje glasilo: „Jeste li za to da se na referendumu donese sljedeći zakon: Zakon o dopuni i izmjenama Zakona o cestama“.

Uz članak 14.

Stavkom 1. ovog članka definira se „ukupan broj birača u Republici Hrvatskoj“ u smislu članka 87. stavak 3. Ustava. To je ukupan broj birača upisanih u evidenciju birača s prebivalištem u Republici Hrvatskoj. Ta je evidencija birača sastavni dio registra birača. Takvo se zakonsko

određenje temelji na odluci Ustavnog suda broj: U-VIIR-7346/2014 od 10. prosinca 2014. („Narodne novine“, broj 156/14.). U toj je odluci Ustavni sud u povodu narodne ustavotvorne inicijative za raspisivanje referendumu „Birajmo zastupnike imenom i prezimenom“ prvi put u svojoj praksi razmatrao značenje ustavne odredbe o „ukupnom broju birača u Republici Hrvatskoj“ u smislu članka 87. stavka 3. Ustava. Utvrdio je da „Ustav dopušta samo takvu interpretaciju koja dovodi do objektivnog, razumnog i za razvitak demokratskog društva svrsishodnog mjerila za određivanje ‘deset posto od ukupnog broja birača u Republici Hrvatskoj’ u smislu članka 87. stavka 3. Ustava“ (točka 10.1. odluke). Na pitanje o tome tko ima pravo svojim potpisom zatražiti raspisivanje referendumu, Ustavni sud odgovorio je „da svaki birač u smislu članka 45. Ustava (to jest svaki punoljetni hrvatski državljanin bez obzira na prebivalište) koji se u dane prikupljanja potpisa nalazi ili se zatekne na području Republike Hrvatske ima pravo dati svoj potpis na inicijativu za raspisivanje referendumu, jer na taj način izražava svoju pravno relevantnu volju da Hrvatski sabor raspiše referendum s predloženim referendumskim pitanjem (što ne mora značiti da se taj birač slaže s predloženim referendumskim pitanjem i da ga podržava, a ni da je predloženo pitanje u skladu s Ustavom). Pravo birača da svojim potpisom zatraži raspisivanje referendumu ne ovisi, dakle, ni o kakvim drugim pretpostavkama (prebivalištu, važećoj osobnoj iskaznici, činjenici da stvarno ne živi na području Republike Hrvatske, i sl.), osim o pravnoj činjenici da je potpisnik birač (što znači da je upisan u registar birača) i o faktičnoj činjenici da je potpis dao na području Republike Hrvatske“ (točka 14.). To ujedno znači „da se prikupljanje potpisa može provoditi samo na području Republike Hrvatske“ (točka 15.).

Nadalje, Ustavni sud je u odluci broj: U-VIIR-7346/2014 obrazložio da utvrđivanje potrebnih deset posto birača od ukupnog broja birača u Republici Hrvatskoj predstavlja „administrativnu radnju određivanja apsolutnog broja koji ima značenje ustavnog praga za raspisivanje referendumu u smislu članka 87. stavka 3. Ustava“ (točka 11.). Dalje je utvrdio da „jedina administrativno-teritorijalna poveznica koju Ustav poznaje u odnosu na birače jest njihovo prebivalište. Stoga i ustavna odredba o deset posto od ukupnog broja birača ‘u Republici Hrvatskoj’ s administrativno-teritorijalnog aspekta znači: deset posto od ukupnog broja birača ‘s prebivalištem u Republici Hrvatskoj’. Nijedan drugi zahtjev, nijedan drugi uvjet ili bilo koje drugo administrativno ograničenje, koji bi se eventualno mogli nametnuti radi administrativnog utvrđivanja ukupnog broja birača ‘u Republici Hrvatskoj’ na određeni referentni dan (npr. važeća osobna iskaznica, ili faktično življenje u Republici Hrvatskoj, i sl.) ne bi bili u suglasnosti s člankom 87. stavkom 3. Ustava“, pa je za određivanje apsolutnog broja (ustavnog praga) u smislu članka 87. stavka 3. Ustava jedino relevantna kategorija birača upisana u evidenciju „koja obuhvaća birače hrvatske državljanke s prebivalištem u Republici Hrvatskoj“ (točka 18.).

Sukladno tako utvrđenim mjerilima, u stavcima 2., 3. i 4. ovog članka propisano je da ministar nadležan za poslove opće uprave donosi rješenje kojim se utvrđuje ukupan broj birača upisanih u evidenciju birača s prebivalištem u Republici Hrvatskoj te deset posto od tog ukupnog broja birača, odnosno apsolutni broj pravovaljanih potpisa birača koji je potrebno prikupiti za raspisivanje referendumu. Navedeno rješenje objavljuje se na mrežnoj stranici ministarstva nadležnog za poslove opće uprave i u „Narodnim novinama“ najkasnije na dan koji je određen kao prvi dan prikupljanja potpisa birača. To je ujedno i jedina zadaća nekog tijela državne vlasti u razdoblju prije no što organizacijski odbor preda zahtjev Hrvatskom saboru za raspisivanje referendumu narodne inicijative. Navedeno rješenje ministarstva objavljuje na svojoj mrežnoj stranici i DIP.

Uz članak 15.

Ustavni sud je u Odluci broj: U-VIIR-1159/2015 od 8. travnja 2015. („Narodne novine“, broj 43/15.) istaknuo „S druge strane, neposredna demokracija je Ustavom dopušteni i legitimni, ali

ne primarni i redoviti oblik odlučivanja o uređivanju gospodarskih, pravnih i političkih odnosa u Republici Hrvatskoj te o drugim pitanjima iz članka 2. stavka 4. alineja 2. i 3. Ustava.

Iz članka 2. stavka 4. Ustava jasno proizlazi da korištenje referendumom mora biti »u skladu s Ustavom i zakonom« ili, kako je to utvrdila Venecijanska komisija, »u skladu s pravnim sustavom kao cjelinom«. Ta je komisija dalje utvrdila da se referendum ne mogu održati ako ih Ustav ne predviđa, »primjerice kad je tekst, upućen na referendum, stvar isključive nadležnosti parlamenta« (v. točke 24. i 29. obrazloženja ove odluke).

Proizlazi da referendumska pitanja o prijedlozima zakona koja nisu u skladu s pravnim sustavom kao cjelinom, kao ni ona za koja izrijekom ili iz cjeline Ustava proizlazi da su stvar isključive nadležnosti tijela predstavničke demokracije (primjerice, donošenje državnog proračuna i njegova održivost), nisu dopuštena. Utoliko je opseg dopuštenih referendumskih pitanja, utemeljen na članku 87. stavku 1. u vezi sa stavkom 3. Ustava, ograničen.

Uz članak 16.

U okviru jedne referendumske inicijative dopušteno je postaviti jedno ili više referendumskih pitanja. Prema svakom tom pitanju postupa se kao prema zasebnom referendumskom pitanju. To praktički znači da se svako to referendumsko pitanje obrađuje kao zasebna i samostojna cjelina, pa jedno pitanje može dobiti potrebnu većinu glasova birača na referendumu, dok drugo pitanje ne mora dobiti potrebnu većinu, što bi značilo da su ga birači odbacili. Najčešća situacija u kojoj bi priroda stvari mogla nalagati postavljanje dvaju ili više samostalnih referendumskih pitanja u okviru jedne referendumske inicijative jest prijedlog izmjene ili dopune dviju ili više različitih i nepovezanih kratkih odredaba Ustava ili jednog zakona. Primjerice, referendumskom se inicijativom traže izmjene Zakona o osobnoj iskaznici u odnosu na dva različita, samostalna i zasebna predmeta uređenja (primjer je izmišljen):

1. Jeste li za to da se članak 4. stavak 1. Zakona o osobnoj iskaznici mijenja i glasi:

„Rok važenja osobnih iskaznica i certifikata koje sadržavaju je osam godina.“

ZA   PROTIV

2. Jeste li za to da se članak 12. stavak 4. Zakona o osobnoj iskaznici mijenja i glasi:

„Otisci papilarnih linija i potpis ne uzimaju se od djeteta do navršениh 14 godina.“

ZA   PROTIV

U navedenom je primjeru riječ o dvama samostalnim referenduskim pitanjima koja je dopušteno iznimno postaviti u okviru jedne referendumske inicijative jer je riječ o istom zakonu i o dvama kratkim odredbama. Međutim, prema svakom tom pitanju postupa se kao prema zasebnom referenduskom pitanju, pa ovisno o broju dobivenih glasova „ZA“ birači jedno pitanje mogu prihvatiti, a drugo odbaciti.

U ostalim staccima ovog članka utvrđuje se struktura referenduskog pitanja. Određuje se da referenduskop pitanje može biti složeno i jednostavno.

Referenduskop pitanje koje se odnosi na prijedlog akta je složeno. Sastoji se od pitanja koje se tiska na potpisnoj listi za prikupljanje potpisa birača i na glasačkom listiću i u pravilu je napisano u izričaju poput: „Jeste li za prijedlog [naziv akta]“, s jedne strane, te prijedloga samog akta, s druge strane. Taj se prijedlog akta ne tiska na potpisnoj listi i na glasačkom listiću, ali je sastavni dio odluke o raspisivanju referenduma te mora biti dostupan na mjestima za prikupljanje potpisa birača i na glasačkim mjestima. Venecijanska komisija u Kodeksu govori o takvom prijedlogu akta kao o „precizno formuliranom nacrtu promjene ustava, zakonodavnog akta ili druge mjere“ (§ 28. obrazloženja Kodeksa).

S druge strane, propisano je da se načelno pitanje kao predmet odlučivanja na referendumu postavlja kao jednostavno pitanje. Takvo je pitanje samostalno i sadržajno cjelovito te se tiska na potpisnoj listi za prikupljanje potpisa birača i na glasačkom listiću. Venecijanska komisija opisuje načelno pitanje kao „pitanje ... koje kao takvo [samo po sebi] ne mijenja ni ustav ni zakonodavstvo, a odnosi se na pitanje društvenog uređenja (*societal issue*) ili društveno (*social*) pitanje“.⁴ Načelno pitanje društvene naravi moglo bi, primjerice, biti sljedeće: „Jeste li za to da Hrvatski sabor bude pokrovitelj [nekog konkretnog događaja]?“ Primjer načelnog pitanja koje se odnosi na društveno uređenje, a koje se navodi u Kodeksu je sljedeće: „Podržavate li izmjenu Ustava s ciljem da se uvede predsjednički sustav vlasti?“ (§ 28. obrazloženja Kodeksa). Sukladno tome, načelno pitanje svojim učincima neizravno može dovesti i do cjelokupne promjene državnog-političkog uređenja zemlje.

Nadalje, propisuje se mogućnost da se jedno referendumsko pitanje sastoji od najviše dva prijedloga, u kojem je slučaju riječ o tzv. alternativnom referendumskom pitanju. Alternativno referendumsko pitanje postavljeno je, primjerice, na referendumu održanom 19. svibnja 1991. godine na temelju Odluke o raspisu referenduma („Narodne novine“, broj 21/91.). Ono je glasilo:

„Na referendumu će građani odgovoriti na pitanje:

1. Jeste li za to da Republika Hrvatska, kao suverena i samostalna država, koja jamči kulturnu autonomiju i sva građanska prava Srbima i pripadnicima drugih nacionalnosti u Hrvatskoj, može stupiti u savez suverenih država s drugim republikama (prema prijedlogu Republike Hrvatske i Republike Slovenije za rješenje državne krize SFRJ)?

ZA -----PROTIV

2. Jeste li za to da Republika Hrvatska ostane u Jugoslaviji kao jedinstvenoj saveznoj državi (prema prijedlogu Republike Srbije i Socijalističke Republike Crne Gore za rješenje državne krize u SFRJ)?

ZA----- PROTIV“

U odnosu na jedno referendumsko pitanje nikako nije dopušteno predložiti tri ili više prijedloga odgovora. Takvo rješenje izvjesno bi dovelo do nemogućnosti donošenja odluke na referendumu jer bi se glasovi birača raspršili i nijedan od ponuđenih odgovora ne bi dobio većinu glasova birača koji su pristupili glasanju. Stoga bi takvo rješenje bilo protivno smislu, svrsi i cilju referenduma.

Uz članak 17.

Ovim člankom propisani su daljnji zahtjevi koje mora ispunjavati referendumsko pitanje da bi bilo valjano u formalnopravnom smislu. U točki 22.1. odluke broj: U-VIIR-4696/2010 od 20. listopada 2010. Ustavni sud je utvrdio „da je postupak provedbe referenduma strogo formalni postupak. On se može raspisati, u skladu s Ustavom i zakonom, samo u cilju traženja odgovora birača na specificirano i jasno formulirano pitanje.“ Ustavni sud je u tom smislu u navedenoj odluci citirao pravne standarde Venecijanske komisije utvrđene u Kodeksu. Zbog toga su ti standardi uvaženi i u ovom članku. Ukratko, u Kodeksu je navedeno da pitanje o kojemu se glasa mora biti jasno; ne smije dovesti u zabludu; ne smije navoditi na odgovor; birači moraju biti obaviješteni o učincima referenduma; birači moraju moći odgovoriti na postavljena pitanja isključivo s da, ne ili ne odgovoriti ništa. Kad je riječ o „postupovnoj valjanosti tekstova

⁴ Venice Commission, Study on referendums – Questionnaire, adopted by the Venice Commission at its 113th Plenary Session (Venice, 8-9 December 2017), Opinion No. 887/2017, CDL(2017)022rev2, Strasbourg, 12 December 2017, [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL\(2017\)022rev2-e](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/default.aspx?pdffile=CDL(2017)022rev2-e).

prijedloga za koje se traži raspisivanje referenduma“, u točki III.2. i u obrazloženju Kodeksa navedeno je da pitanja za koja se traži raspisivanje referenduma moraju poštovati:

– *jedinstvo oblika*: u istom pitanju ne smiju se kombinirati precizno formuliran nacrt neke izmjene ili dopune (to jest formalni prijedlog akta) i općenito formuliran prijedlog ili načelno pitanje. Naime, pozitivni ishod referenduma o formalnom prijedlogu akta, barem u slučaju pravno obvezujućeg referenduma, znači da se Ustav, zakon ili drugi akt donio i postupak time završava, uz poštovanje postupovnih aspekata kao što su objavljivanje i proglašenje. S druge strane, pozitivni ishod referenduma o načelnom pitanju ili općenito formuliranom prijedlogu tek je faza nakon koje slijedi izrada nacrtu i donošenje akta. Kombiniranje precizno formuliranog nacrtu s općenito formuliranim prijedlogom ili načelnim pitanjem stvorilo bi zbrku, koja bi biračima onemogućila informiranje o važnosti njihovih glasova te bi time narušila slobodu njihova biračkog prava (§ 29. obrazloženja Kodeksa);

– *jedinstvo sadržaja*: osim u slučaju potpune revizije teksta (Ustava, zakona), mora postojati istinska povezanost između različitih dijelova svakog pitanja o kojemu se glasa, kako bi se zajamčilo slobodno biračko pravo birača, od kojega se ne smije zahtijevati da u cjelini prihvati ili odbije odredbe među kojima nema istinske povezanosti. Međutim, cjelovita izmjena teksta nekog zakona ili drugog pravnog akta, posebno Ustava, ne može se po prirodi stvari odnositi samo na aspekte koji su međusobno usko povezani. Stoga se u slučaju prijedloga novog cjelovitog zakona ili opsežnih izmjena i/ili dopuna zakona koji je na snazi (i drugih pravnih akata) „ne primjenjuje preduvjet jedinstva sadržaja. Znatna revizija teksta, koja uključuje niz poglavlja, može se smatrati istovjetnom cjelovitoj reviziji. To naravno ne znači da se različita poglavlja ne mogu zasebno staviti na referendum“ (§ 30. obrazloženja Kodeksa).

– *jedinstvo hijerarhijske razine*: poželjno je da se isto pitanje ne odnosi istodobno na pravne akte različitih hijerarhijskih razina, primjerice, na reviziju Ustava i na s njom povezani provedbeni zakon (§ 31. obrazloženja Kodeksa).

Prema Kodeksu, tekstovi koji su suprotni navedenim zahtjevima „ne smiju se staviti na narodno izglasavanje (*popular vote*)“ (točka III.3. Kodeksa).

Konačno, propisano je da prijedlog akta, kao predmet referenduskog pitanja, mora biti sastavljen u skladu s Jedinstvenim metodološko-nomotehničkim pravilima za izradu akata koje donosi Hrvatski sabor. Time se upućuje na pravila o načinu na koji prijedlog akta, kao predmet odlučivanja na referendumu, mora biti sastavljen, sve s ciljem da nakon donošenja odluke birača na referendumu bude otvoren izravni put za inkorporaciju tog prijedloga u pravni poredak Republike Hrvatske.

Uz članak 18.

U stavicama 1. i 2. ovog članka propisano je da referenduskog pitanje mora biti obrazloženo. Obrazloženje referenduskog pitanja sadržava prikaz svih činjenica i okolnosti koje su bile povod za referenduskog pitanje u predloženom sadržaju, ocjenu stanja u području na koje se odnosi referenduskog pitanje te razloge zbog kojih se traži raspisivanje državnog referenduma. Obrazloženje treba biti uravnoteženo i temeljiti se na objektivnim činjenicama te provjerenim i provjerljivim podacima.

U stavku 3. ovog članka propisano je da obrazloženje referenduskog pitanja mora imati sažetak. Sažetak u osnovi sadržava kratki opis referendumske inicijative. U pravilu se tiska u promidžbenim brošurama i drugim promidžbenim materijalima te služi kao djelotvorno sredstvo za sažeto i jednoznačno predstavljanje referendumske inicijative u medijima, odnosno u javnosti. U nekim saveznim državama SAD taj se institut (*proposed initiative summary*) smatra toliko važnim, da se posebno propisuje kako mora biti objektivan, nepristran i nepolemičan, a ujedno se propisuje i broj riječi koji smije sadržavati. Tako je u Washingtonu taj broj ograničen na 75 riječi, a sam sažetak sastavlja nadležno tijelo, dok u Floridi, koja

propisuje isti broj riječi, sažetak sastavlja predlagatelj, ali ga odobrava nadležno tijelo.⁵ U ovom se članku takvi zahtjevi ne postavljaju, ali se po prirodi stvari razumije da sažetak mora biti kratak te točno i objektivno prikazivati bit referendumske inicijative.

Uz članak 19.

Članak 19. prvi je članak u Glavi III. pod nazivom „Posebne odredbe o referendumu narodne inicijative“. Ovim člankom utvrđuju se osnovne pretpostavke za osnivanje organizacijskog odbora. Propisano je da odbor mora imati najmanje pet i najviše 21 člana koji među sobom biraju predstavnika organizacijskog odbora.

Uz članak 20.

Ovim člankom utvrđen je sadržaj odluke kojom se osniva organizacijski odbor.

Stavkom 3. članka 20. propisano je da se u odluci o osnivanju organizacijskog odbora osim punog naziva narodne inicijative može navesti i njezin skraćeni naziv. Naziv narodne inicijative iznimno je važan referendumski institut, koji se u Zakonu spominje na nekoliko mjesta. Po nazivu se prepoznaje cjelokupna referendumska inicijativa, pa on nesumnjivo utječe na formiranje mišljenja birača o referendumskom pitanju. Stoga je propisano da naziv narodne inicijative ne smije navoditi na zaključke ili stvarati dojmove koji ne odražavaju ciljeve referendumske inicijative. Skraćeni naziv se preporučuje jer se pod skraćenim nazivom narodna inicijativa može djelotvornije predstavljati u javnosti i voditi prepoznatljive promidžbene aktivnosti.

Uz članke 21. i 22.

Ovim člancima uređuje se obveza podnošenja zahtjeva za upis narodne inicijative u Evidenciju referendumskih inicijativa u roku od pet dana od dana osnivanja organizacijskog odbora. Također, propisano je koji se podaci iz Evidencije mogu javno objaviti. O svakoj promjeni podataka vezanih uz narodnu inicijativu i organizacijski odbor, a koji se upisuju u Evidenciju, predstavnik organizacijskog odbora mora obavijestiti DIP.

Uz članak 23.

Ovim člankom propisana je nadležnost DIP-a za ispitivanje formalnopravne usklađenosti referenduskog pitanja s odredbama ovog Zakona u postupku donošenja rješenja o upisu narodne inicijative u Evidenciju. Venecijanska komisija u Kodeksu inzistira na tome da određeno tijelo vlasti mora imati ovlast za ispravak neispravne formulacije referenduskog pitanja kako bi se izbjeglo proglašenje cjelokupnog glasanja nevažećim, primjerice, ako je pitanje nejasno, obmanjujuće ili sugestivno, ili ako su prekršena pravila o postupovnoj ili materijalnoj valjanosti. U tom se slučaju preporučuje da se tekst proglasi djelomično nevažećim ako je preostali tekst prijedloga usklađen, a može se predvidjeti i podjela teksta na manje cjeline kako bi se ispravio nedostatak materijalnog jedinstva (§ 40. obrazloženja Kodeksa). S obzirom na hrvatski ustavnopravni okvir, u ovom se članku taj zahtjev uzima u obzir samo djelomično, propisivanjem da referenduskopitanje mora ispunjavati formalnopravne zahtjeve utvrđene člancima 16. do 18. Zakona. U slučaju da referenduskopitanje ne zadovoljava formalnopravne zahtjeve, DIP će pozvati predstavnika organizacijskog odbora da ispravi nedostatke. O načinu na koji bi trebalo ispraviti nedostatke predstavnik organizacijskog odbora može provesti konzultacije s DIP-om. Ako organizacijski odbor u zakonom utvrđenom roku ne otkloni nedostatke, DIP donosi rješenje o odbacivanju zahtjeva za upis. Cilj i svrha ovih

⁵ Izvor: National Conference of State Legislatures – NCSL, <http://www.ncsl.org/research/elections-and-campaigns/preparation-of-a-ballot-title-and-summary.aspx>.

odredaba, kao i odredaba kojima se propisuju formalni zahtjevi referenduskog pitanja, jest uspostaviti standarde u vezi s referenduskim pitanjima, radi njihove jasnoće, razumljivosti i preglednosti. Te odredbe pridonose širenju spoznaja među potencijalnim organizacijskim odborima da je sastavljanje i pripremanje referenduskog pitanja složena, odgovorna i iznimno zahtjevna zadaća.

Uz članak 24.

Nakon što se narodna inicijativa upiše u Evidenciju slijedi postupak izjašnjavanja birača o potrebi da se zatraži raspisivanje referenduma. Taj postupak obuhvaća dvije faze: prikupljanje potpisa birača i obavljanje radnji vezanih uz pripremu potpisnih lista za predaju Hrvatskom saboru, a traje najviše 40 dana. Organizacijski odbor odlučuje o tome koliko će dana trajati prikupljanje potpisa, odnosno koliko mu dana treba za pripremu materijala (potpisnih lista) za predaju Hrvatskom saboru, pa je slobodan odrediti da će se potpisi prikupljati, primjerice, 25 dana, a da će priprema materijala za predaju trajati osam ili 15 dana, i slično. Zakon postavlja ograničenje: prva faza (trajanje razdoblja prikupljanja potpisa) ne smije biti duža od 30 dana. To je ograničenje propisano kako bi se osiguralo da svaki organizacijski odbor ima pred sobom najmanje deset dana za pripremu materijala (potpisnih lista) za predaju Hrvatskom saboru.

Uz članak 25.

Postupak izjašnjavanja birača pokreće organizacijski odbor donošenjem odluke da se pristupi izjašnjavanju birača o potrebi da se zatraži raspisivanje referenduma. Ovim člankom propisan je sadržaj te odluke, kao i način objave te odluke. Datum početka prikupljanja potpisa mora biti određen unutar razdoblja od šest mjeseci od dana objave odluke. U Kodeksu je preporučeno da vremenski rok za prikupljanje potpisa (posebno dan s kojim rok počinje teći i posljednji dan roka), kao i broj potpisa koje je potrebno prikupiti, mora biti jasno određen (točka III.4. Kodeksa). Ti se zahtjevi ovim Zakonom poštuju. Uvođenje vremenskih okvira i preciziranje načina objave odluke i početka prikupljanja potpisa birača važno je za poduzimanje daljnjih radnji propisanih ovim Zakonom kao i zakonom kojim se uređuje financiranje referendumske aktivnosti.

Uz članak 26.

Ovim člankom propisano je da se potpisi birača smiju prikupljati samo na području Republike Hrvatske, na svim prikladnim javnim površinama utvrđenim odlukom predstavničkog tijela jedinice lokalne samouprave. Mjesta za prikupljanje potpisa daju se na korištenje bez naknade i to se ne smatra zabranjenim financiranjem od strane jedinice lokalne samouprave u smislu zakona kojim se uređuje financiranje referendumske aktivnosti. Prikladna mjesta su primjerice: trgovi, ulice, pješačke zone, parkovi, šetnice i sve druge prikladne javne površine na kojima se okuplja ili prolazi veći broj ljudi. Također, propisano je da nadležno tijelo odlučuje o zahtjevu za izdavanje odobrenja za korištenje određenog broja mjesta za prikupljanje potpisa birača u roku od tri dana od dana njegova zaprimanja. Ako iz opravdanih razloga nije u mogućnosti odobriti korištenje nekog od zatraženih mjesta, dužno je odobriti korištenje druge najbliže lokacije. Dakle, ne smije se dogoditi da organizacijski odbor zatraži deset mjesta za prikupljanje potpisa birača utvrđenih odlukom predstavničkog tijela, a da se izda odobrenje za tri ili sedam. Isto tako, propisana je pozitivna presumpcija da ako nadležno tijelo ne odluči u zadanom roku da se smatra da je odobrilo zatraženi broj mjesta. Organizacijski odbor dužan je mjesta za prikupljanje potpisa birača prijaviti nadležnoj policijskoj upravi. Zaključno, propisano je da je organizacijski odbor dužan voditi popis osoba koje su prikupljale potpise na pojedinim mjestima. Naime, vođenje popisa osoba koje su prikupljale potpise po pojedinim mjestima nužno je u slučaju potrebe provjere pravilnosti i transparentnosti prikupljanja potpisa od strane nadležnih tijela.

Uz članak 27.

Stavkom 1. ovog članka propisano je da se na svakom mjestu za prikupljanje potpisa moraju nalaziti potpisne liste na utvrđenom obrascu.

Stavkom 2. ovog članka propisan je sadržaj obrasca potpisne liste za prikupljanje potpisa birača. Nadalje, uređena su temeljna pravila vezana uz obvezatne upute DIP-a kojima se utvrđuje oblik, izgled i način popunjavanja obrasca potpisne liste. Obrazac potpisne liste mora biti dostupan za preuzimanje s mrežne stranice DIP-a 24 sata prije početka prikupljanja potpisa te za vrijeme razdoblja prikupljanja potpisa. Opisani način pripreme i stalna mogućnost ispisa obrasca potpisne liste s mrežne stranice DIP-a osigurava dostupnost tog obrasca te značajno smanjuje troškove organizacije i pripreme prikupljanja potpisa birača za narodnu inicijativu.

Uz članak 28.

Ovim člankom propisano je da se potpisne liste popunjavaju na mjestima koja su odobrena za prikupljanje potpisa. Ovom se odredbom, prema tome, i sami birači obvezuju da ne pristanu na davanje svojih potpisa na mjestima koja očito nisu odobrena za tu namjenu. Time i birači postaju čuvari pravilne provedbe ove faze referenduskog postupka. Također mora biti istaknuto referendusko pitanje sa sažetkom, kao i prijedlog akta ako je on predmet odlučivanja na referendumu. Time se osigurava upoznavanje birača sa sadržajem referenduskog pitanja i ciljevima narodne inicijative. Propisano je koji se potpis, odnosno podaci potpisnika smatraju pravovaljanim.

Uz članak 29.

Nakon završetka postupka izjašnjavanja birača slijedi postupak predaje Hrvatskom saboru zahtjeva za raspisivanje referenduma narodne inicijative. Taj se postupak uređuje ovim člankom. Organizacijski odbor podnosi zahtjev Hrvatskom saboru (ako smatra da se o potrebi da se zatraži raspisivanje referenduma izjasnio potreban broj birača, odnosno najmanje deset posto od ukupnog broj birača upisanih u evidenciju birača s prebivalištem u Republici Hrvatskoj, kao dio registra birača). Uz zahtjev se predaju i potpisne liste kao dokaz da je prikupljen dovoljan broj potpisa birača.

Zahtjev i potpisne liste predaju se dan nakon isteka posljednjeg dana izjašnjavanja birača. S obzirom na to da postupak izjašnjavanja birača može trajati do 40 dana, uz napomenu da samo prikupljanje potpisa ne smije trajati duže od 30 dana, zahtjev za raspisivanje referenduma predaje se najkasnije 41. dan. To je zakonski rok. Međutim, točno razdoblje trajanja postupka izjašnjavanja birača može varirati u svakom pojedinačnom slučaju, sukladno odluci organizacijskog odbora iz članka 25. ovog Zakona. Uvijek je pravno relevantno razdoblje određeno u toj odluci, a koje može biti kraće od 40 dana ako organizacijski odbor procijeni da može sve radnje poduzeti u kraćem roku. Ako organizacijski odbor ne preda zahtjev i potpisne liste u roku koji je određen u odluci iz članka 25. ovog Zakona, a to može biti najkasnije 41. dan, smatra se da nije prikupljen dovoljan broj potpisa birača a Državno izborno povjerenstvo u Evidenciju upisuje prestanak narodne inicijative.

U primopredaji potpisnih lista uz predstavnike organizacijskog odbora sudjeluju predstavnici Hrvatskog sabora i DIP-a. Predane potpisne liste ne mogu se naknadno povući ili dopuniti.

Također, propisano je da prilikom predaje zahtjeva za raspisivanje referenduma, organizacijski odbor može podnijeti i zahtjev za predstavljanje referenduskog pitanja pred nadležnim radnim tijelom Hrvatskoga sabora. Time se omogućava organizacijskom odboru da objasni svoje ciljeve, a Hrvatskom saboru da ih bolje razumije i implementira u slučaju protuprijedloga ili kod zauzimanja stajališta.

Uz članak 30.

Ovim člankom propisano je da su nadležna tijela dužna suzdržati se od odlučivanja o pitanju koje je predmet narodne inicijative od dana predaje Hrvatskom saboru zahtjeva za raspisivanje referendumu narodne inicijative. Taj dan započinje i nadzor ustavnosti i zakonitosti referendumu od strane Ustavnog suda. Navedenom odredbom sprječava se moguće nedemokratsko i jednostrano postupanje nadležnih tijela u fazi postupka u kojoj se već utvrđuju činjenice koje su izravno pravno relevantne za donošenje odluke o raspisivanju referendumu. Dosadašnje iskustvo pokazuje da je ova odredba potrebna. Na to upućuje slučaj kada su čelnici 17 sindikata koji su u ljeto 2014. godine prikupili potpise za raspisivanje referendumu o zabrani „outsourcinga“ u javnom sektoru zatražili hitan sastanak s premijerom kako bi se razriješio problem koji je nastao zbog usvajanja Odluke Vlade o zabrani novog zapošljavanja službenika i namještenika u javnim službama od 25. rujna 2014. U javnom priopćenju od 31. listopada 2014. godine čelnici sindikata podsjetili su da su predali više od 612.000 potpisa za referendum i da su se javno obratili predsjedniku Vlade „sa zamolbom i upozorenjem da se, dok traje postupak pregleda i prebrojavanja potpisa, odnosno ne donese odluka o raspisivanju referendumu, obustave sve radnje kojima će se omogućiti ili poticati izdvajanje pomoćnih poslova u javnom sektoru. Unatoč tome Vlada je donijela Odluku o zabrani novog zapošljavanja službenika i namještenika u javnim službama kojom se predviđa povjeravanje obavljanja pomoćno-tehničkih poslova 'vanjskim pružateljima ustanova'.“⁶ Ovim se člankom takve situacije sprječavaju.

Uz članak 31.

Ovim člankom propisana je nadležnost DIP-a, kao neovisnog tijela, za utvrđivanje broja pravovaljanih potpisa birača. DIP provjerava potpise koji su prikupljeni na obrascu potpisne liste koji je pripremio DIP i koji je preuzet s mrežne stranice DIP-a i koji sadrži potrebne podatke o mjestima prikupljanja potpisa. Također je propisano da DIP može prestati s provjerom potpisa birača kad utvrdi da je nesporno prikupljen dovoljan broj pravovaljanih potpisa birača potreban za raspisivanje referendumu. Ta su pravila u skladu sa sljedećom preporukom Venecijanske komisije: „Važno je provjeriti sve potpise (točka III.4.f). Uspjeh ili neuspjeh inicijative ili zahtjeva za referendum ne smije se određivati na temelju uzorka, koji može sadržavati neuobičajeno velik broj nepravovaljanih potpisa ili pak ne mora sadržavati nijedan nepravovaljani potpis dok ih druge potpisne liste mogu biti pune. U najboljem slučaju, potpisi se ne trebaju dalje provjeravati jednom kad se izvan svake sumnje utvrdi da je prikupljen zakonom propisan broj pravovaljanih potpisa“ (§ 39. obrazloženja Kodeksa).

Uz članak 32.

Ovim člankom propisano je da postupku provjere točnosti i potpunosti podataka o potpisnicima upisanih u potpisne liste Zakona imaju pravo prisustvovati predstavnik organizacijskog odbora i predstavnik odbora protivnika narodne inicijative ili osobe koje oni opunomoće.

Uz članak 33.

Rok za utvrđivanje broja i pravovaljanosti potpisa birača je 30 dana od dana preuzimanja potpisnih lista od Hrvatskog sabora. U tom roku DIP utvrđuje i broj te pravovaljanost potpisa birača podupiratelja osnivanja odbora zagovornika, odnosno odbora protivnika inicijative, pri čemu je za osnivanje svakog pojedinog odbora potrebno prikupiti najmanje 5.000 pravovaljanih potpisa birača. U slučaju istovremenog podnošenja više zahtjeva rok za utvrđivanje broja i

⁶ Izvor: HINA, <http://www.poslovnih.hr/hrvatska/sindikati-traze-hitan-sastanak-s-milanovicem-u-vezi-outsourcinga-u-javnom-sektoru-282702>.

pravovaljanosti potpisa produžava se za 30 dana po svakom od zahtjeva za raspisivanje referenduma.

Uz članak 34.

Ovim člankom propisano je da DIP donosi odluku o utvrđenom broju i pravovaljanosti potpisa birača u roku od osam dana od dana izvršene provjere. Propisan je i sadržaj te odluke. Također je detaljno propisan put pravne zaštite.

Uz članak 35.

Ovim člankom uređuje se opći rok za raspisivanje referenduma. To je 30 dana od dana objave odluke DIP-a kojom je utvrđeno da je prikupljen potreban broj pravovaljanih potpisa birača.

Istodobno, predviđene su i dvije iznimke. Tako navedeni opći rok ne važi u slučaju da Hrvatski sabor odluči pokrenuti postupak pred Ustavnim sudom Republike Hrvatske (dalje: Ustavni sud), odnosno pokrenuti postupak utvrđivanja protuprijedloga prijedlogu sadržanom u referendumskom pitanju narodne inicijative (dalje: protuprijedlog).

Uz članak 36.

U roku od 30 dana od dana objave odluke DIP-a kojom je utvrđeno da je prikupljen potreban broj pravovaljanih potpisa birača Hrvatski sabor može zatražiti od Ustavnog suda da utvrdi je li sadržaj referenduskog pitanja u skladu s Ustavom i jesu li ispunjene pretpostavke iz članka 87. stavaka 1. do 3. Ustava za raspisivanje referenduma.

Takva je mogućnost predviđena člankom 95. Ustavnog zakona o Ustavnom sudu Republike Hrvatske („Narodne novine“, br. 99/99., 29/02., 49/02. – pročišćeni tekst; dalje: Ustavni zakon), koji glasi: „(1) Na zahtjev Hrvatskoga sabora Ustavni sud će, u slučaju kad deset posto od ukupnog broja birača u Republici Hrvatskoj zatraži raspisivanje referenduma, utvrditi je li sadržaj referenduskog pitanja u skladu s Ustavom i jesu li ispunjene pretpostavke iz članka 86. stavka 1. do 3. Ustava Republike Hrvatske za njegovo raspisivanje. (2) Odluku iz stavka 1. ovog članka Ustavni sud će donijeti u roku od 30 dana od dana zaprimanja zahtjeva.“

Uz članak 37.

Ovim se člankom u hrvatsko zakonodavstvo u području referenduma prvi put uvode instituti neizravnog i izravnog protuprijedloga parlamenta (predstavničkog tijela) u vezi s referenduskim pitanjem narodne inicijative. Ti su instituti u Zakonu pravno-tehnički razrađeni po uzoru na mjerodavno švicarsko zakonodavstvo, a prilagođeni su hrvatskom pravnom okviru.

Neizravni protuprijedlog je prijedlog promjene Ustava, prijedlog zakona ili drugog akta koji je Hrvatski sabor pripremio vodeći se referenduskim pitanjem narodne inicijative i njegovim obrazloženjem, a koji svojim sadržajem potvrđuje da je Hrvatski sabor prihvatio narodnu inicijativu, čime se ostvaruje i njezin cilj. Prihvaćanjem neizravnog protuprijedloga narodna inicijativa ostvaruje svoj cilj i bez održavanja referenduma. To je u skladu s odlukom broj: U-VIIR-4696/2010 od 20. listopada 2010. („Narodne novine“, broj 119/10.) u kojoj je Ustavni sud utvrdio da su prestale postojati pretpostavke za raspisivanje referenduma jer je narodna inicijativa uspjela. Time je Ustavni sud ujedno utvrdio da u ustavnom poretku Republike Hrvatske narodne inicijative mogu postizati svoje ciljeve i bez održavanja samog referenduma i kao takve biti djelotvorni mehanizam ostvarenja političkog dijaloga između birača (naroda) i institucionalnih nositelja državne vlasti, to jest između komponenata predstavničke i izravne (neposredne) demokracije.

Također, prihvaćanje neizravnog protuprijedloga ima značajan financijski učinak ima li se u vidu da su organiziranje i provedba narodnog ustavotvornog referenduma o definiciji braka,

održanog 1. prosinca 2013. godine, zahtijevali izdvajanje oko 40 milijuna kuna iz državnog proračuna.

Izravni protuprijedlog je referendumsko pitanje Hrvatskog sabora o istoj stvari koja je predmet referendumskog pitanja narodne inicijative i kojim se također ostvaruje cilj narodne inicijative, ali pod drugačijim uvjetima i/ili na temelju drugačijih pretpostavki od onih koje su sadržane u referendumskom pitanju narodne inicijative, odnosno u prijedlogu akta narodne inicijative ako je on predložen kao predmet odlučivanja na referendumu. Dakle, izravnim se protuprijedlogom također postiže cilj referendumске inicijative, ali se – za razliku od neizravnog protuprijedloga – u slučaju izravnog protuprijedloga uvijek održava referendum. Takvo rješenje izrijeckom zagovara Venecijanska komisija, koja je u Kodeksu istaknula da bi bilo „od velike pomoći“ u slučaju narodnih inicijativa parlamentu omogućiti iznošenje protuprijedloga na predloženi tekst koji predlaže dio biračkog tijela, o kojemu će se istodobno održati referendum (§ 46. obrazloženja Kodeksa).

U stavku 5. uređuje se trajanje postupka utvrđivanja protuprijedloga Hrvatskog sabora. U Kodeksu se navodi: „Savjetovanje s parlamentom ne smije biti povod za taktiku odugovlačenja. Zakonom se stoga mora odrediti rok u kojemu parlament mora dati svoje mišljenje i rok za održavanje referenduma, po potrebi bez prethodnog mišljenja parlamenta ako ga parlament ne iznese na vrijeme“ (§ 48. obrazloženja Kodeksa). Ta je preporuka u Zakonu uvažena. Ako je riječ o neizravnom protuprijedlogu, koji se uvijek donosi u obliku prijedloga akta (najčešće zakona), predviđa se prekluzivni zakonski rok od najdulje šest mjeseci, računajući od dana objave zaključka Hrvatskog sabora da će pristupiti postupku utvrđivanja neizravnog protuprijedloga. Naime, priprema i donošenje protuprijedloga referendumskog pitanja kojemu je predmet prijedlog akta zahtijeva provedbu postupka koji može trajati više mjeseci. Suprotno tome, izravni protuprijedlog koji se sastoji samo od načelnog referendumskog pitanja, bez potrebe donošenja prijedloga akta, može se formulirati u relativno kratkom razdoblju (iako načelno pitanje po prirodi stvari rijetko može biti zasebni predmet protuprijedloga), pa se trajanje tog postupka ograničava prekluzivnim zakonskim rokom na 60 dana. Budući da trajanje postupka utvrđivanja protuprijedloga varira od slučaja do slučaja jer ovisi o vrsti i složenosti protuprijedloga koji se namjerava(ju) utvrditi u svakom konkretnom slučaju, predlaže se da Hrvatski sabor u zaključku sam odredi rok u kojem postupak utvrđivanja protuprijedloga mora biti završen, ali uvijek unutar zakonom propisanih prekluzivnih rokova.

U stavku 6. propisano je da tijekom postupka utvrđivanja protuprijedloga Hrvatski sabor može provoditi konzultacije s organizacijskim odborom. Tom se odredbom nastoje stvoriti zakonski uvjeti za što uspješniji politički dijalog oko spornih pitanja.

U stavku 7. propisano je da se protekom roka određenog u zaključku Hrvatskog sabora postupak smatra prekinutim neovisno o stadiju u kojem se nalazi. Hrvatski sabor dužan je u tom slučaju raspisati referendum o referendumskom pitanju narodne inicijative u roku od 30 dana od dana isteka roka određenog u zaključku.

Uz članak 38.

Ovim člankom uređeni su postupak i rokovi za izjašnjavanje organizacijskog odbora o protuprijedlogu, odnosno protuprijedlozima Hrvatskog sabora.

Uz članak 39.

Ovim člankom uređena je situacija kada organizacijski odbor prihvaća prijedlog akta koji je Hrvatski sabor pripremio kao neizravni protuprijedlog. Stupanjem na snagu tog akta Hrvatskog sabora smatra se da je narodna inicijativa uspjela pa DIP u Evidenciju upisuje prestanak narodne inicijative.

Uz članak 40.

Ovim člankom uređena je situacija u kojoj organizacijski odbor prihvaća izravni protuprijedlog referendurnskog pitanja Hrvatskog sabora. Kao primjer navodi se švicarska narodna inicijativa "Za promicanje biciklističkih staza te staza i pješačkih staza [biciklistička inicijativa]" koja je bila predmet prethodnog ispitivanja u vladinom Saveznom uredu 17.2.2015., a podnesena je, zajedno s potpisima birača, 1.3.2016. Odlukom od 15.3.2016. savezni kancelar utvrdio je da je inicijativa prikupila 105.234 valjana potpisa birača. Inicijativa se sastojala u prijedlogu izmjene članka 88. saveznog Ustava. U Saveznoj skupštini postojao je širok konsenzus oko važnosti bicikala za prijevoz ljudi, ali su oba doma smatrala da je sama inicijativa "otišla predaleko" jer je presnažno zadržala u ovlasti kantona i prebacila na Konfederaciju ovlast da promiče biciklistički promet. Stoga je Savezna skupština odbacila inicijativu, ali su oba doma, i Nacionalno vijeće i Vijeće država, podržali izravni protuprijedlog Saveznog vijeća (vlade) od 23.8.2017. Savezno vijeće i Savezna skupština preporučili su biračima u svom očitovanju od 23.8.2017. da odbace narodnu inicijativu i prihvate izravni protuprijedlog Savezne skupštine. Izravni protuprijedlog činila je savezna odluka koja je također sadržavala izmjene članka 88. saveznog Ustava, ali s modificiranim uvjetima i drugačijim pretpostavkama od onih sadržanih u narodnoj inicijativi. U tekstu odluke bilo je navedeno i sljedeće: "O ovom će protuprijedlogu glasati narod i kantoni. O njemu će se glasati istodobno s narodnom inicijativom 'Za promicanje biciklističkih staza te staza i pješačkih staza [biciklistička inicijativa]', ako se ta inicijativa ne povuče u postupku predviđenom u čl. 139.b Ustava". Inicijativni odbor povukao je 21.3.2018. svoju inicijativu (to jest svoj prijedlog izmjene članka 88. saveznog Ustava) nakon što je Skupština 13.3.2018. prihvatila izravni protuprijedlog u obliku spomenute savezne odluke o izmjeni članka 88. saveznog Ustava. Na izjašnjanju održanom 23.9.2018. glasalo se samo o izravnom protuprijedlogu parlamenta (u obliku navedene savezne odluke). Pitanje je glasilo: "Prihvaćate li saveznu odluku od 13.3.2018. o biciklističkim stazama te stazama i pješačkim stazama?", pri čemu je uz pitanje bila napisana i napomena: "Izravni protuprijedlog narodnoj inicijativi 'Za promicanje biciklističkih staza te staza i pješačkih staza [biciklistička inicijativa]', koja je povučena". Birači su izravni protuprijedlog (saveznu odluku parlamenta) prihvatili sa 73,6% glasova "za" onih koji su pristupili izjašnjanju (37,48% birača). Budući da su i kantoni glasali "za" tu saveznu odluku (svih 26 kantona), izmijenjeni članak 88. automatski je inkorporiran u tekst saveznog Ustava.

Prijedlog akta koji Hrvatski sabor izrađuje kao izravni protuprijedlog prijedlogu akta narodne inicijative može, ali i ne mora biti istovjetan prijedlogu akta koji Hrvatski sabor izrađuje kao neizravni protuprijedlog prijedlogu akta narodne inicijative iz članka 39., jer su im ciljevi i svrha različiti. Naime, kod neizravnog protuprijedloga Hrvatski sabor mora po prirodi stvari u većoj mjeri uvažavati rješenja koja je u svom prijedlogu akta iznio organizacijski odbor narodne inicijative. To stoga što je cilj neizravnog protuprijedloga da se s prijedlogom akta Hrvatskog sabora u cijelosti suglasi organizacijski odbor narodne inicijative pa se akt (najčešće zakon) donosi u zakonodavnom postupku u Hrvatskom saboru, tako da prestaje potreba za održavanjem referenduma. Za razliku od toga, prijedlog akta koji Hrvatski sabor priprema kao izravni protuprijedlog mora uvažiti cilj koji želi postići narodna inicijativa, ali se uvjeti, odnosno pretpostavke za ostvarenje tog cilja mogu u prijedlogu akta Hrvatskog sabora urediti tako da u većoj mjeri odstupaju od onih koji su sadržani u prijedlogu akta organizacijskog odbora narodne inicijative. Naime, ovdje nije relevantna isključivo volja organizacijskog odbora narodne inicijative, nego volja birača, s obzirom na to da se izravni protuprijedlog Hrvatskog sabora uvijek upućuje na referendum, bilo kao jedino referendurnsko pitanje (članak 39.), bilo uz referendurnsko pitanje narodne inicijative (objedinjeni referendum iz članka 41.).

Uz članak 41.

Ovim člankom uređena je situacija u kojoj organizacijski odbor ne prihvaća ni neizravni ni izravni protuprijedlog Hrvatskog sabora. U slučaju provedbe objedinjenog referenduma, na glasačkom listiću navode se jedan ispod drugog prijedlog referenduskog pitanja što ga je sastavio organizacijski odbor i protuprijedlog Hrvatskog sabora. Birači glasaju „za“ jedan od prijedloga. Kao primjer, navodi se referenduskom pitanje i protuprijedlog referenduskog pitanja kako su oni glasili na švicarskom referendumu u povodu narodne inicijative od 15. veljače 2008. pod nazivom „Za izgon stranaca počinitelja kaznenih djela [Inicijativa za izgon]“, kao i izravni protuprijedlog u obliku savezne odluke od 10. lipnja 2010. o protjerivanju i izgonu stranaca počinitelja kaznenih djela u skladu s Ustavom.⁷ Na glasačkom listiću je pisalo:

„a) *Narodna inicijativa*: Prihvaćate li narodnu inicijativu 'Za izgon stranaca počinitelja kaznenih djela ('Inicijativa za izgon')'?

b) *Protuprijedlog*: Prihvaćate li saveznu odluku od 10. lipnja 2010. koja uređuje protjerivanje i izgon stranaca počinitelja kaznenih djela u skladu s Ustavom?“

Uz članak 42.

Ovim člankom prihvaćaju se preporuke Venecijanske komisije koja u Kodeksu navodi da je „u slučaju narodnih inicijativa važno da građani budu obaviješteni o mišljenju parlamenta“ (§ 46. obrazloženja Kodeksa). U tom smislu Hrvatski sabor može zaključkom utvrditi stajalište o referenduskom pitanju narodne inicijative. Zaključak Hrvatskog sabora objavljuje se u istom broju „Narodnih novina“ u kojima se objavljuje odluka o raspisivanju referenduma.

Uz članak 43.

Dok je u članku 42. bila riječ o Hrvatskom saboru, u ovom je članku riječ o ovlasti Predsjednika i Vlade da utvrde i objave svoja stajališta o tome referenduskom pitanju narodne inicijative koje se odnosi na pitanje iz djelokruga Predsjednika ili Vlade.

Uz članak 44.

Članak 44. prvi je članak u Glavi IV. pod nazivom „Raspisivanje referenduma“, a uređuje raspisivanje referenduma na inicijativu nadležnih tijela sukladno člancima 87. stavcima 1. i 2. Ustava. Prema dosada važećim zakonskim odredbama, u tim referenduskim postupcima nije bilo nikakvih prethodnih radnji usporedivih s onima u referendumima narodne inicijative.

Ovim Prijedlogom predviđaju se odgovarajuće mjere radi povećanja stupnja demokratičnosti referenduma koje iniciraju državna tijela i otvaranja tih referenduma javnosti. U ovom se članku stoga predviđa da se postupak raspisivanja referenduma koji inicira Hrvatski sabor ili koji Predsjedniku predlaže Vlada sastoji od dvije faze. Prva faza je donošenje odluke o namjeri raspisivanja referenduma, a druga faza je donošenje odluke o raspisivanju referenduma. Postupak referenduma (ujedno i prva faza postupka) započinje dan nakon objave u „Narodnim novinama“ odluke Hrvatskog sabora, odnosno odluke Predsjednika koju supotpisuje predsjednik Vlade, o namjeri raspisivanja referenduma.

U prvoj fazi, o nacrtu referenduskog pitanja provelo bi se savjetovanje sa zainteresiranom javnošću. Ovisno o ishodu javnog savjetovanja, nadležna tijela bi prvotni sadržaj nacrtu referenduskog pitanja, mogla odgovarajuće izmijeniti, ali bi mogla i odustati od namjere raspisivanja referenduma. Savjetovanje sa zainteresiranom javnošću moglo bi imati svojevrzni

⁷ L'initiative populaire du 15 février 2008 „Pour le renvoi des étrangers criminels (Initiative sur le renvoi)“ ainsi que le contre-projet direct (arrêté fédéral du 10 juin 2010 concernant l'expulsion et le renvoi des criminels étrangers dans le respect de la Constitution), Arrêté du Conseil fédéral relatif à la votation populaire du 28 novembre 2010, <https://www.admin.ch/opc/fr/federal-gazette/2010/5171.pdf>.

učinak narodnog veta na namjeravani prijedlog referenduskog pitanja jer bi nadležno tijelo moglo odustati od raspisivanja referenduma ako bi ocijenilo da ishod javnog savjetovanja upućuje na to da namjeravano referendumsko pitanje ne bi imalo izgleda na uspjeh.

Drugo, interes za osnivanje odbora zagovornika, odnosno protivnika inicijative u toj prvoj fazi također bi bio pokazatelj nadležnom tijelu ima li namjeravani prijedlog referenduskog pitanja izgleda na uspjeh ili ne. Naime, ta prva faza postupka služi i tome da se provedu sve radnje potrebne za osnivanje odbora zagovornika, odnosno odbora protivnika referendumske inicijative, kao i da se provede postupak njihova upisa u Evidenciju DIP-a. Kada ne bi bilo prve faze, na ovim bi referendumima, za razliku od referenduma narodne inicijative, sve te radnje i postupci započinjali bi tek nakon što bi bila donesena odluka o raspisivanju referenduma. S obzirom na trajanje razdoblja od raspisivanja do održavanja referenduma (od 30 do 45 dana), s jedne strane, i trajanje postupka organiziranja i evidentiranja odbora, s druge strane (oko 45 dana), koncepcijska zamisao o organiziranoj referendumskoj aktivnosti u takvim okolnostima ne bi bila provediva.

Uz članak 45.

Ovim člankom propisano je da se referendum raspisuje odlukom, sadržaj te odluke, kao i način njezine objave.

također, uređni su rokovi za održavanje referenduma. Propisano je da od dana stupanja na snagu odluke o raspisivanju referenduma do dana održavanja referenduma ne smije proći manje od 30 ni više od 45 dana. Za dan održavanja referenduma određena je nedjelja.

Uz članak 46.

Članak 46. prvi je članak u Glavi V. pod nazivom „Referendumska aktivnost“. Ovim člankom definirana je referendumska aktivnost i trajanje referendumske aktivnosti. Započinjanje referendumske aktivnosti razlikuje se ovisno o tome je li riječ o narodnoj inicijativi ili referendumu koji iniciraju nadležna tijela, sve s obzirom na činjenicu da se kod potonjih referenduma ne provodi postupak osnivanja organizacijskog odbora, a ni postupak prikupljanja potpisa birača. Tako je propisano da u slučaju narodne inicijative referendumska aktivnost počinje na dan određen za početak prikupljanja potpisa birača, a ako nadležno tijelo raspisuje referendum na vlastitu inicijativu, referendumska aktivnost počinje dan nakon objave odluke o namjeri raspisivanja referenduma. Novost je što referendumska aktivnost traje sve do zatvaranja birališta na dan održavanja referenduma, što znači da na referendumima ne bi vrijedilo pravilo o izbornoj šutnji.

Uz članak 47.

Ovim člankom utvrđeni su sudionici referendumske aktivnosti. U slučaju narodne inicijative, sudionici referendumske aktivnosti su organizacijski odbor i odbori protivnika narodne inicijative. Ako nadležno tijelo raspisuje referendum na vlastitu inicijativu, sudionici referendumske aktivnosti su odbori zagovornika referendumske inicijative i odbori protivnika referendumske inicijative.

Prema tome, u Zakonu se prihvatio koncept *organizirane* referendumske aktivnosti. Taj koncept polazi od toga da temeljne referendumske aktivnosti, uključujući promidžbu, promatranje i pravnu zaštitu (u smislu ovlaštenja na podnošenje pravnih sredstava) provode u DIP-u evidentirane skupine birača organizirane u odbore zagovornika, odnosno odbore protivnika referendumske inicijative.

Uz članak 48.

U stavku 1. ovog članka uređeni su položaj i uloga političkih stranaka te udruga, sindikata i drugih oblika udruživanja građana u postupcima referendumu. Navedeni subjekti mogu sudjelovati u referendumske aktivnosti, uključujući promidžbenu, ali u okviru referendumske aktivnosti onog odbora zagovornika, odnosno protivnika inicijative kojega su podupiratelji. Ovo pravilo uvažava prirodu referendumu kao sredstva izravne (neposredne) demokracije u kojoj su središnji subjekt birači (narod), a ne – kao u predstavničkoj demokraciji – političke stranke. Venecijanska komisija tako naglašava da se u slučaju izbora mora osigurati jednakost među političkim strankama i među kandidatima, ali da preslikavanje tog načela na referendume može dovesti do „nezadovoljavajućeg stanja“. U zemljama u kojima se organiziraju narodne inicijative ili opcijski referendumi, te inicijative i referendume „često ne pokreće politička stranka“ te se čak događa da inicijative iznose prijedlog „koji najveće stranke odbacuju - kao što je smanjenje broja zastupnika u parlamentu ili smanjenje iznosa javnih sredstava koja se dodjeljuju strankama“. Stoga se u Kodeksu „naglašava jednakost između zagovornika i protivnika prijedloga o kojemu se glasuje, prije svega u pogledu pokrivenosti u medijima, a posebno u emisijama vijesti, kao i u pogledu javnih dotacija i drugih oblika potpore“. Samo se u tom okviru može uzeti u obzir i „broj političkih stranaka koje podržavaju svaku pojedinu opciju ili njihovi izborni rezultati“ (§ 8. obrazloženja Kodeksa).

Slično tome, referendum nije ni sredstvo koje bi primarno bilo stvoreno za civilno društvo, odnosno namijenjeno za ostvarenje svrha nevladinih organizacija, ali ni sredstvo primarno namijenjeno za ostvarenje sindikalnih ciljeva. Referendum je oblik izravnog političkog odlučivanja birača (naroda) o pitanjima od javnog interesa u skladu s Ustavom i zakonom, a pripada području javnog (državnog) prava. Sukladno tome, prema ovom Prijedlogu, birači se organiziraju u odbore zagovornika, odnosno protivnika referendumske inicijative na određenoj programsko-političkoj platformi. Svi ostali subjekti (političke stranke, sindikati, udruge i dr.) mogu sudjelovati u referendumske aktivnostima, ali pod krovom odbora birača čiju platformu podržavaju.

U stavku 2. uređeni su položaj i uloga državnih dužnosnika (u smislu zakona kojim se uređuju obveze i prava državnih dužnosnika) u postupcima referendumu. Dužnosnici se ne smatraju sudionicima referendumske aktivnosti, ali imaju pravo, radi informiranja birača, javno obrazlagati službeno stajalište o referendumske pitanju nadležnog tijela koje predstavljaju ili javno iznositi svoj osobni stav o referendumske pitanju.

Kad je riječ o službenim stajalištima tijela vlasti o referendumske pitanju, u Kodeksu se ističe sljedeće pravilo: „Za razliku od izbora, nije potrebno potpuno zabraniti djelovanje tijela vlasti radi potpore ili protiv prijedloga o kojemu je raspisan referendum. Međutim, tijela javne vlasti (nacionalna, regionalna i lokalna) ne smiju utjecati na ishod glasanja pretjeranom jednostranom promidžbom. Tijelima vlasti mora biti zabranjeno korištenje javnih sredstava za potrebe promidžbe“ (točka I.3.1.b. Kodeksa).

Uz članak 49.

Ovim člankom utvrđeni su uvjeti i propisane pretpostavke za osnivanje odbora protivnika narodne inicijative te odbora zagovornika referendumske inicijative i odbora protivnika referendumske inicijative. Zajednički naziv za sve tri vrste odbora koji se koristi u nastavku Zakona je „odbor zagovornika odnosno protivnika inicijative“.

Temeljni zakonski uvjet za osnivanje odbora je broj potpisa birača koji je potrebno prikupiti radi dokazivanja da u biračkom tijelu ima dovoljno podrške za osnivanje pojedinog odbora na programsko-političkoj platformi koju dotični odbor promiče. U članku se propisuje da se odbor zagovornika, odnosno protivnika inicijative može osnovati ako njegovo osnivanje svojim potpisom podrži najmanje jedan posto birača s područja za koje se referendum raspisuje.

Međutim, ako jedan posto birača predstavlja više od 5.000 birača, smatra se da je pretpostavka za osnivanje odbora zagovornika, odnosno protivnika inicijative ispunjena kad se prikupi najmanje 5.000 potpisa birača podupiratelja. Ocjenjuje se da je to prikladan broj birača s obzirom na prava koja prema Zakonu pripadaju odborima, pri čemu su odbori ujedno i adresati zakona kojima se uređuje financiranje referendumske aktivnosti, a time i ovlaštenici primanje donacija. U vezi s javnim dotacijama „i drugim oblicima potpore“, Venecijanska komisija u Kodeksu „savjetuje da se osigura jednakost između zagovornika i protivnika prijedloga. Takva potpora može, međutim, biti ograničena na zagovornike i protivnike prijedloga koji čine određeni minimalni postotak biračkog tijela“ (točka I.2.2.d Kodeksa). Propisanih jedan posto biračkog tijela u tom se smislu smatra prikladnim „minimalnim postotkom biračkog tijela“.

Postupak osnivanja odbora zagovornika odnosno protivnika inicijative jednostavniji je od postupka osnivanja organizacijskog odbora. Dovoljno je da predstavnik odbora, u roku od tri dana od pokretanja postupka, elektroničkom poštom obavijesti DIP da je takav postupak pokrenut. Obavijest je neformalne naravi, a po prirodi stvari sadržava samo temeljne podatke o predstavniku odbora u osnivanju i njegovim kontakt podacima, te o nazivu i cilju odbora u osnivanju (je li odbor zagovornik odnosno protivnik inicijative). S obzirom na notornost prethodnih podataka, u Zakonu nije posebno propisano što obavijest treba sadržavati. Ta obavijest u prvom redu služi za procjenu učinaka samog zakona, jer daje pouzdane podatke o tome koliko je postupaka za osnivanje odbora bilo pokrenuto u odnosu na broj onih koji su na kraju podnijeli zahtjev za upis u Evidenciju.

Formalni postupak osnivanja odbora počinje tek nakon što se prikupi dovoljan broj pravovaljanih potpisa birača kojima se dokazuje javna potpora programsko-političkoj platformi odbora te postojanje interesa birača za organiziranje odbora i provedbu njegovih organiziranih promidžbenih aktivnosti.

Na prikupljanje potpisa birača za osnivanje odbora zagovornika odnosno protivnika inicijative odgovarajuće se primjenjuju odredbe kojima se uređuje prikupljanje potpisa birača za raspisivanje referenduma, ali je sam postupak fleksibilniji. U razdoblju od dana započinjanja referendumske aktivnosti do dana objave odluke o raspisivanju referenduma odbor u osnivanju treba osmisliti svoju programsko-političku platformu, otvoriti mrežnu stranicu s potrebnim podacima o predstavniku i članovima odbora te ciljevima osnivanja na podlozi prihvaćene platforme, prikupiti dovoljan broj pravovaljanih potpisa birača podupiratelja, i na toj osnovi donijeti odluku o osnivanju odbora te podnijeti zahtjev DIP-u za upis odbora u Evidenciju. DIP donosi obvezatne upute kojim se utvrđuje oblik, izgled i način popunjavanja obrasca potpisne liste birača podupiratelja.

Uz članak 50.

Ovim člankom utvrđen je sadržaj odluke o osnivanju odbora zagovornika, odnosno protivnika inicijative. Propisano je da naziv odbora zagovornika, odnosno protivnika inicijative mora upućivati na cilj odbora te na naziv referendumske (narodne) inicijative koja se zagovara, odnosno kojoj se odbor protivi.

Uz članak 51.

Ovim člankom propisan je postupak upisa odbora zagovornika, odnosno protivnika inicijative u Evidenciju referendumskih inicijativa koju vodi DIP te rokovi za podnošenje zahtjeva za upis. Zahtjev za upis odbora u Evidenciju može se podnijeti DIP-u sve do dana objave odluke o raspisivanju referenduma u „Narodnim novinama“.

Uz članak 52.

Ovim člankom propisana su temeljna pravila o provedbi referendumske aktivnosti. U Kodeksu se između ostaloga naglašava potreba da upravna tijela moraju zauzeti „neutralan stav“ u pogledu referendumske promidžbe, medijske pokrivenosti, posebno putem medija u javnom vlasništvu, javnog financiranja promidžbe i njezinih aktera, postavljanja plakata i oglašavanja te prava da se demonstrira na glavnim prometnim ulicama jer je to „jedan od načina da se biračima osigura slobodna izgradnja mišljenja“ (točka I.2.2.a. i I.3.1.a Kodeksa). U tom je smislu u ovom članku prvo propisano da skupove i druge oblike referendumske aktivnosti vezane uz referendumsku inicijativu nije dopušteno održavati u prostorijama javnopravnih tijela. Također je propisano da su poslodavci dužni za vrijeme radnog vremena unutar poslovnih prostorija suzdržati se pred zaposlenicima od provedbe referendumske aktivnosti. Tim je odredbama, dakle, obuhvaćen i javni i privatni sektor, kako bi se zakonski zajamčilo svakom pojedinom biraču koji je u odnosu službeničke ili radnopravne ovisnosti da neće biti ni pod kakvim pritiskom kad je riječ o njegovoj slobodi izgradnje vlastitog mišljenja o referendumskoj inicijativi.

Ovim je člankom uređeno i postavljanje plakata sa sadržajima vezanim uz referendumsku inicijativu, kod kojega se polazi od načela jednakih uvjeta za sve.

Uz članak 53.

Nastavno na prethodni članak, ovim člankom uređeno je predstavljanje referendumske inicijative u medijima. U Kodeksu se preporučuje da se zakonom uredi sudjelovanje zagovornika i protivnika prijedloga u emisijama javnih medija. Kad je riječ o javnim radijskim i televizijskim emisijama o referendumskoj promidžbi, savjetuje se da se osigura jednakost između zagovornika i protivnika prijedloga. Financijski ili drugi uvjeti za radijsko i televizijsko oglašavanje moraju biti jednaki za zagovornike i protivnike prijedloga.

Članak 53. dovoljno je široko postavljen da osigura sve navedene zahtjeve.

Uz članak 54.

Ovim člankom propisano je da se financiranje referendumske aktivnosti uređuje posebnim zakonom, koji se odgovarajuće primjenjuje i na financiranje odbora zagovornika, odnosno protivnika inicijative. Time se izbjegava svaka eventualna dvojba o tome primjenjuje li se na navedene odbore posebni zakon kojim se uređuje financiranje referendumske aktivnosti.

U Kodeksu je utvrđeno da se opća pravila o financiranju političkih stranaka i izborne promidžbe moraju primjenjivati i na javno i na privatno financiranje, a da financiranje promidžbe referenduma mora biti transparentno (točka I.2.2.g. i II.3.4.a. Kodeksa). Ti zahtjevi izlaze izvan okvira ovog Zakona jer se njime ne uređuje financiranje referendumske aktivnosti.

Uz članak 55.

Ovim člankom propisana je nadležnost DIP-a za praćenje pravilnosti provedbe referendumske aktivnosti. Kada utvrdi nepravilnosti u provedbi referendumske aktivnosti DIP je ovlašten odmah naložiti njihovo otklanjanje, a po potrebi i obratiti se nadležnim državnim ili javnim tijelima da poduzmu odgovarajuće mjere. Nalozi DIP-a objavljuju se na njegovoj mrežnoj stranici. Riječ je o općoj nadležnosti DIP-a koja ne ulazi striktno u područje pravne zaštite birača na referendumu jer se provodi *ex officio*, radi osiguranja objektivnog poretka vrijednosti u području referendumske pravne zaštite. Stoga ova nadležnost DIP-a nije uvrštena u Glavu X. („Pravna zaštita na referendumu“), nego u dio Zakona kojim se uređuju referendumske aktivnosti. Ovim se odredbama omogućava svima da obavještavaju DIP o uočenim nepravilnostima opće naravi, ali DIP nema obvezu na te obavijesti odgovarati. Nakon što provjeri činjenice i utvrdi pravo stanje stvari, na DIP-u je da odluči treba li posegnuti za naložima radi otklanjanja utvrđene

nepravilnosti ili ne. Relevantno je to, da su izdani nalozi DIP-a pravno obvezujući za sve, uključujući tijela državne i javne vlasti ako DIP od njih zatraži odgovarajuće postupanje. Nalozi nisu akti DIP-a u smislu članka 57. ovog Zakona.

Uz članak 56.

Članak 56. prvi je članak u Glavi VI. pod nazivom „Tijela za provedbu državnog referenduma“. Ovim člankom utvrđena su tijela za provedbu referenduma. U Kodeksu je navedeno da za organiziranje referenduma mora biti zaduženo nepristrano tijelo, a da središnje povjerenstvo mora biti stalno tijelo (točke II.3.1.a. i c. Kodeksa). Ti su zahtjevi ovim Zakonom uvaženi. Uvažava se i preporuka Venecijanske komisije da članovi povjerenstava moraju proći standardnu obuku (točke II.3.1.g. Kodeksa). U tom se smislu u članku 60. propisuje da DIP provodi edukacije članova povjerenstava za provedbu državnog referenduma.

Uz članak 57.

Ovim člankom propisana je opća odredba o sudskoj zaštiti protiv rješenja i odluka DIP-a. Konkretno, ako Zakonom nije drugačije propisano, protiv rješenja i odluka DIP-a nije dopuštena žalba, ali se može pokrenuti upravni spor.

Uz članak 58.

Ovim člankom propisana je nadležnost DIP-a da donosi obvezatne upute u postupku pripreme i provedbe referenduma te način njihove objave. Također je propisano da, osim obvezne objave u slučajevima propisanim ovim Zakonom, DIP objavljuje na svojoj mrežnoj stranici sve akte, podneske, pismena, obavijesti i druge podatke vezane uz pojedini referendum za koje smatra da ih je potrebno objaviti.

Uz članak 59.

Ovim člankom propisano je da DIP osigurava jedinstvenu informatičku podršku za provedbu referenduma za koju se sredstva osiguravaju u državnom proračunu.

Uz članak 60.

Ovim člankom utvrđeni su poslovi koje obavlja DIP u provedbi referenduma.

Uz članke 61. i 62.

Ovim člancima uređeno je imenovanje povjerenstava za provedbu državnog referenduma i rokovi za imenovanje te sastav i način odlučivanja povjerenstava. Prihvaćeno je načelo da članovi nijednog povjerenstva za provedbu državnog referenduma ne mogu biti članovi sudionika referendumske aktivnosti, članovi ovlaštenika na promatranje referenduma (promatrači), a ni članovi političkih stranaka s obzirom na to da se referendumska aktivnost smatra političkom aktivnošću.

Uz članke 63., 64. i 65.

Ovim člancima utvrđeni su poslovi koje obavljaju županijska povjerenstva za provedbu državnog referenduma, Povjerenstvo Grada Zagreba za provedbu državnog referenduma i gradska ili općinska povjerenstva za provedbu državnog referenduma.

Uz članke 66. i 67.

Glasački odbor je tijelo koje neposredno provodi radnje vezane uz glasanje birača na glasačkom mjestu te osigurava pravilnost i tajnost glasanja. Ovim člancima utvrđuje se sastav i način imenovanja članova glasačkih odbora. Prihvaćeno je načelo da članovi glasačkog odbora ne mogu biti članovi sudionika referendumske aktivnosti, članovi ovlaštenika na promatranje

referenduma (promatrači), a ni članovi političkih stranaka s obzirom na to da se referendumska aktivnost smatra političkom aktivnošću.

Uz članke 68. i 69.

Ovim člancima utvrđeno je da birači glasaju na glasačkim mjestima u Republici Hrvatskoj, diplomatsko-konzularnim predstavništvima Republike Hrvatske te posebnim glasačkim mjestima.

Uz članak 70.

Ovim člankom propisan je način određivanja glasačkih mjesta. Također, popisana je obveza nadležnih povjerenstva da objave podatke o glasačkim mjestima i način objave podataka o glasačkim mjestima.

Uz članak 71.

Ovim člankom propisan je način uređenja i opremanja glasačkih mjesta. S obzirom na činjenicu da se ovim zakonom ne propisuje obveza izborne šutnje dan prije i na dan održavanja referenduma, ovim je člankom između ostaloga propisano da na glasačkom mjestu, prilazu glasačkom mjestu i u njegovoj neposrednoj blizini, u krugu od najmanje 50 metara, ne smije biti izložen nikakav promidžbeni materijal. Također je propisano da na glasačkom mjestu i na opisanom području oko glasačkog mjesta nisu dopušteni nikakvi oblici referendumske promidžbene aktivnosti. Time se osigurava neometana i uredna provedba postupka glasanja na glasačkom mjestu.

Uz članak 72.

Članak 72. prvi je članak u Glavi VIII. pod nazivom „Glasanje“. Ovim člankom utvrđeno je da se glasanje na referendumu obavlja osobno, glasačkim listićem. Propisan je i obvezni sadržaj glasačkog listića. Uvažene su pravne osobitosti glasačkih listića na referendumu.

Uz članak 73.

Ovim člankom propisan je način glasanja na glasačkom listiću. Uvažene su pravne osobitosti tehnike glasanja na referendumu. Radi jasnijeg razlikovanja prirode referendumskih pitanja, prihvaćene su dvije tehnike glasanja. Pravilo je da se glasanje provodi tehnikom zaokruživanja riječi „ZA“ ili „PROTIV“, odnosno „DA“ ili „NE“ ovisno o tome podržava li birač referendumsko pitanje, odnosno alternativno referendumsko pitanje ili ne. Kod alternativnog referenduskog pitanja dovoljno je da birač zaokruži riječ „ZA“ kod prijedloga koji podržava. Iznimka od navedene tehnike je objedinjeni referendum kod kojega birač na glasačkom listiću zaokružuje redni broj ispred referenduskog pitanja narodne inicijative, odnosno referenduskog pitanja Hrvatskog sabora ovisno o tome koju inicijativu od tih dviju podržava. Upućuje se na primjer sadržan u objašnjenju uz članak 41. Ta tehnika uvažava činjenicu da se i kod objedinjenog referenduma može postaviti alternativno referendumsko pitanje. U tom slučaju birač zaokružuje redni broj ispred referenduskog pitanja narodne inicijative, odnosno referenduskog pitanja Hrvatskog sabora ovisno o tome koju inicijativu od tih dviju podržava, a onda dodatno još i riječ „ZA“ ili „DA“ kraj onog alternativno postavljenog prijedloga koji podržava u okviru inicijative za koju je glasao. Prema tome, prihvaćanjem dviju različitih tehnika glasanja omogućuje se veća preglednost, ali i razumljivost cjelokupnog teksta napisanog na glasačkom listiću u slučaju kad se provodi objedinjeni referendum s alternativnim prijedlogom referenduskog pitanja.

Uz članak 74.

Ovim člankom utvrđeno je što se smatra važećim glasačkim listićem. Važeći glasački listić je ispunjeni glasački listić iz kojeg se na siguran i nedvojben način može utvrditi za koji je od ponuđenih prijedloga birač glasao.

Uz članak 75.

Ovim člankom utvrđeno je vrijeme glasanja na referendumu. Glasanje traje neprekidno od sedam do 19 sati.

Uz članak 76.

Ovim člankom propisano je da za čitavo vrijeme glasanja na glasačkom mjestu mora biti nazočan predsjednik ili potpredsjednik glasačkog odbora te najmanje dva člana glasačkog odbora. Također, propisane su i obveze predsjednika glasačkog odbora vezane uz zaduženja pojedinih članova glasačkog odbora te održavanje reda i mira na glasačkom mjestu.

Uz članak 77.

Ovim člankom uređuje se postupak utvrđivanja identiteta birača koji pristupi glasanju te utvrđivanja prava na glasanje. Utvrđena je i dužnost za člana biračkog odbora da biraču prilikom predaje glasačkog listića objasni način popunjavanja glasačkog listića te ga uputi na mjesto za glasanje.

Uz članak 78.

Ovim člankom uređen je poseban način glasanja birača koji zbog teže bolesti, tjelesnog oštećenja ili zbog toga što su nepismeni ne mogu samostalno glasati na glasačkom mjestu.

Uz članak 79.

Ovim člankom uređen je poseban način glasanja birača koji zbog teže bolesti, tjelesnog oštećenja ili nemoći ne može pristupiti na glasačko mjesto. Birač koji zbog navedenih razloga ne može pristupiti na glasačko mjesto, može nadležnom povjerenstvu najkasnije tri dana prije održavanja referenduma ili glasačkom odboru do 12 sati na dan održavanja referenduma podnijeti zahtjev za glasanje izvan glasačkog mjesta. .

Uz članak 80.

Ovim člankom utvrđuju se obveze glasačkog odbora nakon zatvaranja glasačkog mjesta te pravila o utvrđivanju rezultata glasanja. Uvažena je većina pravila sadržana u Kodeksu (za ocjenu točnosti ishoda glasanja treba upotrijebiti najmanje dva kriterija: broj danih glasova i broj glasačkih listića u glasačkoj kutiji; glasovi se po mogućnosti prebrojavaju na glasačkim mjestima; prebrojavanje mora biti transparentno; mora se omogućiti prisutnost promatrača, zagovornika i protivnika prijedloga te medija; te osobe također moraju imati pristup zapisnicima; rezultati se moraju dostaviti na višu razinu na otvoren način – točka I.3.2.a. Kodeksa).

Uz članak 81.

Ovim člankom propisan je sadržaj zapisnika glasačkog odbora i prava članova glasačkog odbora vezana uz potpisivanje i stavljanje primjedbi na zapisnik. Zapisnik ima snagu javne isprave, a njegov se sadržaj može osporavati u postupku zaštite prava na referendumu u skladu s odredbama ovog Zakona.

Uz članak 82.

Ovim člankom propisana je obveza glasačkih odbora da u roku od 12 sati od zatvaranja glasačkih mjesta dostave nadležnom povjerenstvu za provedbu referenduma zapisnik o radu i ostali glasački materijal. Glasački odbori koji provode referendum na glasačkim mjestima u sjedištima diplomatsko-konzularnih predstavništava Republike Hrvatske zapisnike o radu dostavljaju DIP-u elektroničkim putem u roku od 12 sati od zatvaranja glasačkog mjesta, a izvornike i ostali upotrijebljeni glasački materijal u roku od osam dana od dana zatvaranja glasačkog mjesta.

Uz članak 83.

Ovim člankom utvrđeno je postupanje u slučaju kada zapisnik o radu glasačkog odbora sadržava službenu bilješku o tome da je nakon prebrojavanja glasačkih listića utvrđeno kako je njihov broj veći od utvrđenog broja birača koji su pristupili glasanju.

Uz članak 84.

Ovim člankom propisana je za gradska i općinska povjerenstva za provedbu referenduma obveza unosa u informatički sustav podataka iz zapisnika glasačkih odbora te sastavljanja zapisnika o svom radu i dostave tih zapisnika s ostalim glasačkim materijalom nadležnim županijskim povjerenstvima.

Za županijska povjerenstva i Povjerenstvo Grada Zagreba propisana je obveza sastavljanja zapisnika o radu i dostave tog zapisnika i zapisnika o radu gradskih i općinskih povjerenstava za provedbu državnog referenduma te ostalog glasačkog materijala DIP-u.

Uz članak 85.

Ovim člankom propisan je sadržaj zapisnika povjerenstva za provedbu referenduma te prava članova na stavljanje primjedbi na sadržaj zapisnika i potpisivanje zapisnika.

Uz članak 86.

Ovim člankom propisana je nadležnost DIP-a za utvrđivanje rezultata glasanja na referendumu. Tijekom trajanja glasanja DIP može objavljivati privremene podatke o broju birača koji su pristupili glasanju, a nakon zatvaranja glasačkih mjesta može objavljivati privremene i nepotpune rezultate referenduma.

Uz članak 87.

Ovim člankom propisan je sadržaj odluke o utvrđivanju rezultata referenduma.

Uz članak 88.

Ovim člankom propisano je da se odluka o utvrđivanju rezultata referenduma objavljuje na mrežnoj stranici DIP-a.

Uz članak 89.

Rezultati referenduma postaju konačni protekom rokova za podnošenje prigovora ili danom donošenja odluke u povodu pravnih lijekova. Odluka o konačnim rezultatima referenduma dostavlja se nadležnom tijelu koje je raspisalo referendum i objavljuje se u „Narodnim novinama“ i na mrežnoj stranici DIP-a.

Uz članak 90.

Ovim člankom utvrđeni su ovlaštenici promatranja referenduma. Pravo promatrati provedbu referenduma imaju promatrači organizacijskog odbora, odbora zagovornika, odnosno

protivnika inicijative, nevladinih udruga registriranih u Republici Hrvatskoj koje se bave neovisnim promatranjem izbornih postupaka i promicanjem osobnih, građanskih i političkih prava i međunarodnih organizacija koje se bave promatranjem izbora, diplomatsko-konzularnih predstavništava u Republici Hrvatskoj i međunarodnih udruženja izbornih tijela te izbornih tijela iz drugih država.

Uz članak 91.

Da bi ostvarili pravo promatranja rada tijela za provedbu referenduma ovlaštenici za promatranje referenduma moraju podnijeti zahtjev za promatranje nadležnom povjerenstvu u skladu s obvezatnom uputom DIP-a.

Uz članak 92.

Nadležno povjerenstvo donosi rješenje kojim se ovlašteniku odobrava promatranje provedbe referenduma i promatraču priznaje pravo na službenu iskaznicu kojom se dokazuje status promatrača.

Uz članke 93. i 94.

Ovim člancima utvrđena su prava i obveze promatrača prilikom promatranja rada tijela za provedbu referenduma. Sukladno Kodeksu, promatranje podrazumijeva poštovanje obveze neutralnosti tijela vlasti. Nacionalnim i međunarodnim promatračima treba dati što šire mogućnosti sudjelovanja u postupku promatranja referenduma. Promatranje mora omogućiti da se utvrdi jesu li nepravilnosti nastale prije, tijekom ili nakon glasanja. Uvijek mora biti omogućeno tijekom prebrojavanja glasova. Promatrači trebaju imati mogućnost pristupa svim mjestima na kojima se odvijaju radnje povezane s referendumom (primjerice, prebrojavanje i provjera glasova). Mjesta na kojima je promatračima zabranjen pristup treba jasno utvrditi zakonom, kao i razloge za zabranu (točka II.3.2. Kodeksa).

Uz članak 95.

Ovim člankom utvrđena je obveza tijelima za provedbu referenduma da promatračima omoguće promatranje i praćenje svoga rada.

Promatranje se ne smije isključiti, ali se može ograničiti broj promatrača iz objektivnih razloga uvjetovanih nedostatkom prostora i slično. Međutim, mora se omogućiti da svi ovlaštenici promatranja imaju najmanje po jednog promatrača na glasačkom mjestu ili pri povjerenstvu za provedbu državnog referenduma.

Uz članak 96.

Ovim člankom propisano je da promatrač ne smije ometati rad tijela za provedbu referenduma. U slučaju da promatrač ometa rad tijela za provedbu referenduma, predsjednik tog tijela ima ga pravo usmeno opomenuti, a u slučaju nastavka ometanja može se naložiti njegovo udaljavanje s mjesta promatranja.

Uz članak 97.

Članak 97. prvi je članak u Glavi X. pod nazivom „Pravna zaštita na referendumu“. Ovim člankom propisano je da ustavnost i zakonitost državnog referenduma nadzire Ustavni sud. Nadzor ustavnosti i zakonitosti provodi se u skladu s Ustavnim zakonom.

U rješenju broj: U-VIIR-3260/2018 od 18. prosinca 2018., Ustavni sud obrazložio je sadržaj, doseg i učinke nadzora ustavnosti i zakonitosti državnog referenduma, kako slijedi:

„6.1. U vezi s navedenim Ustavni sud utvrđuje da nadzor ustavnosti i zakonitosti državnog referenduma u smislu članka 96. Ustavnog zakona započinje u trenutku kada

organizacijski odbor uputi zahtjev predsjedniku Hrvatskog sabora za raspisivanje referenduma i traje do formalnog okončanja referenduskog postupka. Nadzor Ustavnog suda sastoji se od provjere postupaju li sudionici u provođenju državnog referenduma protivno Ustavu i zakonu odnosno provode li se aktivnosti vezane uz provođenje državnog referenduma suprotno Ustavu i zakonu. Uvažavajući ustavotvornu ulogu Hrvatskog sabora kao najvišeg zakonodavnog i predstavničkog tijela u državi tijekom razdoblja provjere, to jest do odluke Hrvatskog sabora o pokretanju (ili nepokretanju) postupka iz članka 95. Ustavnog zakona odnosno odluke o raspisivanju referenduma, Ustavni sud nadzire je li postupanje nadležnih državnih tijela – zakonodavne odnosno izvršne vlasti – dovelo do grubog kršenja pravila demokratske procedure, odnosno predstavlja li ono takvo postupanje koje faktično dokida ili ozbiljno narušava pravo građana na referendumsko izjašnjavanje.

Pri tome će Ustavni sud tijekom tog razdoblja provesti postupak nadzora na zahtjev aktivno legitimiranih subjekata iz članka 88. Ustavnog zakona (v. rješenje broj: U-VIIR-72/2012 i dr. od 16. siječnja 2012. („Narodne novine“, broj 11/12.) samo ako ti subjekti zadovolje kriterije za provođenje postupka.

Kriteriji za provođenje postupka nadzora ustavnosti i zakonitosti državnog referenduma iz članka 96. Ustavnog zakona

7. Da bi Ustavni sud, na temelju svojih ovlasti iz članka 96. Ustavnog zakona, proveo postupak nadzora ustavnosti i zakonitosti referenduskog postupka aktivno legitimirani subjekti iz članka 88. Ustavnog zakona, koji smatraju da pojedine radnje nadležnih tijela državne vlasti – zakonodavne i/ili izvršne – predstavljaju povredu ustavnog jamstva referenduskog odlučivanja, imaju obvezu navesti: 1) jasne i detaljne (ustavno)pravne argumente da konkretna radnja predstavlja povredu tog jamstva (do stupnja obrazloženosti opisane u točki 7.1. obrazloženja ovog rješenja); i 2) činjenični supstrat kojim potkrepljuju svoju pravnu argumentaciju.

Posljedično, pritužbe koje se temelje isključivo ili pretežno na široko postavljenim tvrdnjama, općenitim navodima i osobnim ocjenama o povredi ustavnog jamstva referenduskog odlučivanja bit će odbačene zbog nedostatne ustavnopravne argumentacije. Stoga, (ustavno)pravni argumenti aktivno legitimiranih subjekata iz članka 88. Ustavnog zakona da određena radnja predstavlja povredu jamstva referenduskog odlučivanja moraju jasno identificirati nedostatke postupka u okviru kojeg je poduzeta osporavana radnja odnosno konkretne učinke koje je osporavana radnja proizvela. Drugim riječima, moraju obrazložiti na jasan, nedvosmislen i argumentiran način da je riječ o ozbiljnim razlozima koje bi Ustavni sud morao uzeti u obzir u okviru ocjene opravdanosti uporabe svojih ovlasti nadzora iz članka 96. Ustavnog zakona. Prema tome, puko navođenje pravnih argumenata načelne naravi odnosno pravnih argumenata bez navođenja konkretnih činjenica nije dostatno odnosno ne udovoljava kriterijima za provođenje postupka nadzora ustavnosti i zakonitosti referenduskog odlučivanja.

7.1. Kada ocjenjuje opravdanost provođenja postupka nadzora ustavnosti i zakonitosti referenduskog postupka, Ustavni sud ne traži od aktivno legitimiranih subjekata iz članka 88. Ustavnog zakona da prevalentnošću priloženih dokaza kojima potkrepljuju svoju (ustavno)pravnu argumentaciju uvjeri Ustavni sud u utemeljenost tvrdnje da je osporavanom radnjom nadležnih tijela državne vlasti uistinu došlo do grubog kršenja pravila demokratske procedure, odnosno o takvom postupanju nadležnih vlasti koje faktično dokida ili ozbiljno narušava pravo građana na referendumsko izjašnjavanje. Međutim, aktivno legitimirani subjekt iz članka 88. Ustavnog zakona dužan je dokazati da postoji stvarni rizik koji nije moguće zanemariti odnosno da postoje

stvarni (realni) i ozbiljni razlozi zbog kojih bi Ustavni sud trebao (morao) detaljnije razmotriti osporavane radnje nadležnih tijela državne vlasti.

7.2. Zahtijevani kriteriji dopuštenosti proizlaze iz činjenice da, sukladno ranije navedenom stajalištu iz točke 6. obrazloženja ovog rješenja, Ustavni sud ovlast nadzora ustavnosti i zakonitosti državnog referenduma iz članka 96. Ustavnog zakona koristi kad na temelju argumentacije podnositelja zahtjeva ocijeni (uvjeri se) da bi postupanje nadležnih tijela vlasti u pojedinom slučaju moglo dovesti do ozbiljnog narušavanja samih okvira demokratske procedure, odnosno faktičnog dokidanja ili ozbiljnog narušavanja prava građana na referendumsko izjašnjavanje.“

Sukladno tome, u stavku 1. ovog članka ozakonjuje se pravilo da Ustavni sud nadzire ustavnost i zakonitost državnog referenduma od dana donošenja odluke o namjeri raspisivanja referenduma koji iniciraju nadležna državna tijela, odnosno od trenutka kada organizacijski odbor uputi zahtjev predsjedniku Hrvatskog sabora za raspisivanje referenduma narodne inicijative, kako je ovo posljednje utvrdio Ustavni sud. Neovisno što nisu ozakonjena, i sva ostala stajališta Ustavnog suda pravno su obvezujuća za svaku zainteresiranu fizičku i pravnu osobu u postupku provedbe referenduma, kao i za sva tijela državne vlasti i lokalne i područne (regionalne) samouprave (članak 31. Ustavnog zakona). U tom smislu treba uputiti i na rješenje broj: U-VIIR-1960/2018 od 5. lipnja 2018., u kojem je Ustavni sud izrazio stajalište o svojim ovlastima tijekom razdoblja prikupljanja potpisa radi izjašnjavanja birača o potrebi da se zatraži raspisivanje referenduma, koje je za potrebe tog predmeta nazvao „predreferendumskom fazom“. Mjerodavni dio tog rješenja glasi: „Ustavni sud ne isključuje, iznimno, mogućnost svoje intervencije i u 'predreferendumskoj' fazi postupka, uključujući i da u skladu sa svojim ovlastima iz članka 104. Ustavnog zakona o uočenim pojavama neustavnosti i nezakonitosti izvršiti Hrvatski sabor. Da bi Ustavni sud reagirao u toj fazi postupka morala bi, primjerice, biti riječ o grubom kršenju pravila demokratske procedure, odnosno o takvom postupanju nadležnih vlasti koje faktično dokida ili ozbiljno narušava pravo građana na izjašnjavanje o potrebi da se zatraži raspisivanje referenduma. Drugim riječima, te okolnosti moraju biti izuzetne, prijetnja onemogućavanju ostvarenja prava stvarna, a druga sredstva neučinkovita.“

Nadalje, u točki 3.1. obrazloženja rješenja broj: U-VIIR-72/2012 i dr. od 16. siječnja 2012. („Narodne novine“, broj 11/12.) Ustavni sud utvrdio je da su ovlaštenici podnošenja zahtjeva iz članka 88. Ustavnog zakona u postupku državnog referenduma:

- 1) političke stranke,
- 2) najmanje 100 birača,
- 3) registrirane udruge s pravnom osobnošću, čiji su programi ili djelovanje jasno povezani s pitanjima vezanim uz konkretan referendum,
- 4) udruge bez pravne osobnosti u smislu članka 3. Zakona o udrugama, djelovanje kojih je jasno povezano s pitanjima vezanim uz konkretan referendum,
- 5) organizator prikupljanja potpisa birača ako je riječ o referendumu organiziranom na temelju članka 87. stavka 3. Ustava.

U stavku 2. ovog članka navedena se pravila ozakonjuju, pri čemu je u stavku 3. propisano da se odbori zagovornika, odnosno protivnika inicijative smatraju udrugama bez pravne osobnosti, djelovanje kojih je jasno povezano s pitanjima vezanim uz konkretan referendum.

Uz članak 98.

Za razliku od postupka nadzora nad ustavnošću i zakonitošću referenduma iz članka 97., kao i praćenja pravilnosti provedbe referendumске aktivnosti koje provodi DIP u skladu s člankom 55. ovog Zakona, tzv. referendumski spor vezan je uz nepravilnosti na jednom glasačkom mjestu, odnosno na području jednog glasačkog mjesta, pri čemu nepravilnosti kojima se

prigovara moraju biti takve da bitno, odnosno odlučujuće utječu ili su mogle ili bi mogle bitno, odnosno odlučujuće utjecati na rezultat referenduma na tom glasačkom mjestu (dalje: sporno glasačko mjesto). To su temeljna pravna obilježja referenduskog spora.

Ustavni sud je u točki 3.1.1. obrazloženja rješenja broj: U-VIIR-72/2012 izrijekom utvrdio „da se postupak nadzora nad ustavnošću i zakonitošću državnog referenduma iz članka 88. i 89. u vezi s člankom 96. Ustavnog zakona, mora razlikovati od tzv. referenduskim sporova (članak 50. Zakona o referendumu) u kojima je prigovor DIP-u 'zbog nepravilnosti pri provedbi državnog ... referenduma na glasačkom mjestu' ovlašten podnijeti svaki birač upisan u izvadak birača na dotičnom biračkom mjestu“. U članku 50. važećeg Zakona o referendumu i drugim oblicima osobnog sudjelovanja u obavljanju državne vlasti i lokalne i područne (regionalne) samouprave (dalje: važeći Zakon) propisano je: „Zbog nepravilnosti pri provedbi državnog ili lokalnog referenduma na glasačkom mjestu, birač ima pravo podnijeti prigovor Državnom povjerenstvu u roku od 48 sati od završetka glasovanja.“ S obzirom na pozivanje Ustavnog suda na članak 50. važećeg Zakona, proizlazi da je definiranje kruga ovlaštenika na podnošenje prigovora u tzv. referenduskim sporovima isključiva nadležnost zakonodavca, pri čemu će Ustavni sud tim ovlaštenicima pružiti pravnu zaštitu u žalbenom postupku odgovarajućom primjenom odredaba Ustavnog zakona kojim se uređuje izborni spor. Takvo stajalište odgovara stajalištu Venecijanske komisije koja u Kodeksu navodi da žalbeno tijelo mora imati mogućnost ispravljanja ili ukidanja odluka nižih izbornih povjerenstava po službenoj dužnosti (točka II.3.3.a. i 3.3.i. Kodeksa).

Sukladno tome, ovim se Zakonom mijenja krug subjekata ovlaštenih za podnošenje prigovora zbog nepravilnosti u provedbi referenduma. Umjesto jednog birača kao ovlaštenika podnošenja prigovora, u ovom je članku propisano da prigovor zbog nepravilnosti u provedbi referenduma mogu podnijeti: organizacijski odbor, odbor zagovornika, odnosno protivnika inicijative te pet posto birača s pravom glasa na glasačkom mjestu na kojem je ili na čijem je području počinjena radnja za koju birači tvrde da je utjecala, odnosno da je mogla ili bi mogla utjecati na rezultat glasanja na tom glasačkom mjestu. Cilj je ove odredbe da institut prigovora zbog nepravilnosti u provedbi referenduma postane kvalitetnije sredstvo pravne zaštite na referendumima. Polazi se od toga da organizacijski odbor, kao i odbori zagovornika, odnosno protivnika inicijative imaju mogućnost osigurati kvalitetnu pravnu uslugu pri sastavljanju i podnošenju prigovora, odnosno žalbe, a da će pravnu pomoć u pravilu zatražiti i skupina od pet posto birača s jednog glasačkog mjesta odluči li se na podnošenje prigovora, odnosno žalbe. Time bi se postupci pravne zaštite zbog nepravilnosti u provedbi referenduma rasteretili mnoštva podnesaka pojedinaca koji ne zadovoljavaju mjerila prigovora, odnosno žalbe u pravnom smislu. Tako postavljeni krug ovlaštenika na podnošenje prigovora odgovara i razdoblju u kojem se prigovor može podnijeti.

U ovom je članku propisano da se zaštita od nepravilnosti u provedbi referenduma osigurava od dana započinjanja referendumske aktivnosti sukladno članku 46. stavcima 3. i 4., a da obuhvaća i s njom povezane postupke, odnosno radnje prikupljanja potpisa iz članka 26. ovog Zakona.

Konkretno, ako nadležno tijelo raspisuje referendum na vlastitu inicijativu, referendumska aktivnost počinje dan nakon objave odluke o namjeri raspisivanja referenduma. U slučaju narodne inicijative referendumska aktivnost počinje na dan određen za početak prikupljanja potpisa birača.

Uz članak 99.

Ovim člankom propisano je kome se podnosi prigovor zbog nepravilnosti u provedbi referenduma, rokovi za podnošenje prigovora, obvezni sadržaj prigovora te rokovi za donošenje rješenja o prigovoru.

Uz članak 100.

Ovim člankom utvrđuju se ovlaštenja i obveze DIP-a u slučajevima kad utvrdi da su postojale nepravilnosti koje bi mogle bitno utjecati na rezultat referenduma na spornom glasačkom mjestu ili ako utvrdi nepravilnosti u postupku glasanja koje su odlučujuće utjecale ili su mogle utjecati na rezultat referenduma na spornom glasačkom mjestu. Radi djelotvornosti zaštite, Zakonom se predviđa pravna zaštita od nepravilnosti na svakom biračkom mjestu, neovisno o tome što rezultat glasanja na jednom biračkom mjestu po prirodi stvari ne bi mogao utjecati na ishod samog referenduma. Napominje se da prihvaćeno pravilo odstupa od preporuka koje je Venecijanska komisija iznijela u § 23. obrazloženja Kodeksa, a koje glase: „Za razliku od izbora, koji se odvijaju u više izbornih jedinica, referendumi obuhvaćaju cjelokupno područje. Dosljedno tome, ako djelomično poništenje rezultata ne utječe na ukupni rezultat, ono ne smije biti povod za ponovljeno glasanje na području na kojemu je glasanje poništeno jer to ne bi dovelo do drugačijeg rezultata. Međutim, ako se ne ponovi cijeli referendum, mora postojati mogućnost sazivanja novog djelomičnog referenduma na dijelu područja ako je ukupan rezultat upitan. Ipak, mora se pažljivo razmotriti odluka o sazivanju novog djelomičnog referenduma umjesto potpuno novog referenduma, kako bi se izbjegla golema koncentracija sredstava za promidžbu na ograničenom prostoru (točka II.3.3.e).“ Unatoč tim preporukama, u Zakonu je prihvaćeno pravilo da se sankcionira svaka nepravilnost koja je odlučujuće utjecala ili mogla utjecati na rezultat referenduma na spornom glasačkom mjestu, neovisno o tome što krajnji ishod referenduma nije upitan. Naime, kad bi se sankcioniranje nepravilnosti vezalo uz mogućnost utjecaja tih nepravilnosti samo na ishod referenduskog odlučivanja, svaka pravna zaštita postala bi iluzorna s obzirom na prirodu državnog referenduma koji se provodi na nacionalnoj razini, bez određivanja bilo kakvih izbornih jedinica. Kod odabira navedenog pravila prednost je dana načelu pravednosti (to jest zadovoljenju osjećaja birača na spornom glasačkom mjestu da je nepravilnost sankcionirana i da se na nju reagiralo), a ne načelu ekonomičnosti postupka.

Uz članak 101.

Rješenje o prigovoru objavljuje se na mrežnoj stranici DIP-a i smatra se dostavljenim podnositelju prigovora danom objave na mrežnoj stranici DIP-a.

Uz članak 102.

Ovim člankom propisana je daljnja pravna zaštita protiv rješenja DIP-a u povodu prigovora zbog nepravilnosti u provedbi referenduma. Podnositelj prigovora ima pravo izjaviti žalbu Ustavnom sudu (vidjeti i objašnjenje uz članak 98.). Rokovi za podnošenje žalbe te rokovi za donošenje odluke o žalbi, propisani u ovom članku, preuzeti su iz članka 91. Ustavnog zakona te su u ovom članku samo ponovljeni.

Uz članak 103.

Ovim člankom propisano je da se na podneske i rješenja u postupku po odredbama ovog Zakona ne plaćaju se upravne pristojbe.

Uz članak 104.

Ovim člankom propisano je da se sredstva za pokriće troškova provedbe referenduma osiguravaju u državnom proračunu Republike Hrvatske. DIP raspolaže sredstvima, određuje način njihova korištenja i provodi nadzor nad njihovim utroškom. DIP objavljuje izvješće o visini troškova referenduma i načinu korištenja sredstava.

Ovim člankom uređeno je i pravo na naknadu za rad predsjednika, potpredsjednika i članova povjerenstava za provedbu državnog referenduma i glasačkih odbora.

Uz članak 105.

Ovim člankom propisano je da se na obradu osobnih podataka u postupku prikupljanja potpisa birača, pri utvrđivanju broja i pravovaljanosti potpisa birača te u provedbi referenduma odgovarajuće primjenjuju propisi kojima se uređuje zaštita osobnih podataka. Svi sudionici referenduskog postupka dužni su poduzeti potrebne mjere zaštite osobnih podataka od slučajnog ili nezakonitog uništenja ili slučajnog gubitka, izmjene te neovlaštenog otkrivanja ili pristupa.

Uz članak 106.

Ovim člankom utvrđeno je tko su voditelji obrade osobnih podataka u pojedinima fazama referenduskog postupka.

Uz članak 107.

Ovim člankom propisano je da voditelj obrade osobnih podataka može obradu osobnih podataka povjeriti izvršitelju obrade u skladu s propisima kojima se uređuje zaštita osobnih podataka.

Uz članak 108.

Ovim člankom utvrđen je opseg obrade osobnih podataka predstavnika i članova organizacijskog odbora i odbora zagovornika, odnosno protivnika inicijative te zajedničkog predstavnika najmanje pet posto birača ovlaštenog za podnošenje prigovora. U postupku utvrđivanja broja i pravovaljanosti potpisa birača DIP obrađuju se osobni podaci birača koje birač upisuje u potpisnu listu.

Uz članak 109.

Ovim člankom utvrđuje se opseg osobnih podataka članova tijela za provedbu referenduma, promatrača, trećih osoba s kojima voditelji obrade osobnih podataka sklapaju ugovore ili donose odluke kojima ih imenuju za obavljanje određenih poslova vezanih uz podatke koji se obrađuju u postupku provedbe referenduma i osoba koje prikupljaju potpise i osoba ovlaštenih za unošenje podataka u sustav informatičke podrške.

Uz članak 110.

Ovim člankom propisano je da tijela nadležna za provedbu referenduma mogu zatražiti pristup podacima iz registra birača, zbirke podataka o prebivalištu i boravištu građana i evidencije o osobnim identifikacijskim brojevima.

Uz članak 111.

Ovim člankom propisan je vremenski okvir za obradu osobnih podataka.

Uz članak 112.

Ovim člankom propisani su uvjeti i način objave osobnih podataka predstavnika organizacijskog odbora i odbora zagovornika, odnosno protivnika inicijative.

Uz članak 113.

Ovim člankom propisano je da ako organizacijski odbor nije prikupio potreban broj potpisa birača za podnošenje zahtjeva nadležnom tijelu za raspisivanje referenduma narodne inicijative, odnosno ako birači iz članka 49. stavka 1. ovog Zakona nisu prikupili potreban broj potpisa birača za osnivanje odbora zagovornika, odnosno protivnika inicijative, dužni su u roku od 30 dana od posljednjeg dana prikupljanja potpisa uništiti, na primjeren način, sve potpisne liste

koje sadržavaju osobne podatke birača, u skladu s propisima kojima se uređuje zaštita osobnih podataka.

Također, propisana je obveza za organizacijski odbor i odbor zagovornika, odnosno protivnika inicijative da moraju sve osobne podatke iz postupka prikupljanja potpisa na odgovarajući način uništiti po okončanju postupka utvrđivanja broja i pravovaljanosti potpisa birača pred nadležnim tijelima.

Uz članak 114.

Ovim člankom propisano je da se na odlaganje, čuvanje, odabiranje i izlučivanje javnog arhivskog i javnog dokumentarnog gradiva nastalog u postupku prikupljanja potpisa birača, utvrđivanje broja i pravovaljanosti potpisa birača te u provedbi referenduma primjenjuju se propisi kojima se uređuje zaštita i obrada gradiva nastalog u radu DIP-a i drugih tijela za provedbu referenduma.

Uz članak 115.

Članak 115. prvi je članak u Glavi XIII. pod nazivom „Provedba odluke donesene na referendumu“. Venecijanska komisija preporučila je u Kodeksu da se Ustavom ili zakonom urede učinci referenduma. Ako je riječ o obvezujućim odlukama, treba Ustavom ili zakonom izrijekom propisati postupak koji slijedi nakon donošenja odluke birača na referendumu (točka III.8. Kodeksa i § 54. obrazloženja Kodeksa). U Kodeksu su sadržana i odgovarajuća daljnja pravila kad je riječ o pravno obvezujućim odlukama donesenima na referendumu. Među njima se ističu sljedeća: tekst koji je odbijen na referendumu ne smije se usvojiti u postupku bez referenduma tijekom određenog razdoblja; tijekom istog razdoblja odredba koja je prihvaćena na referendumu ne smije se mijenjati nekom drugom metodom, pri čemu se ta pravila ne primjenjuju u slučaju referenduma o djelomičnoj reviziji teksta ako se prethodni referendum odnosio na njegovu potpunu reviziju; revizija pravila iz nadređenog zakonodavstva koja je u suprotnosti s rezultatom referenduma nije pravno neprihvatljiva, ali je treba izbjegavati tijekom određenog razdoblja; ako je na referendumu narodne inicijative odbijen tekst koji je parlament usvojio, parlament ne smije glasati o sličnom novom tekstu, osim ako se zatraži referendum o njemu; kada se tekst usvoji na referendumu narodne inicijative, trebalo bi biti moguće organizirati novi referendum o istom pitanju na zahtjev dijela biračkog tijela nakon isteka, ako je to primjenjivo, razumnog vremenskog razdoblja (točka III.5. Kodeksa). Ta se pravila u ovom Zakonu odgovarajuće uvažavaju.

Sukladno tome, a vodeći se uočenim problemima u dosadašnjoj praksi koji su bili uzrokovani nepostojanjem odgovarajućeg zakonskog uređenja učinaka i načina provedbe odluke donesene na referendumu, ovim člankom uređena je objava i provedba ustavne odluke o promjeni Ustava ako je na referendumu prihvaćena promjena Ustava kao i situacije provedbe načelnog pitanja prihvaćenog na referendumu čija provedba podrazumijeva promjenu Ustava.

Uz članak 116.

Ovim člankom propisana su vremenska ograničenja vezana uz ponovno odlučivanje o promjeni Ustava o kojoj je odlučeno na referendumu, uz propisanu iznimku. Pravilo prihvaćeno u Zakonu jest sljedeće: odluka o promjeni Ustava donesena na referendumu može se mijenjati tek nakon proteka četiri godine od dana održavanja referenduma na kojem je o toj promjeni odlučeno.

Iznimno, međutim, ako se ispune pretpostavke iz čl. 17. Ustava ustavna odredba o kojoj je odlučeno na referendumu može se mijenjati i prije isteka roka od četiri godine od dana održavanja referenduma.

Uz članak 117.

Ovim člankom uređuje se objava i provedba zakona ili drugog akta koji je prihvaćen na referendumu kao i situacije normativne provedbe načelnog pitanja prihvaćenog na referendumu čija provedba podrazumijeva promjenu zakona ili drugog akta.

Uz članak 118.

O predmetu zakona ili drugog akta koji je donesen na referendumu može se ponovo odlučivati nakon proteka tri godine od dana održavanja referendumu na kojem je taj zakon, odnosno drugi akt donesen, uz dvije iznimke kada se promjeni može pristupiti i ranije: prvo, ako se ispune pretpostavke iz čl. 17. Ustava; drugo, ako dođe do potrebe usklađivanja zakona ili drugog akta s pravom Europske unije.

Uz članak 119.

Ovim člankom uređena je provedba odluke o prihvaćanju na referendumu načelnog pitanja koje ne zahtijeva naknadnu normativnu provedbu. Propisano je da su nadležna tijela dužna početi provoditi obveze, koje za njih proizlaze iz te odluke, osmog dana od dana objave u „Narodnim novinama“ odluke Ustavnog suda u povodu okončanja postupka nadzora nad ustavnošću i zakonitošću provođenja državnog referendumu iz članka 163. stavka 1. ovog Zakona.

Uz članak 120.

O promjeni odluke birača o načelnom pitanju koja je donesena na referendumu može se ponovo odlučivati ili na referendumu ili u odgovarajućem postupku pred nadležnim tijelom tek nakon proteka tri godine od dana održavanja referendumu. Iznimno, o promjeni odluke birača može se odlučivati prije proteka tri godine ako se ispune pretpostavke iz čl. 17. Ustava ili ako dođe do potrebe usklađivanja tog pitanja s pravom Europske unije.

Uz članak 121.

Članak 121. prvi je članak u Glavi I. pod nazivom „Lokalni referendum“. U stavku 1. ovog članka definira se lokalni referendum kao oblik neposrednog odlučivanja građana o pitanjima iz samoupravnog djelokruga jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave određenih zakonom i statutom.

U stavku 2. ovog članka propisano je da se lokalni referendum raspisuje isključivo za područje cijele lokalne jedinice. Prema tome, nije dopušteno njegovo raspisivanje samo na dijelu područja jedinice, odnosno na području pojedinih naselja, odnosno na području pojedinih mjesnih odbora, gradskih kotareva ili četvrti.

U stavku 3. ovog članka propisano je da se na lokalni referendum odgovarajuće primjenjuju odredbe ovog Zakona o državnom referendumu, osim za pitanja koja su u odnosu na lokalni referendum drugačije uređena samim Zakonom ili Zakon prepušta da se ona urede statutom lokalne jedinice.

Uz članak 122.

U ovom je članku propisano da se referendum za opoziv općinskog načelnika, gradonačelnika, župana i njihovog zamjenika ne smatra lokalnim referendumom u smislu ovog Zakona. Referendum za opoziv uređen je odredbama sustavnog zakona kojim se uređuje lokalna i područna (regionalna) samouprava. Iznimno, na referendum za opoziv općinskog načelnika, gradonačelnika, župana i njihovog zamjenika odgovarajući se primjenjuju odredbe ovog Zakona koje se odnose na prikupljanje potpisa birača te utvrđivanje broja i pravovaljanosti potpisa birača.

Uz članak 123.

Ovim člankom propisano je tko se smatra ovlaštenim predlagateljem raspisivanja lokalnog referenduma. Tako je utvrđeno da pravo predlaganja raspisivanja lokalnog referenduma ima najmanje trećina članova predstavničkog tijela jedinice lokalne, odnosno područne (regionalne) samouprave, te općinski načelnik, gradonačelnik, odnosno župan. U općini, gradu i Gradu Zagrebu pravo predlaganja raspisivanja lokalnog referenduma ima većina vijeća mjesnih odbora, odnosno gradskih četvrti ili gradskih kotareva. Pravo predlaganja raspisivanja lokalnog referenduma imaju i birači.

Nadalje, ovim člankom propisano je da način predlaganja lokalnog referenduma, kada su predlagatelji članovi predstavničkog tijela, općinski načelnik, gradonačelnik, odnosno župan ili oblici mjesne samouprave u lokalnim jedinicama, treba detaljnije urediti sama lokalna jedinica.

S druge strane, način predlaganja lokalnog referenduma od strane birača uređuje se odredbama ovog Zakona.

Uz članak 124.

Ovim člankom utvrđuje se obveza ministra nadležnog za poslove opće uprave donijeti rješenje kojim se utvrđuje ukupan broj birača upisanih u registar birača lokalne jedinice na čijem području se traži raspisivanje lokalnog referenduma te broj potpisa birača koji je potrebno prikupiti za raspisivanje referenduma ovisno o tome radi li se o Gradu Zagrebu, županiji, odnosno općini ili gradu. Na taj se način predlagatelji lokalnog referenduma upoznaju s brojem potpisa birača koji trebaju prikupiti za raspisivanje referenduma.

Navedeno rješenje ministra objavljuje se na mrežnoj stranici ministarstva nadležnog za poslove opće uprave te na mrežnim stranicama Državnog izbornog povjerenstva i lokalne jedinice najkasnije na dan koji je određen kao prvi dan prikupljanja potpisa birača. Ne postoje zapreke da se ono objavi i u službenom glasilu lokalne jedinice.

Uz članak 125.

Ovim člankom propisano je tko je ovlašten raspisati lokalni referendum i kojim aktom. Lokalni referendum raspisuje predstavničko tijelo lokalne jedinice. Lokalni referendum raspisuje se odlukom koja se objavljuje u službenom glasilu te na mrežnoj stranici lokalne jedinice za čije se područje referendum raspisuje.

Uz članak 126.

Ovim člankom propisano je tko ima pravo odlučivati na lokalnom referendumu. Pravo odlučivanja na lokalnom referendumu imaju birači koji imaju prebivalište na području lokalne jedinice za čije područje je raspisan lokalni referendum. Pored toga, pravo odlučivanja na lokalnom referendumu imaju i državljani države članice Europske unije koji ostvaruju biračko pravo u Republici Hrvatskoj, ako imaju prebivalište na području jedinice za koju je raspisan lokalni referendum.

Uz članak 127.

Ovim člankom propisan je način utvrđivanja rezultata, odnosno odlučivanja na lokalnom referendumu. Što se tiče većine potrebne za donošenje odluke na lokalnom referendumu, u članku 6. stavku 3. važećeg Zakona propisano je da se na lokalnom referendumu odlučuje većinom birača koji su glasali, uz uvjet da je referendumu pristupila većina od ukupnog broja birača upisanih u popis birača lokalne jedinice u kojoj je raspisan referendum. Ovim se Zakonom to pravilo mijenja. U stavku 1. propisuje se da se na lokalnom referendumu odlučuje većinom glasova birača koji su pristupili glasanju, uz uvjet da ta većina iznosi najmanje trećinu ukupnog broja birača upisanih u popis birača u lokalnoj jedinici u kojoj se provodi lokalni

referendum. Prema tome, za odluku donesenu na lokalnom referendumu prihvaća se tzv. „kvorum podrške (podrške minimalnog postotka upisanih birača)“. Iako kvorum birača koji su pristupili referendumu (minimalni postotak), propisan u važećem Zakonu, smatra neusporedivo lošijim odabirom, Venecijanska komisija ne preporučuje ni kvorum podrške, osobito ako je taj kvorum visok (zbog otežanosti ostvarivanja promjene). Upućuje i na moguće neugodne političke situacije u slučajevima kada se prijedlog prihvati većinom glasova birača koji su izašli na referendum, čak i s velikom razlikom u odnosu na glasove protiv, ali bez postizanja kvoruma podrške. U tom bi se slučaju ta većina mogla osjećati lišenom pobjede bez opravdanog razloga (točka III.7. Kodeksa i §§ 50. – 52. obrazloženja Kodeksa). Unatoč tim objektivnim slabostima kvoruma podrške, predlagatelj ocjenjuje da je takav kvorum prihvatljiv na lokalnom referendumu jer unutar lokalnih zajednica pridonosi višem stupnju legitimiteta odluka donesenih na lokalnom referendumu, osobito u situaciji kada se za donošenje odluke zahtijeva razumnih 33% glasova „za“ od ukupnog broja birača upisanih u popis birača u lokalnoj jedinici u kojoj se provodi lokalni referendum.

U stavku 2. propisuje se da je odluka donesena na lokalnom referendumu obvezujuća za tijela lokalne jedinice u kojoj se proveo lokalni referendum. Stavkom 3. propisana su ograničenja ponovnog odlučivanja na referendumu ili u redovnoj proceduri o predmetu referenduskog pitanja.

Uz članak 128.

Članak 128. prvi je članak u Glavi II. pod nazivom „Posebne odredbe o lokalnoj referendumskoj inicijativi“. Ovim člankom propisano je da se na osnivanje, ovlasti i obveze organizacijskog odbora za izjašnjavanje birača o potrebi da se zatraži raspisivanje lokalnog referenduma (dalje: lokalni organizacijski odbor) odgovarajući primjenjuju odredbe ovog Zakona o osnivanju, ovlastima i obvezama organizacijskog odbora koje se odnose na državni referendum, osim za ona pitanja koja su ovim Zakonom u odnosu na lokalni referendum drugačije određena.

Tako su ovim člankom utvrđene posebne odredbe o lokalnoj referendumskoj inicijativi koje su vezane uz prebivalište na području jedinice u kojoj se traži raspisivanje referenduma. Propisano je da su članovi lokalnog organizacijskog odbora birači koji imaju prebivalište u jedinici u kojoj se traži raspisivanje lokalnog referenduma. Prikupljanje potpisa birača provodi se na području lokalne jedinice u kojoj se traži raspisivanje lokalnog referenduma, a potpis smiju dati samo birači koji imaju prebivalište na području lokalne jedinice u kojoj se traži raspisivanje referenduma.

Uz članak 129.

Ovim člankom razrađeno je postupanje Ministarstva pravosuđa i uprave pri utvrđivanju dopuštenosti referenduskog pitanja za raspisivanje lokalnog referenduma. Pod dopuštenošću referenduskog pitanja smatra se utvrđivanje usklađenosti referenduskog pitanja s mjerodavnim zakonodavstvom Republike Hrvatske. U ovom je članku propisano da Ministarstvo pravosuđa i uprave u roku od 60 dana donosi odluku o dopuštenosti referenduskog pitanja. Ako se radi o referenduskom pitanju iz nadležnosti nekog drugog tijela državne uprave, Ministarstvo pravosuđa i uprave prije donošenja odluke o dopuštenosti referenduskog pitanja, a u okviru navedenog roka od 60 dana, pribavlja mišljenje tijela državne uprave nadležnog za pitanje koje je predmet lokalnog referenduma.

Nadalje, ovim člankom propisano je da se na postupak sudske zaštite pred Visokim upravnim sudom protiv odluke Ministarstva kojom je utvrđeno da referendusko pitanje nije dopušteno. Ako je Visoki upravni sud poništio odluku Ministarstva jer je utvrdio da je referendusko pitanje dopušteno, Ministarstvo donosi, pozivajući se na tu presudu, novu odluku kojom utvrđuje da je referendusko pitanje dopušteno.

Uz članak 130.

Ovim člankom uređeno je postupanje Državnog izbornog povjerenstva nakon utvrđivanja dopuštenosti referendumskog pitanja. Ako Ministarstvo utvrdi da referendumsko pitanje nije dopušteno, Državno izborno povjerenstvo donosi rješenje o odbacivanju zahtjeva za upis nakon što utvrdi da predstavnik lokalnog organizacijskog odbora nije podnio tužbu Visokom upravnom, odnosno da je Visoki upravni sud odbacio ili odbio tužbu.

Uz članak 131.

Ovim člankom razrađuju se postupak i rokovi za prikupljanje potpisa birača o potrebi da se zatraži raspisivanje lokalnog referenduma, kao i način dostave potpisnih lista. Datum početka prikupljanja potpisa birača mora biti određen unutar razdoblja od tri mjeseca od dana objave odluke da se pristupi izjašnjavanju birača o potrebi da se zatraži raspisivanje lokalnog referenduma. Novina je da izjašnjavanje birača traje najduže 40 dana, koje razdoblje obuhvaća prikupljanje potpisa birača i obavljanje radnji vezanih uz pripremu lista za njihovu dostavu DIP-u. Nadalje, u odnosu na postojeće zakonsko uređenje rok za prikupljanje potpisa produljen je s dosadašnjih 15 na 30 dana, pri čemu trajanje razdoblja samog prikupljanja potpisa (bez radnji vezanih uz pripremu potpisnih lista) ne smije biti duže od 30 dana.

Ovim člankom propisano je i to, da lokalni organizacijski odbor dostavlja potpisne liste DIP-u. Njima dokazuje da se o potrebi raspisivanja lokalnog referenduma izjasnio potreban broj birača.

Uz članak 132.

Ovim člankom propisuje se način utvrđivanja broja pravovaljanih prikupljenih potpisa birača o potrebi da se zatraži raspisivanje lokalnog referenduma. Za utvrđivanje broja i pravovaljanosti potpisa birača za lokalni referendum nadležan je DIP (dok je to do sada radilo Ministarstvo uprave). DIP utvrđuje broj i pravovaljanost potpisa birača u roku od 30 dana od dana zaprimanja potpisnih lista. Odluka kojom se utvrđuje broj i pravovaljanost potpisa birača u roku od tri dana od dana njezina donošenja dostavlja se predstavniku lokalnog organizacijskog odbora i predsjedniku predstavničkog tijela te se ujedno objavljuje na mrežnoj stranici DIP-a.

Ovim člankom propisana je i pravna zaštita protiv odluke DIP-a kojom je utvrđeno da nije prikupljen potreban broj potpisa birača. Ako je odlukom DIP-a utvrđeno da je prikupljen potreban broj pravovaljanih potpisa birača, odluka se objavljuje u službenom glasilu lokalne jedinice. Protiv odluke DIP-a kojom je utvrđeno da nije prikupljen potreban broj pravovaljanih potpisa birača predstavnik lokalnog organizacijskog odbora može podnijeti tužbu Visokom upravnom sudu u roku od 15 dana od dana objave odluke DIP-a na njegovoj mrežnoj stranici, uz naznaku datuma objave. Visoki upravni sud odlučuje o tužbi u roku od 60 dana od dana predaje tužbe sudu. Presuda Visokog upravnog suda objavljuje se u službenom glasilu lokalne jedinice i na mrežnoj stranici DIP-a.

Ako predstavnik lokalnog organizacijskog odbora nije podnio tužbu Visokom upravnom sudu, DIP objavljuje odluku kojom je utvrđeno da nije prikupljen potreban broj pravovaljanih potpisa birača u službenom glasilu lokalne jedinice nakon proteka roka za tužbu. Ako je Visoki upravni sud odbacio ili odbio tužbu predstavnika lokalnog organizacijskog odbora, odluka DIP-a kojom je utvrđeno da nije prikupljen potreban broj pravovaljanih potpisa birača objavljuje se u istom broju službenog glasila lokalne jedinice u kojemu se objavljuje i presuda Visokog upravnog suda. Ako je Visoki upravni sud poništio odluku DIP-a, DIP donosi, pozivajući se na tu presudu, novu odluku kojom utvrđuje da je prikupljen potreban broj pravovaljanih potpisa birača.

Uz članak 133.

Ovim člankom propisuje se obveza raspisivanja i rok za raspisivanje lokalnog referenduma ako je prikupljen dovoljan broj potpisa. Međutim, ako rok za raspisivanje referenduma istječe u

vrijeme lokalnih izbora, predstavničko tijelo raspisuje lokalni referendum na prvoj sjednici nakon konstituiranja novog predstavničkog tijela.

Uz članak 134.

Ovim člankom propisana je mogućnost iznošenja stajališta predstavničkog tijela o referendumskom pitanju, što predstavlja novinu u odnosu na dosadašnju zakonsku regulativu koja se odnosila na lokalni referendum. Predstavničko tijelo o tome donosi zaključak koji se objavljuje istovremeno s odlukom o raspisivanju lokalnog referenduma, kako bi birači bili upoznati i sa stajalištem predstavničkog tijela.

Uz članak 135.

U stavku 1. propisano je da se na osnivanje, ovlasti i obveze lokalnih odbora zagovornika, odnosno protivnika lokalne inicijative odgovarajuće primjenjuju odredbe o osnivanju, ovlastima i obvezama odbora zagovornika, odnosno protivnika inicijative na državnom referendumu, ako ovim Zakonom nije drugačije određeno. U stavku 2. propisano je da se na referendumsku aktivnost na lokalnom referendumu odgovarajuće primjenjuju odredbe o referendumske aktivnosti na državnom referendumu.

Uz članak 136.

Članak 136. prvi je članak u Glavi IV. pod nazivom „Provedba lokalnog referenduma“. U ovom su članku navedena tijela za provedbu lokalnog referenduma: DIP, županijska povjerenstva, Povjerenstvo Grada Zagreba, gradska i općinska povjerenstva te glasački odbori.

Nadalje, propisano je da se na promatranje rada navedenih tijela odgovarajuće primjenjuju odredbe ovog Zakona kojima se uređuje promatranje rada tijela za provedbu državnog referenduma. Ovisno o tome u kojoj se lokalnoj jedinici provodi lokalni referendum, za izdavanje rješenja kojim se ovlašteniku odobrava promatranje provedbe lokalnog referenduma i promatraču priznaje pravo na službenu iskaznicu nadležno je gradsko ili općinsko povjerenstvo, odnosno županijsko povjerenstvo ili povjerenstvo Grada Zagreba.

Uz članak 137.

Ovim člankom utvrđene su dužnosti DIP-a u provedbi lokalnog referenduma.

Uz članak 138.

Ovim člankom upućuje se na odgovarajuću primjenu članka 62. ovog Zakona koji se odnosi na povjerenstva za provedbu državnog referenduma.

Uz članak 139.

Ovim člankom propisana je nadležnost za imenovanje povjerenstva za provedbu lokalnog referenduma. Županijsko povjerenstvo za provedbu lokalnog referenduma imenuje županijska skupština. Gradska i općinska povjerenstva za provedbu lokalnog referenduma na svom području imenuje županijsko povjerenstvo za provedbu lokalnog referenduma. Povjerenstvo Grada Zagreba za provedbu lokalnog referenduma imenuje Gradska skupština Grada Zagreba.

Uz članke 140., 141. i 142.

Ovim člancima detaljno su razrađene i taksativno pobrojane dužnosti tijela za provedbu lokalnog referenduma: županijskog povjerenstva za provedbu lokalnog referenduma, Povjerenstva Grada Zagreba za provedbu lokalnog referenduma te gradskih ili općinskih povjerenstava za provedbu lokalnog referenduma.

Uz članak 143.

Ovim člankom propisana je obveza tijela za provedbu lokalnog referenduma za sastavljanje zapisnika o radu te rokovi za izradu zapisnika o radu. Propisano je da gradska i općinska povjerenstva za provedbu lokalnog referenduma sastavljaju zapisnik o radu najkasnije u roku od 18 sati od zatvaranja glasačkih mjesta te ga dostavljaju zajedno s ostalim glasačkim materijalom županijskom izbornom povjerenstvu za provedbu lokalnog referenduma na lokalnom referendumu u županiji. Županijska povjerenstva i Povjerenstvo Grada Zagreba za provedbu lokalnog referenduma sastavljaju zapisnik o radu u roku od 24 sata od zatvaranja glasačkih mjesta, odnosno u roku od šest sati od dostave zapisnika o radu gradskih i općinskih povjerenstava.

Uz članak 144.

Ovim je člankom propisano da se na sadržaj zapisnika povjerenstva za provedbu lokalnog referenduma odgovarajuće primjenjuju odredbe članka 85. ovog Zakona koji se odnosi na zapisnik povjerenstva za provedbu državnog referenduma.

Uz članak 145.

Ovim je člankom propisano da se na glasački odbor za provedbu lokalnog referenduma odgovarajuće primjenjuju odredbe članka 66. ovog Zakona koje se odnose na način rada, sastav, imenovanje i rokove za imenovanje i dr. glasačkog odbora na državnom referendumu.

Uz članak 146.

Ovim člankom je propisano da na lokalnom referendumu birači glasaju na glasačkim mjestima na području Grada Zagreba, grada ili općine prema mjestu svog prebivališta.

Uz članka 147.

Ovim člankom uređeno je pitanje vezano uz tiskanje glasačkog listića za glasanje na lokalnom referendumu. Glasački listić tiska se u tiskari ovlaštenoj za tiskanje službenog lista Republike Hrvatske, a što nadzire nadležno povjerenstvo za provedbu lokalnog referenduma.

Uz članak 148.

Ovim člankom propisuju se tijela ovlaštena za utvrđivanje rezultata glasanja na lokalnom referendumu. To su županijsko povjerenstvo na području županije, Povjerenstvo Grada Zagreba na području Grada Zagreba te gradsko ili općinsko povjerenstvo na području grada ili općine. Odluka o utvrđivanju rezultata lokalnog referenduma mora se objaviti u službenom glasilu i na mrežnoj stranici lokalne jedinice lokalne u kojoj se proveo lokalni referendum te na mrežnoj stranici Državnog izbornog povjerenstva.

U ovom je članku utvrđeno da se na sva ostala pitanja koja se odnose na postupak glasanja i utvrđivanja rezultata glasanja na lokalnom referendumu odgovarajuće primjenjuju odredbe ovog Zakona kojima se uređuje glasanje i utvrđivanje rezultata glasanja na državnom referendumu.

Uz članak 149.

Članak 149. prvi je članak u Glavi V. pod nazivom „Pravna zaštita na lokalnom referendumu“. Ustavni sud nema nadzornih ovlasti kad je riječ o lokalnom referendumu, tako da je najviše nadzorno tijelo u provedbi tih referenduma DIP. U tom smislu treba posebno naglasiti da se na lokalne referendume odgovarajuće primjenjuju odredbe članka 55. ovog Zakona kojima se uređuje praćenje pravilnosti provedbe referendumske aktivnosti.

Ovim člankom propisana je mogućnost podnošenja prigovora zbog nepravilnosti u provedbi lokalnog referenduma, nadležnost za odlučivanje o prigovoru, kao i način postupanja u povodu prigovora.

Tako se prigovor zbog nepravilnosti u provedbi lokalnog referenduma u županiji podnosi županijskom povjerenstvu, dok se prigovor zbog nepravilnosti u provedbi referenduma u Gradu Zagrebu podnosi povjerenstvu Grada Zagreba. Prigovor zbog nepravilnosti u provedbi lokalnog referenduma u gradu ili općini podnosi se županijskom povjerenstvu. Navedeni prigovori podnose se u roku od 48 sati računajući od isteka dana kada je izvršena radnja na koju se prigovor podnosi, a nadležno povjerenstvo za provedbu lokalnog referenduma dužno je donijeti rješenje o prigovoru u roku od 48 sati od isteka dana kad je prigovor zaprimljen, odnosno od dana kada su zaprimljeni glasački materijali na koje se prigovor odnosi.

Uz članak 150.

Ovim člankom propisan je način postupanja nadležnog povjerenstva za provedbu lokalnog referenduma po donošenju rješenja o prigovoru zbog nepravilnosti u provedbi lokalnog referenduma, odnosno propisana je obveza dostave i objave rješenja. Tako nadležno povjerenstvo za provedbu lokalnog referenduma dostavlja rješenje DIP-u odmah nakon donošenja radi njegove objave na mrežnoj stanici DIP-a. DIP rješenje o prigovoru objavljuje isti dan, a najkasnije u roku od 24 sata od zaprimanja, uz naznaku vremena objave. Objava rješenja na mrežnoj stanici DIP-a je bitna jer se danom objave na mrežnoj stranici smatra obavljenom i dostava rješenja o prigovoru podnositelju prigovora.

Uz članak 151.

Ovim člankom propisano je pravo na žalbu i način podnošenja žalbe protiv rješenja nadležnog povjerenstva za provedbu lokalnog referenduma. Žalba se podnosi DIP-u putem nadležnog povjerenstva u roku od 48 sati računajući od isteka dana u kojem je dostava pobijanog rješenja obavljena. DIP donosi odluku o žalbi u roku od 48 sati od dana njezina zaprimanja, a ista se objavljuje na mrežnoj stanici DIP-a odmah nakon donošenja. Dostava odluke o žalbi podnositelju žalbe smatra se obavljenom danom javne objave na mrežnoj stranici DIP-a, a uklanja se s mrežnih stranica najkasnije u roku od 120 dana nakon objave konačnih rezultata referenduma.

Uz članak 152.

Članak 152. jedini je članak u Glavi VI. pod nazivom „Troškovi provedbe lokalnog referenduma“. Ovim člankom uređeni su troškovi provedbe lokalnog referenduma: pokriće troškova, raspolaganje sredstvima, pravo na naknadu i utvrđivanje visine naknade članovima povjerenstva za provedbu referenduma i glasačkih odbora. Propisano je da se sredstva za pokriće troškova lokalnog referenduma osiguravaju u proračunu jedinice u kojoj se referendum provodi, a sredstva za provedbu potrebna za izvršenje obveza DIP-a osiguravaju se u državnom proračunu Republike Hrvatske. Sredstvima raspolaže nadležno povjerenstvo za provedbu lokalnog referenduma te određuje način njihova korištenja i provodi nadzor nad korištenjem. Izvješće o visini troškova lokalnog referenduma i načinu korištenja sredstava objavljuje se na mrežnoj stanici lokalne jedinice u kojoj se provodi lokalni referendum, u roku od 60 dana od dana objave konačnih rezultata lokalnog referenduma, a konačno izvješće nakon isplate svih troškova povezanih s provedbom lokalnog referenduma.

Ovim člankom također je propisano pravo na naknadu za rad predsjedniku, potpredsjedniku i članovima povjerenstva za provedbu lokalnog referenduma i glasačkih odbora. Visinu naknade određuje župan, gradonačelnik Grada Zagreba, gradonačelnik ili općinski načelnik odlukom u roku od tri dana od dana stupanja na snagu odluke o raspisivanju lokalnog referenduma.

Uz članak 153.

Ovim člankom definiran je savjetodavni referendum kao oblik pribavljanja mišljenja birača o pitanjima o kojima odlučuju Hrvatski sabor, Vlada ili predstavničko tijelo lokalne jedinice.

Uz članak 154.

Ovim člankom utvrđena su nadležna tijela za raspisivanje savjetodavnog referenduma.

Uz članak 155.

Ovim člankom propisano je da se na savjetodavnom referendumu postavlja savjetodavno pitanje iz nadležnosti tijela koje je referendum raspisalo, u pravilu, u obliku načelnog pitanja. To je sukladno preporuci Venecijanske komisije koja je u Kodeksu istaknula kako je „poželjno da referendumima o načelnim pitanjima ili drugim općenito formuliranim prijedlozima ne budu obvezujući“ (točka III.8.b. Kodeksa).

Uz članak 156.

Ovim člankom propisano je da se na provedbu savjetodavnog referenduma, ovisno o području za koje se raspisuje odgovarajuće primjenjuju odredbe ovog Zakona kojima se uređuje postupak provedbe državnog, odnosno lokalnog referenduma.

Uz članak 157.

Ovim člankom utvrđeno je da na savjetodavnom referendumu imaju pravo davati mišljenje birači koji imaju prebivalište na području za koje je savjetodavni referendum raspisan.

Uz članak 158.

Ovim člankom propisano je da se odluka o raspisivanju savjetodavnog referenduma objavljuje na mrežnoj stranici tijela koje raspisuje referendum, a prema odluci tog tijela i u odgovarajućem službenom glasilu.

Uz članak 159.

Ovim je člankom omogućeno da se isti dan može održati više referenduma. U tom se slučaju propisuje zakonska obveza da se za svaki pojedini referendum tiska posebni glasački listić različite boje. Unatoč toj mogućnosti, ovaj se Zakon uvijek primjenjuje zasebno na svaki pojedini referendum. Drugim riječima, ne mogu se zbog toga što se održavaju isti dan, za dva ili više referenduma organizirati zajednički odbori zagovornika, odnosno protivnika obiju ili više inicijativa, prikupljati jedni potpisi birača, provoditi zajednička referendumska aktivnost, i sl. Neovisno što se pripremaju i održavaju isti dan, uvijek je riječ o odvojenim i zasebnim referendumima. Od opisane pravne situacije treba strogo razlikovati objedinjeni referendum iz članka 41. ovog Zakona.

Uz članak 160.

Ovim člankom uvažavaju se osobitosti djelovanja Hrvatskog sabora te se propisuje opća odredba da rokovi propisani ovim Zakonom za donošenje odluke ili poduzimanje pojedine radnje Hrvatskog sabora ne teku u razdoblju u kojem Hrvatski sabor ne zasjeda. Takvo je rješenje bilo potrebno propisati s obzirom na kratke rokove za donošenje odluka i poduzimanje pojedinih radnji Hrvatskog sabora te duljinu trajanja stanki kad Sabor ne zasjeda.

Istovjetno pravilo ne primjenjuje se na predstavnička tijela lokalnih jedinica jer ona, sukladno zakonu kojim se uređuje lokalna i područna (regionalna) samouprava, održavaju sjednice po potrebi, pa imaju mogućnost sastati se kad god je to potrebno.

Uz članak 161.

Zakon polazi od temeljne postavke da referendumske postupke nije dopušteno provoditi u vrijeme provedbe izbornih postupaka. Ovim se člankom stoga propisuju pravila postupanja u slučaju kada se referendumski postupak vremenski preklapa s izbornim postupkom, pri čemu izborni postupak uvijek ima prednost.

Propisano je da se referendumske aktivnosti te raspisivanje i održavanje državnog referenduma ne započinju i ne provode se od dana stupanja na snagu odluke o raspisivanju izbora za zastupnike u Hrvatski sabor, izbora za članove u Europski parlament, izbora za predsjednika Republike Hrvatske te redovnih lokalnih izbora. Nadalje se propisuje da referendumske aktivnosti te raspisivanje i održavanje lokalnog referenduma ne započinju i ne održavaju se od dana stupanja na snagu odluke o raspisivanju lokalnih izbora u lokalnoj jedinici u kojoj je u tijeku referendumski postupak.

Odredbama stavaka 3. i 4. propisan je rok za nastavak referenduma.

Uz članak 162.

U ovom se članku uređuju pravila postupanja u slučaju kada Ustavni sud poništi ukupne rezultate državnog referenduma, odnosno kada DIP poništi ukupne rezultate lokalnog referenduma. Zakon postavlja pravilo da se u tim slučajevima ponavlja samo postupak glasanja, a ne i sve prethodne radnje koje čine referendumski postupak.

Dan održavanja ponovljenog glasanja na državnom referendumu određuje nadležno tijelo koje je raspisalo referendum, a glasanje se mora ponoviti najkasnije u roku od mjesec dana od dana objave odluke o poništenju ukupnih rezultata referenduma. Za dan održavanja ponovljenog glasanja određuje se nedjelja.

Uz članak 163.

Ovim se člankom propisuje način formalnog okončanja postupka referenduma. Kod državnog referenduma, objavom odluke Ustavnog suda u „Narodnim novinama“ u povodu okončanja postupka nadzora nad ustavnošću i zakonitošću provođenja državnog referenduma cjelokupni postupak državnog referenduma smatra se okončanim. Kod lokalnog referenduma, objavom odluke Državnog izbornog povjerenstva u „Narodnim novinama“ u povodu okončanja postupka pravne zaštite na lokalnom referendumu cjelokupni postupak lokalnog referenduma smatra se okončanim. Obje te odluke imaju pravno značenje jer od njihove objave počinju teći rokovi za provedbu odluke donesene na referendumu.

Uz članak 164.

U ovom se članku propisuju rokovi u kojima nije dopušteno ponovo zatražiti raspisivanje državnog, odnosno lokalnog referenduma o istom predmetu o kojem su se birači već izjasnili na referendumu tako što su odbacili referendumsko pitanje. Ovdje je, dakle, riječ o pravnim posljedicama tzv. neuspjelog referenduma.

Stavak 1. uređuje pravne posljedice neuspjelog državnog referenduma, a polazi od razlikovanja predmeta odlučivanja na referendumu. Prvo, ako su birači na državnom referendumu odbacili referendumsko pitanje koje se odnosilo na prijedlog promjene pojedine odredbe ili pojedinih odredaba Ustava, odnosno na prijedlog dopune Ustava novom odredbom ili novim odredbama, o tim odredbama Ustava nije dopušteno ponovo zatražiti raspisivanje državnog referenduma prije proteka četiri godine od dana održavanja neuspjelog državnog referenduma. Drugo, ako su birači na državnom referendumu odbacili referendumsko pitanje koje se odnosilo na prijedlog izmjene pojedine odredbe ili pojedinih odredaba zakona ili drugog akta, na prijedlog dopune zakona ili drugog akta novom odredbom ili novim odredbama, odnosno na prijedlog novog zakona ili na uređenje kakvog drugog pitanja u skladu s odredbama ovog Zakona, o tim

odredbama, odnosno aktima nije dopušteno ponovo zatražiti raspisivanje državnog referenduma prije proteka tri godine od dana održavanja neuspjelog referenduma. Pri određivanju navedenih rokova uvažena su iskustva drugih zemalja. Tako se, primjerice, neuspjeli talijanski referendum za ukidanje zakona ne može o istoj normi raspisati sljedećih pet godina, dok je u Slovačkoj taj rok tri godine.

Stavak 2. uređuje pravne posljedice neuspjelog lokalnog referenduma. Za neuspjeli lokalni referendum propisan je kraći rok. Ako su birači u određenoj lokalnoj jedinici na lokalnom referendumu odbacili referendumsko pitanje o određenom predmetu, o tom istom predmetu nije dopušteno ponovo zatražiti raspisivanje lokalnog referenduma u toj lokalnoj jedinici prije proteka dvije godine od dana njegova održavanja.

Uz članak 165.

Ovim člankom uređuje se pružanje stručne pomoći javnopravnih tijela za provedbu referenduma te osiguranje prostora i tehničkih uvjeta za provedbu referenduma.

Uz članak 166.

Ovim člankom utvrđeno je da će ministar nadležan za poslove opće uprave u roku od šest mjeseci od dana stupanja na snagu ovog Zakona donijeti pravilnik kojim će propisati sadržaj, način objave podataka, oblik te način vođenja Evidencije referendumskih inicijativa.

Uz članak 167.

Ovim člankom propisano je da će Hrvatski sabor uskladiti Poslovnik s odredbama ovog Zakona u roku od šest mjeseci od dana njegova stupanja na snagu.

Uz članak 168.

Ovim člankom propisano je da će općine i gradovi donijeti odluku o mjestima za prikupljanje potpisa birača u roku od šest mjeseci od dana njegova stupanja na snagu. Također je propisano da će predstavnička tijela lokalnih jedinica uskladiti statute i druge opće akte s odredbama ovog Zakona u roku od šest mjeseci od dana njegova stupanja na snagu.

Uz članak 169.

Ovim člankom propisano je da se odredbe ovog Zakona ne odnose na državne, lokalne i savjetodavne referendume koji su raspisani prije stupanja na snagu ovog Zakona nego se primjenjuje se važeći Zakon o referendumu i drugim oblicima osobnog sudjelovanja u obavljanju državne vlasti i lokalne i područne (regionalne) samouprave.

Uz članak 170.

Ovim člankom propisano je da stupanjem na snagu ovog Zakona prestaje važiti Zakon o referendumu i drugim oblicima osobnog sudjelovanja u obavljanju državne vlasti i lokalne i područne (regionalne) samouprave i članak 24.a Zakona o lokalnoj i područnoj (regionalnoj) samoupravi.

Uz članak 171.

Ovim člankom propisano je stupanje na snagu ovog Zakona. Predviđeno je redovno vakacijsko razdoblje, tako da Zakon stupa na snagu osmog dana od dana objave u „Narodnim novinama“.

PRILOG - Izvješće o provedenom savjetovanju sa zainteresiranom javnošću

OBRAZAC IZVJEŠĆA O PROVEDENOM SAVJETOVANJU SA ZAINTERESIRANOM JAVNOŠĆU	
Naslov dokumenta	Izvešće o provedenom savjetovanju sa zainteresiranom javnošću za Nacrt prijedloga zakona o referendumu
Stvaratelj dokumenta, tijelo koje provodi savjetovanje	Ministarstvo pravosuđa i uprave
Svrha dokumenta	Izveščivanje
Datum dokumenta	18. siječnja 2021.
Verzija dokumenta	1.
Vrsta dokumenta	Izvešće
Naziv nacrt zakona, drugog propisa ili akta	Nacrt prijedloga zakona o referendumu
Jedinstvena oznaka iz Plana donošenja zakona, drugih propisa i akata objavljenog na internetskim stranicama Vlade	75. u Planu zakonodavnih aktivnosti za 2021. godinu
Naziv tijela nadležnog za izradu nacrt	Ministarstvo pravosuđa i uprave
Koji su predstavnici zainteresirane javnosti bili uključeni u postupak izrade odnosno u rad stručne radne skupine za izradu nacrt?	U rad stručne radne skupine za izradu Nacrta su bili uključeni predstavnici Udruge gradova u RH, Hrvatske zajednice županija i Pravnog fakulteta u Zagrebu. Dodatno, zaprimljena su očitovanja te je održan stručni radni sastanak s predstavnicima sindikalnih središnjica (Matica hrvatskih sindikata, Nezavisni hrvatski sindikati, Savez samostalnih sindikata Hrvatske).
Je li nacrt bio objavljen na internetskim stranicama ili na drugi odgovarajući način?	Da.
Ako jest, kada je nacrt objavljen, na kojoj internetskoj stranici i koliko je vremena ostavljeno za savjetovanje? Ako nije, zašto?	4. prosinca 2020. na središnjem portalu e-Savjetovanja i za javno savjetovanje je ostavljeno 30 dana.
Koji su predstavnici zainteresirane javnosti dostavili svoja očitovanja?	Udruge (Glas roditelja za djecu – GROZD, GONG i U ime obitelji), Pučki pravobranitelj, Grad Koprivnica te fizičke osobe.

ANALIZA DOSTAVLJENIH PRIMJEDBI	Detaljna analiza objavljena je u zasebnom dokumentu Analiza dostavljenih primjedbi.
Primjedbe koje su prihvaćene	
Primjedbe koje nisu prihvaćene i obrazloženje razloga za neprihvatanje	
Troškovi provedenog savjetovanja	Za provedbu savjetovanja nisu bila potrebna financijska sredstva.

Izvešće o provedenom savjetovanju - Savjetovanje o Nacrtu prijedloga Zakona o referendumu

Redni broj	Korisnik/Sekcija/Komentar	Odgovor
1	<p>Tihomir Vekić PRIJEDLOG ZAKONA O REFERENDUMU Premda se u uvodu Prijedloga navodi da će se novim zakonom o referendumu osigurati „djelotvorniji utjecaj građana u procesima političkog odlučivanja“ i da će bit referenduma narodne inicijative biti „dodatno zaštićena“, konkretna rješenja u Prijedlogu to ne pokazuju, osobito u predreferendumskom dijelu. Pokretanje „narodne inicijative“ i prikupljanje potpisa je dodatno zakomplicirano i otežano, a nisu riješeni problemi koji su se već kod prijašnjih referenduma pokazali u praksi a to je manipulacija od strane vlasti u njihovom nastojanju da spriječe raspisivanje referenduma. Ukazujem na ove nedostatke: 1. Nedoovoljavanje promatrača pri provjeri potpisa Poznato je da su nedavne referendumske inicijative izigrane od strane vladajućih upravo pri provjeri potpisa, tako što je velik dio potpisa proglašen netočnim i „nečitkim“. Nužnost promatranja provjere potpisa je nažalost i u ovom Prijedlogu potpuno ignorirana. Predlagatelj se na 30 mjesta poziva na Kodeks dobre prakse o referendumima (Venecijanske komisije Vijeća Europe), no ne želi uvažiti njegovu točku II.3.2. koja kaže da „promatračima treba omogućiti da budu nazočni svugdje gdje se odvijaju radnje vezane uz referendum“. Stoga predlažem obavezno ugraditi u Prijedlog Zakona o referendumu da kod provjere potpisa od strane DIP-a smiju prisustvovati kao promatrači predstavnici organizatora narodne inicijative za referendum te ukoliko uoče nepravilnosti kod provjere potpisa mogu uputiti pisani prigovor Visokom upravnom koji se o prigovoru mora očitovati u roku od 7 dana. 2. Zanemarivanje volje birača Predlagatelj u uvodu citira mišljenje Ustavnog suda od 20.10.2010. o tome da manjkavosti važećeg zakona „otvaraju objektivnu mogućnost zanemarivanja odnosno izigravanja navedene volje birača, a time i obezvrjeđivanja temeljnih vrijednosti demokratskog društva...“. Međutim, u Prijedlogu su upravo stvoreni preduvjeti da se volja birača, još više nego u dosadašnjem zakonu, izigra i stavi u drugi plan. Ako potpisnik imalo odstupa od onoga „kako se vodi u službenim evidencijama“ (čl. 28), npr. ako upiše skraćenu verziju svog imena, ili ako koje slovo nije potpuno čitko, ili ako, po novome, ne upiše datum, njegov se potpis proglašava nevažećim, premda je iz upisanih podataka (uključujući i jedinstveni OIB) nedvojbeno da se radi o toj osobi i da je ta osoba svojim potpisom izrazila svoju volju. Kod ručnog upisivanja su uvijek moguće manje pogreške, ali one nikako ne bi smjele biti važnije od jasne volje birača! Ako državne institucije takve male pogreške toleriraju u sudskim presudama koje značajno mijenjaju život pojedinca, zašto tu</p>	<p>Djelomično prihvaćen Odgovarajuće su prihvaćene primjedbe u vezi s: 1. promatranjem postupka provjere potpisa birača 2. odobrenjem jedinica lokalne samouprave za mjesta na kojima će se prikupljati potpisi 3. pripremom potpisnih lista za predaju 4. osim toga, preispitane su i preformulirane odredbe kojima se uređuje utvrđivanje broja pravovaljanih potpisa birača. Za obrazloženje gore navedenoga kao i odgovore na druge Vaše komentare, upućujemo na odgovore uz komentar Glasa roditelja za djecu – GROZD (pod rednim brojem 30) te odgovore uz Vaše komentare uz pojedine odredbe u nastavku, a koji se u bitnome ponavljaju.</p>

toleranciju ne pokazuju kod jasne volje birača za referendum? Upozoravamo i na dvostruke kriterije u pitanju provjere potpisa: primjerice kod skupljanja potpisa za kandidacijske liste potpisi se ne provjeravaju prema takvim formalističkim zahtjevima. Predlažem u Prijedlogu zakona o referendumu čl. 28 stavak (3) izostaviti točku 3. „datum upisivanja podataka u potpisnu listu“, tako da točka 4. postane točka 3. Nadalje, predlažem da u stavku (5) se izostavi zadnji dio tog stavka „te ako datum nije obuhvaćen razdobljem prikupljanja potpisa.“

Obrazloženje ovog prijedloga: Zahtijevanje od strane građana koji daju svoj potpis za referendumsku inicijativu da unose podatak o datumu potpisa je irelevantan s obzirom na jasne zakonske rokove o prikupljanju potpisa te samo stvara dodatnu mogućnost ne namjerne pogreške prilikom upisa što bi stvorilo formalnu osnovu za proglašenje takvog potpisa nevažećim i tako umanjilo značaj jasno izražene volje dotičnog građanina.

3. Nepostojanje mogućnosti elektroničkog potpisivanja podrške referendumske inicijativi Današnje vrijeme Vlada RH voli nazivati elektroničkim vremenom te isticati važne mogućnosti koje svaki državljanin može koristiti preko usluge e-Građani. Stoga predlažemo da svaki hrvatski građanin ima izbor kako će potpisati podršku referendumske inicijativi, fizički ili preko servisa e-Građani. Taj će način pridonijeti postizanju cilja da svaki državljanin ima jednaku mogućnost potpisati podršku referendumske inicijativi i da referendumska inicijativa ima mogućnost ponuditi davanje podrške svakom hrvatskom državljaninu, a ujedno će se proširiti mogućnost za skupljanje potpisa i onda kad se ljudi, bilo zbog lošeg vremena bilo iz drugih razloga, više zadržavaju u zatvorenim prostorima. Ovo je jedan od najvećih nedostataka Prijedloga zakona o referendumu. Stoga predlažem da se u prijedlog zakona o referendumu obavezno ugradi mogućnost elektroničkog potpisivanja referendumske inicijative. Tu onda nema mogućnosti za formalne pogreške prilikom upisivanja npr. OIB-a ili nečitkog potpisa.

4. Prag previsok i podložan interpretacijama Ovaj Prijedlog uopće ne donosi ključnu promjenu zbog koje se između ostalog i očekivao novi zakon, a to je da bitno smanji broj potrebnih potpisa s dosadašnjih previsokih 10% od ukupnog broja birača, što ga čini jednim od najrestriktivnijih u Europi i svijetu. Osim toga, svjedočili smo brojnim manipulacijama i različitim pristranim interpretacijama koliko je to 10% tj. koliko zapravo birača ima. Stoga predlažemo da se minimalni broj potpisa ne veže uz postotak već uz apsolutni broj birača, ne veći od 100.000. Ako se već ovaj Prijedlog u mnogim stvarima ugleda na švicarsko zakonodavstvo i praksu, neka onda uzme u obzir i njihov broj potpisa i rok prikupljanja: u Švicarskoj (koja ima 7,3 mil. stanovnika) treba za referendum prikupiti 50.000 potpisa unutar 100 dana! 5. Prekratak rok za pripremu potpisa za predaju Premda je rok skupljanja potpisa produljen s dva tjedna na 30 dana, određen je rok od svega pet dana unutar kojeg je, nakon prikupljanja potpisa, potrebno skupiti sve materijale iz cijele Hrvatske i pripremiti ih za predaju Saboru, što je tehnički nemoguće. Priprema kutija s potpisima sada je, naime, dodatno

otežana time što treba priložiti evidenciju koliko se točno potpisnih lista nalazi u pojedinoj kutiji i na kojim su se sve lokacijama liste iz te kutije skupljale (čl. 29). Svaka pak potpisna lista treba imati upisanu lokaciju i adresu prikupljanja te podatke o volonterima (čl. 27). Sve predviđene poslove pripreme materijala za predaju obavljaju volonteri, u svoje slobodno vrijeme, uz svoje ostale privatne i poslovne obaveze, a ne četa državnih službenika kojima je to plaćeno. Uostalom, državnim je službama za slične poslove u dosadašnjim referendumskim inicijativama trebalo značajno više vremena. Skupljanje potpisnih lista iz cijele Hrvatske vrlo je skupo (troškovi pošte i dostave) i zahtjevno pa organizator ne može tražiti od volontera da tijekom prikupljanja potpisa u više navrata šalju potpisne liste, već se sve to obavlja nakon prikupljanja potpisa. Stoga predlažem rok od 30 dana za prikupljanje potpisa i nakon toga 15 dana za pripremu potpisnih lista za predaju. Nameće se i pitanje odgovornosti organizacijskog odbora i pojedinaca (volontera). U uvodu Prijedloga navodi se da se „u cijelosti napušta postojeće neprikladno zakonsko rješenje da 'organizacijski odbor provjerava je li izjašnjavanje provedeno u skladu sa zakonom', dok se u samom zakonu od organizacijskog odbora traži detaljna evidencija i provjera ispravnosti prikupljanja potpisa na terenu (čl. 29). Također se volonterima na štandu, time što se trebaju potpisati na svaki potpisni list, imputira odgovornost za ono što je upisano na taj list (čl. 27), što je neprihvatljivo. 6. Nepostojanje pravne zaštite za vrijeme prikupljanja potpisa Referendumske inicijative ovim Prijedlogom nisu, kao ni do sada, zaštićene od samovolje lokalnih dužnosnika, kao što je recimo bio slučaj 2018. s inicijativom „Istina o Istanbulske“ kojoj je gradonačelnik zabranio skupljanje potpisa u Rijeci. U uvodnom dijelu se, doduše, kaže da je „u cijelosti uvaženo“ stajalište Ustavnog suda (iz odgovora upravo toj inicijativi od 5.6.2018.) da birači „moraju uživati dostatnu i djelotvornu pravnu zaštitu od nezakonitog postupanja tijela državne vlasti ili tijela vlasti lokalne i područne (regionalne) samouprave, usmjerene na onemogućavanje ili otežavanje provođenja inicijative“. U uvodu se najavljuje da se „djelotvorna sudska zaštita“ povjerava Visokom upravnom sudu, no jedina točka u samom zakonu u kojoj se spominje mogućnost tužbe Visokom upravnom sudu je ona koja se odnosi na fazu kad već DIP utvrdi da nije prikupljen potrebn broj potpisa (čl. 34), a ne na fazu prikupljanja potpisa! Također je i nadzor Ustavnog suda predviđen tek od trenutka predaje potpisa Saboru (čl. 97). Za nepravilnosti tijekom prikupljanja potpisa predviđena je jedino mogućnost prigovora Državnom izbornom povjerenstvu koje bi trebalo donijeti rješenje o tom prigovoru (čl. 99). I tu priča staje, jer iduća točka (čl. 100) se već odnosi na nepravilnosti kod provedbe referenduma. Pravne zaštite kod prikupljanja potpisa u ovom Prijedlogu, dakle – nema. Budući da očito ne postoje učinkoviti zakonski mehanizmi protiv samovolje lokalnih „šerifa“, predlažem da država bude ta koja će izdati opću uputu tj. dozvolu za prikupljanje potpisa na svim javnim površinama u Republici Hrvatskoj.

Također, zakonom je potrebno odrediti rok od npr. 24 sata u kojem tijelo koje će provoditi „djelotvornu sudsku zaštitu“ mora donijeti pravomoćni pravorijek, kako se ne bi dogodilo kao nebrojeno puta dosad da referendumske inicijative tijekom skupljanja potpisa podnose tužbe različitim sudovima protiv mnogobrojnih protupravnih opstruiranja skupljanja potpisa, a ti sudovi donose presude nekoliko mjeseci nakon roka za skupljanje potpisa, pri čemu te presude gube bilo kakav smisao i nemaju nikakav učinak jer je rok za skupljanje potpisa već davno prošao. 7. Širok manipulativni prostor izbjegavanja referenduma Za slučaj da inicijativa i uspije prikupiti i potvrditi dovoljan broj potpisa, Predlagatelj je osigurao širok prostor za izbjegavanje raspisivanja samog referenduma (čl. 35). Hrvatski sabor, naime, može tek tada zatražiti od Ustavnog suda da ispita ustavnost referenduskog pitanja te u slučaju negativnog odgovora odbaciti referendum (čl. 36). Pitanje je zašto Ustavni sud to ne bi mogao ispitati ranije, prije početka prikupljanja potpisa? Određeno je, doduše, da referendumsko pitanje treba biti potvrđeno prije početka prikupljanja potpisa, ali ne od strane Ustavnog suda već Državnog izbornog povjerenstva (čl. 23). Neprihvatljivo je da bi DIP tako mogao uvjetovati inicijativi kako bi „formalnopravno“ trebalo izgledati pitanje, a nije niti nadležan za odlučivanje je li neko pitanje u skladu s Ustavom i ostalim zakonima ili nije. Stoga predlažem da se članak 36. Prijedloga zakona o referendumu promijeni na način da Hrvatski sabor može tražiti od Ustavnog suda provjeru ustavnosti referenduskom pitanja prije početka prikupljanja potpisa podrške referendumske inicijative a Ustavni sud se mora očitovati o referenduskom pitanju najmanje 7 dana prije početka prikupljanja potpisa, a ne nakon što su potpisi već prikupljeni. Nadalje, Sabor može pokrenuti tzv. postupak donošenja izravnog i/ili neizravnog protuprijedloga u odnosu na prijedlog inicijative (čl. 37). Sam Predlagatelj priznaje da je to iznimno „složen i dugotrajan postupak“, do sada nepoznat u hrvatskoj parlamentarnoj praksi (str. 89/90). To možda funkcionira u zemljama s naprednom demokracijom (npr. u Švicarskoj od koje je i preuzet ovaj koncept), no iskustva u Hrvatskoj su pokazala da tu možemo očekivati razne manipulacije, pritiske i igru moći od strane vlasti u odnosu na inicijativu – i na pravnom području, i primjerice u medijskom prostoru. Stoga predlažem da se ovi napredni koncepti uvedu u Hrvatsku tek nakon što se počnu u praksi poštivati osnovni demokratski principi vezani uz referendum. Dakle predlažem da se u Prijedlogu zakona o referendumu izostave sljedeća poglavlja: 11. Protuprijedlozi Hrvatskog sabora 12. Neizravni protuprijedlog Hrvatskog sabora 13. Izravni protuprijedlog Hrvatskog sabora 14. Neprihvatanje protuprijedloga Hrvatskog sabora 15. Očitovanja nadležnih tijela o referenduskom pitanju
Obrazloženje: Navedena poglavlja proturječe samoj biti i duhu referenduma koji su zajamčeni Ustavom RH kao mogućnosti izravne demokracije, dakle bez utjecaja aktualne vlasti na volju građana koji mogu slobodno odlučivati jesu li za ili protiv referenduskog pitanja. 7. Nedorečenost koncepta zagovornika i protivnika

inicijative Slično vrijedi i za uvođenje koncepta u kojem bi se temom referenduma u javnosti i medijima mogle baviti (jedino) skupine „zagovornika“ i „protivnika“ referendumske inicijative registrirane u DIP-u (čl. 47, 48, 49). Nije jasno bi li neke druge grupe i pojedinci koji nisu evidentirani u DIP-u imali pravo na izražavanje svog mišljenja u javnosti. Ako ne, to je onda kršenje slobode govora. Ako da, čemu onda evidencija? Prema Prijedlogu, svi sudionici referendumske aktivnosti trebali bi imati jednako pravo na medijski prostor, a mediji bi trebali „jamčiti novinarsku neovisnost“ (čl. 53). Nije rečeno na koji način će to biti zajamčeno i kakve su sankcije ako se to ne dogodi? Jasno je da „zagovornici“ i „protivnici“ referendumske inicijative trebaju, prije samog referenduma, imati jednak tretman u medijima i dobro je da se takva odredba uvrsti u zakon. Međutim, stvaranje zakonske forme „protivnika“ referendumske inicijative već u vrijeme skupljanja potpisa stavlja zagovornike u nepovoljniji položaj jer oni u to vrijeme, osim medijskog zagovaranja svojih stavova, trebaju i skupljati potpise, što protivnici referendumske inicijative ne trebaju.

2 Udruga U ime obitelji

PRIJEDLOG ZAKONA O REFERENDUMU

Kako bi se ojačalo ustavno pravo građana na pokretanje narodnih referendumskih inicijativa, kao i ustavno pravo na izjašnjavanje u narodnoj referendumske inicijativi, koja su sadržana u čl. 87.3. Ustava Republike Hrvatske, udruga U ime obitelji predlaže da novi Zakon o referendumu olakša građanima (Organizacijskom odboru) iniciranje i provedbu narodne referendumske inicijative te joj u odnosu na sadašnji Zakon omogući veći stupanj pravne zaštite od arbitrarnosti i opstrukcija od strane vlasti, kao što je to bio slučaj u svim referenduskim inicijativama od 2013. S obzirom na to da je nadležno ministarstvo provodilo ovu javnu raspravu u vrijeme blagdana i završetka godine, u nastavku donosimo samo neke od ključnih primjedbi na Nacrt prijedloga Zakona o referendumu. Nacrt prijedloga Zakona o referendumu (dalje: Nacrt) treba osloboditi od nepotrebne administracije i procedura koje su propisane za Organizacijski odbor, koje nemaju posebnu svrhu, a kojima se otežava organizaciju i iniciranje narodnih referendumske inicijative. Ključni procedure koje treba regulirati za Organizacijski odbor su: - registracija Organizacijskog odbora, - donošenje odluke o pokretanju narodne referendumske inicijative od strane Organizacijskog odbora, - korištenje javnih površina za prikupljanje potpisa - predaju zahtjeva i potpisa birača za raspisivanje referenduma Hrvatskom saboru - promatranje provjere broja i vjerodostojnosti potpisa od strane Organizacijskog odbora U Nacrtu također treba odrediti veću pravnu zaštitu Organizacijskog odbora i cijelog referenduskog postupka, što uključuje: - Propisati da se ovim zakonom razrađuje ustavno pravo građana na pokretanje narodnih referendumske inicijative, kao i ustavno pravo građana na izjašnjavanje u narodnoj referendumske inicijativi - Propisati da se na sve postupke u Nacrtu podredno primjenjuje Zakon o općem upravnom postupku te da DIP/nadležno ministarstvo/Sabor

Djelomično prihvaćen

S obzirom na opseg komentara, bilo bi pogodnije za javnu raspravu da ste komentare na pojedine članke stavljali uz te članke. Na ovaj način je teško pratiti i povezivati sadržaj komentara s odgovorom. 1. Komentar „treba osloboditi od nepotrebne administracije i procedura koje su propisane za Organizacijski odbor, koje nemaju posebnu svrhu, a kojima se otežava organizaciju i iniciranje narodnih referendumske inicijative.“ nije argumentiran niti su dani prijedlozi, uz relevantne zakonske odredbe, drukčijeg načina uređenja pa nije jasno na što se točno misli. 2. Člankom 1. Prijedloga zakona je propisano da se ovim zakonom uređuje pokretanje, raspisivanje i provedba referenduma, i to obuhvaća sve referendume neovisno o inicijatoru. Dodatno, odredbe o referendumu narodne inicijative su izdvojene u zasebnu glavu drugog dijela zakona. 3. Zakon o općem upravnom (ZUP) je opći postupovni zakon pa je nepotrebno isticati da se na upravne postupke primjenjuje ZUP. 4. Nije jasan prijedlog koji se tiče zaštite potpisa birača i potpisnih listova. Svaki voditelj obrade osobnih podataka u određenoj fazi referenduskog postupka dužan je poduzeti potrebne mjere zaštite osobnih podataka od slučajnog ili nezakonitog uništenja ili slučajnog gubitka, izmjene te neovlaštenog otkrivanja ili pristupa. 5. U određenim slučajevima posebno razrađenim i utvrđenim Zakonom propisan je prestanak inicijative. 6. Nije jasno iz čega se zaključuje da narodna inicijativa prema Prijedlogu zakona ne uživa pravnu zaštitu već od podnošenja zahtjeva za upis u Evidenciju. Da zaštita postoji proizlazi iz odredbi Prijedloga zakona i nije potrebno dodatno naglašavati. 7. Ocjenjujemo da nije potrebno izraditi zakonski pojmovnik u ovome Zakonu kao što, uostalom, postoje brojni zakoni u hrvatskom pravnom poretku koji nemaju pojmovnik. Zakon sadrži niz pravnih pojmova čije je značenje već otprije poznato ili je poznato iz drugih zakona poput, primjerice, pojma „birač“. Što se tiče skraćivanja pojedinih pojmova ili sklopova riječi u tekstu zakona,

svoje odluke u odnosu na Organizacijski odbor/narodnu referendumsku inicijativu donosi u obliku rješenja kako bi glede istih bilo moguće ulaganje pravnih lijekova - Zaštititi svaki potpis birača i ispunjeni potpisni list/knjigu tako da se propiše da imaju isti pravni status kao i glasački listić, jer se potpisom označava i izražava volja birača - Onemogućiti da se narodna referendumska inicijativa, nakon što je registrirana, može izbrisati iz sustava jednostranom odlukom DIP-a, već da je to moguće jedino ili sudskom odlukom (po istim kriterijima koji vrijede za udruge/političke stranke), ili ako se rješenjem ili sudskom odlukom utvrdi da nije prikupljeno dovoljno potpisa, ili po održavanju referenduma. - U svrhu zaštite referenduskog postupka treba propisati da referendumski postupak počinje danom upisa, odnosno registracije narodne referendumske inicijative u evidenciju DIP-a, kako bi postupak prije, za vrijeme i nakon prikupljanja potpisa uživao jednaku pravnu zaštitu kao i postupak nakon što je referendum raspisan, što do sada nije bio slučaj. Kako ne bi bilo arbitrarnih tumačenja Zakona o referendumu, na početku Nacrta treba dodati dio s definicijama svih ključnih pojmova (poput: narodna referendumska inicijativa, organizacijski odbor, birač, potpis, valjani potpis, nevaljani potpis, potpisno mjesto, itd.). Nacrt prijedloga Zakona favorizira protivnike narodne referendumske inicijative, time što protureferendumski odbor koji nema nikakav legitimitet prikupljenih potpisa suprotstavlja organizacijskom odboru koji je prikupio barem 10 posto potpisa od ukupnog broja birača, te daje slobodnu ruku različitim razinama vlasti da sudjeluje u protureferendumske kampanji uz protureferendumski odbor, čime suprotstavlja vlast narodu, što je pogrešan koncept. Kodeks dobre prakse Venecijanske komisije o referendumima navodi da "javne vlasti (nacionalne, regionalne, lokalne) ne smiju utjecati na rezultat glasovanja kroz prekomjernu, jednosmjernu kampanju" (III. 1. b.), što treba propisati i ovim Zakonom. Registracija narodne referendumske inicijative - Potrebno je odrediti da Organizacijski odbor stječe pravnu osobnost upisom u Evidenciju DIP-a - Organizacijski odbor mogu osnovati minimalno 3 osobe, kao što mogu i udruge, a ne minimalno 5 osoba po sadašnjem Nacrtu - Omogućiti da se zahtjev za raspisivanjem referenduma može sastojati od više od samo dva pitanja, s obzirom na to da takvo ograničenje ne daje Venecijanska komisija u Kodeksu dobre prakse o referendumima - Brisati dio čl. 20. 3. koji ograničava narodnu referendumsku inicijativu da si sama odredi naziv inicijative (što otvara prostor zloupotrebama) - U čl. 23. propisati rok DIP-u za odlučivanje o registraciji narodne referendumske inicijative u redovnom postupku Pokretanje narodne referendumske inicijative - Rok za prikupljanje potpisa treba biti 30 dana, a rok za predaju potpisa Saboru treba odrediti na 14 dana (nije moguće ni realno da volonteri sve potpisne liste objedine s različitih potpisnih mjesta, dostave u Zagreb, prebroje, vrte u kutije i dostave Saboru u samo pet dana - taj posao rade volonteri u slobodnom vremenu, a ne državni službenici na plaći i u radnom

to je napravljeno u skladu s čl. 10. Jedinostvenih metodološko- nomotehničkih pravila za izradu akata koje donosi Hrvatski sabor. Međutim, takvo skraćivanje služi skraćivanju i pojednostavljanju zakonskog teksta, a ne definiranju nekih pojmova u ovom Zakonu. 8. I bez uređenja protureferenduskog odbora činjenica je da se organizirane skupine protivnika narodne inicijative mogu pojaviti i iznositi stavove suprotne onima koje zastupa narodna inicijativa. Na ovaj način se nastoji urediti njihovo djelovanje i financiranje radi transparentnosti. 9. Što se tiče sudjelovanja „javne vlasti“ u referendumske kampanji, to je pitanje već uređeno odredbama posebnog zakona kojim su propisana pravila o financiranju referendumske inicijative. 10. Nije dostatno obrazloženo traženje propisivanja pravne osobnosti za ad hoc organizaciju osnovanu s jednim kratkoročnim ciljem. 11. Kod propisivanja minimalnog broja članova organizacijskog odbora vodilo se idejom da će veći broj članova omogućiti da se osigura sudjelovanje članova iz više različitih dijelova Republike Hrvatske. Primjerice Uredba o europskoj građanskoj inicijativi vezano uz organiziranu strukturu za pokretanje i vođenje propisuje „Ta bi struktura trebala imati oblik skupine organizatora sastavljene od fizičkih osoba s boravištem u najmanje sedam različitih država članica kako bi se potaknulo javljanje pitanja relevantnih na razini Unije te kako bi se potaknulo promišljanje o tim pitanjima.“ 12. Što se tiče broja alternativnih pitanja smatra se da je predloženo rješenje optimalno. Veći broj pitanja bi mogao dovesti glasače u zabunu i otežati glasovanje s obzirom na uvjete pod kojima se provodi glasovanje (redovi, žurba i sl.). 13. Člankom 20. stavkom 3. nije propisano da narodna inicijativa ne može sama odrediti naziv nego da naziv ne smije navoditi na zaključke ili stvarati dojmove koji ne odražavaju ciljeve referendumske inicijative. Nije jasno zašto bi se to smatralo zloupotrebom, upravo suprotno, propisano je da naziv inicijative mora biti povezan s njezinim ciljem. 14. U odnosu na primjedbe koje se tiču članka 23., uvodno je rečeno da ako pojedina pitanja upravnog postupka nisu posebno uređena da se primjenjuje ZUP. 15. Primjedba koja se tiče duljine roka za obavljanje radnji vezanih uz pripremu potpisnih lista za predaju je prihvaćena u izmijenjenom obliku te je rok odgovarajuće produžen na deset dana. Izričaj „izjašnjavanje birača o potrebi da se zatraži raspisivanje referenduma“ se ne koristi da bi se birače pogrešno informiralo jer se u nastavku posebno ističe maksimalno trajanje razdoblja za prikupljanje potpisa birača. 16. Nije dostatno obrazložen zahtjev da se najkasnije 8 dana prije početka prikupljanja potpisa objavljuje potreban broj birača koji mogu predložiti raspisivanje državnog referenduma. Odredba na koju se pozivate uređuje zaključivanje popisa birača prije dana određenog za održavanje izbora odnosno referenduma, a što nije ista pravna situacija. Dosad se to sukladno odluci Ustavnog suda objavljivalo na referentni dan pa nije predstavljalo problem. 17. Postoji suglasnost o tome da prikupljanje potpisa mora biti jasno i detaljno uređeno kako bi se spriječili dosad uočeni problemi u praksi. U tom smislu, a slijedom zaprimljenih primjedbi članak 26. ponovo se razmotrio. Članak se dopunio

vremenu). - Razdoblje za prikupljanje potpisa i razdoblje za predaju potpisa Saboru ne mogu se skupno nazivati "izjašnjavanjem birača", već ih treba razdvojiti, propisati svako zasebno - izjašnjavanje birača se može odnositi jedino na razdoblje kada birači mogu dati potpis za raspisivanje referendumu, a ne i na razdoblje pripreme predaje potpisa Saboru, kada ne mogu dati potpis. U protivnom se biračima daje pogrešna informacija o trajanju vremena za izjašnjavanje. - Treba omogućiti dodatnih 7 dana za predaju potpisa Saboru za svaki dodatni zahtjev za raspisivanjem referendumu koji narodna referendumska inicijativa predaje (kao što prema čl. 33.2. DIP ima dodatnih 30 dana za provjeru broja i vjerodostojnosti potpisa). - Propisati da Ministarstvo treba najkasnije 8 dana prije početka prikupljanja potpisa objaviti koliko je potpisa potrebno prikupiti, odnosno koliko je 10 posto od ukupnog broja birača (najkasnije 8 dana prije je rok za zaključavanje Registra birača prije referendumu ili izbora iz Zakona o registru birača, čl. 49. 1., pa se zato predlaže i u ovom slučaju) Provedba narodne referendumske inicijative - Potrebno je odrediti da se potpisi mogu prikupljati na bilo kojem mjestu na području Republike Hrvatske, kao što je to u Zakonu o izborima zastupnika u Hrvatski sabor, Zakonu o lokalnim izborima, Zakonu o izboru Predsjednika Republike Hrvatske i Zakonu o izboru članova u Europski parlament iz Republike Hrvatske te putem aplikacije e-građani (nema razloga zašto bi prikupljanje potpisa za kandidiranje državnih i lokalnih dužnosnika bilo moguće na bilo kojem mjestu, a za narodnu referendumsku inicijativu samo na javnim mjestima koje odredi lokalna samouprava). - U odredbu o odobravanju korištenja mjesta na javnim površinama za prikupljanje potpisa od strane lokalne samouprave treba istaknuti da se u svrhu odobrenja donosi rješenje te u tekstu Nacrta treba navesti dio iz obrazloženja ovog Nacrta da "zahtjev smije biti odbijen samo u posebnim slučajevima predviđenima zakonom na temelju prevladavajućeg javnog interesa i u skladu s načelima razmjernosti i jednakosti", kao što stoji u III.4.d i § 37. obrazloženja Kodeksa dobre prakse o referendumima. - Odrediti da se potpisni listovi s propisanog obrasca mogu uvezivati (što olakšava transport i štiti od oštećenja) - Brisati sljedeće nepotrebne procedure: -- da lokalna samouprava određuje mjesta gdje se potpisi smiju prikupljati - to se ne radi ni za jednu vrstu izbora i otvara prostor zloupotrebama i opstrukcijama od strane vlasti -- da se volonteri trebaju potpisivati na liste i navoditi naznaku raspona rednih brojeva potpisa koje je pojedini volonter nadgledao - to se ne radi ni za jednu vrstu izbora i otvara prostora zloupotrebama od strane vlasti, a nije ni izvedivo zbog česte promjene volontera na potpisnom mjestu i broja ljudi koji se istovremeno potpisuju. -- da se na svaki potpisni list treba upisati lokacija - to se ne radi ni za jednu vrstu izbora i nema posebnu svrhu, osim što volonterima na potpisnom mjestu stvara dodatan posao -- da svako potpisno mjesto treba imati cijelo obrazloženje zahtjeva za referendum, već ostaviti da treba imati sažetak obrazloženja i uputu da se cijelo obrazloženje može pročitati na mrežnoj stranici (provedba ove odredbe iziskuje da svako potpisno

pozitivnom presumpcijom o izdanom odobrenju u slučaju da nadležno tijelo lokalne jedinice ne izda odobrenje u roku. Time bi se na djelotvoran način, primjenom pozitivne zakonske presumpcije, osiguralo pravo organizacijskog odbora na zatražena mjesta i lokacije, sve u okviru općeg akta (odluke) predstavničkog tijela jedinice lokalne samouprave o mjestima za prikupljanje potpisa birača na referendumima. Na kraju treba reći i sljedeće: blanketno zakonsko dopuštenje da se potpisi prikupljaju bilo gdje na javnim površinama moglo bi izazvati probleme u praksi. Uzmite za primjer da se u nekom gradu održava manifestacija ili sajam i da je javna površina dana za korištenje radi izlaganja i kad se izlagač pojavi na danom mjestu, na istom mjestu je već postavljen štand za prikupljanje potpisa bez ikakve prethodne najave ili odobrenja, izravnim pozivom na Zakon o referendumu. Ili, kako osigurati javni red i mir u situaciji istovremenog prikupljanja potpisa za više referendumskih inicijativa, itd. Stoga smatramo da su prethodno navedene izmjene i dopune članka 26. optimalno rješenje. 18. Vežano uz način popunjavanja obrasca, nema potrebe normirati detalje koje će DIP propisati obvezatnim uputama. 19. Vežano uz upis podataka o osobama koje su prikupljale potpise birača, odredbe će se dodatno razmotriti, a vodeći računa o transparentnosti tog tijela referenduskog postupka. 20. Prihvaća se. Primjedba vezana uz dostupnost obrazloženja će se razmotriti i odredba odgovarajuće izmijeniti na način da se propiše obveza da svako mjesto mora imati sažetak obrazloženja. 21. Iskustvo je pokazalo da je datum potrebno upisati jer se time olakšava provjera pravodobnosti upisanih osobnih podataka. Na organizacijskom odboru je zadaća osposobljavanja osoba koje prikupljaju potpise da pouče birače-potpisnike o tome na što trebaju paziti prilikom upisivanja podataka, odnosno da brzim pregledom prekontroliraju upisane podatke na licu mjesta. 22. Nejasno je zbog čega se pretpostavlja da će DIP, koji je neovisno državno tijelo s dugogodišnjim iskustvom provedbe izbora, zloupotrebjavati ovlast za donošenje obvezatnih uputa. Jednako tako nije jasno zbog čega bi stvaranje ujednačene prakse od strane neovisnog tijela imalo štetne posljedice na referenduskim praksu. 23. Nejasna je svrha objave obrasca za prikupljanje potpisa najkasnije čak 30 dana prije početka prikupljanja potpisa. 24. Način popunjavanja obrasca potpisne liste propisat će se obvezatnom uputom DIP-a. 25. Nadležnost Ustavnog suda na predloženi način ne može se propisivati ovim Zakonom. 26. U demokratskom je duhu da biračima bude poznato stajalište njihovih na demokratskim izborima izabranih predstavnika o određenom pitanju. Takvo ograničenje ujedno bi predstavljalo znatno ograničenje prava na slobodu govora koje bi se primjenjivalo na vrlo širok krug osoba. 27. Vežano uz formaliziranje odbora protivnika referendumske inicijative ističe se da sloboda javnog izražavanja osobnog mišljenja o referenduskom pitanju, bilo zasebno ili u skupini s drugim ljudima nije dovedena u pitanje. Naravno da je isto moguće i dopušteno. U članku 4. Prijedloga zakona jasno je propisano: „Jamči se sloboda izjašnjavanja o referenduskom pitanju.“ Prijedlog zakona time se ne bavi jer je to

mjesto ima isprintano više primjeraka obrazloženja koje ima više desetaka stranica kako bi isto moglo biti dostupno "svakom biraču", što je uz sve ostale organizacijske poslove prevelik financijski i administrativni teret) - S potpisne liste treba izbaciti rubriku za datum (osim što produljuje vrijeme upisivanja birača, ne služi nikakvoj posebnoj svrsi). - Brisati da DIP donosi obavezne upute o prikupljanju potpisa (osim što otvara prostor zloupotrebama od strane DIP-a, nema svrhe da DIP određuje Organizacijskom odboru kako će prikupljati potpise ili da dodaje neke upute koje već nisu u Zakonu) - Propisati da DIP najkasnije 30 dana prije izjašnjavanja birača treba objaviti obrazac potpisnih listi na svojim stranicama Odrediti da se kod pogrešnog unosa križa cijeli red i ponovno unose podaci (da se onemogući tumačenje da je nešto naknadno upisivano) - Odrediti mogućnost da Organizacijski odbor može pokrenuti postupak ocjene ustavnosti referendumskog pitanja prije početka prikupljanja potpisa te da je obavezan provesti izjašnjavanje ako USUD odluči pozitivno, a u protivnom plaća globu, sudske troškove i sl. - Propisati da javna vlast ne može davati mišljenja o narodnoj referendumskoj inicijativi za vrijeme prikupljanja potpisa (propisati neku vrstu "šutnje" kao izborne šutnje), ne smije zagovarati niti obeshrabrivati prikupljanje, već se mogu očitovati jedino ako se prikupi dovoljan broj potpisa u obliku koje predlaže Kodeks dobre prakse o referendumima Venecijanske komisije. - Brisati dio o formaliziranju protureferendumskog odbora - svatko je slobodan zauzeti stajalište za ili protiv bez potrebe da ga nekako prije formalizira. Osim toga, formaliziranje jedinstvenog protureferendumskog odbora šteti slobodi izražavanja i mišljenja kada o jednoj temi postoji više različitih mišljenja. Također, određenoj grupi birača se arbitrarno i bez legitimiteta daje značaj i prostor kao i organizacijskom odboru, iako nemaju legitimitet prikupljenih potpisa. Prema švicarskom zakonu, protureferendumski odbor treba skupiti 50 posto od broja potpisa koje treba prikupiti organizacijski odbor da ima legitimitet nastupati kao protureferendumski odbor. - Odrediti minimalan broj štandova za prikupljanje potpisa koji lokalna samouprava treba besplatno ustupiti Organizacijskom odboru za prikupljanje potpisa, odnosno odrediti broj štandova na određeni broj stanovnika. Predaja potpisa Saboru: - Brisati da prilikom primopredaje u Saboru treba prilagati evidenciju o tome gdje su pojedine potpisne knjige prikupljane (osim što nema svrhu, ne primjenjuje se kod prikupljanja potpisa za kandidaturu za lokalne, parlamentarne, predsjedničke i europske izbore te stvara ogroman teret na organizacijski odbor i volontere da vode evidenciju o mjestima gdje je svaki od potpisnih listova ispunjen - to znači da ako svaki potpisni list ima 10 redova za potpisivanje i za dovoljan broj potpisa treba u Sabor donijeti (barem) ispunjenih oko 37.000 listova, Organizacijski odbor treba voditi i u Sabor donijeti i evidenciju o tome na kojim mjestima su birači ispunili 37.000 listova?! Zašto bi država uopće trebala te podatke? Zar će neki državni službenici zaista analizirati tu golemu količinu podataka i koja je korist od te analize? -

sfera osobne slobode pojedinaca. Suprotno tome, Prijedlogom zakona uređuje se organizirana i registrirana kampanja usmjerena „za“ i „protiv“ referendumskog pitanja koju prati i zakonom uređeni pravni režim. Samo se te registrirane skupine zagovornika i protivnika referendumске inicijative smatraju sudionicima referenduma u pravnom smislu. One se dovode u jednak zakonski položaj u pitanjima: 1) financiranja, 2) medijskog praćenja, 3) prava na promatranje postupka provjere pravovaljanosti potpisa birača, 4) prava na promatrače i 5) prava na korištenje sredstvima pravne zaštite. 28. Prijedlog da se mjesta za prikupljanje potpisa daju bez naknade će se razmotriti u kontekstu zakona kojim se uređuje financiranje referenduma i slijedom toga odgovarajuće urediti. će se davanje mjesta za prikupljanje potpisa bez naknade. 29. Prihvaća se, na potpisnom listu i dalje ostaje obveza upisa mjesta prikupljanja potpisa, ali uz predaju lista ne treba dodatno uz pojedinu kutiju prilagati i popis mjesta na kojima su se prikupljali potpisi koji su njezin sadržaj. 30. Prihvaća se, prebrojit će se svi potpisni listovi. 31. Komentar koji se odnosi na promatranje je prihvaćen u izmijenjenom obliku te je dodana nova odredba koja glasi kojom je propisano da postupku provjere točnosti i potpunosti podataka o potpisnicima upisanih u potpisne liste imaju pravo prisustvovati predstavnik organizacijskog odbora i predstavnik odbora protivnika narodne inicijative ili osobe koje oni opunomoće. 32. Nije obrazložena potreba skeniranja potpisnih lista. 33. Utvrđen je sadržaj odluke o utvrđenom broju pravovaljanih potpisa birača. 34. Nije jasno protivljenje formaliziranju novih instituta (protuprijedloga Hrvatskog sabora) koji su se de facto u praksi dosad dogodili više puta pa je tako bilo i kod zadnje referendumске inicijative „67 je previše“. U konkretnom slučaju Hrvatski sabor je donio zakon kojim se ispunjava cilj inicijative. 35. Zadnja primjedba nije obrazložena. Primjerice, Zakon o izboru vijeća i predstavnika nacionalnih manjina u članku 34. propisuje da su predsjednik i potpredsjednik izbornoga povjerenstva pravne struke.

Odrediti da svi potpisni listovi i knjige iz svih kutija trebaju biti prebrojani kod primopredaje u Saboru, a ne minimalno jedna kutija. - Odrediti da predstavnici Organizacijskog odbora mogu promatrati provjeru broja i vjerodostojnosti potpisa te pratiti sve radnje kao i službenici DIP-a i drugi uključeni službenici, uz potpisivanje klauzule o čuvanju tajnosti podataka. Promatranje svih dijelova postupka preporučuje i Venecijanska komisija u Kodeksu dobre prakse o referendumima. Potrebno je također propisati proceduru ako promatrač ima prigovor na postupak provjere broja i vjerodostojnosti postupka (zapisnik, žalba, rješenje te pravni lijekovi i dr.) - Odrediti da se svi potpisni listovi trebaju skenirati po dolasku u Sabor uz prisutnost predstavnika Organizacijskog odbora. Potrebno je propisati da DIP kod provjere broja i vjerodostojnosti potpisa treba voditi evidenciju potpisa koji su proglašeni nevažećima te da u izvješću o provedenoj provjeri treba navesti odvojen broj nevažećih potpisa po zasebnim kategorijama, kako bi se osigurala transparentnost i lakša procedura provjere DIP-a u slučaju sudskog postupka. Raspisivanje referenduma - Potrebno je izbaciti mogućnosti da Sabor predlaže bilo kakve protuprijedloge referendumskom pitanju i da se nagađa s Organizacijskim odborom (ako je potvrđeno da je prikupljeno dovoljno potpisa, volju birača treba poštivati i referendum raspisati, a ne umanjivati protuprijedlozima i pregovorima) jer je to protivno članku 87. stavku 3. Ustava prema kojemu Sabor mora raspisati referendum ako je prikupljeno deset posto potpisa od ukupnog broja birača. Ni Organizacijski odbor ni Hrvatski sabor nisu ovlašten mijenjati volju birača nakon što su je oni izrazili svojim potpisom, jednako kao što ni Sabor ni političke stranke nisu ovlaštene mijenjati broj glasova koje su birači dali pojedinoj stranci/kandidatu na izborima. - Predsjednik i potpredsjednik povjerenstva za provedbu državnog referenduma moraju biti suci, a ne magistri prava.

<p>3. Ružica Mikić PRIJEDLOG ZAKONA O REFERENDUMU Prigovori i primjedbe: - u zemljama visoke demokracije kao što je Švicarska, građani sve važnije stvari rješavaju referendumom (neposredna demokracija) i nema razloga da tako ne bude i kod nas, tj. da se poštuje volja građana. - e savjetovanje je jako komplicirano i mnogim građanima nedostupno - nisu dozvoljeni promatrači provjere potpisa, a upravo tu su inicijative najviše izigrane - kod potpisivanja se inzistira na formalizmu, a zanemaruje jasno izražena volja birača - ostavlja se prag od 10% koji je puno viši nego u drugim zemljama, a i podložan je raznim pristranim interpretacijama o tome koliko zapravo ima birača – zato prijedlog npr. određivanje apsolutnog broja potrebnih potpisa - rok od 5 dana za pripremu potpisa prema propisanim zahtjevima je tehnički neizvediv - pravna zaštita za vrijeme prikupljanja potpisa nije osigurana, dakle i dalje inicijativa ovisi o samovolji lokalnih dužnosnika – predlažem da država izda dozvolu za korištenje javnih površina za cijelu zemlju - referendumsko pitanje prvo provjerava DIP (koji za to nije nadležan), a nakon uspješno prikupljenih potpisa još uvijek ga može odbaciti i Ustavni sud - iz zemalja s naprednom demokracijom uveden je koncept protuprijedloga Sabora te koncept zagovornika i protivnika inicijative, koji bi u našoj situaciji samo predstavljali dodatni prostor za razne manipulacije, pritiske i neravnopravnu borbu između vlasti i naroda - nije predviđena mogućnost elektroničkog prikupljanja potpisa.</p>	<p>Primljeno na znanje 1. Za švicarski savezni zakon, kao i sve švicarske kantonalne zakone o referendumu, može se reći sve samo ne da su jednostavni. Ne postoji mogućnost „prilagodbe“ tog zakonodavstva hrvatskim prilikama. Najviše što se može, a što je i učinjeno, jest odgovarajuće prihvaćanje primjenjivih pravno-tehničkih rješenja. Generalni pristup neposrednom odlučivanju, kakav postoji u Švicarskoj, u hrvatskom ustavnom poretku nije primjenjiv. Švicarska razlikuje fakultativni (opcijski) narodni referendum i narodnu inicijativu, koje oblike neposredne demokracije hrvatski Ustav ne razlikuje. Na saveznoj razini, fakultativni narodni referendum dopušten je u Švicarskoj samo u odnosu na savezni zakon koji je već prihvaćen u nacionalnoj Skupštini. 2. Nije dostatno obrazloženo zašto se e-Savjetovanje smatra kompliciranim niti koji bi to drugi način bio prihvatljiviji i praktičniji. E-Savjetovanje je dosegnuti standard koji se već godinama primjenjuje i na kojeg nema bitnih zamjerki. Za odgovore na druge Vaše komentare, upućujemo na odgovore uz komentar Glasa roditelja za djecu – GROZD (pod rednim brojem 30).</p>
<p>4. Ilija Mikić PRIJEDLOG ZAKONA O REFERENDUMU Nekorektno je staviti raspravu u ovo blagdansko vrijeme kada ljudi očito imaju drugog (pametnijeg) posla, osim ako je to namjerno da se javnost isključi. Nekorektno je isključiti mogućnost provjere potpisa koja je prikupljena od strane građanskih inicijativa. Nekorektno je insistirati na formalizmu, a zanemariti duh i jasnu izraženu volju pojedinca. Nekorektno je manipulirati brojem birača, osim ako je intencija manipulirati. Korektno je imati slična ili približno slična pravila kao i sve ostale Europske (demokratske) zemlje, pa i što se tiče broja, postotka i vremena prikupljanja potpisa. Nekorektno je prepustiti građanske inicijative lokalnim šerifima na milost i nemilost, osim ako je i to intencija da se ugroze te inicijative. Nekorektno je onemogućiti mogućnost elektronskog (dopisnog) prikupljanja potpisa, pa bili oni čak i iz dijaspore ako je taj pojedinac hrvatski državljanin. Ako se ti isti "pozivaju" na donaciju na potresom pogođenim mjestima, onda se kao hrvatski državljani imaju pravo uključiti u referendumsko prikupljanje glasova...</p>	<p>Primljeno na znanje Zakon o pravu na pristup informacijama propisuje da se savjetovanja s javnošću provode u pravilu u trajanju od 30 dana. Sukladno tome, u odnosu na trajanje savjetovanja o ovom Prijedlogu zakona u cijelosti je poštovan zakonski rok. Ako je objava na javno savjetovanje 4. prosinca „blagdansko vrijeme“, po tom kriteriju je gotovo svaki datum 20ak dana prije ili poslije nekog blagdana, praznika ili neradnog dana pa bi tijekom godine bilo teško uopće naći prikladno vrijeme za početak javnog savjetovanja Za odgovore na druge Vaše komentare, upućujemo na odgovore uz komentar Glasa roditelja za djecu – GROZD (pod rednim brojem 30).</p>
<p>5. Ivan Petršorić PRIJEDLOG ZAKONA O REFERENDUMU Primjedbe na Prijedlog zakona o referendumu Premda se u uvodu Prijedloga navodi da će se novim zakonom o referendumu osigurati „djelotvorniji utjecaj građana u procesima političkog odlučivanja“ i da će bit referenduma narodne inicijative biti „dodatno zaštićena“, konkretna rješenja u Prijedlogu</p>	<p>Djelomično prihvaćen Odgovarajuće su prihvaćene primjedbe u vezi s: 1. promatranjem postupka provjere potpisa birača 2. odobrenjem jedinica lokalne samouprave za mjesta na kojima će se prikupljati potpisi 3. pripremom i predajom potpisnih lista 4. osim toga, preispitane su i preformulirane odredbe kojima se uređuje utvrđivanje broja pravovaljanih potpisa birača. Za obrazloženje</p>

to ne pokazuju, osobito u predreferendumskom dijelu. Pokretanje „narodne inicijative“ i prikupljanje potpisa je dodatno zakomplicirano i otežano, a nisu riješeni problemi u praksi već pokazanih manipulacija od strane vlasti u njihovom nastojanju da spriječe raspisivanje referenduma. Nedostaci:

1. Nedoovoljavanje promatrača pri provjeri potpisa. Poznato je da su nedavne referendumske inicijative izigrane od strane vladajućih uprava pri provjeri potpisa, tako što je velik dio potpisa proglašen netočnim i „nečitkim“. Nužnost promatranja provjere potpisa je nažalost i u ovom Prijedlogu potpuno ignorirana. Predlagatelj se na 30 mjesta poziva na Kodeks dobre prakse o referendumima (Venecijanske komisije Vijeća Europe), no ne želi uvažiti njegovu točku II.3.2. koja kaže da „promatračima treba omogućiti da budu nazočni svugdje gdje se odvijaju radnje vezane uz referendum“. Zanimljivo je da je baš Ministarstvo uprave (autor ovog Prijedloga) u svom odgovoru na žalbu građanske inicijative „Istina o Istanbulskoj“ od 4.9.2018. izjavilo da će se „o tim smjernicama voditi računa prilikom buduće izrade zakonskog okvira kojim se uređuje raspisivanje i provedba referenduma“, ali da su do tada „u obvezi pridržavati se važeće zakonske regulative“! 2. Zanemarivanje volje birača Predlagatelj u uvodu citira mišljenje Ustavnog suda od 20.10.2010. o tome da manjkavosti važećeg zakona „otvaraju objektivnu mogućnost zanemarivanja odnosno izigravanja navedene volje birača, a time i obezvrjeđivanja temeljnih vrijednosti demokratskog društva...“. Međutim, u Prijedlogu su upravo stvoreni preduvjeti da se volja birača, još više nego u dosadašnjem zakonu, izigra i stavi u drugi plan. Ako potpisnik imalo odstupa od onoga „kako se vodi u službenim evidencijama“ (čl. 28), npr. ako upiše skraćenu verziju svog imena, ili ako koje slovo nije potpuno čitko, ili ako, po novome, ne upiše datum, njegov se potpis proglašava nevažećim, premda je iz upisanih podataka (uključujući i jedinstveni OIB) nedvojbeno da se radi o toj osobi i da je ta osoba svojim potpisom izrazila svoju volju. Kod ručnog upisivanja su uvijek moguće manje pogreške, ali one nikako ne bi smjele biti važnije od jasne volje birača! Ako državne institucije takve male pogreške toleriraju u sudskim presudama koje značajno mijenjaju život pojedinca, zašto tu toleranciju ne pokazuju kod jasne volje birača za referendum? Upozoravamo i na dvostruke kriterije u pitanju provjere potpisa: primjerice kod skupljanja potpisa za kandidacijske liste potpisi se ne provjeravaju prema takvim formalističkim zahtjevima. 3. Prag previsok i podložan interpretacijama Ovaj Prijedlog uopće ne donosi ključnu promjenu zbog koje se između ostalog i očekivao novi zakon, a to je da bitno smanji broj potrebnih potpisa s dosadašnjih previsokih 10% od ukupnog broja birača, što ga čini jednim od najrestriktivnijih u Europi i svijetu. Osim toga, svjedočili smo brojnim manipulacijama i različitim pristranim interpretacijama koliko je to 10% tj. koliko zapravo birača ima. Stoga predlažemo da se minimalni broj potpisa ne veže uz postotak već uz apsolutni broj birača, npr. 200.000. Ako se već ovaj Prijedlog u mnogim stvarima ugleda na švicarsko

gore navedenoga, kao i odgovore na druge Vaše komentare, upućujemo na odgovore uz komentar Glasa roditelja za djecu – GROZD (pod rednim brojem 30).

zakonodavstvo i praksu, neka onda uzme u obzir i njihov broj potpisa i rok prikupljanja: u Švicarskoj (koja ima 7,3 mil. stanovnika) treba za referendum prikupiti 50.000 potpisa unutar 100 dana! 4. Prekratak rok za pripremu potpisa za predaju Premda je rok skupljanja potpisa produljen s dva tjedna na 30 dana, određen je rok od svega pet dana unutar kojeg je, nakon prikupljanja potpisa, potrebno skupiti sve materijale iz cijele Hrvatske i pripremiti ih za predaju Saboru, što je tehnički nemoguće. Priprema kutija s potpisima sada je, naime, dodatno otežana time što treba priložiti evidenciju koliko se točno potpisnih lista nalazi u pojedinoj kutiji i na kojim su se sve lokacijama liste iz te kutije skupljale (čl. 29). Svaka pak potpisna lista treba imati upisanu lokaciju i adresu prikupljanja te podatke o volonterima (čl. 27). Sve predviđene poslove pripreme materijala za predaju obavljaju volonteri, u svoje slobodno vrijeme, uz svoje ostale privatne i poslovne obaveze, a ne četa državnih službenika kojima je to plaćeno. Uostalom, državnim je službama za slične poslove u dosadašnjim referendumskim inicijativama trebalo značajno više vremena. Skupljanje potpisnih lista iz cijele Hrvatske vrlo je skupo (troškovi pošte i dostave) i zahtjevno pa organizator ne može tražiti od volontera da tijekom prikupljanja potpisa u više navrata šalju potpisne liste, već se sve to obavlja nakon prikupljanja potpisa. Stoga predlažemo rok od 30 dana za prikupljanje potpisa i nakon toga 15 dana za pripremu potpisnih lista za predaju. Nameće se i pitanje odgovornosti organizacijskog odbora i pojedinaca (volontera). U uvodu Prijedloga navodi se da se „u cijelosti napušta postojeće neprikladno zakonsko rješenje da 'organizacijski odbor provjerava je li izjašnjavanje provedeno u skladu sa zakonom', dok se u samom zakonu od organizacijskog odbora traži detaljna evidencija i provjera ispravnosti prikupljanja potpisa na terenu (čl. 29). Također se volonterima na štandu, time što se trebaju potpisati na svaki potpisni list, imputira odgovornost za ono što je upisano na taj list (čl. 27), što je neprihvatljivo. 5. Nepostojanje pravne zaštite za vrijeme prikupljanja potpisa Referendumske inicijative ovim Prijedlogom nisu, kao ni do sada, zaštićene od samovolje lokalnih dužnosnika, kao što je recimo bio slučaj 2018. s inicijativom „Istina o Istanbulskoj“ kojoj je gradonačelnik zabranio skupljanje potpisa u Rijeci. U uvodnom dijelu se, doduše, kaže da je „u cijelosti uvaženo“ stajalište Ustavnog suda (iz odgovora upravo toj inicijativi od 5.6.2018.) da birači „moraju uživati dostatnu i djelotvornu pravnu zaštitu od nezakonitog postupanja tijela državne vlasti ili tijela vlasti lokalne i područne (regionalne) samouprave, usmjerene na onemogućavanje ili otežavanje provođenja inicijative“. U uvodu se najavljuje da se „djelotvorna sudska zaštita“ povjerava Visokom upravnom sudu, no jedina točka u samom zakonu u kojoj se spominje mogućnost tužbe Visokom upravnom sudu je ona koja se odnosi na fazu kad već DIP utvrdi da nije prikupljen potrebni broj potpisa (čl. 34), a ne na fazu prikupljanja potpisa! Također je i nadzor Ustavnog suda predviđen tek od trenutka predaje potpisa Saboru (čl. 97). Za nepravilnosti tijekom prikupljanja potpisa predviđena je jedino mogućnost prigovora

Državnom izbornom povjerenstvu koje bi trebalo donijeti rješenje o tom prigovoru (čl. 99). I tu priča staje, jer iduća točka (čl. 100) se već odnosi na nepravilnosti kod provedbe referendumu. Pravne zaštite kod prikupljanja potpisa u ovom Prijedlogu, dakle – nema. Budući da očito ne postoje učinkoviti zakonski mehanizmi protiv samovolje lokalnih „šerifa“, predlažemo da država bude ta koja će izdati opću uputu tj. dozvolu za prikupljanje potpisa na svim javnim površinama u Republici Hrvatskoj. Također, zakonom je potrebno odrediti rok od npr. 24 sata u kojem tijelo koje će provoditi „djelotvornu sudsku zaštitu“ mora donijeti pravomoćni pravorijek, kako se ne bi dogodilo kao nebrojeno puta dosad da referendumske inicijative tijekom skupljanja potpisa podnose tužbe različitim sudovima protiv mnogobrojnih protupravnih opstruiranja skupljanja potpisa, a ti sudovi donose presude nekoliko mjeseci nakon roka za skupljanje potpisa, pri čemu te presude gube bilo kakav smisao i nemaju nikakav učinak jer je rok za skupljanje potpisa već davno prošao.

6. Širok manipulativni prostor izbjegavanja referendumu Za slučaj da inicijativa i uspije prikupiti i potvrditi dovoljan broj potpisa, Predlagatelj je osigurao širok prostor za izbjegavanje raspisivanja samog referendumu (čl. 35). Hrvatski sabor, naime, može tek tada zatražiti od Ustavnog suda da ispita ustavnost referenduskog pitanja te u slučaju negativnog odgovora odbaciti referendum (čl. 36). Pitanje je zašto Ustavni sud to ne bi mogao ispitati ranije, prije početka prikupljanja potpisa? Određeno je, doduše, da referendusko pitanje treba biti potvrđeno prije početka prikupljanja potpisa, ali ne od strane Ustavnog suda već Državnog izbornog povjerenstva (čl. 23). Neprihvatljivo je da bi DIP tako mogao uvjetovati inicijativi kako bi „formalnopravno“ trebalo izgledati pitanje, a nije niti nadležan za odlučivanje je li neko pitanje u skladu s Ustavom i ostalim zakonima ili nije. Nadalje, Sabor može pokrenuti tzv. postupak donošenja izravnog i/ili neizravnog protuprijedloga u odnosu na prijedlog inicijative (čl. 37). Sam Predlagatelj priznaje da je to iznimno „složen i dugotrajan postupak“, do sada nepoznat u hrvatskoj parlamentarnoj praksi (str. 89/90). To možda funkcionira u zemljama s naprednom demokracijom (npr. u Švicarskoj od koje je i preuzet ovaj koncept), no iskustva u Hrvatskoj su pokazala da tu možemo očekivati razne manipulacije, pritiske i igru moći od strane vlasti u odnosu na inicijativu – i na pravnom području, i primjerice u medijskom prostoru. Stoga predlažemo da se ovi napredni koncepti uvedu u Hrvatsku tek nakon što se počnu u praksi poštivati osnovni demokratski principi vezani uz referendum.

7. Nedorečenost koncepta zagovornika i protivnika inicijative Slično vrijedi i za uvođenje koncepta u kojem bi se temom referendumu u javnosti i medijima mogle baviti (jedino) skupine „zagovornika“ i „protivnika“ referendumske inicijative registrirane u DIP-u (čl. 47, 48, 49). Nije jasno bi li neke druge grupe i pojedinci koji nisu evidentirani u DIP-u imali pravo na izražavanje svog mišljenja u javnosti. Ako ne, to je onda kršenje slobode govora. Ako da, čemu onda evidencija? Prema Prijedlogu, svi sudionici referendumske aktivnosti trebali bi imati jednako

pravo na medijski prostor, a mediji bi trebali „jamčiti novinarsku neovisnost“ (čl. 53). Nije rečeno na koji način će to biti zajamčeno i kakve su sankcije ako se to ne dogodi? Jasno je da „zagovornici“ i „protivnici“ referendumske inicijative trebaju, prije samog referenduma, imati jednak tretman u medijima i dobro je da se takva odredba uvrsti u zakon. Međutim, stvaranje zakonske forme „protivnika“ referendumske inicijative već u vrijeme skupljanja potpisa stavlja zagovornike u nepovoljniji položaj jer oni u to vrijeme, osim medijskog zagovaranja svojih stavova, trebaju i skupljati potpise, što protivnici referendumske inicijative ne trebaju. 8. Nepostojanje mogućnosti elektroničkog potpisivanja podrške referendumske inicijativi Današnje vrijeme Vlada RH voli nazivati elektroničkim vremenom te isticati važne mogućnosti koje svaki državljanin može koristiti preko usluge e-Građani. Stoga predlažemo da svaki hrvatski građanin ima izbor kako će potpisati podršku referendumske inicijativi, fizički ili preko servisa e-Građani. Taj će način pridonijeti postizanju cilja da svaki državljanin ima jednaku mogućnost potpisati podršku referendumske inicijativi i da referendumska inicijativa ima mogućnost ponuditi davanje podrške svakom hrvatskom državljaninu, a ujedno će se proširiti mogućnost za skupljanje potpisa i onda kad se ljudi, bilo zbog lošeg vremena bilo iz drugih razloga, više zadržavaju u zatvorenim prostorima.

6. TONČI BOKO

PRIJEDLOG ZAKONA O REFERENDUMU

Predma se u uvodu Prijedloga navodi da će se novim zakonom o referendumu osigurati „djelotvorniji utjecaj građana u procesima političkog odlučivanja“ i da će bit referenduma narodne inicijative biti „dodatno zaštićena“, konkretna rješenja u Prijedlogu to ne pokazuju, osobito u predreferendumskom dijelu. Pokretanje „narodne inicijative“ i prikupljanje potpisa je dodatno zakomplicirano i otežano, a nisu riješeni problemi u praksi već pokazanih manipulacija od strane vlasti u njihovom nastojanju da spriječe raspisivanje referenduma. Ukazujemo na ove nedostatke: 1. Nedožvoljavanje promatrača pri provjeri potpisa Poznato je da su nedavne referendumske inicijative izigrane od strane vladajućih upravo pri provjeri potpisa, tako što je velik dio potpisa proglašen netočnim i „nečitkim“. Nužnost promatranja provjere potpisa je nažalost i u ovom Prijedlogu potpuno ignorirana. Predlagatelj se na 30 mjesta poziva na Kodeks dobre prakse o referendumima (Venecijanske komisije Vijeća Europe), no ne želi uvažiti njegovu točku II.3.2. koja kaže da „promatračima treba omogućiti da budu nazočni svugdje gdje se odvijaju radnje vezane uz referendum“. Zanimljivo je da je baš Ministarstvo uprave (autor ovog Prijedloga) u svom odgovoru na žalbu građanske inicijative „Istina o Istanbulskoj“ od 4.9.2018. izjavilo da će se „o tim smjernicama voditi računa prilikom buduće izrade zakonskog okvira kojim se uređuje raspisivanje i provedba referenduma“, ali da su do tada „u obvezi pridržavati se važeće zakonske regulative“! 2. Zanemarivanje volje birača Predlagatelj u uvodu citira mišljenje Ustavnog suda od 20.10.2010. o tome da manjkavosti važećeg zakona „otvaraju objektivnu

Djelomično prihvaćen

Odgovarajuće su prihvaćene primjedbe u vezi s: 1. promatranjem postupka provjere potpisa birača 2. odobrenjem jedinica lokalne samouprave za mjesta na kojima će se prikupljati potpisi 3. pripremom i predajom potpisnih lista 4. osim toga, preispitane su i preformulirane odredbe kojima se uređuje utvrđivanje broja pravovaljanih potpisa birača. Za obrazloženje gore navedenoga, kao i odgovore na druge Vaše komentare, upućujemo na odgovore uz komentar Glasa roditelja za djecu – GROZD (pod rednim brojem 30).

mogućnost zanemarivanja odnosno izigravanja navedene volje birača, a time i obezvrjeđivanja temeljnih vrijednosti demokratskog društva...". Međutim, u Prijedlogu su upravo stvoreni preduvjeti da se volja birača, još više nego u dosadašnjem zakonu, izigra i stavi u drugi plan. Ako potpisnik imalo odstupa od onoga „kako se vodi u službenim evidencijama“ (čl. 28), npr. ako upiše skraćenu verziju svog imena, ili ako koje slovo nije potpuno čitko, ili ako, po novome, ne upiše datum, njegov se potpis proglašava nevažećim, premda je iz upisanih podataka (uključujući i jedinstveni OIB) nedvojbeno da se radi o toj osobi i da je ta osoba svojim potpisom izrazila svoju volju. Kod ručnog upisivanja su uvijek moguće manje pogreške, ali one nikako ne bi smjele biti važnije od jasne volje birača! Ako državne institucije takve male pogreške toleriraju u sudskim presudama koje značajno mijenjaju život pojedinca, zašto tu toleranciju ne pokazuju kod jasne volje birača za referendum? Upozoravamo i na dvostruke kriterije u pitanju provjere potpisa: primjerice kod skupljanja potpisa za kandidacijske liste potpisi se ne provjeravaju prema takvim formalističkim zahtjevima. 3. Prag previsok i podložan interpretacijama Ovaj Prijedlog uopće ne donosi ključnu promjenu zbog koje se između ostalog i očekivao novi zakon, a to je da bitno smanji broj potrebnih potpisa s dosadašnjih previsokih 10% od ukupnog broja birača, što ga čini jednim od najrestriktivnijih u Europi i svijetu. Osim toga, svjedočili smo brojnim manipulacijama i različitim pristranim interpretacijama koliko je to 10% tj. koliko zapravo birača ima. Stoga predlažemo da se minimalni broj potpisa ne veže uz postotak već uz apsolutni broj birača, npr. 200.000. Ako se već ovaj Prijedlog u mnogim stvarima ugleda na švicarsko zakonodavstvo i praksu, neka onda uzme u obzir i njihov broj potpisa i rok prikupljanja: u Švicarskoj (koja ima 7,3 mil. stanovnika) treba za referendum prikupiti 50.000 potpisa unutar 100 dana! 4. Prekratak rok za pripremu potpisa za predaju Premda je rok skupljanja potpisa produljen s dva tjedna na 30 dana, određen je rok od svega pet dana unutar kojeg je, nakon prikupljanja potpisa, potrebno skupiti sve materijale iz cijele Hrvatske i pripremiti ih za predaju Saboru, što je tehnički nemoguće. Priprema kutija s potpisima sada je, naime, dodatno otežana time što treba priložiti evidenciju koliko se točno potpisnih lista nalazi u pojedinoj kutiji i na kojim su se sve lokacijama liste iz te kutije skupljale (čl. 29). Svaka pak potpisna lista treba imati upisanu lokaciju i adresu prikupljanja te podatke o volonterima (čl. 27). Sve predviđene poslove pripreme materijala za predaju obavljaju volonteri, u svoje slobodno vrijeme, uz svoje ostale privatne i poslovne obaveze, a ne četa državnih službenika kojima je to plaćeno. Uostalom, državnim je službama za slične poslove u dosadašnjim referendumskim inicijativama trebalo značajno više vremena. Skupljanje potpisnih lista iz cijele Hrvatske vrlo je skupo (troškovi pošte i dostave) i zahtjevno pa organizator ne može tražiti od volontera da tijekom prikupljanja potpisa u više navrata šalju potpisne liste, već se sve to obavlja nakon prikupljanja potpisa. Stoga predlažemo rok od 30 dana za

prikupljanje potpisa i nakon toga 15 dana za pripremu potpisnih lista za predaju. Nameće se i pitanje odgovornosti organizacijskog odbora i pojedinaca (volontera). U uvodu Prijedloga navodi se da se „u cijelosti napušta postojeće neprikladno zakonsko rješenje da 'organizacijski odbor provjerava je li izjašnjavanje provedeno u skladu sa zakonom'“, dok se u samom zakonu od organizacijskog odbora traži detaljna evidencija i provjera ispravnosti prikupljanja potpisa na terenu (čl. 29). Također se volonterima na štandu, time što se trebaju potpisati na svaki potpisni list, imputira odgovornost za ono što je upisano na taj list (čl. 27), što je neprihvatljivo.

5. Nepostojanje pravne zaštite za vrijeme prikupljanja potpisa Referendumske inicijative ovim Prijedlogom nisu, kao ni do sada, zaštićene od samovolje lokalnih dužnosnika, kao što je recimo bio slučaj 2018. s inicijativom „Istina o Istanbulskoj“ kojoj je gradonačelnik zabranio skupljanje potpisa u Rijeci. U uvodnom dijelu se, doduše, kaže da je „u cijelosti uvaženo“ stajalište Ustavnog suda (iz odgovora upravu toj inicijativi od 5.6.2018.) da birači „moraju uživati dostatnu i djelotvornu pravnu zaštitu od nezakonitog postupanja tijela državne vlasti ili tijela vlasti lokalne i područne (regionalne) samouprave, usmjerene na onemogućavanje ili otežavanje provođenja inicijative“. U uvodu se najavljuje da se „djelotvorna sudska zaštita“ povjerava Visokom upravnom sudu, no jedina točka u samom zakonu u kojoj se spominje mogućnost tužbe Visokom upravnom sudu je ona koja se odnosi na fazu kad već DIP utvrdi da nije prikupljen potrebn broj potpisa (čl. 34), a ne na fazu prikupljanja potpisa! Također je i nadzor Ustavnog suda predviđen tek od trenutka predaje potpisa Saboru (čl. 97). Za nepravilnosti tijekom prikupljanja potpisa predviđena je jedino mogućnost prigovora Državnom izbornom povjerenstvu koje bi trebalo donijeti rješenje o tom prigovoru (čl. 99). I tu priča staje, jer iduća točka (čl. 100) se već odnosi na nepravilnosti kod provedbe referenduma. Pravne zaštite kod prikupljanja potpisa u ovom Prijedlogu, dakle – nema. Budući da očito ne postoje učinkoviti zakonski mehanizmi protiv samovolje lokalnih „šerifa“, predlažemo da država bude ta koja će izdati opću uputu tj. dozvolu za prikupljanje potpisa na svim javnim površinama u Republici Hrvatskoj. Također, zakonom je potrebno odrediti rok od npr. 24 sata u kojem tijelo koje će provoditi „djelotvornu sudsku zaštitu“ mora donijeti pravomoćni pravorijek, kako se ne bi dogodilo kao nebrojeno puta dosad da referendumske inicijative tijekom skupljanja potpisa podnose tužbe različitim sudovima protiv mnogobrojnih protupravnih opstruiranja skupljanja potpisa, a ti sudovi donose presude nekoliko mjeseci nakon roka za skupljanje potpisa, pri čemu te presude gube bilo kakav smisao i nemaju nikakav učinak jer je rok za skupljanje potpisa već davno prošao.

6. Širok manipulativni prostor izbjegavanja referenduma Za slučaj da inicijativa i uspije prikupiti i potvrditi dovoljan broj potpisa, Predlagatelj je osigurao širok prostor za izbjegavanje raspisivanja samog referenduma (čl. 35). Hrvatski sabor, naime, može tek tada zatražiti od Ustavnog suda da ispita ustavnost referenduskog pitanja te u slučaju

negativnog odgovora odbaciti referendum (čl. 36). Pitanje je zašto Ustavni sud to ne bi mogao ispitati ranije, prije početka prikupljanja potpisa? Određeno je, doduše, da referendumsko pitanje treba biti potvrđeno prije početka prikupljanja potpisa, ali ne od strane Ustavnog suda već Državnog izbornog povjerenstva (čl. 23). Neprihvatljivo je da bi DIP tako mogao uvjetovati inicijativi kako bi „formalnopravno“ trebalo izgledati pitanje, a nije niti nadležan za odlučivanje je li neko pitanje u skladu s Ustavom i ostalim zakonima ili nije. Nadalje, Sabor može pokrenuti tzv. postupak donošenja izravnog i/ili neizravnog protuprijedloga u odnosu na prijedlog inicijative (čl. 37). Sam Predlagatelj priznaje da je to iznimno „složen i dugotrajan postupak“, do sada nepoznat u hrvatskoj parlamentarnoj praksi (str. 89/90). To možda funkcionira u zemljama s naprednom demokracijom (npr. u Švicarskoj od koje je i preuzet ovaj koncept), no iskustva u Hrvatskoj su pokazala da tu možemo očekivati razne manipulacije, pritiske i igru moći od strane vlasti u odnosu na inicijativu – i na pravnom području, i primjerice u medijskom prostoru. Stoga predlažemo da se ovi napredni koncepti uvedu u Hrvatsku tek nakon što se počnu u praksi poštivati osnovni demokratski principi vezani uz referendum. 7. Nedorečenost koncepta zagovornika i protivnika inicijative Slično vrijedi i za uvođenje koncepta u kojem bi se temom referenduma u javnosti i medijima mogle baviti (jedino) skupine „zagovornika“ i „protivnika“ referendumске inicijative registrirane u DIP-u (čl. 47, 48, 49). Nije jasno bi li neke druge grupe i pojedinci koji nisu evidentirani u DIP-u imali pravo na izražavanje svog mišljenja u javnosti. Ako ne, to je onda kršenje slobode govora. Ako da, čemu onda evidencija? Prema Prijedlogu, svi sudionici referendumске aktivnosti trebali bi imati jednako pravo na medijski prostor, a mediji bi trebali „jamčiti novinarsku neovisnost“ (čl. 53). Nije rečeno na koji način će to biti zajamčeno i kakve su sankcije ako se to ne dogodi? Jasno je da „zagovornici“ i „protivnici“ referendumске inicijative trebaju, prije samog referenduma, imati jednak tretman u medijima i dobro je da se takva odredba uvrsti u zakon. Međutim, stvaranje zakonske forme „protivnika“ referendumске inicijative već u vrijeme skupljanja potpisa stavlja zagovornike u nepovoljniji položaj jer oni u to vrijeme, osim medijskog zagovaranja svojih stavova, trebaju i skupljati potpise, što protivnici referendumске inicijative ne trebaju. 8. Nepostojanje mogućnosti elektroničkog potpisivanja podrške referendumskoj inicijativi Današnje vrijeme Vlada RH voli nazivati elektroničkim vremenom te isticati važne mogućnosti koje svaki državljanin može koristiti preko usluge e-Građani. Stoga predlažemo da svaki hrvatski građanin ima izbor kako će potpisati podršku referendumskoj inicijativi, fizički ili preko servisa e-Građani. Taj će način pridonijeti postizanju cilja da svaki državljanin ima jednaku mogućnost potpisati podršku referendumskoj inicijativi i da referendumska inicijativa ima mogućnost ponuditi davanje podrške svakom hrvatskom državljaninu, a ujedno će se proširiti mogućnost za skupljanje potpisa i onda kad se ljudi, bilo zbog lošeg vremena bilo iz drugih razloga, više zadržavaju u zatvorenim prostorima.

7 Ivan Babić

PRIJEDLOG ZAKONA O REFERENDUMU

1. Nedozvoljavanje promatrača pri provjeri potpisa
Poznato je da su nedavne referendumske inicijative izigrane od strane vladajućih upravo pri provjeri potpisa, tako što je velik dio potpisa proglašen netočnim i „nečitkim“. Nužnost promatranja provjere potpisa je nažalost i u ovom Prijedlogu potpuno ignorirana. Predlagatelj se na 30 mjesta poziva na Kodeks dobre prakse o referendumima (Venecijanske komisije Vijeća Europe), no ne želi uvažiti njegovu točku II.3.2. koja kaže da „promatračima treba omogućiti da budu nazočni svugdje gdje se odvijaju radnje vezane uz referendum“. Zanimljivo je da je baš Ministarstvo uprave (autor ovog Prijedloga) u svom odgovoru na žalbu građanske inicijative „Istina o Istanbulskoj“ od 4.9.2018. izjavilo da će se „o tim smjernicama voditi računa prilikom buduće izrade zakonskog okvira kojim se uređuje raspisivanje i provedba referenduma“, ali da su do tada „u obvezi pridržavati se važeće zakonske regulative“! 2. Zanemarivanje volje birača
Predlagatelj u uvodu citira mišljenje Ustavnog suda od 20.10.2010. o tome da manjkavosti važećeg zakona „otvaraju objektivnu mogućnost zanemarivanja odnosno izigravanja navedene volje birača, a time i obezvrjeđivanja temeljnih vrijednosti demokratskog društva...“. Međutim, u Prijedlogu su upravo stvoreni preduvjeti da se volja birača, još više nego u dosadašnjem zakonu, izigra i stavi u drugi plan. Ako potpisnik imalo odstupa od onoga „kako se vodi u službenim evidencijama“ (čl. 28), npr. ako upiše skraćenu verziju svog imena, ili ako koje slovo nije potpuno čitko, ili ako, po novome, ne upiše datum, njegov se potpis proglašava nevažećim, premda je iz upisanih podataka (uključujući i jedinstveni OIB) nedvojbeno da se radi o toj osobi i da je ta osoba svojim potpisom izrazila svoju volju. Kod ručnog upisivanja su uvijek moguće manje pogreške, ali one nikako ne bi smjele biti važnije od jasne volje birača! Ako državne institucije takve male pogreške toleriraju u sudskim presudama koje značajno mijenjaju život pojedinca, zašto tu toleranciju ne pokazuju kod jasne volje birača za referendum? Upozoravamo i na dvostruke kriterije u pitanju provjere potpisa: primjerice kod skupljanja potpisa za kandidacijske liste potpisi se ne provjeravaju prema takvim formalističkim zahtjevima. 3. Prag previsok i podložan interpretacijama
Ovaj Prijedlog uopće ne donosi ključnu promjenu zbog koje se između ostalog i očekivao novi zakon, a to je da bitno smanji broj potrebnih potpisa s dosadašnjih previsokih 10% od ukupnog broja birača, što ga čini jednim od najrestriktivnijih u Europi i svijetu. Osim toga, svjedočili smo brojnim manipulacijama i različitim pristranim interpretacijama koliko je to 10% tj. koliko zapravo birača ima. Stoga predlažemo da se minimalni broj potpisa ne veže uz postotak već uz apsolutni broj birača, npr. 200.000. Ako se već ovaj Prijedlog u mnogim stvarima ugleda na švicarsko zakonodavstvo i praksu, neka onda uzme u obzir i njihov broj potpisa i rok prikupljanja: u Švicarskoj (koja ima 7,3 mil. stanovnika) treba za referendum prikupiti 50.000 potpisa unutar 100 dana! 4.

Djelomično prihvaćen

Odgovarajuće su prihvaćene primjedbe u vezi s: 1. promatranjem postupka provjere potpisa birača 2. odobrenjem jedinica lokalne samouprave za mjesta na kojima će se prikupljati potpisi 3. pripremom i predajom potpisnih lista 4. osim toga, preispitane su i preformulirane odredbe kojima se uređuje utvrđivanje broja pravovaljanih potpisa birača. Za obrazloženje gore navedenoga, kao i odgovore na druge Vaše komentare, upućujemo na odgovore uz komentar Glasa roditelja za djecu – GROZD (pod rednim brojem 30).

Prekratak rok za pripremu potpisa za predaju
Premda je rok skupljanja potpisa produljen s dva tjedna na 30 dana, određen je rok od svega pet dana unutar kojeg je, nakon prikupljanja potpisa, potrebno skupiti sve materijale iz cijele Hrvatske i pripremiti ih za predaju Saboru, što je tehnički nemoguće. Priprema kutija s potpisima sada je, naime, dodatno otežana time što treba priložiti evidenciju koliko se točno potpisnih lista nalazi u pojedinoj kutiji i na kojim su se sve lokacijama liste iz te kutije skupljale (čl. 29). Svaka pak potpisna lista treba imati upisanu lokaciju i adresu prikupljanja te podatke o volonterima (čl. 27). Sve predviđene poslove pripreme materijala za predaju obavljaju volonteri, u svoje slobodno vrijeme, uz svoje ostale privatne i poslovne obaveze, a ne četa državnih službenika kojima je to plaćeno. Uostalom, državnim je službama za slične poslove u dosadašnjim referendumskim inicijativama trebalo značajno više vremena. Skupljanje potpisnih lista iz cijele Hrvatske vrlo je skupo (troškovi pošte i dostave) i zahtjevno pa organizator ne može tražiti od volontera da tijekom prikupljanja potpisa u više navrata šalju potpisne liste, već se sve to obavlja nakon prikupljanja potpisa. Stoga predlažemo rok od 30 dana za prikupljanje potpisa i nakon toga 15 dana za pripremu potpisnih lista za predaju. Nameće se i pitanje odgovornosti organizacijskog odbora i pojedinaca (volontera). U uvodu Prijedloga navodi se da se „u cijelosti napušta postojeće neprikladno zakonsko rješenje da 'organizacijski odbor provjerava je li izjašnjavanje provedeno u skladu sa zakonom'“, dok se u samom zakonu od organizacijskog odbora traži detaljna evidencija i provjera ispravnosti prikupljanja potpisa na terenu (čl. 29). Također se volonterima na štandu, time što se trebaju potpisati na svaki potpisni list, imputira odgovornost za ono što je upisano na taj list (čl. 27), što je neprihvatljivo. 5. Nepostojanje pravne zaštite za vrijeme prikupljanja potpisa Referendumske inicijative ovim Prijedlogom nisu, kao ni do sada, zaštićene od samovolje lokalnih dužnosnika, kao što je recimo bio slučaj 2018. s inicijativom „Istina o Istanbulskoj“ kojoj je gradonačelnik zabranio skupljanje potpisa u Rijeci. U uvodnom dijelu se, doduše, kaže da je „u cijelosti uvaženo“ stajalište Ustavnog suda (iz odgovora upravo toj inicijativi od 5.6.2018.) da birači „moraju uživati dostatnu i djelotvornu pravnu zaštitu od nezakonitog postupanja tijela državne vlasti ili tijela vlasti lokalne i područne (regionalne) samouprave, usmjerene na onemogućavanje ili otežavanje provođenja inicijative“. U uvodu se najavljuje da se „djelotvorna sudska zaštita“ povjerava Visokom upravnom sudu, no jedina točka u samom zakonu u kojoj se spominje mogućnost tužbe Visokom upravnom sudu je ona koja se odnosi na fazu kad već DIP utvrdi da nije prikupljen potrebn broj potpisa (čl. 34), a ne na fazu prikupljanja potpisa! Također je i nadzor Ustavnog suda predviđen tek od trenutka predaje potpisa Saboru (čl. 97). Za nepravilnosti tijekom prikupljanja potpisa predviđena je jedino mogućnost prigovora Državnom izbornom povjerenstvu koje bi trebalo donijeti rješenje o tom prigovoru (čl. 99). I tu priča staje, jer iduća točka (čl. 100) se već odnosi na

nepravilnosti kod provedbe referenduma. Pravne zaštite kod prikupljanja potpisa u ovom Prijedlogu, dakle – nema. Budući da očito ne postoje učinkoviti zakonski mehanizmi protiv samovolje lokalnih „šerifa“, predlažemo da država bude ta koja će izdati opću uputu tj. dozvolu za prikupljanje potpisa na svim javnim površinama u Republici Hrvatskoj. Također, zakonom je potrebno odrediti rok od npr. 24 sata u kojem tijelo koje će provoditi „djelotvornu sudsku zaštitu“ mora donijeti pravomoćni pravorijek, kako se ne bi dogodilo kao nebrojeno puta dosad da referendumske inicijative tijekom skupljanja potpisa podnose tužbe različitim sudovima protiv mnogobrojnih protupravnih opstruiranja skupljanja potpisa, a ti sudovi donose presude nekoliko mjeseci nakon roka za skupljanje potpisa, pri čemu te presude gube bilo kakav smisao i nemaju nikakav učinak jer je rok za skupljanje potpisa već davno prošao. 6. Širok manipulativni prostor izbjegavanja referenduma Za slučaj da inicijativa i uspije prikupiti i potvrditi dovoljan broj potpisa, Predlagatelj je osigurao širok prostor za izbjegavanje raspisivanja samog referenduma (čl. 35). Hrvatski sabor, naime, može tek tada zatražiti od Ustavnog suda da ispita ustavnost referenduskog pitanja te u slučaju negativnog odgovora odbaciti referendum (čl. 36). Pitanje je zašto Ustavni sud to ne bi mogao ispitati ranije, prije početka prikupljanja potpisa? Određeno je, doduše, da referendumsko pitanje treba biti potvrđeno prije početka prikupljanja potpisa, ali ne od strane Ustavnog suda već Državnog izbornog povjerenstva (čl. 23). Neprihvatljivo je da bi DIP tako mogao uvjetovati inicijativi kako bi „formalnopravno“ trebalo izgledati pitanje, a nije niti nadležan za odlučivanje je li neko pitanje u skladu s Ustavom i ostalim zakonima ili nije. Nadalje, Sabor može pokrenuti tzv. postupak donošenja izravnog i/ili neizravnog protuprijedloga u odnosu na prijedlog inicijative (čl. 37). Sam Predlagatelj priznaje da je to iznimno „složen i dugotrajan postupak“, do sada nepoznat u hrvatskoj parlamentarnoj praksi (str. 89/90). To možda funkcionira u zemljama s naprednom demokracijom (npr. u Švicarskoj od koje je i preuzet ovaj koncept), no iskustva u Hrvatskoj su pokazala da tu možemo očekivati razne manipulacije, pritiske i igru moći od strane vlasti u odnosu na inicijativu – i na pravnom području, i primjerice u medijskom prostoru. Stoga predlažemo da se ovi napredni koncepti uvedu u Hrvatsku tek nakon što se počnu u praksi poštivati osnovni demokratski principi vezani uz referendum. 7. Nedorečenost koncepta zagovornika i protivnika inicijative Slično vrijedi i za uvođenje koncepta u kojem bi se temom referenduma u javnosti i medijima mogle baviti (jedino) skupine „zagovornika“ i „protivnika“ referendumske inicijative registrirane u DIP-u (čl. 47, 48, 49). Nije jasno bi li neke druge grupe i pojedinci koji nisu evidentirani u DIP-u imali pravo na izražavanje svog mišljenja u javnosti. Ako ne, to je onda kršenje slobode govora. Ako da, čemu onda evidencija? Prema Prijedlogu, svi sudionici referendumske aktivnosti trebali bi imati jednako pravo na medijski prostor, a mediji bi trebali „jamčiti novinarsku neovisnost“ (čl. 53). Nije rečeno na koji način će to biti zajamčeno i kakve su sankcije ako se

to ne dogodi? Jasno je da „zagovornici“ i „protivnici“ referendumske inicijative trebaju, prije samog referenduma, imati jednak tretman u medijima i dobro je da se takva odredba uvrsti u zakon. Međutim, stvaranje zakonske forme „protivnika“ referendumske inicijative već u vrijeme skupljanja potpisa stavlja zagovornike u nepovoljniji položaj jer oni u to vrijeme, osim medijskog zagovaranja svojih stavova, trebaju i skupljati potpise, što protivnici referendumske inicijative ne trebaju. 8. Nepostojanje mogućnosti elektroničkog potpisivanja podrške referendumske inicijative Današnje vrijeme Vlada RH voli nazivati elektroničkim vremenom te isticati važne mogućnosti koje svaki državljanin može koristiti preko usluge e-Građani. Stoga predlažemo da svaki hrvatski građanin ima izbor kako će potpisati podršku referendumske inicijative, fizički ili preko servisa e-Građani. Taj će način pridonijeti postizanju cilja da svaki državljanin ima jednaku mogućnost potpisati podršku referendumske inicijative i da referendumska inicijativa ima mogućnost ponuditi davanje podrške svakom hrvatskom državljaninu, a ujedno će se proširiti mogućnost za skupljanje potpisa i onda kad se ljudi, bilo zbog lošeg vremena bilo iz drugih razloga, više zadržavaju u zatvorenim prostorima.

8. Gong

PRIJEDLOG ZAKONA O REFERENDUMU

Gong pozdravlja napore Ministarstva pravosuđa i uprave da se uredi referendumsko odlučivanje, što i sami zagovaramo godinama. Pozitivnim ocijenjujemo: -Što se u zakonu navodi da referendumsko pitanje mora biti utemeljeno na vladavini prava; -Što je produljen rok za prikupljanje potpisa (s 15 dana na 30 dana); -Što je za provedbu referenduma povećana uloga DIP-a kao nezavisnog tijela, koje provjerava potpise (umjesto da to radi izvršna vlast) i prati financiranje. No isto tako imamo neke zamjerke: -Smatramo da je problem legitimiteta referendumskog odlučivanja i dalje neriješen, i to zato što se na državnom referendumu odlučuje većinom glasova bez obzira na broj izašlih i bez obzira na postotak birača koji su dali potporu određenom pitanju u odnosu na ukupan broj birača; te bi bilo potrebno mijenjati Ustav (članak 87. stavak 4. i članak 135. stavak 4. Ustava) Kako bi se ojačao legitimitet referendumskog odlučivanja, Gong predlaže uvođenje kvoruma za valjanost odluke na referendumu. To znači da bi se valjanost referendumске odluke utvrđivala utvrđivala postotkom birača koji su dali potporu predloženom pitanju. Sukladno tipu referendumске odluke, predlažemo različite kvorume: (50% +1 ukupnog broja birača za izmjene Ustava; 35% +1 ukupnog broja birača za izmjene organskih zakona; 25% +1 ukupnog broja birača za izmjene zakona, lokalni referendum i ostala pitanja). Postotak bi se utvrđivao sukladno ukupnom broju birača iz popisa birača koji mogu glasati na konkretnom referendumu. -Sporni su nam i dalje vrlo visoki postoci potrebnih potpisa podrške za referendumске inicijative. Stav Gong je da potrebno smanjiti traženi broj potpisa na 5 posto od ukupnog broja birača i za državne i lokalne referendume. Ističemo da je ovaj prijedlog zakona restriktivniji od praksa niza država koje za pokretanje referendumске inicijative propisuju niže pragove, primjerice 1% u Italiji, .2% Sloveniji, Poljskoj i Mađarskoj (Gong, "Analiza referenduma u Hrvatskoj", 2012.) -Smatramo da je potrebno definirati izuzetke odnosno područja koja ne mogu biti predmet referendumskog odlučivanja (pazeći da se ne ugroze ljudska i građanska prava) -Smatramo da provjeru ustavnosti referendumskog pitanja treba provesti prije prikupljanja potpisa ili nakon prikupljenih 10% potrebnih potpisa podrške referendumskoj inicijativi. -Promatranje treba obuhvaćati cjelokupno referendumsko razdoblje (i pripremno razdoblje - provjeru potpisa).

9. Mario Jurković

PRIJEDLOG ZAKONA O REFERENDUMU

Uvidom u prijedlog zakona ustanovljeno je da se građanskim inicijativama dodatno komplicira i otežava prikupljanje potpisa, a uopće se ne daju odgovori kako spriječiti manipulacije vladajućih koje su se mogle vidjeti na prethodnim referendumima: - nisu dozvoljeni promatrači provjere potpisa, a upravo tu su inicijative najviše izigrane - kod potpisivanja se inzistira na formalizmu, a zanemaruje jasno izražena volja birača - ostavlja se prag od 10% koji je puno viši nego u drugim zemljama, a i podložan je raznim

Djelomično prihvaćen

Zahvaljujemo na pozitivnim ocjenama. U ostalom dijelu odgovara se kako slijedi. 1. Kad je riječ o većini potrebnoj za donošenje odluke na državnom referendumu, upućuje se na članak 87. stavak 4. Ustava Republike Hrvatske koji glasi: „Na referendumu se odlučuje većinom birača koji su pristupili referendumu.“ Prema tome, većina koja je potrebna za donošenje odluke na referendumu propisana je samim Ustavom. Nijedan zakon ne smije biti protivan Ustavu, pa je za drugačije zakonsko rješenje (o većini potrebnoj za donošenje odluke na referendumu) nužna prethodna promjena samog članka 87. stavka 4. Ustava. Bez promjene Ustava nema ni drugačijeg zakonskog rješenja. 2. Vezano uz broj birača koji mogu zatražiti raspisivanje državnog referenduma upućuje se na članak 87. stavak 3. Ustava Republike Hrvatske koji glasi: „O pitanjima iz stavka 1. i 2. ovoga članka Hrvatski sabor će raspisati referendum u skladu sa zakonom ako to zatraži deset posto od ukupnog broja birača u Republici Hrvatskoj.“ Prema tome, broj birača koji mogu zatražiti raspisivanje referenduma (10% birača u Republici Hrvatskoj) propisan je samim Ustavom. Nijedan zakon ne smije biti protivan Ustavu, pa je za drugačije zakonsko rješenje prethodno potrebna promjena samog članka 87. stavka 3. Ustava. Bez promjene Ustava nema ni drugačijeg zakonskog rješenja. 3. Ograničenje pitanja o kojima se može raspisati referendum se također može urediti samo Ustavom Republike Hrvatske. 4. Odredbe o ocjeni ustavnosti referendumskog pitanja prije prikupljanja potpisa birača ne mogu biti u cijelosti uređene i prihvaćene prije no što se izmijeni Ustavni zakon o Ustavnom sudu Republike Hrvatske (dalje: Ustavni zakon) jer članak 95. stavak 1. Ustavnog zakona, koji je danas na snazi, zahtijeva da se prvo prikupi deset posto potpisa birača. Ta odredba glasi: „(1) Na zahtjev Hrvatskoga sabora Ustavni sud će, u slučaju kad deset posto od ukupnog broja birača u Republici Hrvatskoj zatraži raspisivanje referenduma, utvrditi je li sadržaj referendumskog pitanja u skladu s Ustavom i jesu li ispunjene pretpostavke iz članka 86. stavka 1. do 3. Ustava Republike Hrvatske za njegovo raspisivanje.“ . 5. Komentar koji se odnosi na promatranje je prihvaćen u izmijenjenom obliku te je dodana nova odredba koja glasi: „Postupku provjere točnosti i potpunosti podataka o potpisnicima upisanih u potpisne liste iz članka 31. ovog Zakona imaju pravo prisustvovati predstavnik organizacijskog odbora i predstavnik odbora protivnika narodne inicijative ili osobe koje oni opunomoće.“

Djelomično prihvaćen

Odgovarajuće su prihvaćene primjedbe u vezi s: 1. promatranjem postupka provjere potpisa birača 2. odobrenjem jedinica lokalne samouprave za mjesta na kojima će se prikupljati potpisi 3. pripremom potpisnih lista za predaju 4. osim toga, preispitane su i preformulirane odredbe kojima se uređuje utvrđivanje broja pravovaljanih potpisa birača. 1. Vezano uz broj birača koji mogu zatražiti raspisivanje državnog referenduma upućuje se na članak 87. stavak 3. Ustava Republike Hrvatske koji glasi: „O pitanjima iz stavka 1. i 2. ovoga članka Hrvatski sabor će raspisati

pristranim interpretacijama o tome koliko zapravo ima birača – zato predlažemo određivanje apsolutnog broja potrebnih potpisa (npr. 200.000) - rok od 5 dana za pripremu potpisa prema propisanim zahtjevima je tehnički neizvediv - pravna zaštita za vrijeme prikupljanja potpisa nije osigurana, dakle i dalje inicijativa ovisi o samovolji lokalnih dužnosnika – predlažemo da država izda dozvolu za korištenje javnih površina za cijelu zemlju - referendumsko pitanje prvo provjerava DIP (koji za to nije nadležan), a nakon uspješno prikupljenih potpisa još uvijek ga može odbaciti i Ustavni sud - iz zemalja s naprednom demokracijom uveden je koncept protuprijedloga Sabora te koncept zagovornika i protivnika inicijative, koji bi u našoj situaciji samo predstavljali dodatni prostor za razne manipulacije, pritiske i neravnopravnu borbu između vlasti i naroda - nije predviđena mogućnost elektroničkog prikupljanja potpisa. Navedeni propusti pokazuju da se vlast (još uvijek) boji naroda i nastoji ga onemogućiti u izražavanju volje na referendumu.

referendum u skladu sa zakonom ako to zatraži deset posto od ukupnog broja birača u Republici Hrvatskoj.“ Prema tome, broj birača koji mogu zatražiti raspisivanje referenduma (10% birača u Republici Hrvatskoj) propisan je samim Ustavom. Nijedan zakon ne smije biti protivan Ustavu, pa je za drugačije zakonsko rješenje prethodno potrebna promjena samog članka 87. stavka 3. Ustava. Bez promjene Ustava nema ni drugačijeg zakonskog rješenja. 2. Kad je riječ o mogućnosti prikupljanja potpisa preko sustava e-građani, treba podsjetiti na sljedeće: člankom 87. stavkom 3. Ustava Republike Hrvatske propisano je da će Hrvatski sabor raspisati referendum u skladu sa zakonom „ako to zatraži deset posto od ukupnog broja birača u Republici Hrvatskoj.“ Ustavni sud protumačio je da ta ustavna odredba propisuje teritorijalni princip, što znači da birač mora biti na teritoriju Republike Hrvatske kad daje potpis. To je jasno utvrđeno u Odluci Ustavnog suda broj: U-VIIR-7346/2014 od 10. prosinca 2014. (Narodne novine, br. 156/14) u kojoj se navodi „da svaki birač u smislu članka 45. Ustava (to jest svaki punoljetni hrvatski državljanin bez obzira na prebivalište) koji se u dane prikupljanja potpisa nalazi ili se zatekne na području Republike Hrvatske ima pravo dati svoj potpis na inicijativu za raspisivanje referenduma, jer na taj način izražava svoju pravno relevantnu volju da Hrvatski sabor raspiše referendum s predloženim referendumskim pitanjem (što ne mora značiti da se taj birač slaže s predloženim referendumskim pitanjem i da ga podržava). Pravo birača da svojim potpisom zatraži raspisivanje referenduma ne ovisi, dakle, ni o kakvim drugim pretpostavkama (prebivalištu, važećoj osobnoj iskaznici, činjenici da stvarno ne živi na području Republike Hrvatske, i sl.), osim o pravnoj činjenici da je potpisnik birač (što znači da je upisan u registar birača) i o faktičnoj činjenici da je potpis dao na području Republike Hrvatske“ (točka 14.). To ujedno znači „da se prikupljanje potpisa može provoditi samo na području Republike Hrvatske“ (točka 15.). Poštujući navedeni ustavni okvir, člankom 26. Prijedloga zakona propisano je da se prikupljanje potpisa birača provodi na području Republike Hrvatske. Prijedlog da se omogući prikupljanje potpisa za raspisivanje referenduma putem Interneta, odnosno putem sustava e-Građani je načelno prihvatljiv, ali izravno ovisi o tome je li na taj način moguće provesti ustavni zahtjev teritorijalnosti. Dodatno, takav način prikupljanja potpisa birača mora ispunjavati pretpostavke transparentnosti, povjerenja, pouzdanosti i dostupnosti takvog načina prikupljanja potpisa, kao i automatske provjere potpisa. Naime, kod takvog načina provjere pravovaljanosti potpisa birača ne bi bili mogući promatrači koji se kao bitan faktor uspostavljanja povjerenja i transparentnosti traže u većini zaprimljenih komentara. 3. Vezano uz pripremu predaje potpisa, rok je odgovarajuće produžen na deset dana. Međutim, ističe se da se primjedbe uglavnom odnose na tehničke aktivnosti koje sam organizacijski odbor treba uspostaviti i koordinirati, odnosno radnje koje treba izvršiti. Ovim se Prijedlogom zakona ne postavljaju nikakve prepreke ili smetnje tome da se određene aktivnosti ili radnje obavljaju paralelno i/ili sukcesivno. 4.

	<p>Protivljenje novim institutima (protuprijedlozi Hrvatskog sabora, odbori protivnika i zagovornika) nije dostatno argumentirano pa ni podložno za raspravu.</p>
<p>10. MATO KAROGLAN PRIJEDLOG ZAKONA O REFERENDUMU Do sada smo se u Hrvatskoj susretali uglavnom sa sabotazom i ignoriranjem referendumskih inicijativa sto je apsolutno pogubno za demokraciju kojoj stremimo. Kako bi se novim zakonom o referendumu građane sto jednostavnije ukljucilo u donosenje vaznih odluka, iznosim nekoliko primjedbi na prijedlog zakona o referendumu: - nisu dozvoljeni promatraci provjere potpisa, a upravo tu su inicijative najviše izigrane, dakle omogućiti promatrace kao na izborima - kod potpisivanja se inzistira na formalizmu, a zanemaruje jasno izrazena volja biraca - prag od 10% je puno visi nego u nekim drugim zemljama EU a i podlozan je raznim pristranim interpretacijama o tome koliko zapravo ima biraca - prijedlog bi bio odredjivanje apsolutnog broja potrebnih potpisa (npr. 200 000) - rok od 5 dana za pripremu potpisa prema propisanim zahtjevima je tehnicki neizvediv - pravna zastita za vrijeme prikupljanja potpisa nije osigurana, dakle i dalje inicijativa ovisi o samovolji lokalnih duznosnika - prijedlog bi bio da drzava izda dozvolu za korištenje javnih površina za cijelu zemlju, time bi pokazala da joj je zaista stalo do demokracije - referendumsko pitanje prvo provjerava DIP (koji za to nije nadležan), a nakon uspješno prikupljenih potpisa jos uvijek ga moze odbaciti i Ustavni sud - iz zemalja s naprednom demokracijom uveden je koncept protuprijedloga Sabora te koncept zagovornika i protivnika inicijative, koji bi u nasoj situaciji samo predstavljali dodatni prostor za razne manipulacije, pritiske i neravnopravnu borbu izmedju vlasti i naroda - nije predvidjena mogucnost elektronicnog prikupljanja potpisa Lijepi pozdrav svima Mato Karoglan</p>	<p>Djelomično prihvaćen Odgovarajuće su prihvaćene primjedbe u vezi s: 1. promatranjem postupka provjere potpisa birača 2. odobrenjem jedinica lokalne samouprave za mjesta na kojima će se prikupljati potpisi 3. pripremom i predajom potpisnih lista 4. osim toga, preispitane su i preformulirane odredbe kojima se uređuje utvrđivanje broja pravovaljanih potpisa birača. Za obrazloženje gore navedenoga, kao i odgovore na druge Vaše komentare, upućujemo na odgovore uz komentar Glasa roditelja za djecu – GROZD (pod rednim brojem 30).</p>

11	<p>Maja Kantoci PRIJEDLOG ZAKONA O REFERENDUMU Prigovori i primjedbe: - nisu dozvoljeni promatrači provjere potpisa, a upravo tu su inicijative najviše izigrane - kod potpisivanja se inzistira na formalizmu, a zanemaruje jasno izražena volja birača - ostavlja se prag od 10% koji je puno viši nego u drugim zemljama, a i podložan je raznim pristranim interpretacijama o tome koliko zapravo ima birača – zato prijedlog npr. određivanje apsolutnog broja potrebnih potpisa - rok od 5 dana za pripremu potpisa prema propisanim zahtjevima je tehnički neizvediv - pravna zaštita za vrijeme prikupljanja potpisa nije osigurana, dakle i dalje inicijativa ovisi o samovolji lokalnih dužnosnika – predlažem da država izda dozvolu za korištenje javnih površina za cijelu zemlju - referendumsko pitanje prvo provjerava DIP (koji za to nije nadležan), a nakon uspješno prikupljenih potpisa još uvijek ga može odbaciti i Ustavni sud - iz zemalja s naprednom demokracijom uveden je koncept protuprijedloga Sabora te koncept zagovornika i protivnika inicijative, koji bi u našoj situaciji samo predstavljali dodatni prostor za razne manipulacije, pritiske i neravnopravnu borbu između vlasti i naroda - nije predviđena mogućnost elektroničkog prikupljanja potpisa.</p>	<p>Djelomično prihvaćen Odgovarajuće su prihvaćene primjedbe u vezi s: 1. promatranjem postupka provjere potpisa birača 2. odobrenjem jedinica lokalne samouprave za mjesta na kojima će se prikupljati potpisi 3. pripremom i predajom potpisnih lista 4. osim toga, preispitane su i preformulirane odredbe kojima se uređuje utvrđivanje broja pravovaljanih potpisa birača. Za obrazloženje gore navedenoga, kao i odgovore na druge Vaše komentare, upućujemo na odgovore uz komentar Glasa roditelja za djecu – GROZD (pod rednim brojem 30).</p>
12	<p>Vedran Podolski PRIJEDLOG ZAKONA O REFERENDUMU Pozdrav, dolje su primjedbe i prijedlozi: - nisu dozvoljeni promatrači provjere potpisa, a upravo tu su inicijative najviše izigrane - kod potpisivanja se inzistira na formalizmu, a zanemaruje jasno izražena volja birača - ostavlja se prag od 10% koji je puno viši nego u drugim zemljama, a i podložan je raznim pristranim interpretacijama o tome koliko zapravo ima birača – zato predlažemo određivanje apsolutnog broja potrebnih potpisa (npr. 200.000) - rok od 5 dana za pripremu potpisa prema propisanim zahtjevima je tehnički neizvediv - pravna zaštita za vrijeme prikupljanja potpisa nije osigurana, dakle i dalje inicijativa ovisi o samovolji lokalnih dužnosnika – predlažemo da država izda dozvolu za korištenje javnih površina za cijelu zemlju - referendumsko pitanje prvo provjerava DIP (koji za to nije nadležan), a nakon uspješno prikupljenih potpisa još uvijek ga može odbaciti i Ustavni sud - iz zemalja s naprednom demokracijom uveden je koncept protuprijedloga Sabora te koncept zagovornika i protivnika inicijative, koji bi u našoj situaciji samo predstavljali dodatni prostor za razne manipulacije, pritiske i neravnopravnu borbu između vlasti i naroda - nije predviđena mogućnost elektroničkog prikupljanja potpisa.</p>	<p>Djelomično prihvaćen Odgovarajuće su prihvaćene primjedbe u vezi s: 1. promatranjem postupka provjere potpisa birača 2. odobrenjem jedinica lokalne samouprave za mjesta na kojima će se prikupljati potpisi 3. pripremom i predajom potpisnih lista 4. osim toga, preispitane su i preformulirane odredbe kojima se uređuje utvrđivanje broja pravovaljanih potpisa birača. Za obrazloženje gore navedenoga, kao i odgovore na druge Vaše komentare, upućujemo na odgovore uz komentar Glasa roditelja za djecu – GROZD (pod rednim brojem 30).</p>
13	<p>Krunoslav Šolić PRIJEDLOG ZAKONA O REFERENDUMU "Da bi ispunio svoju demokratsku svrhu, institut referenduma mora biti primjereno uređen zakonom te prikladno dimenzioniran u skladu s Ustavom." Ovim prijedlogom to nije.</p>	<p>Primljeno na znanje Budući da niste dali konkretne prijedloge poboljšanja ili drugačijeg uređenja pravnih instituta koji se uređuju ovim Prijedlogom zakona, a niste obrazložili ni svoju ocjenu o tome da Prijedlog zakona nije „primjereno uređen ni prikladno dimenzioniran u skladu s Ustavom“, Vaš zaključak je nepodoban za javnu raspravu.</p>

<p>14 Viktorija Kovačić Turčinec PRIJEDLOG ZAKONA O REFERENDUMU Smatram da je nacrt manjkav u slijedećim točkama: - nisu dozvoljeni promatrači provjere potpisa, a trebali bi biti dozvoljeni - kod potpisivanja se inzistira na formalizmu, a zanemaruje jasno izražena volja birača - prag od 10% je puno viši nego u drugim zemljama, predlažem određivanje apsolutnog broja potrebnih potpisa (npr. 200.000) - rok od 5 dana za pripremu potpisa prema propisanim zahtjevima je tehnički neizvediv - pravnu zaštitu za vrijeme prikupljanja potpisa treba osigurati na način da država izda dozvolu za korištenje javnih površina za cijelu zemlju - zašto referendumsko pitanje prvo provjerava DIP (koji za to nije nadležan), a nakon uspješno prikupljenih potpisa još uvijek ga može odbaciti i Ustavni sud - to je neprimjereno - nije predviđena mogućnost elektroničkog prikupljanja potpisa.</p>	<p>Djelomično prihvaćen Odgovarajuće su prihvaćene primjedbe u vezi s: 1. promatranjem postupka provjere potpisa birača 2. odobrenjem jedinica lokalne samouprave za mjesta na kojima će se prikupljati potpisi 3. pripremom i predajom potpisnih lista 4. osim toga, preispitane su i preformulirane odredbe kojima se uređuje utvrđivanje broja pravovaljanih potpisa birača. Za obrazloženje gore navedenoga, kao i odgovore na druge Vaše komentare, upućujemo na odgovore uz komentar Glasa roditelja za djecu – GROZD (pod rednim brojem 30).</p>
<p>15 Zlatko Haraminec PRIJEDLOG ZAKONA O REFERENDUMU Ne slažem se, jer ako narod ima pravo glasa onda bi ga trebali i čuti i poslušati naši zakonodavci ! LP</p>	<p>Primljeno na znanje Navodite subjektivnu ocjenu o Prijedlogu zakona po modelu „slažem se – ne slažem se“. Takva je ocjena nepodobna za javnu raspravu.</p>
<p>16 Vinko Kojundžija PRIJEDLOG ZAKONA O REFERENDUMU Narodna inicijativa bi se ovim zakonom de facto, zbog previsokih tehničkih barijera (prag od 10%, samo 5 dana za pripremu i predaju potpisnih lista), zabranila. Prvo treba sniziti te barijere na npr. 5% birača, i 15 dana za pripremu i predaju potpisnih lista. Onda treba narodnoj inicijativi dati dodatna prava: Zajamčena mogućnost prikupljanja potpisa na svim javnim površinama u državi. Mogućnost promatrača prilikom provjere potpisa.</p>	<p>Djelomično prihvaćen Odgovarajuće su prihvaćene primjedbe u vezi s: 1. promatranjem postupka provjere potpisa birača 2. odobrenjem jedinica lokalne samouprave za mjesta na kojima će se prikupljati potpisi 3. pripremom i predajom potpisnih lista. Za obrazloženje gore navedenoga, kao i odgovore na druge Vaše komentare, upućujemo na odgovore uz komentar Glasa roditelja za djecu – GROZD (pod rednim brojem 30).</p>

17	<p>Ante Martin Šarić PRIJEDLOG ZAKONA O REFERENDUMU Država daje sebi preko dvije godine da provede odluke referendumu, ali samo 30 dana za prikupljanje i 5 dana za pripremu i predaju. Država Hrvatska je očito banana republika i ovim to i dokazujete. 100 dana za prikupljanje potpisa i mjesec dana za pripremu i predaju. 50.000 prikupljenih potpisa MORA biti dovoljno za raspisivanje referendumu. Uvesti kaznenu odredbu u kojoj je kažnjava svaka osoba s minimalno 2 godine zatvora, koja onemogućava provedbu prikupljanja potpisa.</p>	<p>Djelomično prihvaćen 1. Prihvaćen. Rok za pripremu i predaju potpisnih lista je produžen na deset dana. Međutim, napominje se da rokovi i razdoblja koja spominjete nisu usporedivi. Jednokratna građanska akcija prikupljanja potpisa, iako organizacijski složena, ne pretpostavlja nikakve procese političkog ili bilo kakvog drugog usuglašavanja mišljenja, a ni bilo kakve formalne postupke, a upravo su to temeljna obilježja provedbene faze referendumu. Provedba odluke donesene na referendumu pretpostavlja formalne postupke te pripremu i donošenje posebnih pravnih akata, često u samoj parlamentarnoj proceduri. Te se aktivnosti, odnosno poslove, dakle, ne može uspoređivati, a ponajmanje ih se smije olako izjednačavati i na toj osnovi izvoditi zaključke o negativnom karakteru same države. 2. Vezano uz broj birača koji mogu zatražiti raspisivanje državnog referendumu upućuje se na članak 87. stavak 3. Ustava Republike Hrvatske koji glasi: „O pitanjima iz stavka 1. i 2. ovoga članka Hrvatski sabor će raspisati referendum u skladu sa zakonom ako to zatraži deset posto od ukupnog broja birača u Republici Hrvatskoj.“ Prema tome, broj birača koji mogu zatražiti raspisivanje referendumu (10% birača u Republici Hrvatskoj) propisan je samim Ustavom. Nijedan zakon ne smije biti protivan Ustavu, pa je za drugačije zakonsko rješenje prethodno potrebna promjena samog članka 87. stavka 3. Ustava. Bez promjene Ustava nema ni drugačijeg zakonskog rješenja. 3. Ovim zakonom se ne smiju propisivati ni kaznena djela ni duljina zatvorskih kazni. Za to služi kazneni zakon. Već sada se kaznom zatvora do tri godine kažnjava onaj tko u obavljanju povjerene mu dužnosti u vezi s državnim referendumom drugome na bilo koji način uskrati biračko pravo (članak 334. u vezi s člankom 87. točkom 14. Kaznenog zakona).</p>
18	<p>Saša Agejev PRIJEDLOG ZAKONA O REFERENDUMU Predložene promjene Zakona idu u smjeru daljnjeg onemogućavanja referendumskih inicijativa. Do sada smo imali jedan jedini referendum čiji je rezultat formalno proveden dok se sadržajno ignorira. Ovakvim prijedlogom Zakona o referendumu formalno bismo imali mogućnost referendumu, a u praksi bismo ga sasvim onemogućili. Minimum uvjeta koji su potrebni da ovaj Zakon zaživi su: 1. Prag potrebnih potpisa na razini kakve su u državama s uspješnim referendumskim inicijativama. 2. Sudjelovanje predstavnika referendumskih inicijativa u provjeri broja valjanih potpisa. 3. Provjeravanje valjanosti potpisa na načelu provjere izražene volje birača umjesto pukog zadovoljavanja forme. 4. Mogućnost elektroničkog potpisa putem portala e-građani. 5. Provjera ustavnosti referendumskog pitanja prije početka sakupljanja potpisa od strane Ustavnog suda. Pravu demokratsku vlast uvijek zanima volja građana pa sama raspisuje referendume za sva bitna pitanja i rado ostavlja mogućnost da i sami građani pokrenu referendum.</p>	<p>Djelomično prihvaćen 1. Prvonavedene tvrdnje su paušalne, a izvedena ocjena nije argumentirana, što ih čini nepodobnima za javnu raspravu. 2. Odgovarajuće je prihvaćena vaša primjedba u vezi s promatranjem postupka provjere potpisa birača. 3. Također su preispitane i preformulirane odredbe članka 28. Prijedloga zakona. Za obrazloženje gore navedenoga, kao i odgovore na druge Vaše primjedbe, upućujemo na odgovore uz komentar Glasa roditelja za djecu – GROZD (pod rednim brojem 30).</p>

<p>19 Vlaho Jelić PRIJEDLOG ZAKONA O REFERENDUMU Ovo je savršen prijedlog zakona o referendumu, ako se želi postići ništa tj zakonska forma postojanja istog, tj. poboljšanja/pogoršanja postojećeg. netko je odradio savršen zadatak za nalogodavce. po meni se treba ovo maksimalno pojednostavniti, primjer Švicarska, uzmite njihov zakon i prilagodite ga nama, ne treba izmišljati toplu vodu i zašto za državni referendum treba 10% birača, a za lokalni 20%, koja je to logika</p>	<p>Primljeno na znanje 1. Prvonađene tvrdnje su paušalne, a izvedena ocjena nije argumentirana, što ih čini nepodobnima za javnu raspravu. 2. Za švicarski savezni zakon, kao i sve švicarske kantonalne zakone o referendumu, može se reći sve samo ne da su jednostavni. Ne postoji mogućnost „prilagodbe“ tog zakonodavstva hrvatskim prilikama. Najviše što se može, a što je i učinjeno, jest odgovarajuće prihvaćanje primjenjivih pravno-tehničkih rješenja. Generalni pristup neposrednom odlučivanju, kakav postoji u Švicarskoj, u hrvatskom ustavnom poretku nije primjenjiv. Švicarska razlikuje fakultativni (opcijski) narodni referendum i narodnu inicijativu, koje oblike neposredne demokracije hrvatski Ustav ne razlikuje. 3. Veći kvorum podrške osigurava veći legitimitet organizacijskog odbora da zastupa lokalne interese, a to je posebno bitno osigurati kad je smanjen dosadašnji kvorum podrške za odlučivanje na lokalnom referendumu. Osim toga, u slučaju višestrukog smanjivanja potrebnog broja birača koji imaju pravo predložiti raspisivanje lokalnog referenduma, moglo bi se postaviti pitanje opravdanosti takvog rješenja, naročito u jedinicama s malim brojem birača.</p>
<p>20 Mirjana Anđić PRIJEDLOG ZAKONA O REFERENDUMU Načelni prigovori i komentari: - razumljivo kako je teško predlagati izmjene/dopune... bilo kojeg zakona i predvidjeti mogućnost praktične primjene i ostvarenja, ali zato RH ima vrsne pravne stručnjake koji su dorasli tom važnom zadatku. Stoga začuđuje žurba kojom se ovaj brzopleti prijedlog (koji je radila očito nekolicina pravnika bez iskustva konkretnog provođenja referenduma) želi usvojiti bez uključivanja pravnika koji su u Hrvatskoj imali iskustva u odvijanju referenduma (referduma o hrvatskoj samostalnosti, o ulasku u EU, lokalnih referenduma, kao i narodnih referenduma) - Prijedlog: produljiti vrijeme savjetovanja i uključiti pravnike koji su imali iskustva u pripremi, odvijanju i provođenju referendumskih odluka; - Žurba je nerazumljiva posebno stoga što je zakonodavac već 10 godina odbijao predložiti izmjenu Zakona kako ga je Ustavni sud pozvao; Tako važan zakon koji se 10 godina nije pripremao, kako je moguće da se vrijeme savjetovanja ostavlja na mjesec dana! To je, također, dokaz da Zakonodavac smatra kako je sam sebi dostatan i kako mu zapravo nije u interesu da se donese kvalitetan, smislen i provediv zakon koji će poboljšati pravnu situaciju... već je očito cilj donijeti bilo kakav zakon i time samo zakomplicirati, hrvatsku pravnu situaciju; - Dobra tvrdnja o pravnom instrumentu referenduma - izrečena na početku prijedloga, biva opovrgnuta čitajući članke samog zakona - općenito sadržaj zakona pobija sve ono što jest referendum "instrument izravne demokracije" koju članci istoga zakona pobijaju, steriliziraju i onemogućavaju provedbu. Prijedlog zakona guši i onemogućava izravnu demokraciju birača. Ovakav patronat države i nad narodnim referendumima - potpuno paralizira ovaj instrument u rukama građana. - Ako se ostavi ovakav prijedlog Zakona za narodne referendume - bit će to dokaz da</p>	<p>Primljeno na znanje 1. Nacrt koji se nalazi na savjetovanju izrađen je uvažavajući iskustvo provođenja prijašnjih referenduma i njime se, osim uvođenja novih zakonskih instituta, unaprjeđuju i postojeći. Time će se stvoriti optimalni zakonski okvir za provođenje referenduma utemeljen u hrvatskoj i europskoj pravnoj tradiciji. 2. Zakon o pravu na pristup informacijama propisuje da se savjetovanja s javnošću provode u pravilu u trajanju od 30 dana. Sukladno tome, u odnosu na trajanje savjetovanja o ovom Prijedlogu zakona u cijelosti je poštovan zakonski rok. Nije jasno zbog čega se provođenje javnog savjetovanja putem Interneta, odnosno e-Savjetovanja smatra neprimjerenim u vrijeme pandemije. Upravo takav način savjetovanja nikoga ne dovodi u opasnost i u ovo vrijeme kad se preporuča da ostanemo doma smo time više u prilici biti online pa i davati opširne komentare kao što ste to uostalom i učinili. 3. Budući da niste dali nikakve konkretne prijedloge poboljšanja ili drugačijeg uređenja pravnih instituta koji se uređuju ovim zakonom, niti ste obrazložili svoje ocjene o tome da se ovim Prijedlogom zakona „onemogućava sama bit referenduma – izravna demokracija“ i da se Prijedlogom zakona uvodi „patronat države i uplitanje državnih institucija, institucija jedinica lokalne samouprave (i regionalne) i u tzv. 'narodne inicijative i referendume'“, sve te i slične ocjene ostaju na razini proizvoljnih tvrdnji koje su kao takve nepodobne za javnu raspravu i društveni dijalog. Iz njih se ipak može zaključiti da referendumu pristupate kao da je riječ o postupku koji je odvojen od države i državnih struktura, čime se implicira da je i narod („hrvatski građani“) odvojen od države i državnih struktura (pa i od Hrvatskog sabora kao narodnog predstavništva). To je iskrivljena i pogrešna slika o institutu referenduma u sustavu predstavničke demokracije. 4. Kad je riječ o mogućnosti prikupljanja potpisa preko sustava e-građani, treba podsjetiti na sljedeće:</p>

Zakonodavcu nije u interesu da se donese zakon koji će na najbolji mogući način omogućiti građanima da izravno odlučuju o pitanjima od javnog interesa već samo da se donese bilo kakav zakon, ili još gore da se donese zakon koji će onemogućiti samu bit referendum - izravnu demokraciju i izravni način političkog odlučivanja građana o pitanjima od javnog interesa. Bilo bi bolje, onda, Zakonodavcu jasno i nedvosmisleno izjaviti: u Hrvatskoj se ne može poštivati volja birača jer oni ne znaju što žele i njihova volja ne može se uvažavati. Za Zakonodavca je dovoljno samo da dođe na vlast i tu se poštuje volja borača - jednom u 4 ili 5 godina. - Toliki patronat i uplitanje državnih institucija, institucija jedinica lokalne samouprave (i regionalne) i u tzv. "narodne inicijative i referendume" potpuno onemogućava pokretanje istih što je u konačnici gušenje demokracije. Hrvatskoj nisu potrebni bilo kakvi zakoni - takvih imamo nebrojeno puno - takvih koji su protiv hrvatskih građana i koji očituju toliki stav nepovjerenja i degradacije hrvatskih građana. - Potreban nam je pravedan, zakonit, smislen i provediv Zakon o referendumu koji će zaista i omogućavati građanima izravnu demokraciju-inače, ostvarit će se u djelu ona pravna izrjeka: summum ius, summa iniuria! - Zakon bi trebao predvidjeti mogućnost elektronskog prikupljanja potpisa za referendum, kao i mogućnost dopisnog ili elektronskog glasovanja za koje je već u RH postavljena infrastruktura preko sustava e-građani; - Nemoguće je i nedopustivo, u tako kratkom roku, do 3. siječnja 2021. godine, u općepoznatoj situaciji prouzrokovanoj Covidom-19, provoditi savjetovanja o tako važnom zakonu kao što je referendum.

člankom 87. stavkom 3. Ustava Republike Hrvatske propisano je da će Hrvatski sabor raspisati referendum u skladu sa zakonom „ako to zatraži deset posto od ukupnog broja birača u Republici Hrvatskoj.“ Ustavni sud protumačio je da ta ustavna odredba propisuje teritorijalni princip, što znači da birač mora biti na teritoriju Republike Hrvatske kad daje potpis. To je jasno utvrđeno u Odluci Ustavnog suda broj: U-VIIR-7346/2014 od 10. prosinca 2014. (Narodne novine, br. 156/14) u kojoj se navodi „da svaki birač u smislu članka 45. Ustava (to jest svaki punoljetni hrvatski državljanin bez obzira na prebivalište) koji se u dane prikupljanja potpisa nalazi ili se zatekne na području Republike Hrvatske ima pravo dati svoj potpis na inicijativu za raspisivanje referenduma, jer na taj način izražava svoju pravno relevantnu volju da Hrvatski sabor raspiše referendum s predloženim referendumskim pitanjem (što ne mora značiti da se taj birač slaže s predloženim referendumskim pitanjem i da ga podržava). Pravo birača da svojim potpisom zatraži raspisivanje referenduma ne ovisi, dakle, ni o kakvim drugim pretpostavkama (prebivalištu, važećoj osobnoj iskaznici, činjenici da stvarno ne živi na području Republike Hrvatske, i sl.), osim o pravnoj činjenici da je potpisnik birač (što znači da je upisan u registar birača) i o faktičnoj činjenici da je potpis dao na području Republike Hrvatske“ (točka 14.). To ujedno znači „da se prikupljanje potpisa može provoditi samo na području Republike Hrvatske“ (točka 15.). Poštujući navedeni ustavni okvir, člankom 26. Prijedloga zakona propisano je da se prikupljanje potpisa birača provodi na području Republike Hrvatske. Prijedlog da se omogućiti prikupljanje potpisa za raspisivanje referenduma putem Interneta, odnosno putem sustava e-Građani izravno ovisi o tome je li na taj način moguće provesti ustavni zahtjev teritorijalnosti. Dodatno, takav način prikupljanja potpisa birača mora ispunjavati pretpostavke transparentnosti, povjerenja, pouzdanosti i dostupnosti takvog načina prikupljanja potpisa, kao i automatske provjere potpisa. Naime, kod takvog načina provjere pravovaljanosti potpisa birača ne bi bili mogući promatrači koji se kao bitan faktor uspostavljanja povjerenja i transparentnosti traže u većini zaprimljenih komentara.

21 Ivana Skoko Bonić

PRIJEDLOG ZAKONA O REFERENDUMU

Gledajući na koji način je "onesposobljen" niz referendumskih inicijativa, ovaj prijedlog zakona pokušava osigurati da od samih početaka ne može izaći volja birača na vidjelo. Ovaj vid demokracije nikako se ne smije zlouporabiti, no navedeni prijedlozi ne štite demokraciju, već ju prigušuju. Stoga se slažem s već predloženim spornim točkama iznesenima u nekoliko komentara: - nisu dozvoljeni promatrači provjere potpisa, a upravo tu su inicijative najviše izigrane - kod potpisivanja se inzistira na formalizmu, a zanemaruje jasno izražena volja birača - ostavlja se prag od 10% koji je puno viši nego u drugim zemljama, a i podložan je raznim pristranim interpretacijama o tome koliko zapravo ima birača – zato predlažemo određivanje apsolutnog broja potrebnih potpisa (npr. 200.000) - rok od 5 dana za pripremu potpisa prema propisanim zahtjevima je tehnički neizvediv - pravna zaštita za vrijeme prikupljanja potpisa nije osigurana, dakle i dalje inicijativa ovisi o samovolji lokalnih dužnosnika – predlažemo da država izda dozvolu za korištenje javnih površina za cijelu zemlju - referendumsko pitanje prvo provjerava DIP (koji za to nije nadležan), a nakon uspješno prikupljenih potpisa još uvijek ga može odbaciti i Ustavni sud - iz zemalja s naprednom demokracijom uveden je koncept protuprijedloga Sabora te koncept zagovornika i protivnika inicijative, koji bi u našoj situaciji samo predstavljali dodatni prostor za razne manipulacije, pritiske i neravnomjernu borbu između vlasti i naroda - nije predviđena mogućnost elektroničkog prikupljanja potpisa. Lijep pozdrav svima

Djelomično prihvaćen

1. Prvonavedene tvrdnje su paušalne, a izvedena ocjena nije argumentirana, što ih čini nepodobnima za javnu raspravu. 2. Odgovarajuće su prihvaćene vaše primjedbe u vezi s: a) promatranjem postupka provjere potpisa birača b) odobrenjem jedinica lokalne samouprave za mjesta na kojima će se prikupljati potpisi c) pripremom i predajom potpisnih lista. 3. Osim toga, preispitane su i preformulirane odredbe članka 28. Prijedloga zakona. Za obrazloženje gore navedenoga, kao i odgovore na druge Vaše komentare, upućujemo na odgovore uz komentar Glasa roditelja za djecu – GROZD (pod rednim brojem 30).

22 Višnja Šimunić

PRIJEDLOG ZAKONA O REFERENDUMU

Mislim da bi se svi potpisi za referendum trebali prikupljati on line , tj elektronički potpisi .Onda ne bi nikada bilo sumnje da li sam ja nešto potpisala ili ne. Jako je neodgovorno i čudno da se u 21. stoljeću prikupljaju fizički potpisi i da se nakon toga proglašavaju nevažećima ! To je direktno kršenje osnovnih ljudskih prava . Onemogućava se nas obične građane da se na referendumu izjasnimo o pojedinim inicijativama i da slobodno izražavamo svoju volju. To je kao da nas se onemogućuje da glasujemo na izborima .

Primljeno na znanje

Člankom 87. stavkom 3. Ustava propisano je da će Hrvatski sabor raspisati referendum u skladu sa zakonom „ako to zatraži deset posto od ukupnog broja birača u Republici Hrvatskoj.“ Ustavni sud je protumačio da ta ustavna odredba propisuje teritorijalni princip, što znači da birač mora biti na teritoriju Republike Hrvatske kad daje potpis. To je jasno utvrđeno u Odluci Ustavnog suda broj: U-VIIR-7346/2014 od 10. prosinca 2014. (Narodne novine, br. 156/14) u kojoj se navodi „da svaki birač u smislu članka 45. Ustava (to jest svaki punoljetni hrvatski državljanin bez obzira na prebivalište) koji se u dane prikupljanja potpisa nalazi ili se zatekne na području Republike Hrvatske ima pravo dati svoj potpis na inicijativu za raspisivanje referenduma, jer na taj način izražava svoju pravno relevantnu volju da Hrvatski sabor raspiše referendum s predloženim referendumskim pitanjem (što ne mora značiti da se taj birač slaže s predloženim referendumskim pitanjem i da ga podržava). Pravo birača da svojim potpisom zatraži raspisivanje referenduma ne ovisi, dakle, ni o kakvim drugim pretpostavkama (prebivalištu, važećoj osobnoj iskaznici, činjenici da stvarno ne živi na području Republike Hrvatske, i sl.), osim o pravnoj činjenici da je potpisnik birač (što znači da je upisan u registar birača) i o faktičnoj činjenici da je potpis dao na području Republike Hrvatske“ (točka 14.). To ujedno znači „da se prikupljanje potpisa može provoditi samo na području Republike Hrvatske“ (točka 15.). Poštujući navedeni ustavni okvir, člankom 26. Prijedloga zakona propisano je da se prikupljanje potpisa birača provodi na području Republike Hrvatske. Prijedlog da se omogući prikupljanje potpisa za raspisivanje referenduma putem Interneta, odnosno putem sustava e-Građani izravno ovisi o tome je li na taj način moguće provesti ustavni zahtjev teritorijalnosti. Dodatno, takav način prikupljanja potpisa birača mora ispunjavati pretpostavke transparentnosti, povjerenja, pouzdanosti i dostupnosti takvog načina prikupljanja potpisa, kao i automatske provjere potpisa. Naime, kod takvog načina provjere pravovaljanosti potpisa birača ne bi bili mogući promatrači koji se kao bitan faktor uspostavljanja povjerenja i transparentnosti traže u većini zaprimljenih komentara.

23 Toma Vuković

PRIJEDLOG ZAKONA O REFERENDUMU

Prema svemu čini mi se da nema ništa novoga pod suncem. Vlastodršci žele zadržati vlast, beneficije, fotelje..., a ne žele služiti narodu, ne žele čuti što im narod poručuje, jer da žele služiti narodu onda bi predložili takav zakon koji je pošten, pravedan, koji je transparentan i traži istinu. Čim se ne želi dozvoliti promatračima brojanje potpisa to znači da se ne želi transparentnost, ni istina, nego da se želi zamračiti, obmanuti, lagati. Poznata je poslovice, tko laže taj i krade. Đavao je otac laži i obmane. (Iv 8, 44) "...Niti se užiče svjetiljka da se stavi pod posudu, nego na svijećnjak da svijetli svima u kući. Tako neka svijetli vaša svjetlost pred ljudima da vide vaša dobra djela i slave Oca vašega koji je na nebesima." (Mt 5.15) "Svjetlost je došla na svijet, ali ljudi su više ljubili tamu nego svjetlost jer djela im bijahu zla. Uistinu, tko god čini zlo, mrzi svjetlost i ne dolazi k svjetlosti da se ne razotkriju djela njegova; a tko čini istinu, dolazi k svjetlosti nek bude bjelodano da su djela njegova u Bogu učinjena." (Iv 3,19) Da vlastodršci uistinu žele čuti ono što im narod poručuje, onda bi napisali takav zakon koji bi dozvolio narodu da se izjasni, a ne takav zakon koji ograničava izjašnjavanje i volju naroda, onda bi kao u Švicarskoj vlast raspisala referendum da čuju kakvo narod ima mišljenje. Da vlastodršci uistinu žele čuti ono što im narod poručuje, napisali bi i izborni zakon takav da cijela država bude jedna izborna jedinica, onda bi to bila najpoštenija izražena volja birača. "Jer usalilo se srce naroda ovoga: uši začepiše, oči zatvoriše, da očima ne vide, ušima ne čuju, srcem ne razumiju te se ne obrate pa ih izliječim." (Mt 13, 15) "Već je sjekira položena na korijen stablima. Svako dakle stablo koje ne donosi dobrog roda, siječe se i u oganj baca.« (Mt 3,10) Ali kako piše u onoj priči, kada otac piše dva pisma sinu, jedno da otvori kada mu je najteže, i drugo kada mu je najlakše, a u pismima piše -i ovo će proći. Ali, ne treba se bojati jer Isus kaže - »I evo, ja sam s vama u sve dane – do svršetka svijeta.«(Mt 28,20)

Primljeno na znanje

1. Promatrači nigdje nemaju ovlast „brojanja potpisa“. To je pogrešna predodžba o ulozi promatrača na izborima i u postupku referendumu. 2. Kad je riječ o pozivanju na Švicarsku, koja je istaknuta kao država u kojoj vlast raspisuje referendume „da čuju kakvo narod ima mišljenje“, ističe se sljedeće: iako ne postoji ustavna obveza da se zakonom uvede tzv. savjetodavni referendum, ovim se Prijedlogom zakona predviđa i ta vrsta referenduma koju – Vašim riječima – raspisuje vlast „da čuje kakvo narod ima mišljenje“. Za razliku od savjetodavnih, fakultativni referendumi, koji su temeljni predmet uređenja u ovom Prijedlogu zakona, ne služe tome da se čuje „kakvo narod ima mišljenje“. Na fakultativnim referendumima narod donosi obvezujuće odluke. Osim toga, u pripremi ovog Prijedloga zakona odgovarajuće su prihvaćena primjenjiva pravno-tehnička rješenja iz švicarskog zakonodavstva, u mjeri u kojoj je to bilo moguće s obzirom na to da se Švicarska razlikuje od Hrvatske po tipu državnog uređenja. 3. Ovim se Prijedlogom zakona ne uređuju izborni postupci pa su navodi o potrebi uvođenja jedne izborne jedinice u izbornu zakonodavstvo bespredmetni. Inače, u referendumskim postupcima nema izbornih jedinica.

24 **Juraj Bašković**
PRIJEDLOG ZAKONA O REFERENDUMU
Htio bih komentirati slijedeće problematičnosti: - nisu dozvoljeni promatrači provjere potpisa!
("Referendum se smatra temeljnim instrumentom izravne (neposredne) demokracije jer na njemu birači neposredno odlučuju o političkim pitanjima". Ako vladajuća politika (protiv koje narod referendum želi izglasati neslaganje te promjene) odlučuje o tome tko će prebrojavati potpise, ne postoji način da se ostvari pravedno i objektivno prebrojavanje tih stvarnih pokazatelja stvarne volje naroda, ukoliko to isto prebrojavanje nije moguće provjeriti i od strane onih koji ne čine dio te iste vladajuće politike. Time se referendum pretvara u farsu.) - kod potpisivanja se inzistira na formalizmu, a zanemaruje jasno izražena volja birača (ukoliko se želi da referendum bude učinkoviti "instrument izravne demokracije", njegova upotreba mora biti lišena svih mogućih formalističkih komplikacija, inače se narod neće nikad moći njime i koristiti) - ostavlja se prag od 10% koji je puno viši nego u drugim zemljama, a i podložan je raznim pristranim interpretacijama o tome koliko zapravo ima birača – zato predlažem određivanje apsolutnog broja potrebnih potpisa (npr. 200.000) - rok od 5 dana za pripremu potpisa prema propisanim zahtjevima je tehnički neizvediv, čime se "instrument izravne demokracije" svodi na "instrument rугanja narodu" - pravna zaštita za vrijeme prikupljanja potpisa nije osigurana, dakle i dalje inicijativa ovisi o samovolji lokalnih dužnosnika – predlažem da država izda dozvolu za korištenje javnih površina za cijelu zemlju - referendumsko pitanje prvo provjerava DIP (koji za to nije nadležan), a nakon uspješno prikupljenih potpisa još uvijek ga može odbaciti i Ustavni sud - iz zemalja s naprednom demokracijom uveden je koncept protuprijedloga Sabora te koncept zagovornika i protivnika inicijative, koji bi u našoj situaciji samo predstavljali dodatni prostor za razne manipulacije, pritiske i neravnopravnu borbu između vlasti i naroda - nije predviđena mogućnost elektroničkog prikupljanja potpisa. Ukratko, ovako predstavljem zakon o referendumu je ništa drugo nego sakaćenje demokracije te rугanje narodu. S poštovanjem.

Djelomično prihvaćen

1. Odgovarajuće su prihvaćene primjedbe u vezi s: a) promatranjem postupka provjere potpisa b) odobrenjem jedinica lokalne samouprave za mjesta na kojima će se prikupljati potpisi c) pripremom i predajom potpisnih lista. 2. Osim toga, preispitane su i preformulirane odredbe članka 28. Prijedloga zakona. Za obrazloženje gore navedenoga, kao i za odgovore na ostale Vaše primjedbe upućujemo na odgovore uz komentar Glasa roditelja za djecu – GROZD (pod rednim brojem 30). 3. Posljednje tvrdnje su paušalne, a izvedena ocjena nije argumentirana, što ih čini nepodobnima za javnu raspravu.

25	<p>Marko Jerbić PRIJEDLOG ZAKONA O REFERENDUMU Uopće mi se ne sviđa ovaj prijedlog zakona o referendumu. Jasno je kao dan da se vladajući prave da poboljšavaju uvjete za raspisivanje referenduma, ali zapravo rade sve da iste onemoguće. Narod ima pravo staviti bilo koju temu na referendum, i nema tog suda koji to smije zabranjivati. Ima pravo tražiti referendum i o ukidanju Ustavnog suda, pa ne može onda taj isti sud to proglasiti neustavnim. Osim toga, rokovi i broj potpisa propisani ovim zakonom uvelike negiraju praksu europskih zemalja, a kao šlag na tortu ide nemogućnost da promatrači nadgledaju brojanje potpisa. U nekoj drugoj državi to bi bilo nepotrebno, ali u Hrvatskoj je to od ključne važnosti jer smo vidjeli po zadnjim referendumima da vlast onemogućava referendume upravo na taj način. Nažalost, građani nemaju povjerenje u institucije, a ovaj prijedlog zakona još više će to nepovjerenje produbiti.</p>	<p>Djelomično prihvaćen 1. Navodite subjektivne dojmove o Prijedlogu zakona po modelu „sviđa mi se – ne sviđa mi se“, koji su kao takvi nepodobni za javnu raspravu. 2. Netočna je tvrdnja da „narod ima pravo staviti bilo koju temu na referendum, i nema tog suda koji to smije zabranjivati“. Sve suvremene europske demokracije počivaju na načelu supremacije ustava, a Ustav onda dimenzionira načelo narodnog suvereniteta. 3. Za primjedbe vezane uz „rokove i broj potpisa“, propisane ovim Prijedlogom zakona, upućujemo na odgovor uz komentar Glasa roditelja za djecu – GROZD (pod rednim brojem 30). 4. U skladu s Vašom primjedbom, ponovo su razmotrene odredbe vezane uz postupak utvrđivanja broja pravovaljanih potpisa birača. Iako i dalje smatramo da to nije nužno zbog postojanja drugih instrumenata koji su ugrađeni u ovaj Prijedlog zakona, ne protivimo se tome da se tekst Prijedloga zakona dopuni odredbom koja bi propisivala da u postupku pred Državnim izbornim povjerenstvom (DIP), u kojem se provjerava točnost i potpunost podataka upisanih u potpisne liste (tzv. provjera pravovaljanosti potpisa), imaju pravo prisustvovati predstavnik organizacijskog odbora i predstavnik odbora protivnika narodne inicijative, ili osobe koje oni opunomoće.</p>
26	<p>Ilija Barišić PRIJEDLOG ZAKONA O REFERENDUMU Mislim, stvarno, ovakav prijedlog zakona o referendumu nema nikakve veze sa demokracijom. Dapače, istu sustavno gazite i obezvrjeđujete ovakvim zakonom, umjesto da ostane važan demokratski instrument. Usporedbe radi Švicarska sa ca. 7.5 milijuna stanovnika ima prag od 50.000 potpisa koje je potrebno skupiti u roku od 100 dana. Ugledajte se na dugotrajna iskustva direktne demokracije u Švicarskoj konfederaciji.</p>	<p>Primljeno na znanje 1. Vaša generalna ocjena o tome da ovaj Prijedlog zakona „nema nikakve veze sa demokracijom“ i da „istu sustavno gazite i obezvrjeđujete ovakvim zakonom“ nije potkrijepljena nijednim jedinim argumentom. Time ste ujedno onemogućili i bilo kakav odgovor na tu svoju tvrdnju. 2. Prigovor da iskustva direktne demokracije u Švicarskoj nisu uvažena nije osnovan. Iz švicarskog iskustva odgovarajuće su prihvaćena primjenjiva pravno-tehnička rješenja.</p>
27	<p>Božo Đuderija PRIJEDLOG ZAKONA O REFERENDUMU Ovim prijedlogom zakona daju se zamijetiti slijedeće problematičnosti - nisu dozvoljeni promatrači provjere potpisa, a upravo tu su inicijative najviše izigrane (Predlagatelj se na 30 mjesta poziva na Kodeks dobre prakse o referendumima (Venecijanske komisije Vijeća Europe), no ne želi uvažiti njegovu točku II.3.2. koja kaže da „promatračima treba omogućiti da budu nazočni svugdje gdje se odvijaju radnje vezane uz referendum.“) - kod potpisivanja se inzistira na čistom formalizmu, a zanemaruje jasno izražena volja birača (npr. ako upiše skraćenu verziju svog imena, ili ako koje slovo nije potpuno čitko, ili ako, po novome, ne upiše datum, njegov se potpis proglašava nevažećim, premda je iz upisanih podataka (uključujući i jedinstveni OIB) nedvojbeno da se radi o toj osobi i da je ta osoba svojim potpisom izrazila svoju volju. Kod ručnog upisivanja su uvijek moguće manje pogreške, ali one nikako ne bi smjele biti važnije od jasne volje birača.) "primjerice kod skupljanja potpisa za kandidacijske liste potpisi se ne provjeravaju prema takvim formalističkim zahtjevima." - ostavlja se prag od 10% koji je puno viši nego u drugim zemljama, a i podložan je raznim pristranim interpretacijama o</p>	<p>Djelomično prihvaćen Odgovarajuće su prihvaćene primjedbe u vezi s: 1. promatranjem postupka provjere potpisa birača 2. odobrenjem jedinica lokalne samouprave za mjesta na kojima će se prikupljati potpisi 3. pripremom i predajom potpisnih lista 4. osim toga, preispitane su i preformulirane odredbe kojima se uređuje utvrđivanje broja pravovaljanih potpisa birača. Za obrazloženje gore navedenoga, kao i odgovore na druge Vaše komentare, upućujemo na odgovore uz komentar Glasa roditelja za djecu – GROZD (pod rednim brojem 30).</p>

tome koliko zapravo ima birača – predlažem određivanje apsolutnog broja potrebnih potpisa (npr. 200.000 ili 250.000) ili smanjenje praga na 5% - rok od 5 dana za pripremu potpisa prema propisanim zahtjevima je tehnički neizvediv (određen je rok od svega 5 dana unutar kojeg je, nakon prikupljanja potpisa, potrebno skupiti sve materijale iz cijele Hrvatske i pripremiti ih za predaju Saboru, što je tehnički nemoguće. Priprema kutija s potpisima sada je, naime, dodatno otežana time što treba priložiti evidenciju koliko se točno potpisnih lista nalazi u pojedinoj kutiji i na kojim su se sve lokacijama liste iz te kutije skupljale (čl. 29). Svaka pak potpisna lista treba imati upisanu lokaciju i adresu prikupljanja te podatke o volonterima (čl. 27). Sve predviđene poslove pripreme materijala za predaju obavljaju volonteri, u svoje slobodno vrijeme, uz svoje ostale privatne i poslovne obaveze, a ne četa državnih službenika kojima je to plaćeno. Uostalom, državnim je službama za slične poslove u dosadašnjim referendumskim inicijativama trebalo značajno više vremena. Skupljanje potpisnih lista iz cijele Hrvatske vrlo je skupo (troškovi pošte i dostave) i zahtjevno pa organizator ne može tražiti od volontera da tijekom prikupljanja potpisa u više navrata šalju potpisne liste, već se sve to obavlja nakon prikupljanja potpisa. Stoga predlažem rok od 30 dana za prikupljanje potpisa i nakon toga 15 dana za pripremu potpisnih lista za predaju. - pravna zaštita za vrijeme prikupljanja potpisa nije osigurana, dakle i dalje inicijativa ovisi o samovolji lokalnih dužnosnika – predlažem da država izda dozvolu za korištenje javnih površina za cijelu zemlju - referendumsko pitanje prvo provjerava DIP (koji za to nije nadležan), a nakon uspješno prikupljenih potpisa još uvijek ga može odbaciti i Ustavni sud, smatram da Ustavni sud hitnim postupkom mora prije skupljanja potpisa donijeti mišljenje o ustavnosti ne DIP - iz zemalja s naprednom demokracijom uveden je koncept protuprijedloga Sabora te koncept zagovornika i protivnika inicijative, koji bi u našoj situaciji samo predstavljali dodatni prostor za razne manipulacije, pritiske i neravnomjernu borbu između vlasti i naroda (Prema Prijedlogu, svi sudionici referendumske aktivnosti trebali bi imati jednako pravo na medijski prostor, a mediji bi trebali „jamčiti novinarsku neovisnost“ (čl. 53). Nije rečeno na koji način će to biti zajamčeno i kakve su sankcije ako se to ne dogodi? Jasno je da „zagovornici“ i „protivnici“ referendumske inicijative trebaju, prije samog referenduma, imati jednak tretman u medijima i dobro je da se takva odredba uvrsti u zakon. Međutim, stvaranje zakonske forme „protivnika“ referendumske inicijative već u vrijeme skupljanja potpisa stavlja zagovornike u nepovoljniji položaj jer oni u to vrijeme, osim medijskog zagovaranja svojih stavova, trebaju i skupljati potpise, što protivnici referendumske inicijative ne trebaju. - postoji sumnja u mogućnost manipulativnog prostora u izbjegavanju raspisivanja referenduma (Za slučaj da inicijativa i uspije prikupiti i potvrditi dovoljan broj potpisa, Predlagatelj je osigurao širok prostor za izbjegavanje raspisivanja samog referenduma (čl. 35). Hrvatski sabor, naime, može tek tada zatražiti od Ustavnog suda da ispita ustavnost referendumskog pitanja te u

slučaju negativnog odgovora odbaciti referendum (čl. 36). Pitanje je zašto Ustavni sud to ne bi mogao ispitati ranije, prije početka prikupljanja potpisa? Određeno je, doduše, da referendumsko pitanje treba biti potvrđeno prije početka prikupljanja potpisa, ali ne od strane Ustavnog suda već Državnog izbornog povjerenstva (čl. 23). Neprihvatljivo je da bi DIP tako mogao uvjetovati inicijativi kako bi „formalnopravno“ trebalo izgledati pitanje, a nije niti nadležan za odlučivanje je li neko pitanje u skladu s Ustavom i ostalim zakonima ili nije. Nadalje, Sabor može pokrenuti tzv. postupak donošenja izravnog i/ili neizravnog protuprijedloga u odnosu na prijedlog inicijative (čl. 37). Sam Predlagatelj priznaje da je to iznimno „složen i dugotrajan postupak“, do sada nepoznat u hrvatskoj parlamentarnoj praksi (str. 89/90). To možda funkcionira u zemljama s naprednom demokracijom (npr. u Švicarskoj od koje je i preuzet ovaj koncept), no iskustva u Hrvatskoj su pokazala da tu možemo očekivati razne manipulacije, pritiske u odnosu na inicijativu – i na pravnom području, i primjerice u medijskom prostoru. Stoga predlažem da se ovi napredni koncepti uvedu u Hrvatsko zakonodavstvo, tek nakon što se počnu u praksi poštivati osnovni demokratski principi vezani uz referendum. - nije predviđena mogućnost elektroničkog prikupljanja potpisa. (Stoga predlažem da svaki hrvatski građanin ima izbor kako će potpisati podršku referendumske inicijativi, fizički ili preko servisa e-Građani. Taj će način pridonijeti postizanju cilja da svaki državljanin ima jednaku mogućnost potpisati podršku referendumske inicijativi i da referendumska inicijativa ima mogućnost ponuditi davanje podrške svakom hrvatskom državljaninu, a ujedno će se proširiti mogućnost za skupljanje potpisa i onda kad se ljudi, bilo zbog lošeg vremena bilo iz drugih razloga, više zadržavaju u zatvorenim prostorima.) ...korištene određeni prijedlozi udruge Grozd uz manje izmjene

28 Ivan Vladić

PRIJEDLOG ZAKONA O REFERENDUMU

Ovaj zakon ide ka onemogućavanju održavanja referenduma. Prag od 10% birača praktički onemogućava da se provodi demokracija, drugim riječima, ovaj zakon ismijava pokušaj demokratskog djelovanja i poručuje da je RH oligarhija, a ne demokracija. Spustite prag kao u svakoj normalnoj i naprednoj zemlji i omogućite više vremena za pripremu potpisa i uvedite elektroničko prikupljanje potpisa. Trgnite se više!

Primljeno na znanje

Prvonavedena tvrdnja je neargumentirana, što je čini nepodobnom za javnu raspravu. U odnosu na ostale komentare, upućujemo na odgovore uz komentar Glasa roditelja za djecu – GROZD (pod rednim brojem 30).

29	<p>Vedran Rede PRIJEDLOG ZAKONA O REFERENDUMU Ovo što predlažete je sramotno. Cilj referendumu nije izigrati građane nego poštivati volju većine. I da li je moguće da nije predviđeno elektroničko prikupljane potpisa?</p>	<p>Primljeno na znanje 1. Vaša ocjena o Prijedlogu zakona je proizvoljna jer se ne zasniva na argumentima i nije obrazložena. Kao takva, nepodobna je za javnu raspravu. 2. Člankom 87. stavkom 3. Ustava propisano je da će Hrvatski sabor raspisati referendum u skladu sa zakonom „ako to zatraži deset posto od ukupnog broja birača u Republici Hrvatskoj.“ Ustavni sud je protumačio da ta ustavna odredba propisuje teritorijalni princip, što znači da birač mora biti na teritoriju Republike Hrvatske kad daje potpis. To je jasno utvrđeno u Odluci Ustavnog suda broj: U-VIIR-7346/2014 od 10. prosinca 2014. (Narodne novine, br. 156/14) u kojoj se navodi „da svaki birač u smislu članka 45. Ustava (to jest svaki punoljetni hrvatski državljanin bez obzira na prebivalište) koji se u dane prikupljanja potpisa nalazi ili se zatekne na području Republike Hrvatske ima pravo dati svoj potpis na inicijativu za raspisivanje referendumu, jer na taj način izražava svoju pravno relevantnu volju da Hrvatski sabor raspiše referendum s predloženim referendumskim pitanjem (što ne mora značiti da se taj birač slaže s predloženim referendumskim pitanjem i da ga podržava). Pravo birača da svojim potpisom zatraži raspisivanje referendumu ne ovisi, dakle, ni o kakvim drugim pretpostavkama (prebivalištu, važećoj osobnoj iskaznici, činjenici da stvarno ne živi na području Republike Hrvatske, i sl.), osim o pravnoj činjenici da je potpisnik birač (što znači da je upisan u registar birača) i o faktičnoj činjenici da je potpis dao na području Republike Hrvatske“ (točka 14.). To ujedno znači „da se prikupljanje potpisa može provoditi samo na području Republike Hrvatske“ (točka 15.). Poštujući navedeni ustavni okvir, člankom 26. Prijedloga zakona propisano je da se prikupljanje potpisa birača provodi na području Republike Hrvatske. Prijedlog da se omogući prikupljanje potpisa za raspisivanje referendumu putem Interneta, odnosno putem sustava e-Građani izravno ovisi o tome je li na taj način moguće provesti ustavni zahtjev teritorijalnosti. Dodatno, takav način prikupljanja potpisa birača mora ispunjavati pretpostavke transparentnosti, povjerenja, pouzdanosti i dostupnosti takvog načina prikupljanja potpisa, kao i automatske provjere potpisa. Naime, kod takvog načina provjere pravovaljanosti potpisa birača ne bi bili mogući promatrači koji se kao bitan faktor uspostavljanja povjerenja i transparentnosti traže u većini zaprimljenih komentara.</p>
30	<p>Glas roditelja za djecu - GROZD PRIJEDLOG ZAKONA O REFERENDUMU Primjedbe udruge Glas roditelja za djecu - GROZD Premda se u uvodu Prijedloga navodi da će se novim zakonom o referendumu osigurati „djelotvorniji utjecaj građana u procesima političkog odlučivanja“ i da će bit referendumu narodne inicijative biti „dodatno zaštićena“, konkretna rješenja u Prijedlogu to ne pokazuju, osobito u predreferendumskom dijelu. Pokretanje „narodne inicijative“ i prikupljanje potpisa je dodatno zakomplicirano i otežano, a nisu riješeni problemi u praksi već pokazanih manipulacija od strane vlasti u njihovom nastojanju da spriječe raspisivanje referendumu. Ukazujemo na ove nedostatke: 1. Nedozvoljavanje promatrača pri</p>	<p>Djelomično prihvaćen 1. U skladu s primjedbom, ponovo su razmotrene odredbe vezane uz postupak utvrđivanja broja pravovaljanih potpisa birača. Tekst Prijedloga zakona dopunio se odredbom koja propisuje da u postupku pred Državnim izbornim povjerenstvom (DIP), u kojem se provjerava točnost i potpunost podataka upisanih u potpisne liste (tzv. provjera pravovaljanosti potpisa), imaju pravo prisustvovati predstavnik organizacijskog odbora i predstavnik odbora protivnika referendumu inicijative, ili osobe koje oni opunomoće. 2. U skladu s vašim primjedbama vezanima uz potpise birača na mjestima za prikupljanje potpisa, ponovo su razmotrene odredbe. Podaci koje birač upisuje u potpisne liste ostali bi neizmijenjeni jer su objektivno</p>

provjeri potpisa Poznato je da su nedavne referendumske inicijative izigrane od strane vladajućih upravo pri provjeri potpisa, tako što je velik dio potpisa proglašen netočnim i „nečitkim“. Nužnost promatranja provjere potpisa je nažalost i u ovom Prijedlogu potpuno ignorirana. Predlagatelj se na 30 mjesta poziva na Kodeks dobre prakse o referendumima (Venecijanske komisije Vijeća Europe), no ne želi uvažiti njegovu točku II.3.2. koja kaže da „promatračima treba omogućiti da budu nazočni svugdje gdje se odvijaju radnje vezane uz referendum“. Zanimljivo je da je baš Ministarstvo uprave (autor ovog Prijedloga) u svom odgovoru na žalbu građanske inicijative „Istina o Istanbulskoj“ od 4.9.2018. izjavilo da će se „o tim smjernicama voditi računa prilikom buduće izrade zakonskog okvira kojim se uređuje raspisivanje i provedba referenduma“, ali da su do tada „u obvezi pridržavati se važeće zakonske regulative“! 2. Zanemarivanje volje birača Predlagatelj u uvodu citira mišljenje Ustavnog suda od 20.10.2010. o tome da manjkavosti važećeg zakona „otvaraju objektivnu mogućnost zanemarivanja odnosno izigravanja navedene volje birača, a time i obezvrjeđivanja temeljnih vrijednosti demokratskog društva...“. Međutim, u Prijedlogu su upravo stvoreni preduvjeti da se volja birača, još više nego u dosadašnjem zakonu, izigra i stavi u drugi plan. Ako potpisnik imalo odstupa od onoga „kako se vodi u službenim evidencijama“ (čl. 28), npr. ako upiše skraćenu verziju svog imena, ili ako koje slovo nije potpuno čitko, ili ako, po novome, ne upiše datum, njegov se potpis proglašava nevažećim, premda je iz upisanih podataka (uključujući i jedinstveni OIB) nedvojbeno da se radi o toj osobi i da je ta osoba svojim potpisom izrazila svoju volju. Kod ručnog upisivanja su uvijek moguće manje pogreške, ali one nikako ne bi smjele biti važnije od jasne volje birača! Ako državne institucije takve male pogreške toleriraju u sudskim presudama koje značajno mijenjaju život pojedinca, zašto tu toleranciju ne pokazuju kod jasne volje birača za referendum? Upozoravamo i na dvostruke kriterije u pitanju provjere potpisa: primjerice kod skupljanja potpisa za kandidacijske liste potpisi se ne provjeravaju prema takvim formalističkim zahtjevima. 3. Prag previsok i podložan interpretacijama Ovaj Prijedlog uopće ne donosi ključnu promjenu zbog koje se između ostalog i očekivao novi zakon, a to je da bitno smanji broj potrebnih potpisa s dosadašnjih previsokih 10% od ukupnog broja birača, što ga čini jednim od najrestriktivnijih u Europi i svijetu. Osim toga, svjedočili smo brojnim manipulacijama i različitim pristranim interpretacijama koliko je to 10% tj. koliko zapravo birača ima. Stoga predlažemo da se minimalni broj potpisa ne veže uz postotak već uz apsolutni broj birača, npr. 200.000. Ako se već ovaj Prijedlog u mnogim stvarima ugleda na švicarsko zakonodavstvo i praksu, neka onda uzme u obzir i njihov broj potpisa i rok prikupljanja: u Švicarskoj (koja ima 7,3 mil. stanovnika) treba za referendum prikupiti 50.000 potpisa unutar 100 dana! 4. Prekratak rok za pripremu potpisa za predaju Premda je rok skupljanja potpisa produljen s dva tjedna na 30 dana, određen je rok od svega pet dana

potrebni, ali bi se jasno naznačilo da DIP ne provjerava čitljivost samih vlastoručnih potpisa birača. On provjerava samo točnost i potpunost upisanih podataka. Konačno, jedini novi podatak koji se traži od birača kada se upisuje u potpisnu listu jest datum upisivanja. Iskustvo je pokazalo da je taj podatak potrebno upisati jer se time olakšava provjera pravodobnosti upisanih osobnih podataka. Na organizacijskom odboru je zadaća osposobljavanja osoba koje prikupljaju potpise da pouče biračepotpisnike o tome na što trebaju paziti prilikom upisivanja podataka. 3. Vezano uz broj birača koji mogu zatražiti raspisivanje državnog referenduma upućuje se na članak 87. stavak 3. Ustava Republike Hrvatske koji glasi: „O pitanjima iz stavka 1. i 2. ovoga članka Hrvatski sabor će raspisati referendum u skladu sa zakonom ako to zatraži deset posto od ukupnog broja birača u Republici Hrvatskoj.“ Prema tome, broj birača koji mogu zatražiti raspisivanje referenduma (10% birača u Republici Hrvatskoj) propisan je samim Ustavom. Nijedan zakon ne smije biti protivan Ustavu, pa je za drugačije zakonsko rješenje prethodno potrebna promjena samog članka 87. stavka 3. Ustava. Bez promjene Ustava nema ni drugačijeg zakonskog rješenja. Kad je riječ o švicarskom zakonodavstvu o referendumima i narodnim inicijativama, treba ponoviti da su iz njega odgovarajuće prihvaćena samo pravno-tehnička rješenja koja su primjenjiva u hrvatskom ustavnom poretku. Međutim, generalni pristup neposrednom odlučivanju, kakav postoji u Švicarskoj, u hrvatskom ustavnom poretku nije primjenjiv. Švicarska razlikuje fakultativni (opcijski) narodni referendum i narodnu inicijativu, koje oblike neposredne demokracije hrvatski Ustav ne razlikuje. 4. Prihvaćen. Rok za pripremu i predaju potpisnih lista je odgovarajuće produžen na deset dana. Neovisno o tome, ističe se da se primjedbe uglavnom odnose na tehničke aktivnosti koje sam organizacijski odbor treba uspostaviti i koordinirati, odnosno radnje koje treba izvršiti. Ovim se Prijedlogom zakona ne postavljaju nikakve prepreke ili smetnje tome da se određene aktivnosti ili radnje obavljaju paralelno i/ili sukcesivno. „Skupljanje potpisnih lista iz cijele Hrvatske“ nedvojbeno je povezano s troškovima, ali su ti i drugi troškovi po prirodi stvari inherentni dio planiranja i organiziranja svake referendumske inicijative, pa organizator s njima mora računati. Prema tome, sve gore navedeno je stvar organizacije o kojoj organizacijski odbor odlučuje autonomno, u skladu s vlastitom procjenom onoga što je optimalno u danim, konkretnim okolnostima koje se ne mogu predvidjeti unaprijed, a ponajmanje jednostrano urediti općom zakonskom normom. Vezano uz navođenje podataka o osobama koje su prikupljale potpise birača, odredbe će se dodatno razmotriti, a vodeći računa o transparentnosti tog dijela referenduskog postupka. Nadalje, netočna je tvrdnja da se u samom zakonu od organizacijskog odbora traži „provjera ispravnosti prikupljanja potpisa na terenu (čl. 29).“ Nije zadaća organizacijskog odbora da te podatke provjerava. Njegova je zadaća da evidentira i objedini podatke o potpisima koje je prikupio na terenu, što je logičan i racionalan zahtjev. Prema tome, točna je jedino tvrdnja da se u Prijedlogu zakona od organizacijskog

unutar kojeg je, nakon prikupljanja potpisa, potrebno skupiti sve materijale iz cijele Hrvatske i pripremiti ih za predaju Saboru, što je tehnički nemoguće. Priprema kutija s potpisima sada je, naime, dodatno otežana time što treba priložiti evidenciju koliko se točno potpisnih lista nalazi u pojedinoj kutiji i na kojim su se sve lokacijama liste iz te kutije skupljale (čl. 29). Svaka pak potpisna lista treba imati upisanu lokaciju i adresu prikupljanja te podatke o volonterima (čl. 27). Sve predviđene poslove pripreme materijala za predaju obavljaju volonteri, u svoje slobodno vrijeme, uz svoje ostale privatne i poslovne obaveze, a ne četa državnih službenika kojima je to plaćeno. Uostalom, državnim je službama za slične poslove u dosadašnjim referendumskim inicijativama trebalo značajno više vremena. Skupljanje potpisnih lista iz cijele Hrvatske vrlo je skupo (troškovi pošte i dostave) i zahtjevno pa organizator ne može tražiti od volontera da tijekom prikupljanja potpisa u više navrata šalju potpisne liste, već se sve to obavlja nakon prikupljanja potpisa. Stoga predlažemo rok od 30 dana za prikupljanje potpisa i nakon toga 15 dana za pripremu potpisnih lista za predaju. Nameće se i pitanje odgovornosti organizacijskog odbora i pojedinaca (volontera). U uvodu Prijedloga navodi se da se „u cijelosti napušta postojeće neprikladno zakonsko rješenje da 'organizacijski odbor provjerava je li izjašnjavanje provedeno u skladu sa zakonom', dok se u samom zakonu od organizacijskog odbora traži detaljna evidencija i provjera ispravnosti prikupljanja potpisa na terenu (čl. 29). Također se volonterima na štandu, time što se trebaju potpisati na svaki potpisni list, imputira odgovornost za ono što je upisano na taj list (čl. 27), što je neprihvatljivo. 5. Nepostojanje pravne zaštite za vrijeme prikupljanja potpisa Referendumske inicijative ovim Prijedlogom nisu, kao ni do sada, zaštićene od samovolje lokalnih dužnosnika, kao što je recimo bio slučaj 2018. s inicijativom „Istina o Istanbulskoj“ kojoj je gradonačelnik zabranio skupljanje potpisa u Rijeci. U uvodnom dijelu se, doduše, kaže da je „u cijelosti uvaženo“ stajalište Ustavnog suda (iz odgovora upravo toj inicijativi od 5.6.2018.) da birači „moraju uživati dostatnu i djelotvornu pravnu zaštitu od nezakonitog postupanja tijela državne vlasti ili tijela vlasti lokalne i područne (regionalne) samouprave, usmjerene na onemogućavanje ili otežavanje provođenja inicijative“. U uvodu se najavljuje da se „djelotvorna sudska zaštita“ povjerava Visokom upravnom sudu, no jedina točka u samom zakonu u kojoj se spominje mogućnost tužbe Visokom upravnom sudu je ona koja se odnosi na fazu kad već DIP utvrdi da nije prikupljen potrebn broj potpisa (čl. 34), a ne na fazu prikupljanja potpisa! Također je i nadzor Ustavnog suda predviđen tek od trenutka predaje potpisa Saboru (čl. 97). Za nepravilnosti tijekom prikupljanja potpisa predviđena je jedino mogućnost prigovora Državnom izbornom povjerenstvu koje bi trebalo donijeti rješenje o tom prigovoru (čl. 99). I tu priča staje, jer iduća točka (čl. 100) se već odnosi na nepravilnosti kod provedbe referendum. Pravne zaštite kod prikupljanja potpisa u ovom Prijedlogu, dakle – nema. Budući da očito ne postoje učinkoviti

odbora traži evidencija onoga što je prikupljeno i predano Hrvatskom saboru. U pravnom smislu, relevantan je samo krajnji rezultat provjere pravovaljanosti potpisa koju provodi Državno izborno povjerenstvo. Slijedom više komentara da rok od pet dana za pripremu i predaju potpisnih lista nije dostatan, rok je odgovarajuće produžen na deset dana. Međutim, iz teksta Prijedloga zakona (s javnog savjetovanja) ne proizlazi da je „rok skupljanja potpisa“ 30 dana, a da je „rok za pripremu potpisa za predaju svega pet dana“. Točno je da je u Prijedlogu zakona koji je bio predmet javnog savjetovanja propisano da cijeli postupak traje najviše 35 dana, te da trajanje razdoblja prikupljanja potpisa birača ne smije biti duže od 30 dana, a trajanje razdoblja pripreme potpisa za predaju ne smije biti kraće od 5 dana. U tim zakonskim okvirima, svaki organizacijski odbor autonomno odlučuje hoće li prikupljati potpise 20 dana, pa imati 15 dana vremena za pripremu potpisa za predaju Hrvatskom saboru, ili će prikupljati potpise 15 dana, pa imati 20 dana vremena za pripremu potpisa za predaju, ili će odabrati neku drugu vremensku kombinaciju, sve ovisno o okolnostima konkretnog slučaja koje nije moguće unaprijed predvidjeti, a ponajmanje generalizirati općom pravnom normom. 5. U skladu s vašom primjedbom vezanom uz odobravanje mjesta za prikupljanje potpisa, članak 26. Prijedloga zakona ponovo se razmotrio s ciljem da se razjasni i dopuni. Primjenom pozitivne zakonske presumpcije osiguralo se pravo organizacijskog odbora na zatražena mjesta i lokacije, sve u okviru općeg akta (odluke) predstavničkog tijela jedinice lokalne samouprave o mjestima za prikupljanje potpisa birača na referendumima, a uz potvrdu nadležne policijske uprave. 6. Upravo u skladu s vašim pitanjem o tome zašto Ustavni sud ne bi mogao ispitati ustavnost referendumskog pitanja i ranije, predložene su alternativne odredbe u skladu s kojima bi se ocjena ustavnosti referendumskog pitanja provodila u ranijoj fazi referendumskog postupka. Međutim, alternativne odredbe ne mogu biti u cijelosti uređene i prihvaćene prije no što se izmijeni Ustavni zakon o Ustavnom sudu Republike Hrvatske (dalje: Ustavni zakon) jer članak 95. stavak 1. Ustavnog zakona, koji je danas na snazi, zahtijeva da se prvo prikupi deset posto potpisa birača. Ta odredba glasi: „(1) Na zahtjev Hrvatskoga sabora Ustavni sud će, u slučaju kad deset posto od ukupnog broja birača u Republici Hrvatskoj zatraži raspisivanje referenduma, utvrditi je li sadržaj referendumskog pitanja u skladu s Ustavom i jesu li ispunjene pretpostavke iz članka 86. stavka 1. do 3. Ustava Republike Hrvatske za njegovo raspisivanje.“ Dakle, tek ako, odnosno kada bi se odgovarajuće izmijenio Ustavni zakon u tom pitanju, odnosno kada bi se pretpostavke za podnošenje zahtjeva Ustavnom sudu drugačije uredile, a cijeli postupak ustavnosudskog nadzora vremenski pomaknuo u raniju fazu (primjerice, prije ili na početak prikupljanja potpisa birača), bila bi otvorena mogućnost da se cijeli dio Prijedloga zakona kojim se uređuje ustavnosudski nadzor nad ustavnošću referendumskog pitanja u cijelosti uskladi s tim novim rješenjem iz Ustavnog zakona, a uskladili bi se i postupak i pretpostavke za podnošenje zahtjeva

zakonski mehanizmi protiv samovolje lokalnih „šerifa“, predlažemo da država bude ta koja će izdati opću uputu tj. dozvolu za prikupljanje potpisa na svim javnim površinama u Republici Hrvatskoj. Također, zakonom je potrebno odrediti rok od npr. 24 sata u kojem tijelo koje će provoditi „djelotvornu sudsku zaštitu“ mora donijeti pravomoćni pravorijek, kako se ne bi dogodilo kao nebrojeno puta dosad da referendumske inicijative tijekom skupljanja potpisa podnose tužbe različitim sudovima protiv mnogobrojnih protupravnih opstruiranja skupljanja potpisa, a ti sudovi donose presude nekoliko mjeseci nakon roka za skupljanje potpisa, pri čemu te presude gube bilo kakav smisao i nemaju nikakav učinak jer je rok za skupljanje potpisa već davno prošao. 6. Širok manipulativni prostor izbjegavanja referenduma Za slučaj da inicijativa i uspije prikupiti i potvrditi dovoljan broj potpisa, Predlagatelj je osigurao širok prostor za izbjegavanje raspisivanja samog referenduma (čl. 35). Hrvatski sabor, naime, može tek tada zatražiti od Ustavnog suda da ispita ustavnost referenduskog pitanja te u slučaju negativnog odgovora odbaciti referendum (čl. 36). Pitanje je zašto Ustavni sud to ne bi mogao ispitati ranije, prije početka prikupljanja potpisa? Određeno je, doduše, da referenduskop pitanje treba biti potvrđeno prije početka prikupljanja potpisa, ali ne od strane Ustavnog suda već Državnog izbornog povjerenstva (čl. 23). Neprihvatljivo je da bi DIP tako mogao uvjetovati inicijativi kako bi „formalnopravno“ trebalo izgledati pitanje, a nije niti nadležan za odlučivanje je li neko pitanje u skladu s Ustavom i ostalim zakonima ili nije. Nadalje, Sabor može pokrenuti tzv. postupak donošenja izravnog i/ili neizravnog protuprijedloga u odnosu na prijedlog inicijative (čl. 37). Sam Predlagatelj priznaje da je to iznimno „složen i dugotrajan postupak“, do sada nepoznat u hrvatskoj parlamentarnoj praksi (str. 89/90). To možda funkcionira u zemljama s naprednom demokracijom (npr. u Švicarskoj od koje je i preuzet ovaj koncept), no iskustva u Hrvatskoj su pokazala da tu možemo očekivati razne manipulacije, pritiske i igru moći od strane vlasti u odnosu na inicijativu – i na pravnom području, i primjerice u medijskom prostoru. Stoga predlažemo da se ovi napredni koncepti uvedu u Hrvatsku tek nakon što se počnu u praksi poštivati osnovni demokratski principi vezani uz referendum. 7. Nedorečenost koncepta zagovornika i protivnika inicijative Slično vrijedi i za uvođenje koncepta u kojem bi se temom referenduma u javnosti i medijima mogle baviti (jedino) skupine „zagovornika“ i „protivnika“ referendumske inicijative registrirane u DIP-u (čl. 47, 48, 49). Nije jasno bi li neke druge grupe i pojedinci koji nisu evidentirani u DIP-u imali pravo na izražavanje svog mišljenja u javnosti. Ako ne, to je onda kršenje slobode govora. Ako da, čemu onda evidencija? Prema Prijedlogu, svi sudionici referendumske aktivnosti trebali bi imati jednako pravo na medijski prostor, a mediji bi trebali „jamčiti novinarsku neovisnost“ (čl. 53). Nije rečeno na koji način će to biti zajamčeno i kakve su sankcije ako se to ne dogodi? Jasno je da „zagovornici“ i „protivnici“ referendumske inicijative trebaju, prije samog referenduma, imati jednak tretman u medijima i

Ustavnom sudu. Ipak, neovisno o navedenom, naglašava se kako je pogrešan zaključak da, prema bilo kojoj verziji Prijedloga zakona, DIP odlučuje o ustavnosti i materijalnopravnoj valjanosti referenduskog pitanja. To nikako ne proizlazi iz predloženog zakonskog teksta. DIP ispituje ispunjava li referenduskop pitanje formalnopravne zahtjeve propisane u člancima 16. do 18. Prijedloga zakona, koji se odnose na formu i način na koji je sastavljeno referenduskop pitanje. DIP ni na koji način ne ispituje je li sadržaj pitanja u skladu s Ustavom. Protivljenje uvođenju novih instituta kao što su protuprijedlozi Hrvatskog sabora nije obrazloženo nikakvim relevantnim, a ponajmanje dostatnim razlozima. Prijedlog „da se ovi napredni koncepti uvedu u Hrvatsku tek nakon što se počnu u praksi poštivati osnovni demokratski principi vezani uz referendum“ je bespredmetan jer između tih „naprednih koncepata“ i „započinjanja u praksi poštivanja osnovnih demokratskih principa“ nema uzročno-posljedične veze. Pri tome treba primijetiti da je vaša ocjena o tome kako se dosada u praksi nisu poštovali „osnovni demokratski principi“ neodređena i generalizirana. 7. Sloboda mišljenja zaštićena je Ustavom te se odredbama ovoga Nacrta ni na koji način ne ograničava. Tako ni izražavanje osobnih stajališta o nekom referenduskom pitanju neće biti ograničeno ako se ovaj Zakon donese i stupi na snagu. Međutim, ovim Prijedlogom se regulira organizirana kampanja u pogledu referenduskog pitanja i u jednak se položaj dovode zagovornici i protivnici glede praćenja financiranja aktivnosti. Iz ponuđenih argumenata nije jasno u čemu se konkretno sastoji navodna „nedorečenost koncepta zagovornika i protivnika inicijative“. Nije jasno ni temeljem čega ste doveli u pitanje slobodu javnog izražavanja osobnog mišljenja o referenduskom pitanju, bilo zasebno ili u skupini s drugim ljudima. Naravno da je isto moguće i dopušteno. U članku 4. stavku 8. Prijedloga zakona jasno je propisano: „Jamči se sloboda izjašnjavanja o referenduskom pitanju.“ Prijedlog zakona time se ne bavi jer je to sfera osobne slobode pojedinaca. Suprotno tome, Prijedlogom zakona uređuje se organizirana i registrirana kampanja usmjerena „za“ i „protiv“ referenduskog pitanja koju prati i zakonom uređeni pravni režim. Samo se te registrirane skupine zagovornika i protivnika referendumske inicijative smatraju sudionicima referenduma u pravnom smislu. One se dovode u jednak zakonski položaj u pitanjima: 1) financiranja, 2) medijskog praćenja, 3) prava na promatranje postupka provjere pravovaljanosti potpisa birača, 4) prava na promatrače i 5) prava na korištenje sredstvima pravne zaštite. To je ujedno i odgovor na vaše pitanje: čemu evidencija? Kad je riječ o medijima, prema tim registriranim skupinama mediji imaju jednake obveze. Međutim, propisane obveze ne isključuju pravo medija da prate aktivnosti ili mišljenja o referenduskop inicijativi bilo koga izvan registriranih skupina. Tu njihovu ovlast Prijedlog zakona ne ograničava ni na koji način. 8. Člankom 87. stavkom 3. Ustava propisano je da će Hrvatski sabor raspisati referendum u skladu sa zakonom „ako to zatraži deset posto od ukupnog broja birača u Republici Hrvatskoj.“ Ustavni sud je protumačio da ta ustavna odredba propisuje teritorijalni princip, što

dobro je da se takva odredba uvrsti u zakon. Međutim, stvaranje zakonske forme „protivnika“ referendumske inicijative već u vrijeme skupljanja potpisa stavlja zagovornike u nepovoljniji položaj jer oni u to vrijeme, osim medijskog zagovaranja svojih stavova, trebaju i skupljati potpise, što protivnici referendumske inicijative ne trebaju. 8. Nepostojanje mogućnosti elektroničkog potpisivanja podrške referendumske inicijativi Današnje vrijeme Vlada RH voli nazivati elektroničkim vremenom te isticati važne mogućnosti koje svaki državljanin može koristiti preko usluge e-Građani. Stoga predlažemo da svaki hrvatski građanin ima izbor kako će potpisati podršku referendumske inicijativi, fizički ili preko servisa e-Građani. Taj će način pridonijeti postizanju cilja da svaki državljanin ima jednaku mogućnost potpisati podršku referendumske inicijativi i da referendumska inicijativa ima mogućnost ponuditi davanje podrške svakom hrvatskom državljaninu, a ujedno će se proširiti mogućnost za skupljanje potpisa i onda kad se ljudi, bilo zbog lošeg vremena bilo iz drugih razloga, više zadržavaju u zatvorenim prostorima.

znači da birač mora biti na teritoriju Republike Hrvatske kad daje potpis. To je jasno utvrđeno u Odluci Ustavnog suda broj: U-VIIR-7346/2014 od 10. prosinca 2014. (Narodne novine, br. 156/14) u kojoj se navodi „da svaki birač u smislu članka 45. Ustava (to jest svaki punoljetni hrvatski državljanin bez obzira na prebivalište) koji se u dane prikupljanja potpisa nalazi ili se zatekne na području Republike Hrvatske ima pravo dati svoj potpis na inicijativu za raspisivanje referenduma, jer na taj način izražava svoju pravno relevantnu volju da Hrvatski sabor raspiše referendum s predloženim referenduskim pitanjem (što ne mora značiti da se taj birač slaže s predloženim referenduskim pitanjem i da ga podržava). Pravo birača da svojim potpisom zatraži raspisivanje referenduma ne ovisi, dakle, ni o kakvim drugim pretpostavkama (prebivalištu, važećoj osobnoj iskaznici, činjenici da stvarno ne živi na području Republike Hrvatske, i sl.), osim o pravnoj činjenici da je potpisnik birač (što znači da je upisan u registar birača) i o faktičnoj činjenici da je potpis dao na području Republike Hrvatske“ (točka 14.). To ujedno znači „da se prikupljanje potpisa može provoditi samo na području Republike Hrvatske“ (točka 15.). Poštujući navedeni ustavni okvir, člankom 26. Prijedloga zakona propisano je da se prikupljanje potpisa birača provodi na području Republike Hrvatske. Prijedlog da se omogući prikupljanje potpisa za raspisivanje referenduma putem Interneta, odnosno putem sustava e-Građani je načelno prihvatljiv, ali izravno ovisi o tome je li na taj način moguće provesti ustavni zahtjev teritorijalnosti. Dodatno, takav način prikupljanja potpisa birača mora ispunjavati pretpostavke transparentnosti, povjerenja, pouzdanosti i dostupnosti takvog načina prikupljanja potpisa, kao i automatske provjere potpisa. Naime, kod takvog načina provjere pravovaljanosti potpisa birača ne bi bili mogući promatrači koji se kao bitan faktor uspostavljanja povjerenja i transparentnosti traže u većini zaprimljenih komentara.

31 Ured pučke pravobraniteljice

PRIJEDLOG ZAKONA O REFERENDUMU

Prvenstveno pozdravljamo inicijativu predlagatelja novog ZoRef-a, kojim se na cjelovit način i sukladno Kodeksu dobre prakse na referendumima Europske komisije za demokraciju putem prava VE (Venecijanska komisija) uređuje normativni okvir provedbe referenduma. Na potrebu cjelovitog zakonskog uređenja referenduma kontinuirano je ukazivala stručna javnost i pučka pravobraniteljica u svojim godišnjim izvješćima, u kojem kontekstu osobito važnim dijelom Nacrta ZoRef-a smatramo predloženi čl. 15., kojim se regulira sadržaj referenduskog pitanja, propisujući da ono mora biti u skladu s ustavnim vrednotama, temeljnim načelima i zaštićenim ustavnim dobrima Republike Hrvatske. Nastavno na prijedloge o unaprjeđenju referenduskog normativnog okvira, a koje je pučka pravobraniteljica kontinuirano iznosila u svojim godišnjim izvješćima, dostavljamo Vam komentare na predložene odredbe Nacrta ZoRef-a: Prijedlogom članaka 6. i 13. ZoRef-a, propisano je da raspisivanje referenduma od Hrvatskog sabora (referendum narodne inicijative), može zatražiti deset posto birača

Primljeno na znanje

1. Komentari načelne naravi primljeni su na znanje i na njima zahvaljujemo. 2. Vezano uz broj birača koji mogu zatražiti raspisivanje državnog referenduma upućuje se na članak 87. stavak 3. Ustava Republike Hrvatske koji glasi: „O pitanjima iz stavka 1. i 2. ovoga članka Hrvatski sabor će raspisati referendum u skladu sa zakonom ako to zatraži deset posto od ukupnog broja birača u Republici Hrvatskoj.“ Prema tome, broj birača koji mogu zatražiti raspisivanje referenduma (10% birača u Republici Hrvatskoj) propisan je samim Ustavom. Nijedan zakon ne smije biti protivan Ustavu, pa je za drugačije zakonsko rješenje prethodno potrebna promjena samog članka 87. stavka 3. Ustava. Bez promjene Ustava nema ni drugačijeg zakonskog rješenja. 3. Broj birača koji mogu zatražiti raspisivanje lokalnog referenduma smatra se primjerenim imajući u vidu da se na lokalnom referendumu odlučuje o pitanjima od neposrednog interesa za građane lokalne jedinice u kojoj se održava referendum. Veći kvorum podrške osigurava veći legitimitet organizacijskog odbora da zastupa lokalne interese, a to je posebno bitno osigurati kad je smanjen dosadašnji kvorum podrške

od ukupnog broja birača u Republici Hrvatskoj. Također, članak 123. st. 2. ZoRef-a propisuje da raspisivanje lokalnog referenduma može zatražiti najmanje 20 posto od ukupnog broja birača upisanih u registar birača jedinice lokalne samouprave. Mišljenja smo da je predloženi uvjet postotka potpisa birača kojim se inicira referendumski proces (referendum narodne inicijative), restriktivniji od zakonskog okvira niza europskih država u kojima je postotak potrebnih potpisa birača kao inicijatora referenduma, znatno niži. Primjerice, u Italiji je za pokretanje referendumске inicijative potrebno prikupiti 1 posto potpisa birača, a u Sloveniji, Poljskoj i Mađarskoj 2 posto potpisa (GONG, "Analiza referenduma u Hrvatskoj", Zagreb, 2012., str. 27.). U većini ostalih europskih država taj postotak se kreće između 2-5 posto (<https://www.idea.int/data-tools/data/direct-democracy>). Stoga predlažemo da se članci 6. i 13. ZoRef-a izmijene na način da se propiše niži postotak potpisa birača potrebnih za raspisivanje referenduma narodne inicijative, čime bi se propisani uvjet uskladio s okvirima navedene prakse europskih država. Također, mišljenja smo da je propisivanje uvjeta od 20 posto potpisa potrebnih za raspisivanje lokalnog referenduma u suprotnosti s načelima sudioničke demokracije, koja potiče sudjelovanje građana u poslovima od lokalnog značaja. Stoga bi se navedeno trebalo korigirati smanjenjem postotka potrebnih potpisa, u svrhu lakše provedbe lokalnih referenduma. Nadalje, u cilju unaprjeđenja efikasnosti sustava prikupljanja potpisa građana kao inicijatora referenduma, predlažemo izmjene članaka 26.-29. prijedloga ZoRef-a, dodavanjem mogućnosti prikupljanja potpisa i elektroničkim putem kroz sustav e-Građani. Naime, u kontekstu ubrzanog razvoja digitalnih alata koji svoju punu primjenu imaju upravo u okolnostima otežanog funkcioniranja društva, a što je osobito došlo do izražaja tijekom trajanja epidemije bolesti COVID-19, smatramo važnim uvođenje mogućnosti prikupljanja potpisa elektroničkim putem s ciljem unaprjeđenja načina ostvarivanja političkih prava građana. Stoga predlažemo da se odredbe čl. 26.-29. ZoRef-a dopune propisivanjem mogućnosti elektroničkog prikupljanja potpisa građana putem sustava e-Građani.

za odlučivanje na lokalnom referendumu. Osim toga, u slučaju višestrukog smanjivanja potrebnog broja birača koji imaju pravo predložiti raspisivanje lokalnog referenduma, moglo bi se postaviti pitanje opravdanosti takvog rješenja, naročito u jedinicama s malim brojem birača. 4. Člankom 87. stavkom 3. Ustava propisano je da će Hrvatski sabor raspisati referendum u skladu sa zakonom „ako to zatraži deset posto od ukupnog broja birača u Republici Hrvatskoj.“ Ustavni sud je protumačio da ta ustavna odredba propisuje teritorijalni princip, što znači da birač mora biti na teritoriju Republike Hrvatske kad daje potpis. To je jasno utvrđeno u Odluci Ustavnog suda broj: U-VIIR-7346/2014 od 10. prosinca 2014. (Narodne novine, br. 156/14) u kojoj se navodi „da svaki birač u smislu članka 45. Ustava (to jest svaki punoljetni hrvatski državljanin bez obzira na prebivalište) koji se u dane prikupljanja potpisa nalazi ili se zatekne na području Republike Hrvatske ima pravo dati svoj potpis na inicijativu za raspisivanje referenduma, jer na taj način izražava svoju pravno relevantnu volju da Hrvatski sabor raspiše referendum s predloženim referendumskim pitanjem (što ne mora značiti da se taj birač slaže s predloženim referendumskim pitanjem i da ga podržava). Pravo birača da svojim potpisom zatraži raspisivanje referenduma ne ovisi, dakle, ni o kakvim drugim pretpostavkama (prebivalištu, važećoj osobnoj iskaznici, činjenici da stvarno ne živi na području Republike Hrvatske, i sl.), osim o pravnoj činjenici da je potpisnik birač (što znači da je upisan u registar birača) i o faktičnoj činjenici da je potpis dao na području Republike Hrvatske“ (točka 14.). To ujedno znači „da se prikupljanje potpisa može provoditi samo na području Republike Hrvatske“ (točka 15.). Poštujući navedeni ustavni okvir, člankom 26. Prijedloga zakona propisano je da se prikupljanje potpisa birača provodi na području Republike Hrvatske. Prijedlog da se omogući prikupljanje potpisa za raspisivanje referenduma putem Interneta, odnosno putem sustava e-Građani je načelno prihvatljiv, ali izravno ovisi o tome je li na taj način moguće provesti ustavni zahtjev teritorijalnosti. Dodatno, takav način prikupljanja potpisa birača mora ispunjavati pretpostavke transparentnosti, povjerenja, pouzdanosti i dostupnosti takvog načina prikupljanja potpisa, kao i automatske provjere potpisa. Naime, kod takvog načina provjere pravovaljanosti potpisa birača ne bi bili mogući promatrači koji se kao bitan faktor uspostavljanja povjerenja i transparentnosti traže u većini zaprimljenih komentara.

32 Zoran Sambol

PRIJEDLOG ZAKONA O REFERENDUMU

Povećati vrijeme za prikupljanje referendumskih potpisa na 6 tjedana. Osigurati dostupnost prikupljanja potpisa na svim javnim površinama svih jedinica lokalne i mjesne samouprave, bez ikakvih ograda (mogućnosti) zabrana. Izvršiti potpunu akreditaciju preko akreditacijske agencije svih osoba koje prikupljaju potpise. Na web stranicama i u javnim medijima jasno označiti (obvezno) gdje se nalaze mjesta prikupljanja referendumskih potpisa. Osigurati da uredi državne uprave služe za prikupljanje potpisa. Za valjanost referendumskog

Djelomično prihvaćen

1. 30 dana smatra se primjerenim rokom. S tim u vezi napominje se da je većina dosadašnjih narodnih inicijativa, za koje je postojao interes javnosti, prikupila potreban broj potpisa birača za raspisivanje referenduma i u dosadašnjem roku od 15 dana. 2. Postoji suglasnost o tome da se prikupljanje potpisa mora jasno i detaljno urediti kako bi se spriječili dosad uočeni problemi u praksi. U tom smislu, a slijedom Vaše primjedbe da ne smije biti „ograda (mogućnosti) zabrana“ u odnosu na mjesta za prikupljanje potpisa, članak 26. ponovo se razmotrio. Primjenom pozitivne zakonske presumpcije, osiguralo se pravo

pitanja potrebno je prikupiti 5% potpisa svih registriranih birača u tome vremenu. Valjanost referenduma samo u slučaju izlaska više od 50% + 1 građanin svih upisanih birača na birališta te u slučaju 50% + 1 građanin svih biračkih listića pozitivno odgovorenih na referendumsko pitanje(a). Svako referendumsko pitanje mora biti pojedinačno obrađeno, što znači ako referendum ima tri pitanja, izađe 50% + 1 građanin i referendumska pitanja 2. i 3. ne dobiju 50% + 1 građanina potvrdne odgovore, onda ta dva pitanja nisu prošla na referendumu. Omogućiti referendumsko izjašnjavanje elektroničkim sustavom e-Građanin (obvezno). Zoran Sambol, građanin

organizacijskog odbora na zatražena mjesta i lokacije, sve u okviru općeg akta (odluke) predstavničkog tijela jedinice lokalne samouprave o mjestima za prikupljanje potpisa birača na referendumima. 3. Nije jasno koja bi to agencija bila za akreditaciju osoba za prikupljanje potpisa. Organizacijski odbor organizira prikupljanje potpisa i vodi podatke o osobama zaduženima za to. 4. Kao i svi drugi opći akti, odluka predstavničkog tijela o mjestima za prikupljanje potpisa objavljivat će se u službenom glasilu jedinice lokalne samouprave. Dodatno, slijedom Vašeg prijedloga da se na web stranicama i u javnim medijima jasno označi „(obvezno) gdje se nalaze mjesta prikupljanja referendumskih potpisa“, članak 26. ponovo se razmotrio i dopunio. Naravno, nema zapreke da i organizacijski odbor na svojoj web stranici objavi mjesta za prikupljanje potpisa. Člankom 53. Prijedloga zakona uređena je referendumska promidžbena aktivnost i mediji. 5. Uredi državne uprave u županijama ukinuti su 1. siječnja 2020. Stoga prijedlog objektivno nije moguće prihvatiti. 6. Vezano uz broj birača koji mogu zatražiti raspisivanje državnog referenduma upućuje se na članak 87. stavak 3. Ustava Republike Hrvatske koji glasi: „O pitanjima iz stavka 1. i 2. ovoga članka Hrvatski sabor će raspisati referendum u skladu sa zakonom ako to zatraži deset posto od ukupnog broja birača u Republici Hrvatskoj.“ Prema tome, broj birača koji mogu zatražiti raspisivanje referenduma (10% birača u Republici Hrvatskoj) propisan je samim Ustavom. Nijedan zakon ne smije biti protivan Ustavu, pa je za drugačije zakonsko rješenje prethodno potrebna promjena samog članka 87. stavka 3. Ustava. Bez promjene Ustava nema ni drugačijeg zakonskog rješenja. 7. Kad je riječ o većini potrebnoj za donošenje odluke na državnom referendumu, upućuje se na članak 87. stavak 4. Ustava Republike Hrvatske koji glasi: „Na referendumu se odlučuje većinom birača koji su pristupili referendumu.“ Prema tome, većina koja je potrebna za donošenje odluke na referendumu propisana je samim Ustavom. Nijedan zakon ne smije biti protivan Ustavu, pa je za drugačije zakonsko rješenje (o većini potrebnoj za donošenje odluke na referendumu) nužna prethodna promjena samog članka 87. stavka 4. Ustava. Bez promjene Ustava nema ni drugačijeg zakonskog rješenja. 8. Člankom 87. stavkom 3. Ustava propisano je da će Hrvatski sabor raspisati referendum u skladu sa zakonom „ako to zatraži deset posto od ukupnog broja birača u Republici Hrvatskoj.“ Ustavni sud je protumačio da ta ustavna odredba propisuje teritorijalni princip, što znači da birač mora biti na teritoriju Republike Hrvatske kad daje potpis. To je jasno utvrđeno u Odluci Ustavnog suda broj: U-VIIR-7346/2014 od 10. prosinca 2014. (Narodne novine, br. 156/14) u kojoj se navodi „da svaki birač u smislu članka 45. Ustava (to jest svaki punoljetni hrvatski državljanin bez obzira na prebivalište) koji se u dane prikupljanja potpisa nalazi ili se zatekne na području Republike Hrvatske ima pravo dati svoj potpis na inicijativu za raspisivanje referenduma, jer na taj način izražava svoju pravno relevantnu volju da Hrvatski sabor raspiše referendum s predloženim referendumskim pitanjem (što ne mora značiti da se taj birač slaže s predloženim referendumskim

		<p>pitanjem i da ga podržava). Pravo birača da svojim potpisom zatraži raspisivanje referendumu ne ovisi, dakle, ni o kakvim drugim pretpostavkama (prebivalištu, važećoj osobnoj iskaznici, činjenici da stvarno ne živi na području Republike Hrvatske, i sl.), osim o pravnoj činjenici da je potpisnik birač (što znači da je upisan u registar birača) i o faktičnoj činjenici da je potpis dao na području Republike Hrvatske" (točka 14.). To ujedno znači „da se prikupljanje potpisa može provoditi samo na području Republike Hrvatske“ (točka 15.). Poštujući navedeni ustavni okvir, člankom 26. Prijedloga zakona propisano je da se prikupljanje potpisa birača provodi na području Republike Hrvatske. Prijedlog da se omogući prikupljanje potpisa za raspisivanje referendumu putem Interneta, odnosno putem sustava e-Građani je načelno prihvatljiv, ali izravno ovisi o tome je li na taj način moguće provesti ustavni zahtjev teritorijalnosti. Dodatno, takav način prikupljanja potpisa birača mora ispunjavati pretpostavke transparentnosti, povjerenja, pouzdanosti i dostupnosti takvog načina prikupljanja potpisa, kao i automatske provjere potpisa. Naime, kod takvog načina provjere pravovaljanosti potpisa birača ne bi bili mogući promatrači koji se kao bitan faktor uspostavljanja povjerenja i transparentnosti traže u većini zaprimljenih komentara. 9. Slijedom Vašeg pretposljednog komentara da „svako referendumsko pitanje mora biti pojedinačno obrađeno“, članak 16. Prijedloga zakona ponovo je razmotren s ciljem odgovarajuće dopune. Zahvaljujemo na vrijednom doprinosu poboljšanju predloženog zakonskog teksta.</p>
33	<p>Ivan Zidarević - Europska civilna inicijativa Zagreb PRIJEDLOG ZAKONA O REFERENDUMU Iščitavajući obrazloženje za donošenje novog ZoRef, te odluke Ustavnog suda na prethodna, neustavna, referendumsko pitanja, načelno podržavam Nacrt predloga Zakona o referendumu. Ovaj Nacrt predloga ispunjava domaće i međunarodne zakonske pretpostavke za demokratski način odlučivanja građana, bez reinterpetacija u pogledu referendumskih pitanja, načina sprovođenja i utvrđivanja rezultata "demokratskog" referendumskog procesa.</p>	<p>Primljeno na znanje Zahvaljujemo na pozitivnom osvrstu.</p>

34	<p>Ante Kukavica PRIJEDLOG ZAKONA O REFERENDUMU U Švicarskoj da bi se raspisao referendum, potrebno je prikupiti 50.000 potpisa unutar 100 dana. Napomenimo da Švicarska ima 7.318.640 stanovnika. Istovremeno, u Hrvatskoj je potrebno prikupiti 373 568 potpisa. U Švicarskoj zakonodavni referendumima imaju velik utjecaj na čitav politički sustav. Referendumski sustav prisiljava vladajuće da slušaju sve sektore društva, kako bi spriječili da građani odbacuju nove zakone putem referenduma. Prije nego što predstavi neki novi zakon parlamentu, vlada obično provede široku javnu raspravu kako bi osigurala da nijedna značajna grupa ne bude otvoreno protiv tog zakona i da želi o njemu odlučivati na referendumu. Apsurdno je da hrvatska politika izbjegava da prihvaća rješenja koja vode razvoju demokracije u društvu, ali vrlo rado primjenjuje loše prakse koje predstavljaju zapreku razvoju istinske demokracije u društvu. Predlažem da se broj potpisa potrebnih za raspisivanje referenduma smanji na 2%</p>	<p>Primljeno na znanje 1. U ovom Prijedlogu zakona odgovarajuće su prihvaćena određena pravno-tehnička rješenja po uzoru na švicarsko zakonodavstvo o narodnim inicijativama. Međutim, generalni pristup neposrednom odlučivanju, kakav postoji u Švicarskoj, u hrvatskom ustavnom poretku nije primjenjiv. 2. Vezano uz broj birača koji mogu zatražiti raspisivanje državnog referenduma upućuje se na članak 87. stavak 3. Ustava Republike Hrvatske koji glasi: „O pitanjima iz stavka 1. i 2. ovoga članka Hrvatski sabor će raspisati referendum u skladu sa zakonom ako to zatraži deset posto od ukupnog broja birača u Republici Hrvatskoj.“ Prema tome, broj birača koji mogu zatražiti raspisivanje referenduma (10% birača u Republici Hrvatskoj) propisan je samim Ustavom. Nijedan zakon ne smije biti protivan Ustavu, pa je za drugačije zakonsko rješenje prethodno potrebna promjena samog članka 87. stavka 3. Ustava. Bez promjene Ustava nema ni drugačijeg zakonskog rješenja</p>
35	<p>Iva Pavlović PRIJEDLOG ZAKONA O REFERENDUMU, I. USTAVNA OSNOVA ZA DONOŠENJE ZAKONA Uvidom u prijedlog zakona o referendumu, moguće je zaključiti samo to kako su poduzete sve mjere da se referendumske inicijative dodatno otežaju, te se u obzir kod sastavljanja potpuno zanemarila usporedba prakse ostalih zemalja članica EU. Ovakvim prijedlogom Hrvatska čini korak unazad kad je u pitanju demokracija i suvremeno društvo.</p>	<p>Primljeno na znanje Tvrdnje su neargumentirane, a što ih čini nepodobnim za javnu raspravu.</p>
36	<p>Berislav Bulat PRIJEDLOG ZAKONA O REFERENDUMU, II. OCJENA STANJA I OSNOVNA PITANJA KOJA SE TREBAJU UREDITI ZAKONOM TE POSLJEDICE KOJE ĆE DONOŠENJEM ZAKONA PROISTEĆI Ponovno se jeftinim metodama objavljivanja javne rasprave u "nevrjeme", oko blagdana ili ljetnih godišnjih odmora, a i financiranje koje se treba urediti drugim zakonom prepušta se drugoj ekipi na temelju ovdje opisanih pravnih zapreka dok svi znamo da je određivanje normi bez osiguravanja uvjeta (pa i finansijskih) prazna priča ili još gore.</p>	<p>Primljeno na znanje 1. Nije jasno zbog čega smatrate da je javno savjetovanje o Prijedlogu zakona koje je započeto 4. prosinca objavljeno u „nevrjeme“. Početak prosinca nikako se ne bi mogao podvesti pod vrijeme „oko blagdana“. 2. Financiranje referendumske aktivnosti već je uređeno Zakonom o financiranju političkih aktivnosti, izborne promidžbe i referenduma (Narodne novine broj 29/19, 98/19).</p>

37	<p>Ilija Mikić</p> <p>2. Dosadašnji zakonodavni razvitak instituta referendum, ocjena stanja i osnovna pitanja koja se trebaju urediti Zakonom, a) Državni referendum</p> <p>Nekorektno je staviti raspravu u ovo blagdansko vrijeme kada ljudi očito imaju drugog (pametnijeg) posla, osim ako je to namjerno da se javnost isključi. Nekorektno je isključiti mogućnost provjere potpisa koja je prikupljena od strane građanskih inicijativa. Nekorektno je insistirati na formalizmu, a zanemariti duh i jasnu izraženu volju pojedinca. Nekorektno je manipulirati brojem birača, osim ako je intencija manipulirati. Korektno je imati slična ili približno slična pravila kao i sve ostale Europske (demokratske) zemlje, pa i što se tiče broja, postotka i vremena prikupljanja potpisa. Nekorektno je prepustiti građanske inicijative lokalnim šerifima na milost i nemilost, osim ako je i to intencija da se ugroze te inicijative. Nekorektno je onemogućiti mogućnost elektronskog (dopisnog) prikupljanja potpisa, pa bili oni čak i iz dijaspore ako je taj pojedinac hrvatski državljanin. Ako se ti isti "pozivaju" na donaciju na potresom pogođenim mjestima, onda se kao hrvatski državljani imaju pravo uključiti u referendumsko prikupljanje glasova...</p>	<p>Primljeno na znanje</p> <p>Budući da je ovaj komentar istovjetan Vašem komentaru pod brojem 4, upućujete se na prethodni odgovor.</p>
38	<p>hrvoje zecevic</p> <p>2. Dosadašnji zakonodavni razvitak instituta referendum, ocjena stanja i osnovna pitanja koja se trebaju urediti Zakonom, b) Lokalni i savjetodavni referendum</p> <p>Podražavam promjenu svezi lokalnog referenduma, jer je potrebnih 50 % izlaznosti za pravovaljanost suluda i nerealna brojka kojom 'kontra' strana neizlaženjem minira referendum. U Hrvatskoj se izlaznost kreće oko 50 % za bilo koje izbore i nacionalne referendume. Trećina od ukupnog glasačkog tijela jedinice lokalne uprave je ok prijedlog. Također bi trebalo da ako referendum bude uspješan da se donesena odluka ne može mijenjati barem 4 godine. Općenito za sve izbore i referendume preko sustava e-građanin treba omogućiti glasačima on-line glasanje. Protivim se prikupljanju glasova za referendum na mjestima utvrdeim odlukom predstavničkog tijela ako to znači samo službene prostorije gdje se održavaju i izbori/referendumi. Prikupljanje se treba omogućiti na svim javnim i privatnim površinama.</p>	<p>Djelomično prihvaćen</p> <p>1. Zahvaljujemo na početnom komentaru vezanom uz lokalni referendum. 2. Kad je riječ o razdoblju u kojem se odluka donesena na referendumu ne može mijenjati, upućujemo na glavu XIII. i članak 164. Prijedloga zakona. Međutim, u povodu Vašeg prijedloga, na kojemu Vam zahvaljujemo, uočeno je da su u Prijedlogu zakona omaškom izostavljene odredbe o razdoblju zabrane izmjene akta donesenog na lokalnom referendumu pa će se tekst Prijedloga zakona u tom smislu odgovarajuće dopuniti. 3. Što se tiče „on-line glasanja“, upućujemo prethodne odgovore vezane uz navedeno. 4. Mjesta za prikupljanje potpisa za raspisivanje referenduma, koja određuje predstavničko tijelo jedinice lokalne samouprave, nisu službene prostorije gdje se održava glasanje na izborima i referendumima. Riječ je o mjestima/lokacijama na području jedinice lokalne samouprave kao što su središnji i drugi trgovi, ulice, pješačke zone, parkovi, šetališta kao i svim drugim prikladnim javnim površinama na kojima se okuplja veći broj ljudi.</p>
39	<p>Ante Martin Šarić</p> <p>II. OCJENA STANJA I OSNOVNA PITANJA KOJA SE TREBAJU UREDITI ZAKONOM TE POSLJEDICE KOJE ĆE DONOŠENJEM ZAKONA PROISTEĆI, 3. Posljedice do kojih će dovesti donošenje Zakona</p> <p>Ovo je očita laž. Ovaj Zakon ne zaštićuje pravo naroda na izravnu demokraciju, nego ga pokušava potpuno ugušiti, ubiti i uništiti. Zabrana prisustva promatrača, nerealno kratki rokovi za prikupljanje potpisa i predaju dokumentacije, etc.</p>	<p>Djelomično prihvaćen</p> <p>1. Vaša ocjena o tome da je ovaj Prijedlog zakona „očita laž“ i da „ne zaštićuje pravo naroda na izravnu demokraciju, nego ga pokušava potpuno ugušiti, ubiti i uništiti“ je proizvoljna i kao takva nepodobna za javnu raspravu. 2. Kad je riječ o „zabrani prisustva promatrača“, upućujemo na glavu IX. Prijedloga zakona pod nazivom „Promatranje izbora“. 3. Prihvaćen. Rok za pripremu i predaju potpisnih lista je odgovarajuće produžen na deset dana. Kad je riječ o „nerealno kratkim rokovima za prikupljanje potpisa“ podsjećamo da je većina dosadašnjih narodnih inicijativa, za koje je postojao interes javnosti, prikupila potreban broj potpisa birača za raspisivanje referenduma i u dosadašnjem roku od 15 dana.</p>

40 MLADEN ZEČEVIĆ

II. OCJENA STANJA I OSNOVNA PITANJA KOJA SE TREBAJU UREDITI ZAKONOM TE POSLJEDICE KOJE ĆE DONOŠENJEM ZAKONA PROISTEĆI, 3. Posljedice do kojih će dovesti donošenje Zakona

Poštovani, Sve što je napisano u posljedicama do kojih bi trebao dovesti Zakon smatram ispravnim, ali čitajući sam Prijedlog Zakona mislim da će posljedice biti potpuno drugačije. Ne samo da se ovim Prijedlogom otežava raspisivanje referendumu, nego se otežava prikupljanje potpisa, te doprinosi dodatnoj netransparentnosti zabranom promatrača provjere potpisa. Zašto jednostavno ne omogućite prikupljanje potpisa elektroničkim putem kada već godinama imamo NIAS sustav preko kojeg sam se prijavio i pišem ovaj komentar? Kako ovaj Prijedlog Zakona "štiti ostvarenje prava naroda na izravnu demokraciju"? Kad je o većoj "kontroli i transparentnosti postupka" riječ, oduzima se kontrola narodu i inicijativi, a prebacuje se državi čime se gubi smisao referendumu. Pročitajte još jednom ovaj odlomak pa prilagodite Zakon tako da stvarno dovede do ovih posljedica.

Djelomično prihvaćen

1. Člankom 87. stavkom 3. Ustava propisano je da će Hrvatski sabor raspisati referendum u skladu sa zakonom „ako to zatraži deset posto od ukupnog broja birača u Republici Hrvatskoj.“ Ustavni sud je protumačio da ta ustavna odredba propisuje teritorijalni princip, što znači da birač mora biti na teritoriju Republike Hrvatske kad daje potpis. To je jasno utvrđeno u Odluci Ustavnog suda broj: U-VIIR-7346/2014 od 10. prosinca 2014. (Narodne novine, br. 156/14) u kojoj se navodi „da svaki birač u smislu članka 45. Ustava (to jest svaki punoljetni hrvatski državljanin bez obzira na prebivalište) koji se u dane prikupljanja potpisa nalazi ili se zatekne na području Republike Hrvatske ima pravo dati svoj potpis na inicijativu za raspisivanje referendumu, jer na taj način izražava svoju pravno relevantnu volju da Hrvatski sabor raspiše referendum s predloženim referendumskim pitanjem (što ne mora značiti da se taj birač slaže s predloženim referendumskim pitanjem i da ga podržava). Pravo birača da svojim potpisom zatraži raspisivanje referendumu ne ovisi, dakle, ni o kakvim drugim pretpostavkama (prebivalištu, važećoj osobnoj iskaznici, činjenici da stvarno ne živi na području Republike Hrvatske, i sl.), osim o pravnoj činjenici da je potpisnik birač (što znači da je upisan u registar birača) i o faktičnoj činjenici da je potpis dao na području Republike Hrvatske“ (točka 14.). To ujedno znači „da se prikupljanje potpisa može provoditi samo na području Republike Hrvatske“ (točka 15.). Poštujući navedeni ustavni okvir, člankom 26. Prijedloga zakona propisano je da se prikupljanje potpisa birača provodi na području Republike Hrvatske. Prijedlog da se omogući prikupljanje potpisa za raspisivanje referendumu putem Interneta, odnosno putem sustava e-Građani je načelno prihvatljiv, ali izravno ovisi o tome je li na taj način moguće provesti ustavni zahtjev teritorijalnosti. Dodatno, takav način prikupljanja potpisa birača mora ispunjavati pretpostavke transparentnosti, povjerenja, pouzdanosti i dostupnosti takvog načina prikupljanja potpisa, kao i automatske provjere potpisa. Naime, kod takvog načina provjere pravovaljanosti potpisa birača ne bi bili mogući promatrači koji se kao bitan faktor uspostavljanja povjerenja i transparentnosti traže u većini zaprimljenih komentara. 2. Prihvaća se. U skladu s Vašom primjedbom, ponovo su razmotrene odredbe vezane uz postupak utvrđivanja broja pravovaljanih potpisa birača. Iako i dalje smatramo da to nije nužno zbog postojanja drugih instrumenata koji su ugrađeni u ovaj Prijedlog zakona, ne protivimo se tome da se tekst Prijedloga zakona dopuni odredbom koja bi propisivala da u postupku pred Državnim izbornim povjerenstvom (DIP), u kojem se provjerava točnost i potpunost podataka upisanih u potpisne liste (tzv. provjera pravovaljanosti potpisa), imaju pravo prisustvovati predstavnik organizacijskog odbora i predstavnik odbora protivnika referendumske inicijative, ili osobe koje oni opunomoće. 3. Iz Vaše primjedbe da se ovim Prijedlogom zakona oduzima „kontrola narodu i inicijativi, a prebacuje se državi čime se gubi smisao referendumu“, čini se da referendumu pristupate kao da je riječ o postupku koji je odvojen od države i državnih struktura, čime u osnovi implicirate da je i narod odvojen od države i

		državnih struktura (pa i od Hrvatskog sabora kao narodnog predstavništva). To je iskrivljena i pogrešna slika o institutu referendumu u sustavu predstavničke demokracije.
41	Grad Koprivnica OPĆE ODREDBE, Članak 1. 1. Ako se Prijedlog Zakona o referendumu dijeli na dijelove tada se iznad naslova članka 1. trebaju dodati riječi: „DIO PRVI“ (dakle sam naslov članka 1. bi nakon izmjene glasio: „DIO PRVI OPĆE ODREDBE“), sukladno članku 24. stavku 2. Jedinstvenih metodološko-nomotehničkih pravila za izradu akata koje donosi Hrvatski sabor („Narodne novine“, broj 74/15.). Primjedba u skladu s naslovom članka 1. Jedinstvenih metodološko-nomotehničkih pravila za izradu akata koje donosi Hrvatski sabor („Narodne novine“, broj 74/15.).	Prihvaćen Formalna struktura Prijedloga zakona će se odgovarajuće uskladiti.
42	TONČI BOKO OPĆE ODREDBE, Članak 4. Stavak 7. se u praksi pokazao neprovediv, jer "lokalni šerifi", zabranjuju (onemogućavaju) organizatorima referendumske inicijative, praktično prikupljanje potpisa na terenu.	Prihvaćen U skladu s Vašom primjedbom vezanom uz odobravanje mjesta za prikupljanje potpisa, članak 26. Prijedloga zakona ponovo se razmotrio s ciljem da se razjasni i dopuni. Primjenom pozitivne zakonske presumpcije osiguralo se pravo organizacijskog odbora na zatražena mjesta i lokacije, sve u okviru općeg akta (odluke) predstavničkog tijela jedinice lokalne samouprave o mjestima za prikupljanje potpisa birača na referendumima, a uz potvrdu nadležne policijske uprave.
43	Grad Koprivnica PRIJEDLOG ZAKONA O REFERENDUMU, PRVI DIO U naslovu iznad članka 5. riječi: „PRVI DIO“ treba zamijeniti s riječima: „DIO PRVI“, sukladno članku 24. stavku 2. Jedinstvenih metodološko-nomotehničkih pravila za izradu akata koje donosi Hrvatski sabor („Narodne novine“, broj 74/15.).	Prihvaćen Naslovi će se uskladiti.
44	TEO KLARIĆ 1. Raspisivanje referendumu i odlučivanje na referendumu, Članak 6. Predlažem da stavak 2. alineja 2. glasi: "Hrvatski Sabor ako to zatraži 200.000 birača u Republici Hrvatskoj (dalje: narodna inicijativa)." Obrazloženje: Hrvatski građani su se o tome već izjasnili. Naime, 15 sindikata i sedam organizacija civilnog društva su 14.06.2015. godine obavijestili javnost da su prikupili dovoljan broj potpisa za raspisivanje "Referenduma o referendumu" kojim se tražilo da se izmjeni Ustav i Zakon o referendumu na pitanju: "Jeste li za prijedlog da se članak 87., stavak 3. Ustava RH da će o pitanjima iz stavka 1. i 2. Hrvatski sabor raspisati referendum u skladu sa zakonom ako to zatraži 200.000 birača u Republici Hrvatskoj?". Nažalost, vlasti su svojim nedemokratskim djelovanjem onemogućile raspisivanje referendumu koji bi puno doprinio daljnjoj demokratizaciji hrvatskog društva što se nažalost nije dogodilo jer je ostao jako visoki prag od 10%, najviši u Europi.. Dapače u stvarnosti treba prikupiti možda i 12-13% potpisa birača budući je popis birača nesređen i nerealan, dosta veći od broja punoljetnih građana i kao takav manipulativan.	Nije prihvaćen Vezano uz broj birača koji mogu zatražiti raspisivanje državnog referendumu upućuje se na članak 87. stavak 3. Ustava Republike Hrvatske koji glasi: „O pitanjima iz stavka 1. i 2. ovoga članka Hrvatski sabor će raspisati referendum u skladu sa zakonom ako to zatraži deset posto od ukupnog broja birača u Republici Hrvatskoj.“ Prema tome, broj birača koji mogu zatražiti raspisivanje referendumu (10% birača u Republici Hrvatskoj) propisan je samim Ustavom. Nijedan zakon ne smije biti protivan Ustavu, pa je za drugačije zakonsko rješenje prethodno potrebna promjena samog članka 87. stavka 3. Ustava. Bez promjene Ustava nema ni drugačijeg zakonskog rješenja.

45	<p>Gong</p> <p>1. Raspisivanje referendumu i odlučivanje na referendumu, Članak 6.</p> <p>Predlažemo da stavak 2. Alineja 2. glasi: Hrvatski sabor ako to zatraži 5 posto od ukupnog broja birača u Republici Hrvatskoj (dalje: narodna inicijativa)</p>	<p>Nije prihvaćen</p> <p>Vežano uz broj birača koji mogu zatražiti raspisivanje državnog referenduma upućuje se na članak 87. stavak 3. Ustava Republike Hrvatske koji glasi: „O pitanjima iz stavka 1. i 2. ovoga članka Hrvatski sabor će raspisati referendum u skladu sa zakonom ako to zatraži deset posto od ukupnog broja birača u Republici Hrvatskoj.“ Prema tome, broj birača koji mogu zatražiti raspisivanje referenduma (10% birača u Republici Hrvatskoj) propisan je samim Ustavom. Nijedan zakon ne smije biti protivan Ustavu, pa je za drugačije zakonsko rješenje prethodno potrebna promjena samog članka 87. stavka 3. Ustava. Bez promjene Ustava nema ni drugačijeg zakonskog rješenja.</p>
46	<p>Berislav Bulat</p> <p>1. Raspisivanje referendumu i odlučivanje na referendumu, Članak 6.</p> <p>st 2 točka 2. treba glasiti: "Hrvatski sabor ako to zatraži više od 200.000 birača u Republici Hrvatskoj (dalje: narodna inicijativa)" obrazloženje: demografska znanost nas uči već desetljećima (i otprije osnutka RH!) da se broj stanovnika, ali i birača RH smanjuje. Dosadašnje iskustvo demokracije nas, pak, uči da se popisima birača manipulira te je 10% nedostižno ne zbog realnih problema s prikupljanjem stotina tisuća potpisa, već zbog proizvoljnih tumačenja broja od kojeg se 10% računa. Jedino ispravno je stoga u trenutim uvjetima odrediti apsolutni, a opet realan broj. Ako se slučajno demografske prognoze pokažu krivima, uvijek se može za 5-10god izmjenom zakona ta brojka promijeniti.</p>	<p>Nije prihvaćen</p> <p>Vežano uz broj birača koji mogu zatražiti raspisivanje državnog referenduma upućuje se na članak 87. stavak 3. Ustava Republike Hrvatske koji glasi: „O pitanjima iz stavka 1. i 2. ovoga članka Hrvatski sabor će raspisati referendum u skladu sa zakonom ako to zatraži deset posto od ukupnog broja birača u Republici Hrvatskoj.“ Prema tome, broj birača koji mogu zatražiti raspisivanje referenduma (10% birača u Republici Hrvatskoj) propisan je samim Ustavom. Nijedan zakon ne smije biti protivan Ustavu, pa je za drugačije zakonsko rješenje prethodno potrebna promjena samog članka 87. stavka 3. Ustava. Bez promjene Ustava nema ni drugačijeg zakonskog rješenja.</p>
47	<p>Grad Koprivnica</p> <p>1. Raspisivanje referendumu i odlučivanje na referendumu, Članak 6.</p> <p>Pravna znanost razlikuje obligatorne i fakultativne referendume, budući da postoje hrvatske riječi i za obligatorno i za fakultativno onda bi možda u zakonskim tekstovima trebalo koristiti hrvatske riječi za koje predmnijeva kako su razumljivije širem krugu adresata pravnog propisa, nego što su to pravnici. U članku 6. stavku 2. i drugima postavlja se pitanje opravdanosti korištenja tuđice: „fakultativan“ u nazivu referenduma, pored hrvatske riječi: „neobvezan“. Naime značenje riječi fakultativan (franc. facultatif, prema lat. facultas: mogućnost), je prepušten slobodnom izboru, neobvezan (fakultativan predmet u školi). Suprotno od fakultativan (neobvezan) je: obvezan, obligatan. Dakle predlažu Zakona preporučujemo da se umjesto strane riječi: „fakultativan“ koristi riječ: „neobvezan“, odnosno pojam „neobvezan referendum“, jer se sukladno članku 36. stavku 1. Jedinostvenih metodološko-nomotehničkih pravila za izradu akata koje donosi Hrvatski sabor („Narodne novine“, broj 74/15.), strani izrazi (tuđice) mogu koristiti jedino ako u hrvatskom jeziku za takve izraze nema hrvatske riječi koja bi odgovarala smislu, značenju i sadržaju strane riječi (tuđice). Budući da u hrvatskom jeziku za izraz: „fakultativan“ postoji odgovarajuća zamjena, a to je riječ: „neobvezan“, stoga predlažemo da se ova primjedba usvoji.</p>	<p>Primljeno na znanje</p> <p>Zahvaljujemo se na iscrpnom komentaru. Svjesni smo uočene razlike i korištenja tuđice, međutim odabrana je riječ „fakultativni“ jer se smatra da je ne samo pravicima nego i svim drugim adresatima ovog Zakona prepoznatljiva, razumljiva i da je zaživjela u praksi više nego riječ „neobavezni“, koja bi potencijalno mogla asociirati na savjetodavni referendum u smislu neobvezatnosti odluke donesene na referendumu. Takva mogućnost se mora izbjeći.</p>

48	<p>TEO KLARIĆ 4. Predmet odlučivanja na fakultativnom referendumu, Članak 13. 1. stavak bi trebao glasiti: "200.000 birača u Republici Hrvatskoj mogu zatražiti da Hrvatski sabor raspiše referendum (dalje: referendum narodne inicijative)."</p>	<p>Nije prihvaćen Vezano uz broj birača koji mogu zatražiti raspisivanje državnog referendumu upućuje se na članak 87. stavak 3. Ustava Republike Hrvatske koji glasi: „O pitanjima iz stavka 1. i 2. ovoga članka Hrvatski sabor će raspisati referendum u skladu sa zakonom ako to zatraži deset posto od ukupnog broja birača u Republici Hrvatskoj.“ Prema tome, broj birača koji mogu zatražiti raspisivanje referendumu (10% birača u Republici Hrvatskoj) propisan je samim Ustavom. Nijedan zakon ne smije biti protivan Ustavu, pa je za drugačije zakonsko rješenje prethodno potrebna promjena samog članka 87. stavka 3. Ustava. Bez promjene Ustava nema ni drugačijeg zakonskog rješenja.</p>
49	<p>Gong 4. Predmet odlučivanja na fakultativnom referendumu, Članak 13. 1. stavak bi trebao glasiti : Pet posto birača od ukupnog broja birača u Republici Hrvatskoj mogu zatražiti da Hrvatski sabor raspiše referendum.</p>	<p>Nije prihvaćen Vezano uz broj birača koji mogu zatražiti raspisivanje državnog referendumu upućuje se na članak 87. stavak 3. Ustava Republike Hrvatske koji glasi: „O pitanjima iz stavka 1. i 2. ovoga članka Hrvatski sabor će raspisati referendum u skladu sa zakonom ako to zatraži deset posto od ukupnog broja birača u Republici Hrvatskoj.“ Prema tome, broj birača koji mogu zatražiti raspisivanje referendumu (10% birača u Republici Hrvatskoj) propisan je samim Ustavom. Nijedan zakon ne smije biti protivan Ustavu, pa je za drugačije zakonsko rješenje prethodno potrebna promjena samog članka 87. stavka 3. Ustava. Bez promjene Ustava nema ni drugačijeg zakonskog rješenja.</p>
50	<p>MIROSLAV JOLER 4. Predmet odlučivanja na fakultativnom referendumu, Članak 13. S obzirom na kontinuirane dubioze oko broja birača u RH, koje traju dugo i predugo, a i po prirodi stvari su kontinuirano promjenjiva kategorija, i ja se u ovom trenutku priključujem onima što predlažu neki umjereni apsolutni broj prikupljenih potpisa koji bi kvalificirao inicijativu, npr. 200.000 potpisa ili slično.</p>	<p>Nije prihvaćen Vezano uz broj birača koji mogu zatražiti raspisivanje državnog referendumu upućuje se na članak 87. stavak 3. Ustava Republike Hrvatske koji glasi: „O pitanjima iz stavka 1. i 2. ovoga članka Hrvatski sabor će raspisati referendum u skladu sa zakonom ako to zatraži deset posto od ukupnog broja birača u Republici Hrvatskoj.“ Prema tome, broj birača koji mogu zatražiti raspisivanje referendumu (10% birača u Republici Hrvatskoj) propisan je samim Ustavom. Nijedan zakon ne smije biti protivan Ustavu, pa je za drugačije zakonsko rješenje prethodno potrebna promjena samog članka 87. stavka 3. Ustava. Bez promjene Ustava nema ni drugačijeg zakonskog rješenja.</p>
51	<p>MLADEN ZEČEVIĆ 4. Predmet odlučivanja na fakultativnom referendumu, Članak 13. Poštovani, Ako želite pojednostaviti provedbu referendumu i povećati transparentnost, zašto ne bi broj potpisa definirali apsolutnim brojem? Broj birača se ne mijenja u velikoj mjeri u jednom mandatu i lako se može dopunom Zakona promijeniti po potrebi. Također, taj broj treba uskladiti da bude sličan drugim razvijenijim demokracijama jer je deset posto birača previsok broj. Treba uzeti u obzir koliko ljudi uopće glasuje na izborima, a što bi trebala biti odgovornost vladajućih da taj broj bude što veći. Kada bi svi građani s pravom glasa izlazili na izbore, tada bi možda i imalo smisla zahtijevali deset posto od ukupnog broja. Stoga mislim da bi deset posto od prosječnog broja birača koji su glasovali na zadnjih nekoliko parlamentarnih izbora bio pravedniji broj.</p>	<p>Nije prihvaćen Vezano uz broj birača koji mogu zatražiti raspisivanje državnog referendumu upućuje se na članak 87. stavak 3. Ustava Republike Hrvatske koji glasi: „O pitanjima iz stavka 1. i 2. ovoga članka Hrvatski sabor će raspisati referendum u skladu sa zakonom ako to zatraži deset posto od ukupnog broja birača u Republici Hrvatskoj.“ Prema tome, broj birača koji mogu zatražiti raspisivanje referendumu (10% birača u Republici Hrvatskoj) propisan je samim Ustavom. Nijedan zakon ne smije biti protivan Ustavu, pa je za drugačije zakonsko rješenje prethodno potrebna promjena samog članka 87. stavka 3. Ustava. Bez promjene Ustava nema ni drugačijeg zakonskog rješenja.</p>

52	<p>Tomislav Brejar 4. Predmet odlučivanja na fakultativnom referendumu, Članak 13. Poštovani, možda bi trebalo razmisliti da se prag od 10% ipak smanji malo (na bar 5%) kako bi ovaj instrument demokracije bio lakše ostvariv te kako bi se volja naroda mogla jasnije očitovati.</p>	<p>Nije prihvaćen Vezano uz broj birača koji mogu zatražiti raspisivanje državnog referenduma upućuje se na članak 87. stavak 3. Ustava Republike Hrvatske koji glasi: „O pitanjima iz stavka 1. i 2. ovoga članka Hrvatski sabor će raspisati referendum u skladu sa zakonom ako to zatraži deset posto od ukupnog broja birača u Republici Hrvatskoj.“ Prema tome, broj birača koji mogu zatražiti raspisivanje referenduma (10% birača u Republici Hrvatskoj) propisan je samim Ustavom. Nijedan zakon ne smije biti protivan Ustavu, pa je za drugačije zakonsko rješenje prethodno potrebna promjena samog članka 87. stavka 3. Ustava. Bez promjene Ustava nema ni drugačijeg zakonskog rješenja.</p>
53	<p>Ante Buterin 4. Predmet odlučivanja na fakultativnom referendumu, Članak 13. U skladu sa navodima u nekim drugim komentarima, predlažem da se ovaj članak izmjeni na način da je potrebno od dva posto, ili najviše do pet posto birača od ukupnog broja birača u RH. Na taj način ovaj bi se Zakon uskladio sa dobrom praksom u drugim europskim državama i pospješio bi se demokratski proces u RH. Trenutačan prijedlog od deset posto je gotovo neostvariv u stvarnom životu, što i pokazuju referendumske inicijative unazad zadnjih par godina. A zakonodavcu je zasigurno u interesu da se građanima olakša pristup demokratskim alatima (poput referenduma) te da ih se potakne na sudjelovanje, a ne obrnuto.</p>	<p>Nije prihvaćen Vezano uz broj birača koji mogu zatražiti raspisivanje državnog referenduma upućuje se na članak 87. stavak 3. Ustava Republike Hrvatske koji glasi: „O pitanjima iz stavka 1. i 2. ovoga članka Hrvatski sabor će raspisati referendum u skladu sa zakonom ako to zatraži deset posto od ukupnog broja birača u Republici Hrvatskoj.“ Prema tome, broj birača koji mogu zatražiti raspisivanje referenduma (10% birača u Republici Hrvatskoj) propisan je samim Ustavom. Nijedan zakon ne smije biti protivan Ustavu, pa je za drugačije zakonsko rješenje prethodno potrebna promjena samog članka 87. stavka 3. Ustava. Bez promjene Ustava nema ni drugačijeg zakonskog rješenja.</p>
54	<p>Ivan Zidarević - Europska civilna inicijativa Zagreb 4. Predmet odlučivanja na fakultativnom referendumu, Članak 13. Navedeni članak u potpunosti je usaglašen sa čl. 87. Ustava RH, te samo nasljeđuje aktuelni Zakon o referendumu i drugim oblicima osobnog sudjelovanja u obavljanju državne vlasti i lokalne i područne (regionalne) samouprave, s tim da je trenutni predlog (čl. 13. PZ) detaljniji, te dajem načelnu podršku.</p>	<p>Primljeno na znanje Zahvaljujemo na pozitivnom osvrtu.</p>
55	<p>Ivan Dušan 4. Predmet odlučivanja na fakultativnom referendumu, Članak 13. Nije u redu da 10% birača može zatražiti referendum jer je jako teško u praksi skupiti dovoljno potpisa da bi se referendum mogao održati. To treba smanjiti na 2-5%. Odredba od 10% u stvarnosti onemogućava bilo kakav referendum</p>	<p>Nije prihvaćen Vezano uz broj birača koji mogu zatražiti raspisivanje državnog referenduma upućuje se na članak 87. stavak 3. Ustava Republike Hrvatske koji glasi: „O pitanjima iz stavka 1. i 2. ovoga članka Hrvatski sabor će raspisati referendum u skladu sa zakonom ako to zatraži deset posto od ukupnog broja birača u Republici Hrvatskoj.“ Prema tome, broj birača koji mogu zatražiti raspisivanje referenduma (10% birača u Republici Hrvatskoj) propisan je samim Ustavom. Nijedan zakon ne smije biti protivan Ustavu, pa je za drugačije zakonsko rješenje prethodno potrebna promjena samog članka 87. stavka 3. Ustava. Bez promjene Ustava nema ni drugačijeg zakonskog rješenja.</p>

56	<p>Darko Čokor 4. Predmet odlučivanja na fakultativnom referendumu, Članak 13. Pet posto birača od ukupnog broja birača u Republici Hrvatskoj mogu zatražiti da Hrvatski sabor raspiše referendum (dalje: referendum narodne inicijative) o: 1. prijedlogu promjene Ustava ili prijedlogu zakona o kojem treba odlučiti Hrvatski sabor, odnosno o drugom pitanju iz članka 11. ili 12. ovog Zakona o kojem treba odlučiti nadležno tijelo, ali birači traže da se raspiše referendum kako bi oni sami odlučili, umjesto nadležnog tijela, jesu li za taj prijedlog promjene Ustava, prijedlog zakona ili drugog pitanja, odnosno jesu li za taj prijedlog ili su za opcijski prijedlog koji je pripremio organizacijski odbor za izjašnjavanje birača o potrebi da se zatraži raspisivanje referendumu 2. prijedlogu promjene Ustava, prijedlogu zakona ili drugom pitanju što ga je pripremio organizacijski odbor za izjašnjavanje birača o potrebi da se zatraži raspisivanje referendumu, a o kojem bi referendum bio ovlašten raspisati i Hrvatski sabor, odnosno Predsjednik sukladno člancima 11. i 12. ovog Zakona.</p>	<p>Nije prihvaćen Vezano uz broj birača koji mogu zatražiti raspisivanje državnog referendumu upućuje se na članak 87. stavak 3. Ustava Republike Hrvatske koji glasi: „O pitanjima iz stavka 1. i 2. ovoga članka Hrvatski sabor će raspisati referendum u skladu sa zakonom ako to zatraži deset posto od ukupnog broja birača u Republici Hrvatskoj.“ Prema tome, broj birača koji mogu zatražiti raspisivanje referendumu (10% birača u Republici Hrvatskoj) propisan je samim Ustavom. Nijedan zakon ne smije biti protivan Ustavu, pa je za drugačije zakonsko rješenje prethodno potrebna promjena samog članka 87. stavka 3. Ustava. Bez promjene Ustava nema ni drugačijeg zakonskog rješenja</p>
57	<p>Darko Čokor 4. Predmet odlučivanja na fakultativnom referendumu, Članak 13. 10 % ? Time se "ostvaruje pravo naroda na izravnu (neposrednu) demokraciju" ? Što je niži prag, to je demokracija veća. Ako su u mnogim drugim državama pragovi niži, zašto je kod nas prag ovako visok? Samo je jedan logičan odgovor - kako bi kod nas bilo manje izravne (neposredne) demokracije nego u državama u kojima je prag niži. Prenizak prag povlači moguće često raspisivanje referendumu na koje nitko ne bi izlazio, i koji ne bi imali funkciju. U državi gdje na izbore izlazi 40-60 % građana, prag bi trebao biti najviše desetina prosječnog broja građana koji izlaze na izbore, što je lako procijeniti na 5 %. Time bi se sigurno omogućilo više izravne (neposredne) demokracije, a troškovi ne bi bitno porasli.</p>	<p>Nije prihvaćen Vezano uz broj birača koji mogu zatražiti raspisivanje državnog referendumu upućuje se na članak 87. stavak 3. Ustava Republike Hrvatske koji glasi: „O pitanjima iz stavka 1. i 2. ovoga članka Hrvatski sabor će raspisati referendum u skladu sa zakonom ako to zatraži deset posto od ukupnog broja birača u Republici Hrvatskoj.“ Prema tome, broj birača koji mogu zatražiti raspisivanje referendumu (10% birača u Republici Hrvatskoj) propisan je samim Ustavom. Nijedan zakon ne smije biti protivan Ustavu, pa je za drugačije zakonsko rješenje prethodno potrebna promjena samog članka 87. stavka 3. Ustava. Bez promjene Ustava nema ni drugačijeg zakonskog rješenja</p>
58	<p>Grad Koprivnica 4. Predmet odlučivanja na fakultativnom referendumu, Članak 14. Vezano uz članak 14. stavak 2. u njemu se navodi odluka iz članka 25. tog Zakona, međutim kako prijedlog Zakona sadrži i alternativne članke 23. – 43. koji ovise o izmjeni članka 95. (članak 91.a) Ustavnog zakona o Ustavnom sudu Republike Hrvatske (Narodne novine, broj 99/99 i 29/02), stoga upozoravamo predlagača Zakona na činjenicu da se njegov „alternativni“ članak 25. odnosi na razdoblje prikupljanja potpisa za referendum narodne inicijative, a sama „odluka da se pristupi izjašnjavanju birača o potrebi da se zatraži raspisivanje referendumu“ se nalazi u „alternativnom“ članku 26. te bi to trebao pripaziti ako će prema Hrvatskom saboru ići s prijedlogom Zakona koji sadrži alternativne članke.</p>	<p>Primljeno na znanje Zahvaljujemo na upozorenju, o navedenom će se voditi računa.</p>

59	<p>Gong II. REFERENDUMSKO PITANJE, Članak 15. Predlažemo dodavanje u članak trećeg stavka koji bi glasilo: (3) Ustavni sud Republike Hrvatske (dalje: Ustavni sud) utvrđuje odnosi li se referendumsko pitanje na predmet o kojem se može raspisati referendum u skladu s člankom 87. stavcima 1. i 2. Ustava i/ili je li sadržaj referendumskog pitanja u skladu s Ustavom.</p>	<p>Nije prihvaćen Ovim Prijedlogom zakona ne mogu se propisivati poslovi i nadležnost Ustavnog suda Republike Hrvatske.</p>
60	<p>Ivan Zidarević - Europska civilna inicijativa Zagreb II. REFERENDUMSKO PITANJE, Članak 15. Unošenje ovakvog članka, te njegovo definisanje, od izuzetne je važnosti kako bi se u potpunosti poštovala prava svih građanki i građana Republike Hrvatske (Domovine), bez straha od paternalizma i nadmetanja stavova nominalne većine. Naime, Ustavni sud Republike Hrvatske dao je je tumačenje prema kojem potencijalna referendumsko pitanja ne smeju da odudaraju od ustavnih načela jednakosti i ravnopravnosti svih građana, s posebnom zaštitom ljudskih prava. S tim u vezi, Ustavni sud je istakao i da se treba voditi time da postoji integrisani sistem zaštite ljudskih prava, sa akcentom na vladavinu prava uz demokratska načela i procese, pa tako referendumsko pitanja ne smeju da odudaraju od ovih standarda. Izuzetno podržavam ovakav članak u ZoRef!</p>	<p>Primljeno na znanje Zahvaljujemo na pozitivnom osvrtnu.</p>
61	<p>Ivan Zidarević - Europska civilna inicijativa Zagreb II. REFERENDUMSKO PITANJE, Članak 17. Držim da je ovakav vid objašnjenja izuzetno važan, posebno u situacijama sve rastućeg populizma i populističkih pokreta. Građani su često, zbog elementarnog nepoznavanja političkih procesa, kao i zbog poraznog ustavnog znanja, sebe dovodili u poziciju "izigranih" objekata pojedinaca i interesnih grupa. Kako je ovaj Nacrt predloga ZoRef nastao i na standardima Venecijanske komisije, gde je navedeno da pitanje o kojem se glasa mora da bude jasno, nedvosmisleno, bez dovođenja u zabludu, "Za" i "Protiv" ili "Da" ili "Ne" je sasvim prikladna forma. Smatram da je jako bitno i da birači pod obavezno budu obavešteni o ishodu održavanja referenduma. Na taj način će se održati potpuna transparentnost čitavog procesa i umanjije se mogućnost manipulacije građanskog neznanja.</p>	<p>Primljeno na znanje Zahvaljujemo na pozitivnom osvrtnu.</p>
62	<p>Ivan Zidarević - Europska civilna inicijativa Zagreb II. REFERENDUMSKO PITANJE, Članak 18. Načelno podržavam ovaj članak kao dodatni mehanizam zaštite građana koji pokazuju neznanje političkih procesa i zakonodavnih aktivnosti. Uključivost svih učesnika referendumskog procesa, sa jasno artikuliranim motivima i vizijama pokretanja referenduma, umanjuje mogućnost manipulacije i probitka populističkih ideja i interesnih skupina.</p>	<p>Primljeno na znanje Zahvaljujemo na pozitivnom osvrtnu.</p>

63	<p>Dalibor Barbalić 1. Organizacijski odbor, Članak 20. PREDLAŽEM DA SE ČLANAK 20. - TOČKA 9. DOPUNI KAKO SLIJEDI 9. mrežnu stranicu organizacijskog odbora (AKO POSTOJI) Članak 20. (1) Organizacijski odbor osniva se odlukom. (2) Odluka iz stavka 1. ovog članka sadržava: 9. mrežnu stranicu organizacijskog odbora</p>	<p>Prihvaćen Međutim, iskustvo pokazuje da je većina dosadašnjih narodnih inicijativa imala svoju mrežnu stranicu radi informiranja javnosti o svojim aktivnostima, mjestima za prikupljanje potpisa, kontakt osobama, za zaprimanje pritužbi i predstavki, i dr. Smatramo da je u interesu javnosti da se o svemu može informirati na jednom mjestu, i to na onom koje je za konkretnu narodnu inicijativu najvažnije.</p>
64	<p>Grad Koprivnica 2. Upis u Evidenciju, Članak 21. U članku 21. stavku 5. i članku 51. stavku 5. predlažemo da se iza riječi: „općine ili grada“ dodaju riječi: „i naselja“ ili da se riječi: „općine ili grada“ zamijene s riječju: „naselja“, naime prema članku 2. stavcima 1. i 5. Zakona o prebivalištu („Narodne novine“, broj 144/12.), prebivalište je mjesto i adresa u Republici Hrvatskoj na kojoj se osoba trajno nastanila radi ostvarivanja svojih prava i obveza vezanih za životne interese kao što su obiteljski, profesionalni, ekonomski, socijalni, kulturni i drugi interesi, a mjesto u smislu tog Zakona je grad ili općina i naselje koje je u sastavu grada ili općine, sukladno propisima o područnom ustrojstvu jedinica lokalne i područne (regionalne) samouprave.</p>	<p>Primljeno na znanje Poznate su nam odredbe Zakona o prebivalištu. U konkretnom slučaju, zakonsko rješenje vodilo se propisima kojima se uređuje zaštita osobnih podataka, pri čemu se objavljuje samo nužni set podataka. Za postizanje cilja i svrhe tih konkretnih odredbi navođenje naselja nije potrebno.</p>
65	<p>Gong 3. Ispitivanje formalnopravne i materijalnopravne usklađenosti referendumskog pitanja, Članak 23. Slažemo se da DIP provjerava ispunjavanje formalnih zahtjeva, no provjera sadržaja referendumskog pitanja trebala bi biti u isključivoj nadležnosti Ustavnog suda.</p>	<p>Prihvaćen To je upravo tako i zamišljeno. DIP ispituje ispunjava li referendumsko pitanje formalnopravne zahtjeve propisane u člancima 16. do 18. Prijedloga zakona, koji se odnose na formu i način na koji je sastavljeno referendumsko pitanje. DIP ni na koji način ne ispituje je li sadržaj pitanja u skladu s Ustavom.</p>
66	<p>MLADEN ZEČEVIĆ 3. Ispitivanje formalnopravne i materijalnopravne usklađenosti referendumskog pitanja, Članak 23. Poštovani, Zašto odgovornost provjere ispunjava li referendumsko pitanje formalnopravne zahtjeve ne prepustite organizacijskom odboru? Uvođenjem još jednog aktera, u ovom slučaju DIP, dodatno koplicira i otežava proces. Ako referendumsko pitanje ionako ocjenjuje Ustavni sud, provjera DIP-a je samo još jedan pokazatelj da vladajući žele još veću kontrolu i više mogućnosti za blokiranje volje naroda.</p>	<p>Nije prihvaćen Nije logično, a ni pravno dopustivo da provjeru formalnopravno valjanosti referendumskog pitanja (to jest ispunjavanja pretpostavki iz članka 16. do 18. Prijedloga zakona) obavlja isti subjekt koji priprema i sastavlja to pitanje. To po prirodi stvari ne ide zajedno. Na organizacijskom odboru je odgovornost da pri pripremi i sastavljanju referendumskog pitanja pazi na sve formalnopravne zahtjeve koji moraju biti ispunjeni (primjerice, da pitanje ima obrazloženje sa svim propisanim elementima, ili da ima sažetak, ili da u istom pitanju nije sadržan i prijedlog akta i načelno pitanje, itd.), pa će provjera DIP-a u tom slučaju i sama biti formalnost.</p>
67	<p>Gong 3. Ispitivanje formalnopravne i materijalnopravne usklađenosti referendumskog pitanja, Članak 24. Pozdravljamo da je u ovom prijedlogu zakona uvršten raniji Gongov prijedlog o očitovanju USUD-a o ustavnosti sadržaja referendumskog pitanja prije raspisivanja referenduma.</p>	<p>Primljeno na znanje Zahvaljujemo na pozitivnom osvrtu u odnosu na alternativne odredbe.</p>

68	<p>TEO KLARIĆ 4. Izjašnjavanju birača o potrebi da se zatraži raspisivanje referendumu, Članak 25. Za obavljanje svih radnji vezanih uz pripremu potpisnih lista za predaju Hrvatskom saboru propisanih u članku 30. potrebno je minimalno 30 dana. Tehnički je neizvodivo kod nacionalnog referendumu u roku pet dana prema prijedlogu predlagača skupiti sve materijale iz cijele Hrvatske i pripremiti ih za predaju u Sabor. Ovaj nerazumni rok će onemogućiti bilo kakav nacionalni referendum u budućnosti, pa se opravdano postavlja pitanje je li to u interesu predlagača?</p>	<p>Prihvaćen Prihvaćen u izmijenjenom obliku. Vaša kao i niz drugih primjedbi su prihvaćene te je rok za pripremu i predaju potpisnih lista odgovarajuće produžen na deset dana. Nadalje se napominje da se ovim Prijedlogom zakona ne postavljaju nikakve prepreke ili smetnje tome da se određene aktivnosti ili radnje obavljaju paralelno i/ili sukcesivno.</p>
69	<p>Gong 4. Izjašnjavanju birača o potrebi da se zatraži raspisivanje referendumu, Članak 25. Kako bi se građankama i građanima omogućio razuman rok da se upoznaju s ciljevima referendumske inicijative i odluče hoće li istu podržati, smatramo da je razuman rok za prikupljanje potpisa 2 mjeseca. Predlažemo da članak glasi: (1) Izjašnjavanja birača o potrebi da se zatraži raspisivanje referendumu (dalje: izjašnjavanje birača) traje najduže 70 dana, a obuhvaća: 2. obavljanje radnji vezanih uz pripremu potpisnih lista za predaju Hrvatskom saboru na način i u roku iz članka 30. ovog Zakona (dalje: pripremne radnje za predaju potpisnih lista). (2) Trajanje razdoblja prikupljanja potpisa birača ne smije biti duže od 60 dana.</p>	<p>Djelomično prihvaćen Predloženi rok prikupljanja potpisa smatra se optimalnim za skoncentriranu i informativnu kampanju. Također ovim Prijedlogom zakona uređena je organizirana kampanja kako zagovornika tako i protivnika referendumske inicijative, a što isto treba pridonijeti boljem informiranju građana. Rok za pripremu i predaju potpisa je produžen sukladno predloženom, odnosno na deset dana.</p>
70	<p>TEO KLARIĆ 6. Prikupljanje potpisa birača, Članak 27. Predlažem da stavak 2. glasi: " Prikupljanje potpisa provodi se na svim javnim površinama izuzev odgojno-obrazovnih i kulturnih ustanova i to bez naknade". Obrazloženje: Svjedoci smo činjenice da pojedini gradonačelnici i lokalna samouprava koji se nisu slagali sa referenduskim pitanjima opstruirali su iste ograničavanjem mjesta za prikupljanje potpisa. Npr. gradu od preko 200 tisuća stanovnika određena su samo četiri mjesta/štanda za prikupljanje potpisa, dok u ekstremnom slučaju gradonačelnik jednog velikog grada čak nije odobrio postavljanje štandova RI na javnim površinama kojima upravlja grad. Također potrebno je spriječiti mogućnost da se broj štandova ograniči visokim zakupom istih.</p>	<p>Prihvaćen Prihvaćen u izmijenjenom obliku. Postoji suglasnost o tome da prikupljanje potpisa mora biti jasno i detaljno uređeno kako bi se spriječili dosad uočeni problemi u praksi. U tom smislu članak 26. ponovo se razmotrio i dopunio tzv. pozitivnom presumpcijom o izdanom odobrenju u slučaju da nadležno tijelo lokalne jedinice ne izda odobrenje u roku.</p>
71	<p>Gong 6. Prikupljanje potpisa birača, Članak 27. Predlažemo da članak glasi: (1) Prikupljanje potpisa birača provodi se na području Republike Hrvatske i elektronskim putem putem sustava e-građanin. Kako bi mjesta za prikupljanje potpisa podrške ostala dostupna građanima, smatramo da bi ona trebala ostati na javnim površinama bez dodatnih barijera. Predlažemo da se radi o svim javnim površinama izuzev odgojno-obrazovnih i kulturnih ustanova, te vjerskih objekata.. Da se organiziraju na način da lokalna samouprava ne ograničava mogućnost rasporeda mjesta za prikupljanje potpisa.</p>	<p>Prihvaćen Prihvaćen u izmijenjenom obliku. Postoji suglasnost o tome da prikupljanje potpisa mora biti jasno i detaljno uređeno kako bi se spriječili dosad uočeni problemi u praksi. U tom smislu članak 26. ponovo se razmotrio i dopunio tzv. pozitivnom presumpcijom o izdanom odobrenju u slučaju da nadležno tijelo lokalne jedinice ne izda odobrenje u roku.</p>

72	<p>MIROSLAV JOLER 6. Prikupljanje potpisa birača, Članak 27. čl. 27. st. 2 i 4.: i dalje zvuči tako da omogućava jedinici lokalne samouprave opstruirati referendum, što nije dobro. Valjalo bi ukloniti taj diskrecijski dio gdje JLS može ne odobriti prikupljanje potpisa, već tek da u naznačenom roku izdaju odluku o odobrenim lokacijama.</p>	<p>Prihvaćen Postoji suglasnost o tome da prikupljanje potpisa mora biti jasno i detaljno uređeno kako bi se spriječili dosad uočeni problemi u praksi. U tom smislu, a slijedom Vaše primjedbe vezane uz lokacije za prikupljanje potpisa, članak 26. ponovo se razmotrio i dopunio. I ostale odredbe članka 26. Prijedloga zakona ponovo su se razmotrile s ciljem da se dopune tzv. pozitivnom presumpcijom o izdanom odobrenju u slučaju da nadležno tijelo lokalne jedinice ne izda odobrenje u roku.</p>
73	<p>MLADEN ZEČEVIĆ 6. Prikupljanje potpisa birača, Članak 27. Poštovani, Proces izjašnjavanja volje za raspisivanjem referenduma treba omogućiti svim državljanima neovisno o tome gdje se nalaze. Mislim da se treba omogućiti elektroničko potpisivanje jer za to postoje preduvjeti, a za lokacije za prikupljanje potpisa trebaju automatski biti odobrene sve javne površine ako je referendum raspisan tj. prošao je sve potrebne provjere. Nema logike da ukoliko je Sabor odobrio referendum, da netko iz lokalnih vlasti otežava prikupljanje potpisa kašnjenjem u izdavanju odobrenja ili davanjem lokacije na kojoj se kreće manji broj građana.</p>	<p>Djelomično prihvaćen 1. Člankom 87. stavkom 3. Ustava propisano je da će Hrvatski sabor raspisati referendum u skladu sa zakonom „ako to zatraži deset posto od ukupnog broja birača u Republici Hrvatskoj.“ Ustavni sud je protumačio da ta ustavna odredba propisuje teritorijalni princip, što znači da birač mora biti na teritoriju Republike Hrvatske kad daje potpis. To je jasno utvrđeno u Odluci Ustavnog suda broj: U-VIIR-7346/2014 od 10. prosinca 2014. (Narodne novine, br. 156/14) u kojoj se navodi „da svaki birač u smislu članka 45. Ustava (to jest svaki punoljetni hrvatski državljanin bez obzira na prebivalište) koji se u dane prikupljanja potpisa nalazi ili se zatekne na području Republike Hrvatske ima pravo dati svoj potpis na inicijativu za raspisivanje referenduma, jer na taj način izražava svoju pravno relevantnu volju da Hrvatski sabor raspiše referendum s predloženim referendumskim pitanjem (što ne mora značiti da se taj birač slaže s predloženim referendumskim pitanjem i da ga podržava). Pravo birača da svojim potpisom zatraži raspisivanje referenduma ne ovisi, dakle, ni o kakvim drugim pretpostavkama (prebivalištu, važećoj osobnoj iskaznici, činjenici da stvarno ne živi na području Republike Hrvatske, i sl.), osim o pravnoj činjenici da je potpisnik birač (što znači da je upisan u registar birača) i o faktičnoj činjenici da je potpis dao na području Republike Hrvatske“ (točka 14.). To ujedno znači „da se prikupljanje potpisa može provoditi samo na području Republike Hrvatske“ (točka 15.). Poštujući navedeni ustavni okvir, člankom 26. Prijedloga zakona propisano je da se prikupljanje potpisa birača provodi na području Republike Hrvatske. Prijedlog da se omogućiti prikupljanje potpisa za raspisivanje referenduma putem Interneta, odnosno putem sustava e-Građani je načelno prihvatljiv, ali izravno ovisi o tome je li na taj način moguće provesti ustavni zahtjev teritorijalnosti. Dodatno, takav način prikupljanja potpisa birača mora ispunjavati pretpostavke transparentnosti, povjerenja, pouzdanosti i dostupnosti takvog načina prikupljanja potpisa, kao i automatske provjere potpisa. Naime, kod takvog načina provjere pravovaljanosti potpisa birača ne bi bili mogući promatrači koji se kao bitan faktor uspostavljanja povjerenja i transparentnosti traže u većini zaprimljenih komentara. 2. Postoji suglasnost o tome da prikupljanje potpisa mora biti jasno i detaljno uređeno kako bi se spriječili dosad uočeni problemi u praksi. U tom smislu, a slijedom Vaše primjedbe vezane uz lokacije za prikupljanje potpisa, članak 26. ponovo se razmotrio. Članak se dopunio pozitivnom presumpcijom o izdanom odobrenju u slučaju da nadležno tijelo lokalne jedinice</p>

ne izda odobrenje u roku. Time bi se na djelotvoran način, primjenom pozitivne zakonske presumpcije, osiguralo pravo organizacijskog odbora na zatražena mjesta i lokacije, sve u okviru općeg akta (odluke) predstavničkog tijela jedinice lokalne samouprave o mjestima za prikupljanje potpisa birača na referendumima. Na kraju treba reći i sljedeće: blanketno zakonsko dopuštenje da se potpisi prikupljaju bilo gdje na javnim površinama moglo bi izazvati velike probleme u praksi, osobito s aspekta održavanja javnog reda i mira. Uzmite za primjer da se u nekom gradu održava manifestacija ili sajam i da je javna površina dana za korištenje radi izlaganja i kad se izlagač pojavi na danom mjestu, na istom mjestu je već postavljen štand za prikupljanje potpisa bez ikakve prethodne najave ili odobrenja, izravnim pozivom na Zakon o referendumu. Ili, kako osigurati javni red i mir u situaciji istovremenog prikupljanja potpisa za više referendumskih inicijativa, itd. Stoga smatramo da su prethodno navedene izmjene i dopune članka 26. optimalno rješenje. Ujedno zahvaljujemo na vrijednom doprinosu poboljšanju predloženog zakonskog teksta.

74 Ivo Mišur

6. Prikupljanje potpisa birača, Članak 27.

Poštovani, Članak 27. treba izmijeniti da glasi: (1) Prikupljanje potpisa birača provodi se na području Republike Hrvatske te elektronskim putem. Organizator prikupljanja potpisa mora osigurati zasebnu web stranicu preko koje će se prikupljati potpisi. Elektronskim putem moguće je dati potpis isključivo putem platforme E-građani sa sigurnosnom razinom 3. Lijep pozdrav Ivo Mišur

Primljeno na znanje

Člankom 87. stavkom 3. Ustava propisano je da će Hrvatski sabor raspisati referendum u skladu sa zakonom „ako to zatraži deset posto od ukupnog broja birača u Republici Hrvatskoj.“ Ustavni sud je protumačio da ta ustavna odredba propisuje teritorijalni princip, što znači da birač mora biti na teritoriju Republike Hrvatske kad daje potpis. To je jasno utvrđeno u Odluci Ustavnog suda broj: U-VIIR-7346/2014 od 10. prosinca 2014. (Narodne novine, br. 156/14) u kojoj se navodi „da svaki birač u smislu članka 45. Ustava (to jest svaki punoljetni hrvatski državljanin bez obzira na prebivalište) koji se u dane prikupljanja potpisa nalazi ili se zatekne na području Republike Hrvatske ima pravo dati svoj potpis na inicijativu za raspisivanje referenduma, jer na taj način izražava svoju pravno relevantnu volju da Hrvatski sabor raspiše referendum s predloženim referendumskim pitanjem (što ne mora značiti da se taj birač slaže s predloženim referendumskim pitanjem i da ga podržava). Pravo birača da svojim potpisom zatraži raspisivanje referenduma ne ovisi, dakle, ni o kakvim drugim pretpostavkama (prebivalištu, važećoj osobnoj iskaznici, činjenici da stvarno ne živi na području Republike Hrvatske, i sl.), osim o pravnoj činjenici da je potpisnik birač (što znači da je upisan u registar birača) i o faktičnoj činjenici da je potpis dao na području Republike Hrvatske“ (točka 14.). To ujedno znači „da se prikupljanje potpisa može provoditi samo na području Republike Hrvatske“ (točka 15.). Poštujući navedeni ustavni okvir, člankom 26. Prijedloga zakona propisano je da se prikupljanje potpisa birača provodi na području Republike Hrvatske. Prijedlog da se omogući prikupljanje potpisa za raspisivanje referenduma putem Interneta, odnosno putem sustava e-Građani je načelno prihvatljiv, ali izravno ovisi o tome je li na taj način moguće provesti ustavni zahtjev teritorijalnosti. Dodatno, takav način prikupljanja potpisa birača mora ispunjavati pretpostavke transparentnosti, povjerenja, pouzdanosti i dostupnosti takvog načina prikupljanja potpisa, kao i automatske provjere potpisa. Naime, kod takvog načina provjere pravovaljanosti potpisa birača ne bi bili mogući promatrači koji se kao bitan faktor uspostavljanja povjerenja i transparentnosti traže u većini zaprimljenih komentara.

75	<p>Dalibor Barbačić 6. Prikupljanje potpisa birača, Članak 27. Članak 27. (1) Prikupljanje potpisa birača provodi se na području Republike Hrvatske. TREBA DOPUNITI NA NAČIN DA SE OMOGUĆI IZJAŠNJAVANJE (POTPISIVANJE) I ELEKTRONIČKIM PUTEM AKO SE OVIM SAVJETOVANJEM PREDLOŽI I USVOJI TAKOVA MOGUĆNOST ZA ŠTO NEBI TREBLO BITI OTPORA KOD PREDLAGATELJA ILI DODATI " ..... na području Republike Hrvatske i na svim uobičajnim lokacijama izvan Republike Hrvatske predviđenim kod glasovanja za saborske zastupnike"</p>	<p>Primljeno na znanje Člankom 87. stavkom 3. Ustava propisano je da će Hrvatski sabor raspisati referendum u skladu sa zakonom „ako to zatraži deset posto od ukupnog broja birača u Republici Hrvatskoj.“ Ustavni sud je protumačio da ta ustavna odredba propisuje teritorijalni princip, što znači da birač mora biti na teritoriju Republike Hrvatske kad daje potpis. To je jasno utvrđeno u Odluci Ustavnog suda broj: U-VIIR-7346/2014 od 10. prosinca 2014. (Narodne novine, br. 156/14) u kojoj se navodi „da svaki birač u smislu članka 45. Ustava (to jest svaki punoljetni hrvatski državljanin bez obzira na prebivalište) koji se u dane prikupljanja potpisa nalazi ili se zatekne na području Republike Hrvatske ima pravo dati svoj potpis na inicijativu za raspisivanje referenduma, jer na taj način izražava svoju pravno relevantnu volju da Hrvatski sabor raspiše referendum s predloženim referendumskim pitanjem (što ne mora značiti da se taj birač slaže s predloženim referendumskim pitanjem i da ga podržava). Pravo birača da svojim potpisom zatraži raspisivanje referenduma ne ovisi, dakle, ni o kakvim drugim pretpostavkama (prebivalištu, važećoj osobnoj iskaznici, činjenici da stvarno ne živi na području Republike Hrvatske, i sl.), osim o pravnoj činjenici da je potpisnik birač (što znači da je upisan u registar birača) i o faktičnoj činjenici da je potpis dao na području Republike Hrvatske“ (točka 14.). To ujedno znači „da se prikupljanje potpisa može provoditi samo na području Republike Hrvatske“ (točka 15.). Poštujući navedeni ustavni okvir, člankom 26. Prijedloga zakona propisano je da se prikupljanje potpisa birača provodi na području Republike Hrvatske. Prijedlog da se omogući prikupljanje potpisa za raspisivanje referenduma putem Interneta, odnosno putem sustava e-Građani je načelno prihvatljiv, ali izravno ovisi o tome je li na taj način moguće provesti ustavni zahtjev teritorijalnosti. Dodatno, takav način prikupljanja potpisa birača mora ispunjavati pretpostavke transparentnosti, povjerenja, pouzdanosti i dostupnosti takvog načina prikupljanja potpisa, kao i automatske provjere potpisa. Naime, kod takvog načina provjere pravovaljanosti potpisa birača ne bi bili mogući promatrači koji se kao bitan faktor uspostavljanja povjerenja i transparentnosti traže u većini zaprimljenih komentara.</p>
76	<p>Tihomir Vekić 6. Prikupljanje potpisa birača, Članak 29. Predlažem u Prijedlogu zakona o referendumu čl. 29 stavak (3) izostaviti točku 3. „datum upisivanja podataka u potpisnu listu“, tako da točka 4. postane točka 3. Nadalje, predlažem da u stavku (5) se izostavi zadnji dio tog stavka „te ako datum nije obuhvaćen razdobljem prikupljanja potpisa.“ Obrazloženje ovog prijedloga: Zahtijevanje od strane građana koji daju svoj potpis za referendumsku inicijativu da unose podatak o datumu potpisa je irelevantan s obzirom na jasne zakonske rokove o prikupljanju potpisa te samo stvara dodatnu mogućnost ne namjerne pogreške prilikom upisa što bi stvorilo formalnu osnovu za proglašenje takvog potpisa nevažećim i tako umanjilo značaj jasno izražene volje dotičnog građanina.</p>	<p>Nije prihvaćen Iskustvo je pokazalo da je taj podatak potrebno upisati jer se time olakšava provjera pravodobnosti upisanih osobnih podataka. Na organizacijskom odboru je zadaća osposobljavanja osoba koje prikupljaju potpise da pouče birače-potpisnike o tome na što trebaju paziti prilikom upisivanja podataka.</p>

77	<p>Tihomir Vekić 6. Prikupljanje potpisa birača, Članak 29. Današnje vrijeme Vlada RH voli nazivati elektroničkim vremenom te isticati važne mogućnosti koje svaki državljanin može koristiti preko usluge e-Građani. Stoga predlažemo da svaki hrvatski građanin ima izbor kako će potpisati podršku referendumskoj inicijativi, fizički ili preko servisa e-Građani. Taj će način pridonijeti postizanju cilja da svaki državljanin ima jednaku mogućnost potpisati podršku referendumskoj inicijativi i da referendumski inicijativa ima mogućnost ponuditi davanje podrške svakom hrvatskom državljaninu, a ujedno će se proširiti mogućnost za skupljanje potpisa i onda kad se ljudi, bilo zbog lošeg vremena bilo iz drugih razloga, više zadržavaju u zatvorenim prostorima. Ovo je jedan od najvećih nedostataka Prijedloga zakona o referendumu. Stoga predlažem da se u prijedlog zakona o referendumu obavezno ugradi mogućnost elektroničkog potpisivanja referendumске inicijative. Tu onda nema mogućnosti za formalne pogreške prilikom upisivanja npr. OIB-a ili nečitkog potpisa.</p>	<p>Primljeno na znanje Člankom 87. stavkom 3. Ustava propisano je da će Hrvatski sabor raspisati referendum u skladu sa zakonom „ako to zatraži deset posto od ukupnog broja birača u Republici Hrvatskoj.“ Ustavni sud je protumačio da ta ustavna odredba propisuje teritorijalni princip, što znači da birač mora biti na teritoriju Republike Hrvatske kad daje potpis. To je jasno utvrđeno u Odluci Ustavnog suda broj: U-VIIR-7346/2014 od 10. prosinca 2014. (Narodne novine, br. 156/14) u kojoj se navodi „da svaki birač u smislu članka 45. Ustava (to jest svaki punoljetni hrvatski državljanin bez obzira na prebivalište) koji se u dane prikupljanja potpisa nalazi ili se zatekne na području Republike Hrvatske ima pravo dati svoj potpis na inicijativu za raspisivanje referenduma, jer na taj način izražava svoju pravno relevantnu volju da Hrvatski sabor raspiše referendum s predloženim referendumskim pitanjem (što ne mora značiti da se taj birač slaže s predloženim referendumskim pitanjem i da ga podržava). Pravo birača da svojim potpisom zatraži raspisivanje referenduma ne ovisi, dakle, ni o kakvim drugim pretpostavkama (prebivalištu, važećoj osobnoj iskaznici, činjenici da stvarno ne živi na području Republike Hrvatske, i sl.), osim o pravnoj činjenici da je potpisnik birač (što znači da je upisan u registar birača) i o faktičnoj činjenici da je potpis dao na području Republike Hrvatske“ (točka 14.). To ujedno znači „da se prikupljanje potpisa može provoditi samo na području Republike Hrvatske“ (točka 15.). Poštujući navedeni ustavni okvir, člankom 26. Prijedloga zakona propisano je da se prikupljanje potpisa birača provodi na području Republike Hrvatske. Prijedlog da se omogući prikupljanje potpisa za raspisivanje referenduma putem Interneta, odnosno putem sustava e-Građani je načelno prihvatljiv, ali izravno ovisi o tome je li na taj način moguće provesti ustavni zahtjev teritorijalnosti. Dodatno, takav način prikupljanja potpisa birača mora ispunjavati pretpostavke transparentnosti, povjerenja, pouzdanosti i dostupnosti takvog načina prikupljanja potpisa, kao i automatske provjere potpisa. Naime, kod takvog načina provjere pravovaljanosti potpisa birača ne bi bili mogući promatrači koji se kao bitan faktor uspostavljanja povjerenja i transparentnosti traže u većini zaprimljenih komentara.</p>
78	<p>TEO KLARIĆ 6. Prikupljanje potpisa birača, Članak 29. Predlažem da stavak 3. glasi: "Potpis birača iz stavka 1. ovog članka čini skup sljedećih podataka birača koji se upisuju u potpisnu listu:" Postoji mogućnost da zbog starosti, zdravstvenih i drugih opravdanih razloga birač zatreba pomoć jer nije u mogućnosti osobno upisati podatke iz prve tri alineje ovog stavka pa glede toga treba dozvoliti pomoć druge osobe.</p>	<p>Nije prihvaćen Iz tako općenito formulirane odredbe ne bi uopće proizlazila obveza osobnog upisa svojih podataka niti vlastoručnog potpisivanja.</p>

79	<p>MIROSLAV JOLER 6. Prikupljanje potpisa birača, Članak 29. U skladu s trendom digitalizacije javne uprave, omogućiti digitalno organiziranje i potpisivanje referenduma preko sustava e-gradjani ili druge prikladne platforme.</p>	<p>Primljeno na znanje Člankom 87. stavkom 3. Ustava propisano je da će Hrvatski sabor raspisati referendum u skladu sa zakonom „ako to zatraži deset posto od ukupnog broja birača u Republici Hrvatskoj.“ Ustavni sud je protumačio da ta ustavna odredba propisuje teritorijalni princip, što znači da birač mora biti na teritoriju Republike Hrvatske kad daje potpis. To je jasno utvrđeno u Odluci Ustavnog suda broj: U-VIIR-7346/2014 od 10. prosinca 2014. (Narodne novine, br. 156/14) u kojoj se navodi „da svaki birač u smislu članka 45. Ustava (to jest svaki punoljetni hrvatski državljanin bez obzira na prebivalište) koji se u dane prikupljanja potpisa nalazi ili se zatekne na području Republike Hrvatske ima pravo dati svoj potpis na inicijativu za raspisivanje referenduma, jer na taj način izražava svoju pravno relevantnu volju da Hrvatski sabor raspiše referendum s predloženim referendumskim pitanjem (što ne mora značiti da se taj birač slaže s predloženim referendumskim pitanjem i da ga podržava). Pravo birača da svojim potpisom zatraži raspisivanje referenduma ne ovisi, dakle, ni o kakvim drugim pretpostavkama (prebivalištu, važećoj osobnoj iskaznici, činjenici da stvarno ne živi na području Republike Hrvatske, i sl.), osim o pravnoj činjenici da je potpisnik birač (što znači da je upisan u registar birača) i o faktičnoj činjenici da je potpis dao na području Republike Hrvatske“ (točka 14.). To ujedno znači „da se prikupljanje potpisa može provoditi samo na području Republike Hrvatske“ (točka 15.). Poštujući navedeni ustavni okvir, člankom 26. Prijedloga zakona propisano je da se prikupljanje potpisa birača provodi na području Republike Hrvatske. Prijedlog da se omogući prikupljanje potpisa za raspisivanje referenduma putem Interneta, odnosno putem sustava e-Građani je načelno prihvatljiv, ali izravno ovisi o tome je li na taj način moguće provesti ustavni zahtjev teritorijalnosti. Dodatno, takav način prikupljanja potpisa birača mora ispunjavati pretpostavke transparentnosti, povjerenja, pouzdanosti i dostupnosti takvog načina prikupljanja potpisa, kao i automatske provjere potpisa. Naime, kod takvog načina provjere pravovaljanosti potpisa birača ne bi bili mogući promatrači koji se kao bitan faktor uspostavljanja povjerenja i transparentnosti traže u većini zaprimljenih komentara.</p>
80	<p>Gong 8. Utvrđivanje broja i pravovaljanosti potpisa birača, Članak 33. Drago nam je da je u prijedlogu zakona usvojen raniji Gongov zahtjev i da se cjelokupna provjera potpisa i odluka o valjanosti prebacuje s Ministarstva uprave na Državno izborno povjerenstvo kao neovisno tijelo koje obavlja slične poslove i tijekom izbornog procesa.</p>	<p>Primljeno na znanje Primljeno na znanje.</p>

81	<p>MIROSLAV JOLER 8. Utvrđivanje broja i pravovaljanosti potpisa birača, Članak 33. Ako bi se omogućilo glasovanje preko sustava e-gradjani, onda se ne bi moralo provjeravati potpise gradjana. U suprotnom, značilo bi da ne vjerujemo vjerodostojnosti obavljene transakcije (potpisa u ovom slučaju) preko platforme e-gradjani, a to bi onda otvorilo pitanje vjerodostojnosti i za mnoge druge transakcije koje se rade preko te platforme.</p>	<p>Primljeno na znanje Upućujemo na odgovor uz Vaš prethodni komentar (79).</p>
82	<p>Gong 8. Utvrđivanje broja i pravovaljanosti potpisa birača, Članak 35. Pozdravljamo da je ovim prijedlogom zakona predviđen mehanizam žalbe na odluku Državnog izbornog povjerenstva u procesu provjere predreferendumskih aktivnosti.</p>	<p>Primljeno na znanje Primljeno na znanje.</p>
83	<p>Ivan Dušan 9. Opći rok za raspisivanje referenduma i iznimka, Članak 36. Mislim da bi se trebao smanjiti broj potpisa birača potrebnih da se raspiše referendum, ali i odrediti da se referendum o svim pitanjima raspisuje jednom u godinu dana. Nema smisla da svakih 3 mjeseca imamo referendum. Znači treba olakšati raspisivanje referenduma, ali kako bi se sprijela situacija da referendum imamo svaka 3 mjeseca - referendum treba biti jednom godišnje i tada se glasuje o svim pitanjima. Ujedno treba biti i mogućnost da se referendum održi skupa sa izborima za predsjednika republike/lokalnim izborima ili izborima za Sabor.</p>	<p>Nije prihvaćen 1. Vezano uz broj birača koji mogu zatražiti raspisivanje državnog referenduma upućuje se na članak 87. stavak 3. Ustava Republike Hrvatske koji glasi: „O pitanjima iz stavka 1. i 2. ovoga članka Hrvatski sabor će raspisati referendum u skladu sa zakonom ako to zatraži deset posto od ukupnog broja birača u Republici Hrvatskoj.“ Prema tome, broj birača koji mogu zatražiti raspisivanje referenduma (10% birača u Republici Hrvatskoj) propisan je samim Ustavom. Nijedan zakon ne smije biti protivan Ustavu, pa je za drugačije zakonsko rješenje prethodno potrebna promjena samog članka 87. stavka 3. Ustava. Bez promjene Ustava nema ni drugačijeg zakonskog rješenja. 2. Prijedlog o odražavanju svih referenduma jednom godišnje na zakonom određeni datum ima svoje prednosti i može ga se naći u poredbenoj praksi. Međutim, ima i nedostatke. Iako se na prvi pogled može činiti da unaprijed određeni datum održavanja referenduma u jednoj kalendarskoj godini olakšava pripremu i provedbu svih referenduma, takvo rješenje može nepotrebno odužiti cijeli proces, ovisno u kojem stadiju se određena inicijativa nalazi na "referendumski dan". 3. Održavanje referenduma istodobno s izborima u koliziji je i protivno cilju i svrsi članka 161. Prijedloga zakona, a u koliziji je i s Vašim gornjim prijedlogom da se referendum održava jednom godišnje. Naime, neki izbori se održavaju uvijek u isto vrijeme (primjerice, redovni lokalni izbori treće nedjelje u svibnju svake četvrte godine), a neki ne (primjerice, izbori za predsjednika Republike Hrvatske ili za Hrvatski sabor nisu uvijek na isti dan, a ne održavaju se nužno ni u istom mjesecu svake pete odnosno četvrte godine).</p>
84	<p>Gong 4. Izjašnjavanju birača o potrebi da se zatraži raspisivanje referenduma, Članak 24. Vidjeti odgovarajući komentar na članak 25. alternativnog prijedloga.</p>	<p>Djelomično prihvaćen Vidjeti odgovor uz komentar pod brojem 69.</p>
85	<p>Gong 6. Prikupljanje potpisa birača, Članak 26. Vidjeti odgovarajući komentar na članak 27. alternativnog prijedloga.</p>	<p>Prihvaćen Vidjeti odgovor uz komentar pod brojem 71.</p>

<p>86</p>	<p>Tihomir Vekić 6. Prikupljanje potpisa birača, Članak 28. Nepostojanje mogućnosti elektroničkog potpisivanja podrške referendumskoj inicijativi Današnje vrijeme Vlada RH voli nazivati elektroničkim vremenom te isticati važne mogućnosti koje svaki državljanin može koristiti preko usluge e-Građani. Stoga predlažemo da svaki hrvatski građanin ima izbor kako će potpisati podršku referendumskoj inicijativi, fizički ili preko servisa e-Građani. Taj će način pridonijeti postizanju cilja da svaki državljanin ima jednaku mogućnost potpisati podršku referendumskoj inicijativi i da referendumska inicijativa ima mogućnost ponuditi davanje podrške svakom hrvatskom državljaninu, a ujedno će se proširiti mogućnost za skupljanje potpisa i onda kad se ljudi, bilo zbog lošeg vremena bilo iz drugih razloga, više zadržavaju u zatvorenim prostorima. Ovo je jedan od najvećih nedostataka Prijedloga zakona o referendumu. Stoga predlažem da se u prijedlog zakona o referendumu obavezno ugradi mogućnost elektroničkog potpisivanja referendumske inicijative. Tu onda nema mogućnosti za formalne pogreške prilikom upisivanja npr. OIB-a ili nečitkog potpisa.</p>	<p>Primljeno na znanje Člankom 87. stavkom 3. Ustava propisano je da će Hrvatski sabor raspisati referendum u skladu sa zakonom „ako to zatraži deset posto od ukupnog broja birača u Republici Hrvatskoj.“ Ustavni sud je protumačio da ta ustavna odredba propisuje teritorijalni princip, što znači da birač mora biti na teritoriju Republike Hrvatske kad daje potpis. To je jasno utvrđeno u Odluci Ustavnog suda broj: U-VIIR-7346/2014 od 10. prosinca 2014. (Narodne novine, br. 156/14) u kojoj se navodi „da svaki birač u smislu članka 45. Ustava (to jest svaki punoljetni hrvatski državljanin bez obzira na prebivalište) koji se u dane prikupljanja potpisa nalazi ili se zatekne na području Republike Hrvatske ima pravo dati svoj potpis na inicijativu za raspisivanje referenduma, jer na taj način izražava svoju pravno relevantnu volju da Hrvatski sabor raspiše referendum s predloženim referenduskim pitanjem (što ne mora značiti da se taj birač slaže s predloženim referenduskim pitanjem i da ga podržava). Pravo birača da svojim potpisom zatraži raspisivanje referenduma ne ovisi, dakle, ni o kakvim drugim pretpostavkama (prebivalištu, važećoj osobnoj iskaznici, činjenici da stvarno ne živi na području Republike Hrvatske, i sl.), osim o pravnoj činjenici da je potpisnik birač (što znači da je upisan u registar birača) i o faktičnoj činjenici da je potpis dao na području Republike Hrvatske“ (točka 14.). To ujedno znači „da se prikupljanje potpisa može provoditi samo na području Republike Hrvatske“ (točka 15.). Poštujući navedeni ustavni okvir, člankom 26. Prijedloga zakona propisano je da se prikupljanje potpisa birača provodi na području Republike Hrvatske. Prijedlog da se omogući prikupljanje potpisa za raspisivanje referenduma putem Interneta, odnosno putem sustava e-Građani je načelno prihvatljiv, ali izravno ovisi o tome je li na taj način moguće provesti ustavni zahtjev teritorijalnosti. Dodatno, takav način prikupljanja potpisa birača mora ispunjavati pretpostavke transparentnosti, povjerenja, pouzdanosti i dostupnosti takvog načina prikupljanja potpisa, kao i automatske provjere potpisa. Naime, kod takvog načina provjere pravovaljanosti potpisa birača ne bi bili mogući promatrači koji se kao bitan faktor uspostavljanja povjerenja i transparentnosti traže u većini zaprimljenih komentara.</p>
<p>87</p>	<p>Tihomir Vekić 6. Prikupljanje potpisa birača, Članak 28. Predlažem u Prijedlogu zakona o referendumu čl. 28 stavak (3) izostaviti točku 3. „datum upisivanja podataka u potpisnu listu“, tako da točka 4. postane točka 3. Nadalje, predlažem da u stavku (5) se izostavi zadnji dio tog stavka „te ako datum nije obuhvaćen razdobljem prikupljanja potpisa.“ Obrazloženje ovog prijedloga: Zahtijevanje od strane građana koji daju svoj potpis za referendumsku inicijativu da unose podatak o datumu potpisa je irelevantan s obzirom na jasne zakonske rokove o prikupljanju potpisa te samo stvara dodatnu mogućnost ne namjerne pogreške prilikom upisa što bi stvorilo formalnu osnovu za proglašenje takvog potpisa nevažećim i tako umanjilo značaj jasno izražene volje dotičnog građanina.</p>	<p>Nije prihvaćen Upućujete se na odgovor uz Vaš istovjetan komentar pod brojem 76.</p>

88	<p>Ivan Zidarević - Europska civilna inicijativa Zagreb 6. Prikupljanje potpisa birača, Članak 28. Iako tehnički prezahtevno, posebno u okolnostima roka za prikupljanje potpisa i proveru njihove valjanosti, za razmisliti je uvođenje mehanizama povlačenja datog potpisa. Ukoliko građanin, posle datog potpisa za neku od građanskih inicijativa, promeni odluku trebalo bi mu omogućiti da u razumnom roku u potpunosti praktikuje ustavno pravo na promenu mišljenja i povuče potpis (čl. 38. i 40. Ustava RH).</p>	<p>Nije prihvaćen Smatra se da onemogućavanje povlačenja potpisa nije u suprotnosti s navedenim odredbama Ustava Republike Hrvatske. Prijedlogom zakona propisano je da je svaki birač slobodan zatražiti raspisivanje referendumu davanjem jednog potpisa. Također je propisano da referendumsko pitanje mora biti sročeno jasno, nedvosmisleno i razumljivo. Nadalje, referendumsko pitanje ne smije navoditi birača na odgovor i ne smije ga dovoditi u zabludu, a mora biti obrazloženo. Dakle, Prijedlogom zakona utvrđeni su mehanizmi koji prosječno odgovornom i promišljenom biraču daju podlogu za donošenje odluke o davanju potpisa podrške narodnoj inicijativi za raspisivanje referendumu. U takvoj situaciji, nije nužno za demokratske procese da se biraču koji je svojom slobodnom voljom dao potpis podrške određenoj narodnoj inicijativi osigura još i zakonsko pravo na povlačenje tog istog potpisa. Osim toga, na provedbenoj razini, problemi i teškoće vezani uz predloženo rješenje neusporedivo su veći, teži i složeniji od onoga što bi birač dobio takvim zakonskim pravom, ako se uopće može govoriti o nekoj konkretnoj „koristi“ za birača.</p>
89	<p>Tihomir Veklć 7. Zahtjev za raspisivanje referendumu narodne inicijative, Članak 29. Prekratak rok za pripremu potpisa za predaju Premda je rok skupljanja potpisa produljen s dva tjedna na 30 dana, određen je rok od svega pet dana unutar kojeg je, nakon prikupljanja potpisa, potrebno skupiti sve materijale iz cijele Hrvatske i pripremiti ih za predaju Saboru, što je tehnički nemoguće. Priprema kutija s potpisima sada je, naime, dodatno otežana time što treba priložiti evidenciju koliko se točno potpisnih lista nalazi u pojedinoj kutiji i na kojim su se sve lokacijama liste iz te kutije skupljale (čl. 29). Svaka pak potpisna lista treba imati upisanu lokaciju i adresu prikupljanja te podatke o volonterima (čl. 27). Sve predviđene poslove pripreme materijala za predaju obavljaju volonteri, u svoje slobodno vrijeme, uz svoje ostale privatne i poslovne obaveze, a ne četa državnih službenika kojima je to plaćeno. Uostalom, državnim je službama za slične poslove u dosadašnjim referendumskim inicijativama trebalo značajno više vremena. Skupljanje potpisnih lista iz cijele Hrvatske vrlo je skupo (troškovi pošte i dostave) i zahtjevno pa organizator ne može tražiti od volontera da tijekom prikupljanja potpisa u više navrata šalju potpisne liste, već se sve to obavlja nakon prikupljanja potpisa. Stoga predlažem rok od 30 dana za prikupljanje potpisa i nakon toga 15 dana za pripremu potpisnih lista za predaju.</p>	<p>Primljeno na znanje Budući da je ovaj komentar istovjetan dijelu Vašeg komentara pod brojem 1, upućujete se na prethodni odgovor.</p>
90	<p>Tomislav Brejar 8. Utvrđivanje broja i pravovaljanosti potpisa birača, Članak 32. Poštovani, možda ne bi bilo loše da se predvidi neka mogućnost promatranja provjere potpisa kako bi se u budućnosti spriječila potencijalna nezadovoljstva i sumnja na prijevare kod provjere potpisa. Ova mjera je nužna sve dok se vremenom povjerenje građana u institucije ne poveća na dovoljnu razinu.</p>	<p>Prihvaćen U skladu s Vašom primjedbom, ponovo su razmotrene odredbe vezane uz postupak utvrđivanja broja pravovaljanih potpisa birača. Prihvaćamo Vaš prijedlog pa se sada predviđa još i prisustvo po jednog predstavnika organizacijskog odbora i odbora protivnika narodne inicijative u postupku pred DIP-om.</p>

91	<p>Darko Čokor 8. Utvrđivanje broja i pravovaljanosti potpisa birača, Članak 32. Predivno je što vladajući pokreću promjene kako bi, između ostaloga, onemogućili, po Ustavnome sudu "zakonske manjkavosti (koje) otvaraju objektivnu mogućnost zanemarivanja odnosno izigravanja navedene volje birača". No ispunjava li se svrha ocjene Ustavnoga suda zamjenom Ministarstva uprave i njihova podizvođača APIS IT d.o.o. s DIP-om? Zar su jedni državni službenici moralniji od drugih? Kako se to mjeri? Čime? Zar se ne bi zaista onemogućilo izigravanje volje birača kad bi se biračima omogućio neovisni nadzor pri prebrojavanju potpisa, što ovim prijedlogom nije predviđeno? Nije valjda da se dobrohotni vladajući tome ne mogu dosjetiti, kad su se već uspjeli dosjetiti zamjeniti APIS s DIP-om?</p>	<p>Djelomično prihvaćen 1. Ovim Prijedlogom zakona propisana je nadležnost DIP-a, kao neovisnog tijela, za utvrđivanje broja pravovaljanih potpisa birača zbog dosadašnjih prigovora da Ministarstvo uprave nije neovisno tijelo. U svom komentaru iskazujete bezuvjetno i apriorno nepovjerenje u neovisnost svih državnih tijela, koje ujedno i ironizirate („dobrohotni vladajući“), a istodobno poklanjate apsolutno i bezuvjetno povjerenje apstraktnoj kategoriji „birača“ (bez ikakve konkretizacije) koja je po Vama jedina u mogućnosti provesti „neovisni nadzor“. Osim toga, Vaš komentar pogrešno navodi na zaključak da ni za jednu narodnu inicijativu Ministarstvo uprave nije utvrdilo da je prikupila dovoljno potpisa birača - a što je netočno, jer je za većinu narodnih inicijativa utvrđeno da su prikupile dovoljno potpisa birača za raspisivanje referenduma. 2. U skladu s Vašom primjedbom, ponovo su razmotrene odredbe vezane uz postupak utvrđivanja broja pravovaljanih potpisa birača. Iako i dalje smatramo da to nije nužno zbog postojanja drugih instrumenata koji su ugrađeni u ovaj Prijedlog zakona, ne protivimo se tome da se tekst Prijedloga zakona dopuni odredbom koja bi propisivala da u postupku pred Državnim izbornim povjerenstvom (DIP), u kojem se provjerava točnost i potpunost podataka upisanih u potpisne liste (tzv. provjera pravovaljanosti potpisa), imaju pravo prisustvovati predstavnik organizacijskog odbora i predstavnik odbora protivnika referendumske inicijative, ili osobe koje oni opunomoće.</p>
92	<p>Tihomir Vekić 10. Pokretanje postupka pred Ustavnim sudom, Članak 36. Za slučaj da inicijativa i uspije prikupiti i potvrditi dovoljan broj potpisa, Predlagatelj je osigurao širok prostor za izbjegavanje raspisivanja samog referenduma (čl. 35). Hrvatski sabor, naime, može tek tada zatražiti od Ustavnog suda da ispita ustavnost referenduskog pitanja te u slučaju negativnog odgovora odbaciti referendum (čl. 36). Pitanje je zašto Ustavni sud to ne bi mogao ispitati ranije, prije početka prikupljanja potpisa? Određeno je, doduše, da referendusko pitanje treba biti potvrđeno prije početka prikupljanja potpisa, ali ne od strane Ustavnog suda već Državnog izbornog povjerenstva (čl. 23). Neprihvatljivo je da bi DIP tako mogao uvjetovati inicijativi kako bi „formalnopravno“ trebalo izgledati pitanje, a nije niti nadležan za odlučivanje je li neko pitanje u skladu s Ustavom i ostalim zakonima ili nije. Stoga predlažem da se članak 36. Prijedloga zakona o referendumu promijeni na način da Hrvatski sabor može tražiti od Ustavnog suda provjeru ustavnosti referenduskom pitanja prije početka prikupljanja potpisa podrške referenduskoj inicijativi a Ustavni sud se mora očitovati o referenduskom pitanju najmanje 7 dana prije početka prikupljanja potpisa, a ne nakon što su potpisi već prikupljeni.</p>	<p>Primljeno na znanje Budući da je ovaj komentar istovjetan dijelu Vašeg komentara pod brojem 1, upućujete se na prethodni odgovor.</p>

93	<p>Gong 10. Pokretanje postupka pred Ustavnim sudom, Članak 36. Smatramo da bi utvrđivanje ustvnosti referendumskog pitanja trebalo provesti prije prikupljanja potpisa podrške referendumu ili nakon prikupljenih 10% potrebnih potpisa, s time da to vrijeme miruje rok za prikupljanje potpisa.</p>	<p>Primljeno na znanje U smislu vašeg komentara predložene su alternativne odredbe u skladu s kojima bi se ocjena ustavnosti referendumskog pitanja provodila u ranijoj fazi referendumskog postupka. Međutim, alternativne odredbe ne mogu biti u cijelosti uređene i prihvaćene prije no što se izmijeni Ustavni zakon o Ustavnom sudu Republike Hrvatske (dalje: Ustavni zakon) jer članak 95. stavak 1. Ustavnog zakona, koji je danas na snazi, zahtijeva da se prvo prikupi deset posto potpisa birača. Ta odredba glasi: „(1) Na zahtjev Hrvatskoga sabora Ustavni sud će, u slučaju kad deset posto od ukupnog broja birača u Republici Hrvatskoj zatraži raspisivanje referendumu, utvrditi je li sadržaj referendumskog pitanja u skladu s Ustavom i jesu li ispunjene pretpostavke iz članka 86. stavka 1. do 3. Ustava Republike Hrvatske za njegovo raspisivanje.“</p>
94	<p>MIROSLAV JOLER 10. Pokretanje postupka pred Ustavnim sudom, Članak 36. @ st. (1): zašto se ne ostavi mogućnost Saboru da prije prikupljanja potpisa zatraži od Ustavnoga suda mišljenje, da se poštedi organizatore referendumu cijelog tog posla ukoliko Ustavni sud bude tražio izmjenu pitanja. Neka prije prikupljanja potpisa znaju da je pitanje prihvatio Ustavni sud.</p>	<p>Primljeno na znanje Upravo u skladu s vašim pitanjem o tome zašto Ustavni sud ne bi mogao ispitati ustavnost referendumskog pitanja i ranije, predložene su alternativne odredbe u skladu s kojima bi se ocjena ustavnosti referendumskog pitanja provodila u ranijoj fazi referendumskog postupka. Međutim, alternativne odredbe ne mogu biti u cijelosti uređene i prihvaćene prije no što se izmijeni Ustavni zakon o Ustavnom sudu Republike Hrvatske (dalje: Ustavni zakon) jer članak 95. stavak 1. Ustavnog zakona, koji je danas na snazi, zahtijeva da se prvo prikupi deset posto potpisa birača. Ta odredba glasi: „(1) Na zahtjev Hrvatskoga sabora Ustavni sud će, u slučaju kad deset posto od ukupnog broja birača u Republici Hrvatskoj zatraži raspisivanje referendumu, utvrditi je li sadržaj referendumskog pitanja u skladu s Ustavom i jesu li ispunjene pretpostavke iz članka 86. stavka 1. do 3. Ustava Republike Hrvatske za njegovo raspisivanje.“</p>
95	<p>Tihomir Vekić III. POSEBNE ODREDBE O REFERENDUMU NARODNE INICIJATIVE, 11. Protuprijedlozi Hrvatskog sabora predlažem da se u Prijedlogu zakona o referendumu izostave sljedeća poglavlja: 11. Protuprijedlozi Hrvatskog sabora 12. Neizravni protuprijedlog Hrvatskog sabora 13. Izravni protuprijedlog Hrvatskog sabora 14. Neprihvatanje protuprijedloga Hrvatskog sabora 15. Očitovanja nadležnih tijela o referendumskom pitanju Obrazloženje: Navedena poglavlja proturječe samoj biti i duhu referendumu koji su zajamčeni Ustavom RH kao mogućnosti izravne demokracije, dakle bez utjecaja aktualne vlasti na volju građana koji mogu slobodno odlučivati jesu li za ili protiv referendumskog pitanja.</p>	<p>Nije prihvaćen Prijedlozi nisu dostatno argumentirani. Iz njih se ipak može zaključiti da referendumu pristupate kao da je riječ o postupku koji je odvojen od države i državnih struktura, čime se implicira da je i narod („hrvatski građani“) odvojen od države i državnih struktura (pa i od Hrvatskog sabora kao predstavnika naroda koji ga je izabrao). To je iskrivljena i pogrešna slika o institutu referendumu u sustavu predstavničke demokracije.</p>

96	<p>Tihomir Vekić III. POSEBNE ODREDBE O REFERENDUMU NARODNE INICIJATIVE, 12. Neizravni protuprijedlog Hrvatskog sabora predlažem da se u Prijedlogu zakona o referendumu izostave sljedeća poglavlja: 11. Protuprijedlozi Hrvatskog sabora 12. Neizravni protuprijedlog Hrvatskog sabora 13. Izravni protuprijedlog Hrvatskog sabora 14. Neprihvatanje protuprijedloga Hrvatskog sabora 15. Očitovanja nadležnih tijela o referendumskom pitanju Obrazloženje: Navedena poglavlja proturječe samoj biti i duhu referenduma koji su zajamčeni Ustavom RH kao mogućnosti izravne demokracije, dakle bez utjecaja aktualne vlasti na volju građana koji mogu slobodno odlučivati jesu li za ili protiv referendumskog pitanja.</p>	<p>Nije prihvaćen Buduci da je komentar identičan komentaru pod brojem 95 upućuje se na odgovor uz komentar 95.</p>
97	<p>Tihomir Vekić III. POSEBNE ODREDBE O REFERENDUMU NARODNE INICIJATIVE, 13. Izravni protuprijedlog Hrvatskog sabora predlažem da se u Prijedlogu zakona o referendumu izostave sljedeća poglavlja: 11. Protuprijedlozi Hrvatskog sabora 12. Neizravni protuprijedlog Hrvatskog sabora 13. Izravni protuprijedlog Hrvatskog sabora 14. Neprihvatanje protuprijedloga Hrvatskog sabora 15. Očitovanja nadležnih tijela o referendumskom pitanju Obrazloženje: Navedena poglavlja proturječe samoj biti i duhu referenduma koji su zajamčeni Ustavom RH kao mogućnosti izravne demokracije, dakle bez utjecaja aktualne vlasti na volju građana koji mogu slobodno odlučivati jesu li za ili protiv referendumskog pitanja.</p>	<p>Nije prihvaćen Buduci da je komentar identičan komentaru pod brojem 95 upućuje se na odgovor uz komentar 95.</p>
98	<p>Tihomir Vekić 4. Referendumska promidžbena aktivnost i mediji, Članak 53. Nedorečenost koncepta zagovornika i protivnika inicijative u kojem bi se temom referenduma u javnosti i medijima mogle baviti (jedino) skupine „zagovornika“ i „protivnika“ referendumske inicijative registrirane u DIP-u (čl. 47, 48, 49). Nije jasno bi li neke druge grupe i pojedinci koji nisu evidentirani u DIP-u imali pravo na izražavanje svog mišljenja u javnosti. Ako ne, to je onda kršenje slobode govora. Ako da, čemu onda evidencija? Prema Prijedlogu, svi sudionici referendumske aktivnosti trebali bi imati jednako pravo na medijski prostor, a mediji bi trebali „jamčiti novinarsku neovisnost“ (čl. 53). Nije rečeno na koji način će to biti zajamčeno i kakve su sankcije ako se to ne dogodi? Jasno je da „zagovornici“ i „protivnici“ referendumske inicijative trebaju, prije samog referenduma, imati jednak tretman u medijima i dobro je da se takva odredba uvrsti u zakon. Međutim, stvaranje zakonske forme „protivnika“ referendumske inicijative već u vrijeme skupljanja potpisa stavlja zagovornike u nepovoljniji položaj jer oni u to vrijeme, osim medijskog zagovaranja svojih stavova, trebaju i skupljati potpise, što protivnici referendumske inicijative ne trebaju.</p>	<p>Primljeno na znanje Buduci da je ovaj komentar istovjetan dijelu Vašeg komentara pod brojem 1, upućujete se na prethodni odgovor.</p>

99	<p>Gong 4. Referendumska promidžbena aktivnost i mediji, Članak 53. U stavku (1) treba dodati. Medijski prostor se raspodjeljuje na način da 50% pripada odboru zagovornika, a 50% za odbor(e) protivnika ma koliko ih bilo. Mediji bi se pri praćenju i predstavljanju referendumske promidžbene aktivnosti trebali voditi Pravilima o postupanju elektroničkih medija s nacionalnom koncesijom u Republici Hrvatskoj tijekom izborne promidžbe (NN 118/2014).</p>	<p>Prihvaćen Odredbe će se odgovarajuće dopuniti upućivanjem na posebne propise.</p>
100	<p>Grad Koprivnica 4. Referendumska promidžbena aktivnost i mediji, Članak 53. U članku 53. stavak 3. treba označiti kao stavak 3., tako što će se jedinica u zagradi zamijeniti s trojkom.</p>	<p>Prihvaćen Numeracija stavaka je ispravljena. Zahvaljujemo.</p>
101	<p>Grad Koprivnica 3. Glasački odbor, Članak 66. Vežano uz članak 66. stavak 3. predložimo da glasački odbor ima najmanje šest članova i to predsjednika, potpredsjednika i četiri člana. Pri čemu napominjemo da bi radi omogućavanja glasovanja glasača izvan glasačkog mjesta (predsjednik glasačkog odbora određuju dva člana koja će posjetiti glasača i omogućiti mu glasovanje, članak 79. stavak 5. Prijedloga Zakona), najoptimalnije bilo da glasački odbor ima ukupno deset članova. Navedeno predložimo iz tehničkih razloga provedbe glasovanja na referendumu jer bi sa pet članova biračkog odbora bilo teško vremenski ravnomjerno rasporediti rad članova na glasačkom mjestu, budući da prema članku 72. stavku 1. Prijedloga Zakona: „Čitavo vrijeme glasanja na glasačkom mjestu mora biti nazočan predsjednik ili potpredsjednik glasačkog odbora te najmanje dva člana glasačkog odbora.“, s tima da radi glasovanja glasača izvan glasačkog mjesta predsjednik glasačkog odbora mora odrediti dva člana koja će posjetiti glasača i omogućiti mu glasovanje, sukladno članku 79. stavku 5. Prijedloga Zakona. U praksi bi to značilo da samo predsjednik ili potpredsjednik glasačkog odbora ne moraju istovremeno biti na glasačkom mjestu u vrijeme glasovanja. Sa šest ili bolje deset članova glasačkog odbora glasački odbor bi se za vrijeme glasovanja podijelio u dvije grupe i bio bi puno lakši rad tog tijela nego da ih je pet, a sukladno članku 72. stavku 1. ovog Prijedloga Zakona.</p>	<p>Prihvaćen Članak 66. stavak 3. ponovo se razmotrio s ciljem njegove izmjene kako slijedi: „(3) Glasački odbor ima šest članova i to: predsjednika, potpredsjednika i četiri člana (dalje: članovi glasačkog odbora).“ Zahvaljujemo na vrijednom doprinosu poboljšanju zakonskog teksta.</p>

102 TONČI BOKO

VII. GLASAČKA MJESTA, Članak 68.

Treba dodati stavak 5. Birači mogu svoje pravo iskoristiti preko sustava e-građani.. najmanje 3. sigurnosne razine. Sukladno tome potrebno je na adekvatan način, urediti on-line obrasce, i aplikacijsku potporu. Takvo glasovanje je automatski prebrojeno i nedvojbeno.

Primljeno na znanje

Člankom 87. stavkom 3. Ustava propisano je da će Hrvatski sabor raspisati referendum u skladu sa zakonom „ako to zatraži deset posto od ukupnog broja birača u Republici Hrvatskoj.“ Ustavni sud je protumačio da ta ustavna odredba propisuje teritorijalni princip, što znači da birač mora biti na teritoriju Republike Hrvatske kad daje potpis. To je jasno utvrđeno u Odluci Ustavnog suda broj: U-VIIR-7346/2014 od 10. prosinca 2014. (Narodne novine, br. 156/14) u kojoj se navodi „da svaki birač u smislu članka 45. Ustava (to jest svaki punoljetni hrvatski državljanin bez obzira na prebivalište) koji se u dane prikupljanja potpisa nalazi ili se zatekne na području Republike Hrvatske ima pravo dati svoj potpis na inicijativu za raspisivanje referenduma, jer na taj način izražava svoju pravno relevantnu volju da Hrvatski sabor raspiše referendum s predloženim referendumskim pitanjem (što ne mora značiti da se taj birač slaže s predloženim referendumskim pitanjem i da ga podržava). Pravo birača da svojim potpisom zatraži raspisivanje referenduma ne ovisi, dakle, ni o kakvim drugim pretpostavkama (prebivalištu, važećoj osobnoj iskaznici, činjenici da stvarno ne živi na području Republike Hrvatske, i sl.), osim o pravnoj činjenici da je potpisnik birač (što znači da je upisan u registar birača) i o faktičnoj činjenici da je potpis dao na području Republike Hrvatske“ (točka 14.). To ujedno znači „da se prikupljanje potpisa može provoditi samo na području Republike Hrvatske“ (točka 15.). Poštujući navedeni ustavni okvir, člankom 26. Prijedloga zakona propisano je da se prikupljanje potpisa birača provodi na području Republike Hrvatske. Prijedlog da se omogući prikupljanje potpisa za raspisivanje referenduma putem Interneta, odnosno putem sustava e-Građani je načelno prihvatljiv, ali izravno ovisi o tome je li na taj način moguće provesti ustavni zahtjev teritorijalnosti. Dodatno, takav način prikupljanja potpisa birača mora ispunjavati pretpostavke transparentnosti, povjerenja, pouzdanosti i dostupnosti takvog načina prikupljanja potpisa, kao i automatske provjere potpisa. Naime, kod takvog načina provjere pravovaljanosti potpisa birača ne bi bili mogući promatrači koji se kao bitan faktor uspostavljanja povjerenja i transparentnosti traže u većini zaprimljenih komentara.

103	<p>Grad Koprivnica 4. Utvrđivanje rezultata glasanja, Članak 80. Zašto se u slučaju iz članka 80. stavka 3. kad se utvrdi da je broj listića u kutiji za glasovanje veći od broja birača koji su glasovali na biračkom mjestu utvrđuje broj glasova prema glasačkim listićima, kad se u takvim situacijama kad je riječ o izborima odmah obavještava nadležno izborno povjerenstvo koje raspušta glasački odbor, imenuje novi i određuje ponavljanje izbora na takvom glasačkom mjestu? Koja je svrha utvrđivanja broja glasova u slučaju viška glasačkih listića u kutiji? Naime glasovanje bi se trebalo ponoviti i nikako se ne može ozakoniti jer je to protivno načelu demokratičnosti.</p>	<p>Primljeno na znanje Nije jasno dovođenje u vezu načela demokratičnosti s predloženim pravilom. Jedini argument kojim dokazujete „nezakonitost“ ovog rješenja je pozivanje na rješenje iz izbornog zakonodavstva (ponavljanje izbora na biračkom mjestu), iako je ono samo jedno od mogućih rješenja. Nadalje, treba podsjetiti da struka već više godina smatra to rješenje iz izbornog zakonodavstva pretjerano formalističkim te se zalaže za ponavljanje izbora na biračkom mjestu samo ako bi o tome ovisio rezultat izbora u izbornoj jedinici. Tako se u Zakonu o izboru vijeća i predstavnika nacionalnih manjina već odustalo od rješenja na koje se pozivate (to jest od ponavljanja izbora na biračkom mjestu). U slučaju referendumu takav je zahtjev tim više opravdan jer na državnom referendumu nema izbornih jedinica pa ponavljanje glasanja na jednom glasačkom (ne i biračkom) mjestu zbog navedenog razloga predstavlja očit pretjerani formalizam, sve pod uvjetom da o rezultatu glasanja na tom glasačkom mjestu ne ovisi ishod referendumu. Obveza je glasačkog odbora da o činjenici većeg broja glasačkih listića od utvrđenog broja birača koji su pristupili glasanju sastavi službenu bilješku u zapisniku o radu glasačkog odbora te utvrdi broj glasova prema broju glasačkih listića. Utvrđivanje i konstatiranje tih činjenica, odnosno sastavljanje službene bilješke nikako se ne može smatrati radnjom „ozakonjivanja“ bilo čega.</p>
104	<p>Grad Koprivnica 5. Zapisnik glasačkog odbora, Članak 83. Članak 83. je po nama nezakonit jer ako rezultati s biračkog mjesta na kojem je u kutiji utvrđen višak glasačkih listića, u odnosu na broj glasača koji su glasovali, ne mogu utjecati na rezultate referendumu onda se unose u informatički sustav kao da su valjani, a ako su mogli utjecati na rezultate referendumu onda se ponavljaju. Smatramo da je unos nevaljanog rezultata u informatički sustav nezakonit i neustavan te protivan načelu demokratičnosti te dosadašnjim zakonskim rješenjima iz izbornog zakonodavstva prema kojima se glasovanje u takvim slučajevima ponavljalo čak i kad nije moglo utjecati na rezultate izbora. Posebno je suspektno i to što se odobravanje takvog nezakonitog i neustavnog postupanja očekuje od Državnog izbornog povjerenstva Republike Hrvatske čiji je predsjednik predsjednik Vrhovnog suda Republike Hrvatske, dva potpredsjednika suci Vrhovnog suda Republike Hrvatske, a ostalih šest članova ugledni pravnici.</p>	<p>Primljeno na znanje Odgovor je djelomice sadržan u odgovoru uz prethodni komentar. Kod referendumu je bitno da Državno izborno povjerenstvo Republike Hrvatske utvrdi je li višak glasačkih listića mogao ili nije mogao utjecati na rezultat referendumu te ovisno o tome odluči o ponavljanju glasanja na tom glasačkom mjestu.</p>
105	<p>Gong IX. PROMATRANJE REFERENDUMA, Članak 90. U ovaj je članak potrebno uvrstiti i promatranje predreferendumskeg procesa - što uključuju promatranje provjere potpisa. Smatramo nužnim da stavak 2 glasi: (2) Pravo promatranja referendumu obuhvaća promatranje rada tijela za provedbu referendumu, a ostvaruje se od upisa narodne inicijative u Evidenciju (članak 21).</p>	<p>Prihvaćen Prijedlog je prihvaćen u izmijenjenom obliku te je novouređen članak 32. koji glasi: „Postupku provjere točnosti i potpunosti podataka o potpisnicima upisanih u potpisne liste iz članka 31. ovog Zakona imaju pravo prisustvovati predstavnik organizacijskog odbora i predstavnik odbora protivnika narodne inicijative ili osobe koje oni opunomoće.“</p>

106	<p>Ivan Dušan PRVI DIO, XII. ZAŠTITA I OBRADA OSOBNIH PODATAKA Ovim putem želim istaknuti da je sve što se tiče "zaštite osobnih podataka" glupo i besmisleno, jer su osobni podaci (ime, prezime, adresa i OIB) za više od 50% građana RH ionako javno dostupni na internetu, prema tome, koji je smisao "zaštite i obrade osobnih podataka" To je glupost koju su nametnuli kreteni iz Bruxellesa. Neka netko kaže jednom u ovoj državi, ako su osobni podaci za više od 50% građana RH dostupni na internetu, čemu služi "zaštita osobnih podataka"</p>	<p>Primljeno na znanje Komentar načelne naravi je primljen na znanje.</p>
107	<p>Ivan Dušan PRVI DIO, XIII. PROVEDBA ODLUKE DONESENE NA REFERENDUMU Ovim putem želim napomenuti da je za promjenu Ustava potrebna dvotrećinska većina svih zastupnika Sabora. Prema tome, i za promjenu ustava putem referenduma logično je da je potrebna dvotrećinska većina ako ne svih birača u RH, onda barem dvotrećinska većina građana koji su izašli na izbore. To je totalno besmisleno, omogućavanje promjena Ustava putem referenduma. U konačnici mnogo je lakše u praksi provesti promjenu Ustava putem referenduma nego glasovanjem u Saboru. Zakonom treba propisati da je za promjenu Ustava putem referenduma potrebna dvotrećinska većina svih birača u RH</p>	<p>Nije prihvaćen Upućuje se na članak 87. stavak 4. Ustava Republike Hrvatske koji glasi: „Na referendumu se odlučuje većinom birača koji su pristupili referendumu.“ Prema tome, većina koja je potrebna za donošenje odluke na referendumu propisana je samim Ustavom. Ustav u tom pitanju ne pravi razliku ovisno o tome odlučuje li se na referendumu o promjeni Ustava, izmjenama nekog zakona ili nekom drugom pitanju. Nijedan zakon ne smije biti protivan Ustavu, pa je za drugačije zakonsko rješenje (o većini potrebnoj za donošenje odluke o promjeni Ustava na referendumu) nužna prethodna promjena samog članka 87. stavka 4. Ustava. Bez promjene Ustava nema ni drugačijeg zakonskog rješenja.</p>
108	<p>Ante Martin Šarić 1. Ustavna odluka o promjeni Ustava, Članak 115. (4) 3 mjeseca je dovoljno umjesto šest mjeseci. (6) Rok od dvije godine je previše. Dovoljno je 6 mjeseci. 3 mjeseca za pripremu novog prijedloga zakona i 6 mjeseci za provedbu. Sveukupno 9 mjeseci. Svako dodatno odugovlačenje je protivno volji naroda. Očito je da je ovaj zakon pisan da se onemogući i minimizira sudjelovanje naroda u radu RH.</p>	<p>Nije prihvaćen Treba biti svjestan da je moguć različit doseg i složenost pitanja koje može biti predmet provedbe odluke pa je u tom smislu potrebno normu oblikovati na način da je primjenjiva na sve situacije. To nikako ne znači da neće biti provedena što je moguće prije. Dapače. Isto tako o provedbi odluke trebaju prethodno voditi računa i narodne inicijative prilikom sastavljanja referenduskog pitanja.</p>
109	<p>Gong I. LOKALNI REFERENDUM, Članak 123. Predlažemo da stavak 2. glasi: Raspisivanje lokalnog referenduma može zatražiti najmanje 5 posto od ukupnog broja birača upisanih u registar birača lokalne jedinice.</p>	<p>Nije prihvaćen Veći kvorum podrške osigurava veći legitimitet organizacijskog odbora da zastupa lokalne interese, a to je posebno bitno osigurati kad je smanjen dosadašnji kvorum podrške za odlučivanje na lokalnom referendumu. Osim toga, u slučaju višestrukog smanjivanja potrebnog broja birača koji imaju pravo predložiti raspisivanje lokalnog referenduma, moglo bi se postaviti pitanje opravdanosti takvog rješenja, naročito u jedinicama s malim brojem birača.</p>
110	<p>Grad Koprivnica I. LOKALNI REFERENDUM, Članak 123. Vezano uz članak 123. stavak 5. smatramo da se pitanja koja se njime uređuju trebaju na jednoobrazan način urediti Zakonom o referendumu te da jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave ne bi svojim općim aktima trebale partikularno uređivati način predlaganja lokalnog referenduma, izjašnjavanje o prihvaćanju prijedloga, donošenje te način objave odluke o namjeri da se raspiše lokalni referendum kao i način savjetovanja s javnošću o toj odluci i s tim povezane ovlasti predstavničkog tijela.</p>	<p>Nije prihvaćen Budući da Ustav inzistira na načelu prilagodbe lokalnim potrebama i mogućnostima i na zahtjevima učinkovitosti i ekonomičnosti, ne vidimo razlog koji bi mogao opravdati uskraćivanje ovlasti predstavničkom tijelu da se uređenje organizacijskih pitanja vezanih uz raspisivanje lokalnog referenduma ne prepusti samom predstavničkom tijelu lokalne jedinice, osobito stoga što neka od tih pitanja ovise i o drugim statutarnim rješenjima, koja opet ovise o „lokalnim potrebama i mogućnostima“. Takvo je rješenje i u duhu Europske povelje o lokalnoj samoupravi.</p>

111	<p>Gong 1. Dopuštenost referenduskog pitanja, Članak 129. Smatramo da bi provjera zadovoljenja formalno pravnih uvjeta trebala biti na Državnom izbornom povjerenstvu, te da bi provjera sadržaja referenduskog pitanja trebala bi biti u isključivoj nadležnosti Ustavnog suda umjesto da se o dopuštenosti/usklađenosti pitanja konzultira izvršna vlast (nadležno Ministarstvo).</p>	<p>Nije prihvaćen DIP ispituje ispunjava li referendusko pitanje formalnopravne zahtjeve propisane u člancima 16. do 18. Prijedloga zakona koji se odnose na formu i način na koji je sastavljeno referendusko pitanje. Nadležno Ministarstvo utvrđuje usklađenost referenduskog pitanja s mjerodavnim zakonodavstvom Republike Hrvatske. U odnosu na prijedlog ispitivanja zakonitosti od strane Ustavnog suda ukazujemo na Odluku broj: U-I-177/2002 od 20. travnja 2006. (Narodne novine, br. 58/06). Ustavni sud pokrenuo je, na temelju ovlaštenja propisanog člankom 38. stavkom 2. Ustavnog zakona o Ustavnom sudu Republike Hrvatske (Narodne novine, br. 99/99, 29/02, 49/02 – pročišćeni tekst; dalje: Ustavni zakon), postupak za ocjenu suglasnosti s Ustavom članka 9. Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o referendumu i drugim oblicima osobnog sudjelovanja u obavljanju državne vlasti i lokalne samouprave (Narodne novine, br. 92/01) u dijelu koji se odnosio na članak 8.h, te je taj članak ukinuo. Naime, tim je člankom bilo propisano da Hrvatski sabor može u roku od 30 dana zatražiti da Ustavni sud utvrdi je li referendusko pitanje, odnosno način izjašnjavanja birača o potrebi da se zatraži raspisivanje referenduma u skladu s Ustavom i zakonom. Ustavni sud u odluci je utvrdio da se sukladno članku 87. stavcima 1. i 2. Ustava ocjenjivati „može samo suglasnost referenduskog pitanja s Ustavom, ali ne i sa zakonom. Zakonodavac nije bio ovlašten propisati mogućnost ocjenjivanja suglasnosti referenduskog pitanja sa zakonom“ (točka 4. obrazloženja).</p>
112	<p>Gong 2. Izjašnjavanje birača o potrebi da se zatraži raspisivanje lokalnog referenduma, Članak 131. Smatramo da je potrebno dodati mogućnost prikupljanja potpisa putem sustava e-građanin pa predlažemo dodavanje novog stavka u ovaj članak koji bi glasilo: (2) Prikupljanje potpisa birača provodi se na području lokalne jedinice u kojoj se traži raspisivanje lokalnog referenduma te elektronskim putem putem sustava e-građanin (za osobe s prebivalištem u toj lokalnoj jedinici). Također, kako bi se građanima omogućio razuman rok da se upoznaju s ciljevima referendumske inicijative i donesu odluku hoće li istu podržati, smatramo da je razuman rok za prikupljanje potpisa 2 mjeseca. Stoga smatramo da je potrebno produžiti period za prikupljanje potpisa podrške referendumu, propisanom u stavku 3. na najduže 60 dana.</p>	<p>Nije prihvaćen Rok predložen u Prijedlogu zakona smatra se optimalnim za skoncentriranu i informativnu kampanju. Također ovim Prijedlogom zakona uređena je organizirana kampanja kako zagovornika tako i protivnika referendumske inicijative, a što isto treba pridonijeti boljem informiranju građana. Opća pravila o načinu prikupljanja potpisa uređena su člankom 26. Prijedloga zakona.</p>
113	<p>Grad Koprivnica PRIJELAZNE I ZAVRŠNE ODREDBE, Članak 167. Ako se ne prihvati naš prijedlog vezan uz članak 123. stavak 5. predlažemo da se u članku 167. iza stavka 1. doda novi stavak 2. kojim bi se propisao rok za donošenje općeg akta iz članka 123. stavka 5. te da dosadašnji stavak 2. postane stavak 3.</p>	<p>Prihvaćen U skladu s Vašim prijedlogom, odredbe članka 167. Prijedloga zakona su se preispitale s ciljem njihove dopune.</p>

114	<p>Grad Koprivnica PRIJELAZNE I ZAVRŠNE ODREDBE, Članak 167. Vezano uz članak 167. stavak 1. upozoravamo kako se odluka koju su jedinice lokalne i područne (regionalne) samouprave obvezne donijeti (Prikupljanje potpisa birača provodi se na mjestima utvrđenim odlukom predstavničkog tijela jedinice lokalne samouprave.) nalazi u članku 26. stavku 2. prijedloga Zakona, odnosno u alternativnom članku 27. stavku 2. prijedloga Zakona, stoga ako konačni prijedlog neće imati alternativne članke riječi: „članaka 27. stavka 2.“ zamijeniti s riječima: „članka 26. stavka 2.“. Isto tako upozoravamo da županije ne mogu propisivati mjesta prikupljanja potpisa birača jer županije u pravilu nemaju svoje javne površine/prostore, posebno ne u svakom gradu, općini ili naselju te jedino mogu svojim općim aktom uputiti mjesta propisana općim aktima jedinica lokalne samouprave. Dakle bilo koji akt koji bi županija donijela vezano uz mjesta prikupljanja potpisa bi bio u koliziji s aktima jedinica lokalne samouprave, koje bi mogle zabraniti prikupljanje potpisa na mjestima utvrđenim odlukom županije jer si je županija (možda i bez njihovog dopuštenja) uzela ovlast odlučivati što će se raditi na njihovim javnim površinama ili u javnim prostorima.</p>	<p>Djelomično prihvaćen 1. Pozivanje na odredbe je usklađeno. Zahvaljujemo. 2. Člankom 26. stavkom 2. Prijedloga zakona propisano je da se prikupljanje potpisa birača provodi na mjestima utvrđenim odlukom predstavničkog tijela jedinice lokalne samouprave (općine ili grada), a ne županije (jedinice područne (regionalne) samouprave).</p>
115	<p>Grad Koprivnica PRIJELAZNE I ZAVRŠNE ODREDBE, Članak 169. Vezano uz članak 169. smatramo da treba brisati dio koji glasi: „i odredbe članka 24.a Zakona o lokalnoj i područnoj (regionalnoj) samoupravi (Narodne novine, br. 33/01, 60/01, 129/05, 109/07, 125/08, 36/09, 150/11, 144/12, 123/17, 98/19 i __/20)“, budući da se ovim zakonom ne smiju brisati odredbe drugog zakona, a sukladno članku 49. Jedinstvenih metodološko-nomotehničkih pravila za izradu akata koje donosi Hrvatski sabor („Narodne novine“, broj 74/15.), koji glasi: „(1) Izmjenama i dopunama određenog propisa ne može se mijenjati i dopunjavati drugi propis. (2) Iznimno od odredbe stavka 1. ovoga članka jednim propisom moguće je staviti izvan snage drugi propis, kada se propisom više pravne snage stavlja izvan snage propis niže pravne snage iz istog upravnog područja.“. Osim što je za pravnu sigurnost krajnje štetan običaj brisanja odredbi jednog zakona drugim zakonom, može se prigovoriti i tome što odredba članka 24.a Zakona o lokalnoj i područnoj (regionalnoj) samoupravi, koja se briše člankom 169. prijedloga Zakona o referendumu još, u doba pisanja ove primjedbe, nije ni izglasovana od strane Hrvatskog sabora i nije stupila na snagu. Posebno je suspektno što i izmjenu odredbe članka 24.a Zakona o lokalnoj i područnoj (regionalnoj) samoupravi i zatim ubrzo njeno brisanje drugim zakonom - Zakonom o referendumu, predlaže Ministarstvo pravosuđa i uprave, umjesto da je u fazi pripreme oba nacrti uskladila na način da se s jednim zakonom ne mora brisati odredba drugog zakona.</p>	<p>Nije prihvaćen Daleko bi pravno i nomotehnički bila nepovoljnija situacija u kojoj bi istodobno na snazi bila dva zakona koji uređuju identičnu pravnu materiju na različit način čime bi se prepustilo adresatima zakona da procjenjuju koji zakon treba primijeniti. Računati na istovremeno stupanje na snagu dvaju zakona predstavljalo bi vezanje uređenja određene materije uz neizvestan uvjet koji bi za posljedicu mogao imati pravnu prazninu ili različito uređenje iste materije. Prilikom budućih promjena Zakona o lokalnoj i područnoj (regionalnoj) samoupravi vodit će se računa o brisanju materije koja je uređena Zakonom o referendumu.</p>